fondată în 1895
bpt
serie nouă

montherlant

malatesta • cardinalul spaniei

henry de montherlant

malatesta · cardinalul spaniei

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1981
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

MALATESTA

PIESA ÎN PATRU ACTE

PERSONAJELE

SIGISMOND PANDOLPHE MALATESTA, senior de Rimini, 51 de ani

PORCELLIO PANDONE, literat făcind parte din Curtea lui Malatesta, 33 de ani

PAPA PAUL AL II-LEA, 60 de ani

BASINIO PARMENSE, literat făcînd parte din curtea lui Malatesta

PLATINA, literat, membru al Academiei din Roma, 63 de ani

VENIER VARRANO, senior de Camerino, ginerele lui Malatesta, 21 de ani

GASPARE BROGLIO, căpitan al lui Malatesta

FEDERIGO DE MELDOLA, căpitan al lui Malatesta

SACRAMORO, maestru de arme la curtea lui Malatesta

CARDINALUL RODRIGUE BORGIA (mai tîrziu Alexandru al VI-lea), 37 de ani

ABATELE PERUGIA, secretar însărcinat cu corespondența pastorală a Papei

CLAUDIO SCARAMBA

CARDINALUL din Pavia

CARDINALUL MARCANOVA

PRIMUL CAMERIER AL PAPEI
AL DOILEA CAMERIER AL PAPEI
CINQUEDENTI, fecior la Curtea lui Malatesta
UN SERGENT

ISOTTA DE RIMINI, soția lui Malatesta, 45 de ani
VANNELLA, 13 ani
BENEDETTA DE NARNI
ALOYSIA, doică, purtînd în brațe pe micuța Contessina

Cardinali, ofițeri, curteni, clerici, oșteni, curieri etc.

La Rimini și la Roma, din iunie pînă în octombrie 1468

Textul închis între paranteze drepte poate fi suprimat la reprezentar

ACTUL ÎNTÎI

Camera lui Sigismond Pandolphe Malatesta în castelul Rocca Malatestiana, cuib fortificat al familiei Malatesta, la Rimini.

Un pat cu perdele, două „cassoni", o etajeră cu manuscrise legate în piele și două fragmente de sculpturi antice. Masă și scaune. Pe pereții goi și aspri, brocarturi de aur, cîteva arme și elemente de armuri, coșulețe de oblînc și hamuri de război. Înfățișarea încăperii este solemnă și feudală.

Prin fereastră se vede vîrful unui turn și o parte din zidul gros ce înconjoară cetatea, pe creasta căruia patrulează sentinele. În zare, povîrnișurile albăstrii ale munților San Marino.

Uși în dreapta și în stînga.

SCENA ÎNTÎIA

MALATESTA, SACRAMORO

La ridicarea cortinei și cîteva clipe după aceea, pe scenă nu se află nimeni. În spatele ușii din stînga se aud icniri și cuvinte întretăiate și bolborosite. Apoi, în cadrul ușii care se deschide singură, se ivește, mai întîi de la brîu în sus, trupul unui om prins într-o încleștare, apoi trupurile întregi a doi bărbați care se luptă corp la corp, ținînd strîns cîte un

pumnal într-o mînă. Astfel încleştaţi, pătrund în cameră, înaintînd pas cu pas, continuînd să se lupte.

MALATESTA : Uite, cu lovitura asta aş fi zburat negii lui *messer* Frederic de Urbino dacă ar fi primit să ne luptăm numai noi doi, singuri, în faţa trupelor noastre. Dar fricosul nu s-a încumetat !

SACRAMORO : Jur pe douăzeci de sfinţi, înălţimea voastră, că mie n-o să-mi zburaţi negii. Şi acum, eu vă spun : luaţi seama la lovitura asta ! He, he, dacă nu mi-aş fi strunit braţul...

MALATESTA : În gardă ! *(Se luptă.)* De data asta s-a zis cu negii tăi... Îi tai şi-i mănînc diseară la cină !

SACRAMORO : Aoleu, mămulică !

MALATESTA : Zi mai bine : „Aoleu, nevestică !" Şi acum, gata ! Să ne oprim şi să tragem o duşcă. Văd pe masă o cană care mă îmbie. De cum am intrat, mă tot întreabă de ce nu i-am făcut cinstea s-o golesc.

(Bea, apoi întinde cana şi lui Sacramoro ; în timp ce acesta îşi toarnă vin într-o cupă de argint, Malatesta se aruncă asupra lui.)

SACRAMORO : Ah, înălţimea voastră, iată o viclenie demnă să rămînă de pomină !

MALATESTA : Nu pot suferi oamenii care se încred.

(Se luptă.)

SCENA A DOUA

ACEIAŞI, PORCELLIO şi BASINIO

Ambii literaţi poartă veşminte de culoare închisă şi ochelari cu ramă de baga

MALATESTA *(apucă de guler pe Sacramoro şi-i proptește pumnalul în subţioară)* : Aşa-ţi place ? Ia spune, ai şi început să zăreşti pe Cel-de-Sus înconjurat de cetele lui de îngeri ?

SACRAMORO : Vai mie ! Vai mie ! Înalte stăpîne, opriţi-vă !

MALATESTA : Nu ştiu zău ce mă opreşte... Defel nu ştiu...

SACRAMORO : Ajunge, ajunge ! Îndurare !

PORCELLIO : Înălţimea voastră, cred că-l ţineţi cam strîns şi-i rupeţi gîtul.

MALATESTA : Se vede că un dogar ţi-a pus armele în mînă ! Netrebnicule ! Ah, ce ispită să-l ucid...

BASINIO : Înălţimea voastră, vă jur că dacă-l mai ţineţi mult aşa, o să-şi dea de-a binelea duhul.

(Malatesta îi dă drumul ; Sacramoro face cîţiva paşi înapoi, împleticindu-se, apoi se prăbuşeşte.)

MALATESTA : Cum ? A şi murit ? Nătărăul ! Niciodată n-a înţeles gluma...

PORCELLIO *(îl pipăie pe Sacramoro)* : Respiră !

MALATESTA : Slugi ! Luaţi de-aici scîrnăvia asta !

SCENA A TREIA

MALATESTA, PORCELLIO, BASINIO

BASINIO : Privindu-vă în timp ce vă dedați la această minunată gimnastică, îmi spuneam, înălțimea voastră, că la patruzeci și nouă de ani...

PORCELLIO (*încet*) : Cincizeci și unu...

BASINIO : ...sînteți la fel de voinic și mlădios ca la doisprezece ani — doisprezece ani ! — cînd, din proprie inițiativă, i-ați adunat pe toți oștenii din Rimini, ați trecut cu ei rîul Foglia în timpul nopții și ați căzut ca trăsnetul în tabăra dușmană pe care ați pus-o pe fugă.

MALATESTA : Pe atunci, glorioasa mea voinicie era tînără : cînta și-și lustruia aripile la primele raze ale soarelui dimineții. Dar vedeți voi, cu toate că menirea mea era să fiu un oștean care să strălucească în lupte, încă de pe atunci îmi spuneam, ca și acum, că toate isprăvile de pe cîmpul de luptă nu prețuiesc cît un frumos sonet, o meșteșugită cuvîntare sau o înțeleaptă maximă.

PORCELLIO : Despre primatul spiritului am spus tot ce era de spus în Cartea III-a a lucrării mele : *De excellentia hominis*, așa că subiectul poate fi socotit definitiv încheiat. (*Tăcere.*) Înălțimea voastră nu-și amintește ? S-ar putea crede că înălțimea voastră n-a citit nimic din tot ce-am scris eu !

MALATESTA : Da, da, îmi amintesc, Porcellio. E o pagină admirabilă !

PORCELLIO : Sînt mai multe pagini...

MALATESTA : Mă duc în Turnul celor Patru Vînturi să inspectez noua noastră pușcoace.

SCENA A PATRA

PORCELLIO, BASINIO și, o clipă, CINQUEDENTI

PORCELLIO : Ce sălbatic ! Și gîndește-te că pentru Sacramoro avea un fel de prietenie. Purtarea lui de adineauri ne poate servi drept mostră de ceea ce ne așteaptă în ziua în care i se va năzări să glumească și cu noi.

BASINIO : Dragul meu, noi sîntem niște literați cu simbrie și nu trebuie niciodată să uităm acest lucru. Avem aici adăpost și tain, o bibliotecă la dispoziție, protecția unui potentat care, cînd se ivește prilejul, este și foarte darnic. În schimb, ce ni se cere ? Să-l lăudăm pe principe în orice împrejurare, să scriem versuri lăsînd să se creadă că au fost compuse de stăpîna noastră, doamna Isotta, care abia știe să se iscălească.

PORCELLIO : ...și să alcătuim — aceasta este sarcina mea — monumentala biografie a noului Alexandru Machedon : *Vita magnifici et clarissimi Sigismundi de Malatesta*, îndeletnicire care-mi este simțitor înlesnită de faptul că eroul, el însuși, îmi dictează cea mai mare parte. Cum, în vremea noastră — și, poate, ca în toate vremurile — nimic nu este verificat și totul se dovedește făcut cu ușurătate și fără conștiință, nu văd de ce dracu să nu fii impostor ? Fapte

mărețe pe de-a-ntregul născocite, false mărturii, date măsluite, citate imaginare. și dă-i înainte, mereu înainte! Îți pot garanta cel mai deplin succes fără nici o primejdie de a da de bucluc.

BASINIO : În schimb, riscăm să ne pomenim ciopîrțiți de erou într-unul din accesele lui de hîrjoană. E drept că, în același timp, ne bucurăm de ocrotirea sa fiindcă ne apără de toanele altor eroi. Adu-ți aminte că numai datorită stăpînitorului principatului Rimini ai putut scăpa din ghearele unor zurbagii fioroși. Și cînd acei compatrioți ai domniei-tale i-au cerut să te extrădeze, în loc să te predea lor, le-a trimis un hipopotam. Ceea ce a fost foarte drăguț din partea lui. Ce mai una alta, dragul meu : numai datorită lui Sigismond te mai afli acum în viață!

PORCELLIO : Binefacerile lui nu mi se adresau mie, ci talentului meu, pe care-l voia în slujba sa. Așa că le pot trece la socoteală. Totuși, îi păstrez o oarecare recunoștință. Nu pot spune că mor de recunoștință, acest simțămînt fiind la mine rațional măsurat. Ce vrei, e doar bine știut că unii oameni, deși ne copleșesc cu dovezile lor de prietenie, nu izbutesc să ne-o cîștige și pe-a noastră. Firește, este trist pentru ei, dar nu pot face nimic împotriva firii.

BASINIO : Mai demult păreai să ții cu adevărat la el. Asta n-o poți nega. Vorbeai de el cu multă căldură și mereu îi luai apărarea împotriva tuturor.

PORCELLIO : E adevărat dar, între timp, sentimentele mele s-au mai acrit. Ar trebui să-ți explic o seamă de lucruri...

BASINIO : În mai multe rînduri i-am văzut mîinile tremurînd de emoție cînd atingeau un obiect frumos ; de cîte ori îmi amintesc de acest amănunt, simt în mine o undă de simpatie față de el.

PORCELLIO : Sacramoro a aflat și el pe pielea lui cît de simțitoare sînt mîinile lui Malatesta.

BASINIO : Sigismond nu este — lucru pe care nimeni nu-l neagă — numai un mare maestru într-ale războiului, un mic domnitor al unei biete palme de loc pe care n-a putut-o însă birui decît o coaliție a celor mai multe dintre statele puternice din Italia. În același timp este și o minte luminată, împodobită cu o cultură și ea fără putință de tăgadă. Și ca să nu-ți dau decît o pildă, pot să te asigur că nu cunosc nimic care să-i poată face mai multă cinste decît epistola în latinește și într-un stil demn de Cicero, pe care mi-a scris-o în momentul în care trebuia să renunțe la asedierea cetății Cesano, în împrejurări grele, cînd puțin a lipsit să cadă în mîinile lui *messer* Frederic. O asemenea epistolă este o dovadă și a învățăturii lui și a tăriei sufletești.

PORCELLIO : Eu nu dau doi bani pe cultura cuiva care nu respectă cultura celorlalți.

BASINIO : Ce vrei să spui ?

PORCELLIO : Sigismond nu are cel mai mic respect pentru opera mea. Trimite să mă cheme cînd eu sînt în plină inspirație, îmi fixează audiențe la orele șaisprezece, fără să țină socoteală că o asemenea oră îmi taie în două și dezorganizează toată după-amiaza mea

de lucru. Mai mult... Dar, dragul meu, de ce să mai vorbim de niște lucruri rușinoase...

BASINIO : Despre ce lucruri ?

PORCELLIO : I s-a năzărit uneori să mă pună să copiez manuscrise ! Nu, nu-mi prețuiește cultura, ci numai serviciile mele. Nu este deloc generos...

BASINIO : Dacă vrem să fim drepți, trebuie să recunoaștem că nici domnia ta nu păcătuiești prin excese de generozitate.

PORCELLIO : Cînd ai dăruit oamenilor ce le-am dăruit eu prin opera mea, ai dreptul să socotești că nu le mai datorezi nimic.

BASINIO : Ai început să scrii capitolul *Despre revoluții*?

PORCELLIO : L-am început și l-am și terminat. Și iată, am să ți-l și citesc.

(Scoate din buzunar un sul de hîrtie.)

BASINIO : Dragul meu, vrei să lăsăm pe mîine ? Acum mă cheamă și pe mine propria mea operă.

PORCELLIO : Capitolul este foarte scurt... *(În acest moment intră servitorul Cinquedenti, dar, văzînd că Porcellio se pregătește să citească, rămîne nemișcat. Porcellio citește.)* Despre revoluții. Revoluțiile sînt o mare pierdere de timp.

(Tăcere.)

BASINIO : Da. Și mai departe ?

PORCELLIO : Asta-i tot. Tot capitolul.

BASINIO : Spune mai bine : vremile tulburi sînt o mare pierdere de timp. Jumătate din viață ți-o irosești

ca să-ți aperi capul. Ceea ce înseamnă tot atîta timp nedisponibil pentru lucrurile cu adevărat importante.

PORCELLIO : Dar tu, Cinquedenti, ce părere ai despre revoluții ?

CINQUEDENTI : Se zice că revoluțiile ne-ar da prilejul să ucidem oamenii pe care nu-i putem suferi sau să le luăm locul — dacă locul e bun. Sau măcar să le facem zile amare. Se mai zice că asta ar fi singurul lucru la care ar fi bune revoluțiile. În ce mă privește — și ce noroc pe mine — eu n-am pe nimeni căruia să-i doresc răul. Așa că eu n-am ce face cu revoluțiile.

PORCELLIO : Sărmane Cinquedenti ! Dar ia spune, ce căutai aci ?

CINQUEDENTI : Veneam să vestesc pe înălțimea sa că Sacramoro și-a venit în fire și s-a dus acasă. Și mi-a zis să spun înălțimei sale că mîine dimineața va fi aici, pentru lecția de scrimă, la orele nouă precis. *(Iese.)*

PORCELLIO : Precis ! Asta înseamnă, cum s-ar spune, să-ți retezi singur gîtul ! Sugrumatul cere să-l mai sugrume o dată. Ah, de-am fi liberi ! Liberi !

BASINIO : „Singuri sclavii fac atîta caz de libertate !". Unul din marii noștri scriitori a formulat acest admirabil adevăr. Știi cine este ?

PORCELLIO : Domnia ta ?

BASINIO : De bună seamă ! Iată unul din lucrurile cele mai adînci pe care le-am scris. Dar, la urma urmei, dragul meu, dacă noi sîntem simbriașii lui Sigismond, și el este, la rîndul lui, simbriașul principilor care-l

folosesc drept condotier. Primești o soldă, ciupești la încheierea contractelor, ceri mărirea stipendiilor și tot felul de arvune. Stăpînii lui, pretinși ocrotitori, îl înconjoară cu ofițeri, consilieri, predicatori, ambasadori puși să-l spioneze. Și cînd îi e lumea mai dragă e chemat să vină să primească ordine, să dea socoteală sau măcar explicații. Dacă ele nu sînt satisfăcătoare, riscă să i se taie gîtul — așa cum Veneția a procedat cu condotierul Cormagnola și cum Sienna ar fi făcut cu Malatesta dacă prințul nostru n-ar fi spălat putina la vreme. Acum că s-a încheiat campania din Moreea, a rămas fără angajament și face sondaje pe lîngă regele Ferdinand al Neapolului, ca un saltimbanc parazit care caută să fie poftit într-un castel. Fără să mai vorbim de visticrie care nu-i deloc plină.

PORCELLIO : Toate astea le știam și eu foarte bine. Dar acum că mi le-ai reamintit, mă simt mai ușurat.

BASINIO : Vrei să știi pentru ce s-a purtat cu Sacramoro așa cum ai văzut ? A simțit că mai poate încă să înspăimînte pe cineva și asta l-a liniștit. Într-un fel, Sigismond nu-i nici el decît un biet om.

PORCELLIO : Oricum, ar fi mai bine pentru noi să avem de-a face numai cu doamna Isotta. Ce bine am dus-o cît timp Sigismond a stat în Moreea ! Doamna Isotta este înzestrată nu numai cu o mare virtute, ci și cu tot atîta minte. Și judecă totul la rece. Cu ea, nu-ți poate fi teamă de nici o pandalie și nici să i se urce sîngele la cap ca fiarei de bărbatu-său...

BASINIO : Doamnei Isotta i-au trebuit cincisprezece ani ca să izbutească să-l facă pe Malatesta s-o ia de nevastă. Așa ceva lasă urme, e o adevărată școală. I-a trebuit modestie și i-a și rămas, cu toate elucubrațiile și idolatria cu care Sigismond — și noi la porunca lui — am înconjurat-o.

PORCELLIO : Dacă Sigismond ar muri, știi ce s-ar întîmpla ? Fiul lui cel mai mare se află încă în Moreea. Robert nu poate deci să facă nimic. Ceilalți sînt prea mici. Fie Papa, fie Veneția, ar pune, fără mare greutate, mîna pe Rimini. Și ceva îmi spune că ar lăsa-o regentă pe doamna Isotta. Aici e foarte iubită de toți și ar fi cel mai bun mijloc de a păstra liniștea în cetate.

BASINIO : Sigismond poate fi asasinat și peste un ceas. Este un necontenit miracol cum oameni ca el rămîn încă în viață...

PORCELLIO : Spune mai bine : o continuă provocare. Și n-o să moară asasinat ! Egoismul lui îi dă o tărie de stîncă. Cumplita lui siguranță de sine dezarmează soarta potrivnică. Chiar cînd îi merge prost, parcă ar purta în suflet o veșnică sărbătoare. Ai auzit ce spunea aseară ? „Dacă oamenii ar ști tot ce am săvîrșit eu, fără să fiu pedepsit, deși ar fi trebuit să fiu, și-ar da seama că sînt vădit ocrotit de zei !" Ah, cum ar mai merita ca oamenii să afle toate grozăviile pe care le-a făcut și pe care ei încă nu le cunosc ! Și cum ar merita să fie pedepsit la fel de înspăimîntător !

BASINIO : Ei, uite un șoricel ! La mine e plin ! Am mai omorît unul adineauri.

PORCELLIO : Cînd ești un intelectual, omori ce poți. Cînd ești un om care nu a fost mînjit decît de sîngele puricilor lui...

SCENA A CINCEA

ACEIAȘI, MALATESTA

BASINIO : Înălțimea voastră, Sacramoro v-a trimis vorbă că este în viață și că va veni mîine dimineață la nouă precis ca să-l sugrumați din nou.

MALATESTA : Bine. Am văzut mașinăriile cele noi și am rugat pe plăcutul meu ginere să vină la mine. Aseară, dorind să se alăture dănțuitorilor noștri de cum a sosit de la Roma, n-a mai avut cînd să stea de vorbă cu mine. O să avem deci știri proaspete din Cetatea Eternă. Domnilor, vă spun deci : pe diseară. Nu mai recitisem de mult pe Thucidide ; aruncîndu-mi ochii prin istoria lui, adineauri, am găsit că al șaselea capitol este de o asemenea splendoare încît aș vrea să-mi vorbiți astă seară despre el cu toată știința și obișnuitul bun gust al domniilor voastre. Nu mă voi sătura niciodată să aflu ceva nou și de la unul și de la celălalt.

SCENA A ȘASEA

MALATESTA, CAMERINO

MALATESTA : Ce vești, bunul meu Venier ? Îmi pare bine că te văd. Mă uitam la tine aseară, în timp ce dansai abia scuturat de praful și de oboseala drumului : ți-ai păstrat încă toată prospețimea și farmecul de altădată. Semănai cu Bacchus-ul indian. Vorbește-mi de Roma. După aceea îmi vei vorbi de fiica mea : îmi vei spune dacă mai e tot atît de frumoasă și dacă-ți dă aceeași plăcere.

CAMERINO : Da, să vorbim mai întîi despre Roma. Înalte socru, îți aduc o veste bună.

MALATESTA : Bună pentru cine ? Pentru tine ?

CAMERINO : Pentru domnia ta.

MALATESTA : Ah, era și timpul : îmi aduci niște bani ?

CAMERINO : Din păcate, nu.

MALATESTA : Atunci, tot ce mi-ai putea spune nu va avea nici o importanță...

CAMERINO : Sfîntul Părinte m-a trimis și m-a însărcinat, înainte de orice, să-ți aduc din partea lui *grandissime* cinstiri. Mi-a spus apoi — și-i repet întocmai vorbele : „Am avut un gînd bun pentru scumpul nostru fiu Sigismond. O să-ți dezvăluim acest gînd ca unuia în care avem o deplină încredere."

MALATESTA : Treci la esențial. Mă umpli de cea mai mare neliniște.

CAMERINO : Iată. Sfîntul Părinte m-a rugat să-ți transmit o propunere foarte avantajoasă. Pentru domnia ta.

MALATESTA : Spune mai repede, care ?

CAMERINO : Sfîntul Părinte îți oferă Spoleto și Foligno.

MALATESTA : Nici mai mult nici mai puțin ? In schimbul a ce ?

CAMERINO : A nimic.

MALATESTA : Hm ! Spoleto și Foligno, perlele astea ! Nu cumva încep să-mi fie recunoscute serviciile aduse ? Nu prea e de crezut...

CAMERINO : Aș vrea să înfățișez și o dorință a Papei.

MALATESTA : A ! E și o dorință ! Nu-mi plac dorințele oamenilor.

CAMERINO : Sfîntul Părinte este neliniștit de prezența trupelor venețiene chemate de doamna Isotta să păzească Rimini în timp ce domnia ta erai în Moreea. Îi e teamă că Veneția, care a prins rădăcini și la Ravenna, să nu se amestece și în treburile principatului Rimini.

MALATESTA : Nu-nțeleg... Situația este limpede. La cererea Papei, am stăruit pe lîngă Veneția să-și retragă cît ma grabnic trupele. Veneția mi-a făgăduit fără nici o șovăire. Ordinul de retragere va fi dat dintr-o zi într-alta. Și Papa știe foarte bine.

CAMERINO : Veneția mereu e gata să prindă rădăcini la ceilalți ; nu va căuta oare să se incrusteze și aici ?

MALATESTA : La ce vrei să ajungi ?

CAMERINO : Preasfîntul Părinte ar vrea să-ți trimită trupe pontificale...

MALATESTA : Dar, lua-m-ar dracu, n-am nevoie de trupele Papei !

CAMERINO : Papa este încredințat că, dimpotrivă, ai mare nevoie de ele.

(O tăcere.)

MALATESTA : Venier, ce înseamnă asta ? Nu cumva... nu cumva Papa vrea să-mi impună trupele lui la Rimini ?

CAMERINO : Eu am transmis doar o propunere. Și Spoleto și Foligno sînt niște capitale...

MALATESTA : Ei, da, Spoleto... Dar ce vrei să spui ? Hai, mărturisește : ce vrei să spui ?

CAMERINO : Papa socotește că e fatal ca, într-o zi, să trebuiască să cedezi Veneției Rimini dacă ar fi să te aperi singur.

MALATESTA : Și atunci ? Și atunci ?

CAMERINO : Atunci Spoleto și Foligno...

MALATESTA : Să primesc Spoleto și Foligno și să dau Papei Rimini ? Asta e, nu-i asa ? Dar spune odată, ticălosule ! Monstruozitatea asta o vrea Papa ? Rimini, de care sînt legat prin toate viscerele ? Rimini, cetatea nașterii și tinereții mele, a iubirilor și a tot ce e luminat în mintea mea ? Rimini, viața mea pentru veșnicie ! Să părăsesc Rimini cînd aș vrea să-i pun în creștet o coroană ! Rimini, așezarea care-mi stoarce inima cînd mă gîndesc la ea ? Și iată propunerea pe care îndrăznești să mi-o faci cu aceleași buze care-mi mîngîie fiica ! Cîți bani ai primit ca să faci asta ? Ah, de ce nu i-a plăcut cerului să-mi fi luat mai bine fiica decît s-o lase să se mărite cu tine ! Cel mai bun ginere este mormîntul !

CAMERINO : Toată lumea s-a unit împotriva domniei-tale. Asta nu-ți este de-ajuns : trebuie să-ți faci un dușman mai mult și din mine, care nu-ți doresc decît binele ? Pornirea asta de a te face nesuferit tuturor, trebuie să fie și ea un viciu, înalte socru !

MALATESTA : Și dacă toată lumea este împotriva mea, trebuie oare să rabd toate înjosirile ? Pleacă numai-decît din Rimini. Dacă ai mai zăbovi aici, pietrele cetății s-ar ridica ele singure ca să te lovească ! *(Îl împinge afară.)* Dumnezeule mare, de ce oare făcut-am tot ce-am făcut ? Dacă timp de cincizeci și unu de ani de cînd am venit pe lume am făcut ce-am făcut și dacă, după tot ce-am făcut, oamenii se poartă cu mine așa cum se poartă, înseamnă că am trăit și m-am zbuciumat degeaba !

(Se aruncă pe pat și începe să tremure. Un tremur convulsiv. Îi clănțăne fălcile. Mormăie : „Da, da, să putrezească !" Apoi: „Mă doare-n suflet !" După o clipă, ia o pelerină cu care se acoperă după ce se întinde din nou pe pat. Deodată se ridică. Trăsăturile îi sînt descompuse dar nu mai tremură. Pune mîna pe un clopoțel pe care-l agită. Intră un servitor, căruia îi spune : „Du-te și cheamă-l pe Porcellio.")

SCENA A ȘAPTEA

MALATESTA, PORCELLIO

MALATESTA : Porcellio, ți-a sunat ceasul. *(Porcellio tresare, speriat.)* Vreau să spun că a sosit și pentru tine marele ceas de răscruce al vieții tale. Am suferit o grea umilire care întrece tot ce mi-a fost dat să îndur

în viață. Porcellio, se află la Roma un om care trebuie să piară. Dacă supraviețuiește, eu voi muri din pricina trăirii lui. Ai să pleci de îndată la Roma, unde ai să te aciuiezi pentru o pricină — pe care o s-o născocim împreună — și ai să folosești împotriva omului despre care e vorba arta aceea despre care ai scris atît de bine.

PORCELLIO : Care artă ? Am scris despre atît de multe lucruri...

MALATESTA : Arta de a da oamenilor funeste digerări.

PORCELLIO : Eu, înălțimea voastră, aș ucide cu dragă inimă. Chiar dacă ar fi doar ca să fac și eu ce face toată lumea. Numai că, vedeți, mi-e teamă de urmări...

MALATESTA : Misiunea pe care ți-o încredințez este de o măreție sublimă. Omul care trebuie să fie ucis este însuși Papa.

PORCELLIO : Papa ?...

MALATESTA : Aș vrea să-l mușc. Aș vrea să am otravă în gură și să-l mușc. Aș vrea să-l văd dîndu-și încet sufletul, în timp ce dinții mei sînt încă adînc împlîntați în carnea lui.

PORCELLIO : Înălțimea voastră îmi face cinstea de a-mi încredința o sarcină pentru care nu am fost în nici un fel înzestrat de natură.

MALATESTA : Ai scris totuși despre otrăvuri și despre arta de a te folosi de ele.

PORCELLIO : Eu sînt plămădit pentru a descrie lucrurile, nu pentru a le întreprinde, întocmai ca Demostene

despre care Plutarc spunea că-i era mai ușor să preamărească virtuțile înaintașilor decît să le practice el însuși. O ucidere ! Acest domeniu nu este al spiritului...

MALATESTA : Spiritul nu a fost hărăzit pentru a împiedica, ci pentru a libera.

PORCELLIO : E o nebunie să te oprești la o jumătate de răzbunare cînd poți să ucizi fără nici o primejdie. Deci, în cazul de față nu mai e vorba de primejdie, ci de o adevărată sinucidere.

MALATESTA : Ei bine, ai să mori pentru mine. Mii de soldați de-ai mei și-au dat viața pentru mine. Și se învoiseră dinainte cu acest gînd. Dar iată că domnia ta nu vrei să primești așa ceva...

PORCELLIO : Dacă mor eu, biografia divinului Malatesta va rămîne neterminată.

MALATESTA : Voi pune pe Basinio s-o continue.

PORCELLIO : Pe Basinio ? Înălțimea voastră ! Nădăjduiesc că vreți să glumiți. Doamne ! Ar însemna să mor de două ori. Și apoi, înălțimea voastră știe că aștept pe cumnatul meu să vină la Rimini pentru partea aceea de moștenire...

MALATESTA : Cumnat ? Moștenire ? Uite la ce te poți gîndi în clipa în care ți se dăruie prilejul de a săvîrși un act de o măreție pe care nici antichitatea nu a cunoscut-o. Înseamnă că nu ai nici un strop de ambiție ! Eu nu aș putea strînge mîna cuiva lipsit de ambiție. Și iată că, din necunoaștere, ți-am strîns de-atîtea ori nedemna mînă ! Eu vreau lîngă mine oameni care să înainteze cînd înaintez eu, care să-și oprească pasul cînd mi-l opresc eu, care să nu se depărteze deloc, care să nu aibă niciodată aerul că nu se învoiesc cu această îndatorire. Iată oamenii de care am nevoie. Nu de nătăfleți cu cumnați și moșteniri. Iartă-mă dacă vorbesc astfel. Dar trebuie să mărturisesc că nu mă mai pot stăpîni...

PORCELLIO : Un gînd îmi vine în minte. Riario, tînărul nepot al Papei, la care Sfîntul Părinte ține foarte mult, este pe cale de a-și da sufletul la Roma, răpus de o boală tainică. Voi scrie în biografia înălțimei voastre că ați pus pe cineva să-l otrăvească pentru a vă răzbuna pe Papă. Astfel, veți avea cinstea acestei morți fără a vă expune la nici o primejdie. Ceea ce importă nu este ceea ce s-a petrecut în realitate, ci ceea ce se crede că s-a petrecut. Vine întotdeauna o clipă în care orice este adevăr.

MALATESTA : În alte împrejurări, aș fi gustat subtilitatea născocirii domniei tale. Acum însă am nevoie de ceva mai consistent. Ești la fel ca ceilalți : îmi oferi întotdeauna ce nu-mi poate face plăcere. Cît despre ceea ce mi-ar face plăcere... Și asta numai din lașitate. Ceea ce predomină la domnia ta — am constatat-o de mai multe ori — este o josnică lașitate.

PORCELLIO : Ah, înălțimea voastră a dibuit taina blestematei mele slăbiciuni. Dar să nu aruncăm cu piatra în lașitate. Lașitatea ne răsplătește, de vreme ce ne ține în viață...

MALATESTA : Ne ține în viață mai ales lașitatea celorlalți. Ce să fac eu cu domnia ta ? Te socoteam prietenul meu. Dar la ce-ți folosește să ai prieteni care, necontenit, se dau înapoi cînd e vorba să te ajute în fărădelegile tale ? Ce înseamnă un om care nu-i în stare să-ți fie complice ? O ghiulea de picior, o larvă, un neant...

PORCELLIO : E complicitate și complicitate. Într-o asemenea încercare, neîndemînarea ar pricinui înălțimii voastre cele mai mari neajunsuri. Unul din confrații mei a spus despre mine că n-aș avea spirit de inițiativă decît cînd e vorba s-o iau la sănătoasa. E prea mult spus. Dar nu e mai puțin adevărat că niciodată nu am strălucit prin prezență de spirit. Știți bine că această așa-zisă prezență de spirit se împacă prea arar cu înalta inteligență despre care cei mai luminați autori spun că este, prin însăși natura ei, nehotărîtă. Și apoi gîndiți-vă totuși, înălțimea voastră, să ucizi un Papă ! Nici măcar ucigași de meserie n-au îndrăznit s-o facă !

MALATESTA : Ah, scutește-mă, te rog, Porcellio ; nu-mi vorbi de virtute...

PORCELLIO : Nu-i vorba de virtute, ci de iad...

MALATESTA : Cînd cineva se poartă cu mine așa cum face Papa, dovedește a fi cel mai pervers dintre oameni. Și cel ce-l ucide nu face decît s-o ia înaintea justiției divine. Întrucîtva, se transformă în unealtă a cerului. Dar ia spune-mi : crezi în Dumnezeu ?

PORCELLIO : Ce om cu rațiune nu crede în Dumnezeu ? Ca orice creștin botezat, sînt firește silit să cred. Fără să mai pun la socoteală că, îndeobște, cred întotdeauna ce cred cei mai puternici.

MALATESTA : Ah, meștere Porcellio, mă dezamăgești.

PORCELLIO : Și înălțimea voastră, preaiubite principe, mă... A lăsa altuia grija răzbunării este ca și cum ți-ai arunca tînăra soție în brațele altuia în noaptea nunții. Nici Brutus, nici Harmodios și Aristogiton, nici Diocles din Megara n-ar fi dăruit altuia gloria de a ucide în locul lor. Această glorie trebuie să rămînă a înălțimei voastre și nu aveți drepul s-o înstrăinați. Nimeni pînă acum n-a înjunghiat un Papă. Nogaro n-a făcut decît să pălmuiască pe Bonifacius al VIII-lea, și chiar și pentru atît numele lui a străbătut vremea.

MALATESTA : O asemenea execuție e foarte grea.

PORCELLIO : Unde nu e greutate, nu e nici glorie. Unde mai pui că ceea ce este presupus greu de făcut, se dovedește în cele din urmă adesea ușor, fiindcă te-a obligat să chibzuiești îndelung și bine, în timp ce, dimpotrivă, nu stai să cumpănești cînd ceva pare ușor și de aceea te poticnești.

MALATESTA : Riscul e foarte mare. Și-ți dădeai foarte bine seama de el cînd era vorba de domnia ta. Cînd e vorba de mine, dintr-odată nu-l mai vezi.

PORCELLIO : Fiindcă înălțimea voastră va ști întotdeauna să iasă din încurcătură. Amintiți-vă ce-mi spunea anul trecut ambasadorul Veneției despre înălțimea

voastră : „Băiețașul ăsta va cădea totdeauna în picioare..."

MALATESTA : Băiețașul ! Ce lipsă de respect ! Parcă aș avea șaisprezece ani...

PORCELLIO : Sînteți un măreț demon ! Și demonii au veșnic șaisprezece ani.

MALATESTA : Ah, Porcellio, în ce ispită mă împingi ! Domnia ta ești demonul.

PORCELLIO : Ispita aceasta, mărite, sălășluia dinainte în înălțimea voastră ! Singura mea sarcină a fost s-o scot la iveală.

MALATESTA : Nu, Porcellio, nu, prietene, voi fi cinstit cu tine : gîndul acesta nu-mi trecuse prin minte. Ei da, oricît de necrezut ar părea, adevărul este că în timp ce nu îngădui aproape deloc lumii să mă uite, sînt clipe în care Malatesta uită de Malatesta. Dar tu ai fost mai Malatesta decît mine însumi. Da, da, tu singur mă-nțelegi. Basinio este un excelent literat, dar nu are simțul măreției mele. Iată, de pildă, eu am cel mai mare respect pentru Anastagi ca latinist, dar omul ăsta creează în jurul lui o atmosferă de onestitate în care te înăbuși. Da, pe mine, pe mine mă va vedea Papa în clipa în care-și va da cumplitul lui suflet. Cum am putut oare să întrevăd altceva ? Eu voi fi acela care va dobîndi astfel o glorie nemuritoare. Tot ce voi fi făcut pînă aici va păli în fața acestei fapte mărețe.

(Intră Isotta. Porcellio se retrage discret.)

SCENA A OPTA

MALATESTA, ISOTTA

ISOTTA : Venier mi-a spus și mie...

MALATESTA : Papa nu va mai rămîne în viață. Mîine-n zori plec la Roma. Și știu de pe acum pe cine voi lua cu mine...

ISOTTA : Pentru ce ? Ca să-l pui să-l ucidă pe Papă ?

MALATESTA : Îl voi ucide cu propriul meu pumnal. Îl iubeam pe acest om, îmi pusesem nădejdea în el. Este acum pentru o mine o dezamăgire. Și o dezamăgire nu iartă. De cîteva clipe am început să-l urăsc. Și dacă nu te simți gata să ucizi ceea ce pretinzi că urăști, nu mai pretinde că urăști : prostituezi acest cuvînt.

ISOTTA : Cît rău îți vor fi făcut urile tale ! Mai mult rău decît înșiși dușmanilor tăi. Să nu vorbim despre ură. Să vorbim despre politică. Dacă Papa moare, știi cumva cine o să-i urmeze ? Paul al II-lea a avut și are numai gînduri bune pentru tine. Nu este obligat să știe ce și cît de adînc te leagă de Rimini. Îți oferă două înfloritoare orașe în schimbul a unuia singur. Este o propunere de diplomat. Răspunde-i tot ca un diplomat.

MALATESTA : Dacă Papa ar fi venit să asedieze Rimini, aș fi găsit că era mai cinstit. Dar să vină să-mi propună un tîrg ca să-mi vînd orașul meu, e ca și cum mi-ar spune : „Dă-mi pe Isotta doamna s-o vîr în patul meu. În schimb, am să-ți dau pe Carlotta, chiar și pe Ginevra și nu mai știu ce pe deasupra".

ISOTTA : Să pui pe cineva să-l ucidă pe Papă este un proiect care merită chibzuială. Dar să-l ucizi cu mîna și pumnalul tău este o extravaganță datorită unui val de sînge urcat la cap. Ai fi măcelărit pe loc.

MALATESTA : Papa mă primește întotdeauna în audiență singur. Pînă să se afle și să se dea de veste, noi vom fi departe. Firește, totul trebuie bine chibzuit. Dar în cele șapte zile cît durează drumul pînă la Roma, voi chibzui cu însoțitorii mei.

ISOTTA : Îți dorești deci moartea ?

MALATESTA : În niște vremi ca ale noastre, riscul este același, fie că săvîrșești, fie că nu săvîrșești o nelegiuire. Atunci hai să comitem nelegiuirea dacă ne face plăcere. Și apoi puțin îmi pasă de moarte dacă mai întîi l-am cucerit pe el...

ISOTTA : Prinţe, cînd trebuia să te duci pe cîmpul de luptă, niciodată nu te-am oprit și nici măcar nu te-am stingherit. La fel, în nici unul din nenumăratele alte prilejuri în care ți-ai primejduit viața. De data asta însă, în numele cerului, în numele celor treizeci de ani de-a-lungul cărora te-am iubit, în chiar numele acestei stranii nevoi de a-mi cere întotdeauna un sfat, vino-ți în fire ! Ai fierbințeli. Nu hotărî nimic pînă ce nu ți se potolește clocotul sîngelui.

MALATESTA : De unde știi că am fierbințeli ?

ISOTTA : O văd după cum îți lucesc ochii.

MALATESTA : E adevărat : m-au cuprins fierbințeli de cînd Venier mi-a spus ce mi-a spus. Tu vezi întotdeauna în mine lucruri pe care nimeni altul nu le vede.

ISOTTA *(zîmbind)* : E firesc.

MALATESTA : Da, scumpa mea Isotta, e drept să fie firesc.

ISOTTA : Făgăduiește-mi să aștepți cîteva zile înainte de a pleca. În cele din urmă, îți vei da seama singur de nebunia pe care voiai s-o faci...

MALATESTA : Nu-mi răpi nebuniile mele. Dacă ar ști oamenii cum îți luminează viața o flăcăruie jucăușă de nebunie ! Și apoi, dacă nu m-aș privi trăind, la ce bun aș mai trăi ?

ISOTTA : Sigismond, nu-ți jertfi viața fără rost. Dacă trebuie s-o faci, mori pentru ceva care să însemne într-adevăr ceva, nu pentru nimic, pentru nimica toată.

MALATESTA : Nu-i vorba neapărat numai să trăiești, ci să trăiești fiind și dovedind tot ceea ce ești. Îndeobște, omul se lasă ademenit de căi de mijloc. Dar făcîndu-și concesii și sie-și și celorlalți, nu leagă la gard și nici nu dezarmează pe nimeni. Se alege numai cu osteneala. Chiar și a trăi fără concesii nu-i de ajuns : trebuie să trăiești și cu glorie. *(Isotta lăcrimează, tăcută.)* Ia seama la lacrimile tale, Isotta. Dacă cumva nu aș fi încă pe deplin hotărît la ceea ce am plănuit, lacrimile tale m-ar hotărî, numai ca să nu-mi spun că ele singure m-au împiedicat.

ISOTTA : Nu plîng, nu plîng. Nu e ceasul la care plîng.

MALATESTA : Cînd plîngi din pricina mea, ar trebui după aceea să-mi ceri iertare în genunchi.

ISOTTA : Nu mi-e teamă de suferință, deși îi prefer bucuria. Cînd mi se întîmplă să simt că suferi, aș vrea să beau dintr-o sorbitură întreaga durere a lumii dacă, cu acest preț, aș ușura-o pe a ta. În schimb, mi-e groază să sufăr de pe urma unui act de demență pe care astrele l-ar condamna întocmai ca și oamenii. Întreabă-l și pe Corcos și vei vedea.

MALATESTA : Steaua mea e mai puternică decît toate astrele. Pe care, dealtfel, le-ar înghiți, așa cum vulturul înghite toate celelalte păsări.

ISOTTA : Vei fi ucis și nu trebuie să fii ucis, ci să trăiești, ca să poți ucide fără primejdie. Odată ucis, vei fi la fel de învins ca și Papa, mort de mîna ta.

MALATESTA : Ești deci cel mai crunt dușman al meu, de vreme ce vrei să mă smulgi răzbunării ?

ISOTTA : O răzbunare prea grăbită nu mai e o răzbunare, ci o ripostă. O răzbunare demnă de tine trebuie să fie prelungă, nesfîrșită chiar.

MALATESTA : Nesfîrșită ! Cînd și cele șapte zile care mă despart de moartea lui, mă fac să mă perpelesc ca pe jăratec ! Nu cumva să scape mîinii mele și, între timp, să fie răpus de altă moarte...

ISOTTA : Va trăi atît cît ura ta are nevoie. Se îmbăiază și se îngrijește, este înveșmîntat ca într-o platoșă de tot felul de alifii și îndopat cu doctorii. Se iubește prea mult, ca să moară de la o zi la alta. Răzbunarea ta are tot răgazul să fie înceată. Trebuie să fie și indirectă. Trebuie să ucizi de la înălțime, altfel se va

spune că nu știi să te folosești de ceilalți, așa cum cere marea artă a principilor. Și trebuie să lovești fără să te pui tu însuți în primejdie, fiindcă altfel ți s-ar pune înțelepciunea la îndoială.

MALATESTA : Dar, presupunînd că așa aș face, cum să procedez ca să știe că tot eu l-am ucis ? Cînd am pus să fie omorît Rosapini, a murmurat înainte de a-și da ultima suflare : „Picinina... hoitul acela !“ Îmi dădusem deci degeaba osteneala...

ISOTTA : Sau va recunoaște în cel ce-l va ucide pe unul din oamenii tăi, sau omul îi va șopti numele tău cînd îl va lovi de moarte.

MALATESTA : Mă gîndisem mai întîi la otravă și la Porcellio. Dar Porcellio a dat înapoi : nu trebuie niciodată să pui un gînditor și un erudit în obligația de a săvîrși un asemenea act. Dar pe cine să aleg dacă totuși m-aș hotărî să mă folosesc de mîna altcuiva ? Pe Micheli ? Pe Boccanegra ? Nu, nu, n-am încredere în nimeni, în nimeni. Urmărește pe cineva pe ulițe ca să-l spionezi și slăbește-l o singură clipă din ochi : îi este deajuns ca să se facă nevăzut. La fel dacă scap o singură clipă din ochi pe cei ce mă slujesc, gata : m-au și trădat. Mă mișc printre trădători, așa cum te miști în pădure printre copaci.

ISOTTA : În primul rînd se trădează ei înșiși, unul pe altul. De aceea mai ești în viață.

MALATESTA : Trăiască atunci dușmanii. Ei, cel puțin, nu mă pot trăda.

SCENA A NOUA

MALATESTA, ISOTTA, PORCELLIO, o clipă, un SERGENT

PORCELLIO : Înălţimea voastră, două noutăţi, una bună şi una rea. Cea rea : Sacramoro şi-a dat chiar acum duhul. Iată sergentul care a fost trimis să dea de ştire.

SERGENTUL : Înălţimea voastră, căpitanul Sacramoro nici nu apucase bine să intre în casă şi...

MALATESTA : Ajunge ! Iată un nătărău care-mi trimite vorbă că e în viaţă şi zece minute mai apoi mă vesteşte că e mort. Îşi bate joc de mine ? Ce sînt eu de vină dacă, după toate-toate mai avea şi un gît de pui de găină ! Poţi să pleci... *(Lui Porcellio.)* Şi vestea cea bună ?

PORCELLIO : Vi se aduce statuia găsită-n pămînt în grădina lui Carlo Buonfalcone.

ISOTTA : Nu, nu vreau !

MALATESTA : De ce ? Lasă, dimpotrivă.

(Se aduce statuia.)

MALATESTA : Ah, ce frumoasă e piatra în care a fost sculptată ! Parc-ar fi îmbibată de soare şi dacă ai strînge-o în mîini, ar ţîşni soare din ea. *(Sărută statuia.)* Dacă izbînda unui asediu întreprins de mine ar depinde de un pumn de calcar şi dacă nu aş putea găsi acest pumn decît zdrobind o marmură antică, cred că aş prefera să despresor cetatea asediată.

PORCELLIO : *(citeşte)* : *D. M. : Diis Manibus.* E o statuie funerară.

ISOTTA : O statuie funerară ?

MALATESTA : Eu nu citesc *D. M.* ci *F. M.* şi ştie domnia-ta, Porcellio, ce înseamnă *F. M.* ?

ISOTTA : Nu mă interesează de vreme ce aici este scrijelit *D. M.*

MALATESTA : *F. M. : Fortuna Malatestensis.* Norocul lui Malatesta. Şi iată spicul statuilor zeiţei Fortuna.

PORCELLIO : Un spic ? Eu văd mai curînd o vîrtelniţă de ţesătoare.

MALATESTA : Îţi spun că e un spic şi că zeiţa Norocului meu iese din pămînt ca să-mi aducă un semn bun în cerul acesta solemn.

ISOTTA : Iată-l că iarăşi începe să se joace cu visele lui !

PORCELLIO : Poate că înălţimea voastră să aibă dreptate. Ei da, sigur că are dreptate. Cum de m-am putut înşela ? Pe toţi zeii, repede în şea mărite prinţ şi la drum spre Roma !

MALATESTA : Ce nevoie să mai am de sprijinul astrelor şi de sfatul lui Corcus, iscusitul astrolog ? Sau de un ucigaş cu simbrie ? Eu singur voi fi unealta propriului meu destin, nu un altul. Da, eu însumi, cu mine însumi şi cu toată siguranţa care se naşte din mine pentru mine. *(Adresîndu-se statuii.)* O, frumuseţe, o, minunată făptură creată de cei vii şi mult mai pură decît însăşi pornirea care te-a creat ! Să învălui cu încă o privire ceea ce poate n-o să mai văd niciodată. O clipă încă de frumuseţe înaintea unor săvîrşiri cumplite. Soartă a neamului Malatesta, care m-ai prăvălit în cele mai adînci abisuri înainte de a mă ridica în slavă pînă la cea mai înaltă stea, fii mări-

nimoasă cu mine. Iar eu iţi voi dărui din parte-mi un an întreg fără să păcătuiesc. Da, un an întreg de viaţă virtuoasă, de mărețe danii săracilor și de sinceră căință pentru toate greșelile mele, dacă-mi îngădui să ucid pe Papă fără să fiu la rîndul meu ucis.

PORCELLIO : Ah, prea iubite principe, înălțimea voastră care adineauri mă dojenea că sînt cînd bun creștin, cînd păgîn...

MALATESTA : Da, și ?

PORCELLIO : ...înălțimea voastră a înălțat o rugă cel puțin ciudată.

MALATESTA : Să-l pot ucide, asta e ruga mea !

ACTUL AL DOILEA

La Vatican [1].
O sală în apartamentul Papei.

SCENA ÎNTÎIA

DOI CAMERIERI

(Scena se petrece în fața cortinei)

PRIMUL CAMERIER : Au sosit ?

AL DOILEA CAMERIER : Chiar acum. Dar care e primejdia ?

PRIMUL CAMERIER : Cel-de-Sus dă uneori grai chipurilor și împiedică astfel unele nelegiuri. Dacă prin-

[1] Piesa aceasta a fost scrisă în cursul iernei 1943—1944. În acel moment, nu aveam posibilitatea de a obține să mi se comunice manuscrisul în care Gaspare Broglio povestește toate întîmplările constituind esențialul actului al doilea, întîmplări cărora le-a fost martor. Manuscrisul se afla la Gambalunghiana din Rimini. Actul al doilea a fost deci scris într-o formă provizorie, ceea ce explică lipsa lui de proporție cu celelalte acte.

Luînd cunoștință ulterior de manuscrisul lui Broglio, nu mi-a mai fost însă de nici un folos. Și amploarea acestui act nu a mai putut fi modificată (n.a.).

cipele stăpînitor al cetății Rimini și-ar fi întipărit pe față o expresie mai firească ieri cînd a ajuns la Vatican, Papa i-ar fi acordat cu siguranță și de îndată o audiență intimă, așa cum face întotdeauna pentru un fost slujitor al Sfîntului Scaun. Dar o anumită răvășire a trăsăturilor a trezit bănuieli. Ele au fost aduse la cunoștința Pontifului care a amînat audiența pe astăzi pentru a se păzi.

AL DOILEA CAMERIER : Papa era tulburat ?

PRIMUL CAMERIER : La-nceput, foarte tulburat. Mai apoi, a găsit un mic *coupe-papier* pe care-l rătăcise de cîteva zile și asta l-a mai înviorat.

AL DOILEA CAMERIER : Malatesta a sosit mai-nainte de ora fixată. S-ar zice că n-a mai fost în stare să-și stăpînească nerăbdarea.

PRIMUL CAMERIER : Ieri, i-am atins din întîmplare mîna. Era sloi de gheață. N-am să uit niciodată senzația acestei atingeri.

SCENA A DOUA

ACEIAȘI, MALATESTA (cu surtuc negru), GASPARE BROGLIO, FEDERIGO DE MENDOLA

PRIMUL CAMERIER : Domnilor, binevoiți să așteptați o clipa aici. Sanctitatea sa nu va întîrzia să vă primească.

(Cei doi camerieri ies prin deschizăturile cortinei lîngă care lasă două gărzi. Cei trei complici își vorbesc cu glas scăzut la una din extremitățile rampei.)

MALATESTA : Mor, simt că mor...

BROGLIO : Înălțimea ta, în numele cerului, hotărăște-te, ia o altă înfățișare. Și un copil ar ghici că plănuiești ceva cumplit.

MENDOLA : O încleștare nervoasă iți schimonosește fața.

MALATESTA : Se poate presupune că sînt adînc zdruncinat fără ca cineva să presimtă neapărat cu ce gînd am venit.

MENDOLA : Tremuri ?

MALATESTA : Nu știu dacă tremur sau nu. Dar mi-e frig.

MENDOLA : Ți-au pălit pupilele, așa cum marea devine lividă în preajma furtunii.

MALATESTA : Dracu' să te ia. Pot oare să-mi împiedic ochii să pălească ?

BROGLIO : Este o nebunie să comiți un astfel de act fără să-ți poți păstra tot sîngele rece ! Azi-noapte n-ai dormit nici un ceas.

MALATESTA : E mai bine să-ți petreci noaptea cu mînia decît cu căința.

BROGLIO : Și timp de o săptămînă cît a ținut drumul, n-ai mîncat aproape nimic.

MALATESTA : M-am hrănit din urgia pe care i-o doresc.

(Se aud zgomote.)

BROGLIO : S-ar zice că se adună lume alături. Așa se obișnuiește ? Și întotdeauna ești lăsat să aștepți cînd trebuie să fii primit în audiență ?

MALATESTA : Nu.

BROGLIO : Nu ? Atunci mi-e teamă că-i semn rău. Prinţe, nu încleşta aşa mîna pe pumnal ! Nu vezi că gărzile nu ne scapă din ochi ?

MENDOLA : Înălţimea ta, sărută medalia Izbînzii. Sărută şi medalia Fecioarei, Sfîntă Fecioară, mamă a lui Isus, veghează asupra noastră şi apără-ne...

MALATESTA : Ar fi trebuit să fac statuii Norocului o danie de fructe.

BROGLIO : Singur gîndul că trebuia s-o faci îţi va cîştiga o jumătate de apărare din partea ei.

MALATESTA : Izbînda să mă inspire şi Fecioara să mă apere. Iar geniul familiei Malatesta să-mi îmbrace ca o platoşă inima şi să-mi poarte braţul.

SCENA A TREIA

ACEIAŞI, PRIMUL CAMERIER

PRIMUL CAMERIER : Înălţimea voastră, sanctitatea sa vă aşteaptă. *(Celorlalţi doi.)* Domnilor, binevoiţi să mă urmaţi în anticamera pontificală.

MALATESTA : *Messer* Federigo de Mendola şi căpitanul Broglio au de vorbit sanctităţii sale cu aceeaşi îndreptăţire ca şi a mea.

CAMERIERUL : Audienţa acordată de sanctitatea sa înălţimii voastre este strict personală.

MALATESTA : Prezenţa însoţitorilor mei este indispensabilă convorbirii noastre.

CAMERIERUL : Îmi pare foarte rău dar ordinele primite sînt formale.

(Camerierul iese prin Arlechin urmat de Broglio şi Mendola. Cele două gărzi deschid perdelele-cortină. Pe scenă se află Papa, şapte cardinali, ofiţeri, cavaleri de arme, o adunare destul de impunătoare. Cînd Malatesta înaintează, cardinalii se aşează oarecum în faţa Papei, constituind un soi de meterez.)

SCENA A PATRA

PAPA, MALATESTA, CARDINALII, OFIŢERI, OAMENI DE ARME

(În cursul acestei scene şi a celei următoare, Malatesta îşi va şterge des buzele cu o batistă, dovadă că i se usucă mereu.)

PAPA : Ai dorit să-mi vorbeşti. Te ascult.

MALATESTA : N-aş putea vorbi sanctităţii tale decît între patru ochi.

PAPA : Nimic din spusele domniei tale n-ar putea şi nici nu s-ar cădea să nu fie auzit, în acest ceas, şi de către aceşti fraţi ai mei.

MALATESTA : Atunci, nu am nimic de spus. *(Izbucnind.)* Ba da, ba da, am de spus că simt, mă înăbuşe ceea ce mi-ai făcut ! Să-mi iei Rimini ! Mie, mie ! Mie ! Dar marea care izbeşte stîncile ţărmului de la Rimini scandează în ritmul valurilor care se sparg numele Malatesta ! Sfîntă mare de la Rimini, sfîntă Adriatică, mai curînd ai cotropi şi înghiţi cetatea mea decît s-o ştii biruită de oricine ar fi. [Acum cincizeci de ani,

Papa Grigore al XII-lea, surghiunit din Roma, și-a găsit refugiu la Rimini. Asta-i astăzi răsplata, mulțumirea ?] Pius al II-lea a trimis trupe să cotropească Rimini ? Fie ! Își juca rolul lui. Dar sanctitatea ta ? Pius al II-lea nu mă putea suferi. Timp de șase ani m-a ținut în pumnul lui și m-a strivit. Mai apoi, în Moreea, cînd am aflat înălțarea ta pe tronul Sfîntului Petru, am făurit visul că noul Papă mă va scoate din noaptea în care mă cufundase Pius al II-lea. Am visat un Papă care, deși înconjurat de toți dușmanii mei de moarte, va păstra în el nu știu ce prospețime sau nu știu ce onestitate sau nu știu ce mîndrie, care-l va face să îndrăznească să rămînă, printre toți ceilalți, singurul care să nu mă urască. Cînd m-am întors din Moreea, m-ai primit, o, Sfinte Părinte, ca pe un apărător al Bisericii, care se luptase doi ani întregi cu necredincioșii. Am străbătut Roma în mare pompă, ca Cezarii învingători, escortat de toți cardinalii. Chiar și cei mai vechi mă cinsteau și unul dintre ei îmi ducea calul de căpăstru. În ziua aceea, toată gloria se afla în mîna mea ca o pasăre și...

UN CARDINAL : Uiți că, în alte împrejurări, cardinalii te-au învinovățit — și aducerea noastră aminte este bună — „de măceluri, de siluire, de adulter, de incest, de paricid, de trădare și de sperjur, dușman al lui Dumnezeu și al neamului omenesc".

CARDINALUL MARCANOVA : Și chiar aici ai fost ars în efigie ca „Principe al trădătorilor și al sperjurilor, dușman al lui Dumnezeu și al neamului omenesc".

MALATESTA : Trăim vremuri în care, slavă Domnului, o condamnare la moarte nu mai dezonorează pe nimeni.

CARDINALUL MARCANOVA : Neobrăzatule ! Cum, tu îndrăznești ?

MALATESTA : Dar tu cum îndrăznești să mă tutuiești ? Cine ești tu oare ? Ah, cum te recunosc. Ai făcut și tu parte din acel Tribunal de Justiție ! Tribunal de Justiție ca toate celelalte.

UN CARDINAL : Insultă Sfîntul Tribunal !

MALATESTA : Tribunal al Necredinții, al Răzbunării, al Urii ! Eu te recunosc, Satan, roșu de flăcările iadului tău. În primul rînd, oricine primește să-și judece aproapele se osîndește pe el însuși. Fiindcă știe bine că întotdeauna e la fel de vinovat ca și cel pe care-l judecă.

UN CARDINAL : Ajunge ! Ajunge ! Nu puteți să-l faceți să înceteze ?

(Mai mulți cardinali fac gestul de a trage sabia.)

MALATESTA : În orice tribunal din lume este de ajuns să vezi capetele judecătorilor ca să înțelegi numaidecît că acuzatul e nevinovat.

CARDINALUL MARCANOVA : Preasfinte Părinte, în numele Sacrului Colegiu, cer o pedeapsă imediată pentru aceste sacrilegii.

MALATESTA : Piei din ochii semenilor tăi ! Mi-e groază de tine !

CARDINALUL MARCANOVA : Crezi că ai să poți să-mi dai foc de la zece pași cu privirile tale incendiare ? Crezi că sînt o căpiță de fîn și tu însuți soarele ? Îmi

mai amintesc de ziua în care ai venit să te pocăiești. Bălmăjeai cu glasul înecat jalba ta și sudoarea ți se prelingea pe urechi.

UN CARDINAL : Preasfinte Părinte porunciți ca acest om să fie arestat.

MALATESTA : Preasfinte Părinte, apără-mă de acești oameni !

PAPA : Malatesta este un fiu mereu clocotitor, care-și pierde ușor măsura, dar eminențele voastre să nu uite că a fost și un fiu plin de rîvnă.

UN CARDINAL *(servil și grăbit)* : Un ștrengar, da, iată ce este : un ștrengar !

MALATESTA : Un ștrengar atît de plin de rîvnă încît i-ați conferit Trandafirul de Aur, supremă cinste pe care Sfîntul Scaun nu o acordă decît fiilor săi cei mai străluciți. Am crezut atunci că găsesc Vaticanul așa cum îl cunoscusem sub unchiul sanctității tale, Eugeniu al IV-lea, al cărui condotier am fost la nouăsprezece ani și căruia ani de zile nu i-am adus decît izbînzi. Șederea lui Pius al II-lea pe Sfîntul Scaun nu mi-a mai părut decît un vis groaznic. Am crezut că totuși, fiindcă sanctitatea ta era un adevărat creștin...

PAPA : Ei, da ! Ducem o viață scelerată, Biserica ne-a osîndit, am suferit cumplit de pe urma preoților, dar cînd totul ne fuge de sub picioare, tot la un preot venim să batem în poarta inimii, tot într-un preot ne punem cea din urmă nădejde : „Tu care ești un adevărat creștin". Atît de mare este pentru unii raza de lumină venită de la Christos...

MALATESTA : E adevărat : și aveți de ce să vă îmbătați de mîndrie !

PAPA : De mîndrie ? De mîndrie ? Sărmane Malatesta, în ce noapte rătăcești !

MALATESTA : Noapte ? Care noapte ? Înseamnă oare noapte rîvna cu care nu ceream decît să vă slujesc cu credință, să mă port ca un fiu devotat, eu care am în sînge sfînta noastră Biserică ? Te iubeam din tot sufletul, Preasfinte Părinte, și a trebuit să primesc înjosirea pe care am primit-o ca să mă întorc împotriva sanctității tale. Să ții din tot sufletul la cineva care te urăște, e ceva cumplit. Ah ! dacă ai fi vrut ! Dar nu ! Ești la fel ca toți ceilalți...

(Ochii i se umezesc de lacrimi. Își ascunde fața cu o mînă. Papa face semn celorlalți prezenți să se retragă. După o șovăire, aceștia ies.)

SCENA A CINCEA

PAPA, MALATESTA

PAPA : Ai desigur o armă : arunc-o ! *(După o șovăire, Malatesta scoate și aruncă un pumnal.)* Nu mai ai și altele ? *(Malatesta face semn că nu.)* Ridică fruntea. *(Malatesta înalță capul și face un pas spre Papă.)* Nu te apropia... Un singur pas și chem înapoi garda. *(O tăcere.)* N-am avut de gînd să te deposedez de Rimini. Ți-am propus un schimb a cărui inițiativă pornea, dealtfel, de la scumpii mei frați întru Domnul, membrii Sacrului Colegiu. Schimbul

acesta erai liber să nu-l primeşti. O să ne străduim să găsim un alt mijloc de a te apăra de dragii noştri veneţieni. Faci mereu atîta caz de dragostea domniei tale pentru Biserică. Adevărul este că ba ai slujit-o, ba ai atacat-o... Te schimbi cam des, Malatesta...

MALATESTA : Nu eu mă schimb, timpurile se schimbă.

PAPA : Umblă zvonul că şi acum, în ciuda tuturor pocăinţelor şi fărădelegilor, îţi baţi joc mereu de cei ce-şi află tăria în Isus.

MALATESTA : Cum mi-aş putea bate joc de cei ce-şi află tăria în Isus, în care cred, cînd eu însumi simt puteri noi datorită mitului lui Adonis, în care, trebuie să mărturisesc că, la drept vorbind, nu cred ?

PAPA : Ce mai e şi acest mit al lui Adonis ? Sînt obosit şi plictisit de toată păgînăria asta de care te lovești pretutindeni astăzi. Să lăsăm la o parte şi pe Adonis şi să vorbim serios. Ai declarat adineauri că ai în sînge Sfînta noastră Biserică. Stilul acesta foloseşte-l cînd te aperi în faţa unui tribunal eclesiastic, dar nu mi-l servi şi mie. Pot eu să uit că aveai abia cincisprezece ani cînd te-ai ridicat prima oară cu sabia împotriva oştilor Vaticanului, pe care, dealtfel, le-ai şi nimicit ? Pot eu să uit că, într-o zi, văzîndu-te încolţit din toate părţile, ai avut diavoleasca idee să oferi sultanului alianţa domniei tale ca să-l ajuţi să năvălească în Italia în chiar vremea în care Pius al II-lea propovăduia o nouă cruciadă ? Ceea ce însemna cea mai josnică formă de trădare ? Pot să uit că vrei să-ţi faci o adevărată glorie din clădirea

la Rimini a unei scandaloase biserici, care este în realitate un templu al unor falşi zei ? Toată decoraţia, toate inscripţiile, toate simbolurile amintesc de legendele păgîne şi nici un semn, dar absolut nici unul, nu aminteşte de cel ce te-a creat ? Pot eu să uit că nu sînt nici şase ani împliniţi de cînd Paul al II-lea a convocat la Vatican acel tribunal special care a proclamat decăderea domniei tale din drepturile suverane, a hotărît confiscarea tuturor bunurilor şi ţi-a hărăzit osînda ereticilor : pieirea pe rug ?

MALATESTA : Sanctitatea Ta nu-mi pomeneşte decît de fapte vechi, pentru care am fost, e drept, osîndit, dar de care am fost spălat după aceea, deoarece nici un rînd din acea sentinţă nu a fost executat şi, în cele din urmă, pe rugul pe care trebuia să-mi aflu pieirea, a crescut şi a-nflorit Trandafirul de Aur. [În martie 1462, Pius al II-lea poruncea să fiu osîndit la arderea de viu şi în martie 1464, acelaşi Pius al II-lea îmi dădea binecuvîntarea solemnă la plecarea mea în Moreea. Schimbări la faţă salvatoare la care — fie zis în treacăt — nu e rău să medităm.

PAPA : Cînd Pius al II-lea binecuvînta pe Malatesta pornind pe mare spre Moreea, nu pe vestitul condotier îl binecuvînta, ci clipa în care se vedea scăpat de el.] Spui că ai fost spălat de toate faptele rele din trecut ? Nu : ceea ce erai înainte mai eşti şi acum. Te cunoaştem bine, Malatesta, de o jumătate de veac de cînd te afli pe acest pămînt. Şi la fel de bine cunoaştem şi toate festele domniei tale : sînt şi ele mereu aceleaşi. Ne oboseşti.

MALATESTA : Uneori mă obosesc și pe mine însumi.

PAPA : De la cele mai mari pînă la cele mai mărunte, de la asasinat pînă la glumele de școlar. Povestea cu cerneala e adevărată ?

MALATESTA : Cu cerneala ?

PAPA : Se spune că, de curînd, trecînd în zori pe lîngă o biserică, ai pus să se toarne cerneală în vasul cu apă sfințită, pentru ca a doua zi credincioșii, neputînd să-și dea seama din pricina întunecimii din acel ungher al bisericii, să-și înnegrească degetele și fața. Nu-ți este rușine ? La vîrsta domniei tale ?

MALATESTA : În ziua în care am făcut așa ceva se vede că mă aflam sub semnul unei stele nefaste...

PAPA : Dorești încrederea noastră. Întrucît o meriți ? În afara de fanteziile și de pasiunile domniei tale, nu slujești și nu ți-ai slujit întotdeauna decît interesele.

MALATESTA : Am încercat să le împac cu interesele celor ce mă foloseau. Dar pe mine cine oare m-a susținut vreodată altfel decît din interes ? De îndată ce piere interesul, s-a dus și sprijinul...

PAPA : Ai batjocorit toate legile : și pe cele divine și pe cele naturale și pe cele umane. N-ai grijă : iadul te știe foarte bine pe nume. Se spune că noaptea vorbești singur în cameră. Cu cine ? Cu diavolul ? Așa se șoptește.

MALATESTA : Vorbesc cu mine însumi. Noi doi avem întotdeauna multe să ne spunem. Mă confrunt cu ceea ce sînt, cu ce am fost, cu ce visez să fiu, cu ce vreau să ajung.

PAPA : Și la masă, în dreapta și în stînga, vin desigur să se așeze și stafiile celor pe care i-ai trimis pe lumea cealaltă.

MALATESTA : Poate, uneori, stafiile greșelilor mele politice. Vai, acestea sînt cumplite Erinii care mă vor urmări pînă la moarte.

PAPA : Greșelile au rămas în limitele comunei măsuri, dar crimele au întrecut orice măsură. Îți bați joc de creștinătate. Și în primul rînd de Italia. Dar familia, dar oamenii cei mai apropiați ? Ai trădat și ai încercat să otrăvești pe socrul domniei tale, pe Sforce. Ești bănuit că ți-ai sugrumat primele două soții. Ai torturat și ucis pe bătrînul domniei tale dascăl Ugolino de Pili. Cînd erai adolescent, ai ademenit în pat pe Camerino, ginerele de azi. Ai pîngărit cu poftele-ți păgîne cadavrul frumoasei Allemana din Fano, după ce pusesesi să fie ucisă.

MALATESTA : Femeile sînt făcute pentru a fi iubite !

PAPA : Deci, recunoști ?

MALATESTA : Ce să recunosc ? Un martor. Există vreun martor ?

PAPA : Mai mult — și pomenesc de această crimă cu un fior de groază — ai încercat să-ți siluești propriul fiu, Robert, care a trebuit să pună mîna pe un pumnal ca să se apere.

MALATESTA : De ce n-ar avea și viața de familie momentele ei de fantezie ? Dealtfel, această încercare de care pomenești a fost o simplă glumă pe care dușmanii s-au întrecut s-o exagereze.

PAPA : Da, da, zbate-te ! Sălăşluieşte în domnia ta patima înnăscută pentru nelegiuire. Eşti un monstru !

MALATESTA : Nu sînt deloc un monstru, Preasfinte Părinte ; mă simt dimpotrivă cel mai blînd dintre oameni cînd mi se face voia. Şi aş putea spune, asemenea lui Coleone pe patul morţii : „Să nu daţi niciodată altuia puterea pe care mi-aţi dat-o mie. Aş fi putut s-o folosesc ca să fac şi mai mult rău decît am făcut.“ Fiindcă toate nelegiurile de care mi-ai pomenit sînt pure născociri şi clevetiri. Sînt învinuit de ceea ce am făcut, de ceea ce n-am făcut, precum şi de unele fapte pentru care alţii nu sînt judecaţi aspru cînd ei le săvîrşesc ci, dimpotrivă, se întîmplă să fie chiar lăudaţi. Sînt învinuit de ceea ce se crede că aş fi în stare şi sînt socotit în stare de orice fiindcă duşmanii mei au ajuns să precumpănească în plăsmuirea legendei mele. Să te sprijini pe opinia publică pentru a găsi argumente, cînd tu însuţi ai creat această opinie publică îngrămădind minciună peste minciună este atît de uşor ! Sînt înconjurat de ură, o ură care nu şi-a tocit armele de treizeci şi cinci de ani. La miazănoapte, ura Veneţiei, la apus ura lui Sforce, la miazăzi ura lui Alfonso şi a lui Urbino, aici, la Roma, ura Papei. Am dobîndit unele lucruri pentru mine prin violenţă sau prin subtilitate ? La ce mi-a folosit, de vreme ce totul mi-a fost luat înapoi ? Posedam şase oraşe ; nu mi-a rămas decît Rimini. Mă aflu deci în aceeaşi situaţie în care mă aflam la doisprezece ani. Totul a fost pentru mine asemenea săbiilor acelea ruginite, pe

care valurile le aduc uneori pe prundişul ţărmurilor mele şi din care, cînd le iei în mînă, îţi rămîne doar un praf roşiatic pe fundul palmei. Am săvîrşit crime ? De ce să nu fie uitate cum mi se uită binefacerile ? Am dat paisprezece copii Italiei, dintre care opt băieţi. Pe cinci dintre ei i-am văzut călărind aliniaţi înaintea mea : statura lor avea legănarea stindardului victoriei. Şi această victorie, de cîte ori n-am adus-o celor care-şi încredinţaseră soarta vitejiei şi destoiniciei mele ! Le-am dăruit-o adesea, fără voia lor, uneori chiar împotriva lor, înşelat de ei, trădat de ei, trădat de stăpînii mei, trădat de fratele meu, trădat de fiii mei. Ura, mereu ura ! Ah, cît de josnic s-au purtat toţi cu mine !

PAPA : Malatesta, nu te mai recunosc ! Malatesta să fie cel ce se tînguie pe tonul acesta plîngăreţ ? Sleieşti dreptatea care era pe cale să-ţi fie făcută cerînd-o într-un chip nedemn de domnia ta.

MALATESTA : Mi-e sete.

PAPA : Păstrează-ţi setea. Ţi se va da îndată să bei.

MALATESTA : Cînd folosesc graiul eroilor mi se ia în nume de rău. Cînd folosesc graiul omului care-şi deschide inima, iarăşi mi se ia în nume de rău. De ce nu m-aşi tîngui şi eu o dată în viaţa mea ? Sînt sătul să fiu mereu de fier. Fie ! Nu aveţi decît să spuneţi tuturor : „Malatesta e un om slab, un plîngăreţ. Tăria lui e numai o faţadă, e un erou de mucava ca cei de carnaval, bun să sperie doar copiii.“ Ce importanţă mai are de vreme ce, adevărat sau nu, acest lucru

ar fi spus în orice caz pentru a mă ponegri ? La ce să mă ostenesc să mă ţin drept cînd tot se va spune că sînt strîmb ? La ce să mai fac ceva bun cînd nimeni nu va voi s-o recunoască ? Cu asemenea procedee au ofilit şi otrăvit tot ce era bun şi înfloritor în mine.

PAPA : Ei, prinţe Sigismond, vorbeşti, vorbeşti... vorbeşti ! Îmi aminteşti că ducele de Urbino îmi spunea că elocinţa domniei tale e masca pe care o pui gîndului mut. Iar Sforce...

MALATESTA : Urbino, Sforce, Alfonso... mereu aceleaşi nume care, de-a lungul întregii mele vieţi, mi-au bîzîit în jurul capului. Dacă ar putea să mai fie şi altele ! Dacă aş putea să-mi mai înlocuiesc puţin contemporanii. Acum o să vie rîndul lui Ferdinand al Neapolelui.

PAPA : Ferdinand al Neapolelui ?

MALATESTA : Stăruie să trec de partea lui.

PAPA : A ! *(O tăcere.)* Ei bine, Malatesta, mi-ai spus că ai dori să fii din nou de folos sfintei Biserici. Dar trebuie să-ţi şi răscumperi crima pe care te pregăteai s-o săvîrşeşti asupra persoanei mele. Îţi dărui mijlocul de a îndeplini aceste două lucruri. Poţi din nou fi condotierul pontifical. Asta valorează cel puţin tot atît cît intrarea în slujba Neapolelui.

MALATESTA : Condotierul Sanctităţii Tale ?

PAPA : Da.

MALATESTA : O, slăvite Papă ! O, adevărat Jupiter ! Am venit aici ca să... Şi Sanctitatea Ta... *(Se repede să-i sărute mîna pe care Papa o retrage însă cu*

repulsie.) Dar ce-mi vei cere în schimb ? Nădăjduiesc că nu bietul meu Rimini ?

PAPA : Nu-ţi cer decît măiestrie militară şi lealitate.

MALATESTA : Stau în faţa Sanctităţii Tale ca Allutius în faţa strămoşului meu Scipio Africanul.

PAPA : Ceea ce fac n-o fac pentru domnia ta. Eşti precum ştim că eşti dar, mai presus de orice, te socotim drept unul din cei mai mari şi viteji conducători de oşti din Italia. Vreau ca un asemenea om să rămînă al meu. Atîta tot. De aceea îi acord încredere.

MALATESTA : Îi acorzi încredere sau ai încredere ?

PAPA : Îi acord încredere. *(Arătînd pumnalul.)* Ia-ţi cuţitul.

(Malatesta face un semn negativ.)

MALATESTA : La rîndul meu vreau să dau o asemănătoare dovadă de încredere şi implor pe sanctitatea ta să primească să mă spovedesc ei. Voiai, preasfinte părinte, să ştii în ce măsură sînt un păcătos. O s-o ştii.

PAPA *(cu oarecare jenă)* : Prinţe Malatesta...

MALATESTA *(în genunchi la picioarele Papei, cu mîinile împreunate)* : De ce nu pot să ţin în mîinile mele Trandafirul de Aur al sanctităţii tale şi să-l strîng la piept ca pe o spadă ?

PAPA : O, Sigismond, ce frumos ar fi fost să fii cinstit !

MALATESTA : Cum ?

PAPA : Cinstit ! Drept ! Fără pată ! Asemenea armurei de argint pe care o purtai în ziua cînd ai fost purtat în triumf prin inima Romei... Nu ca veşmîntul ăsta

de întunecic pe care l-ai pus pentru omorîrea mea...

MALATESTA : Și pentru a mea.

PAPA : O, Sigismond, Sigismond ! Ai fost odată șoimul creștinității !

MALATESTA *(inchinîndu-se)* : *In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancto...*

PAPA *(se ridică brusc în picioare)* : Nu, nu, Ridică-te ! De ce să mi te spovedești mie ? Slavă Domnului nu-i lipsă de preoți la Roma : Du-te la ei.

MALATESTA *(se ridică)* : Preasfinte Părinte...

PAPA *(scutură un clopoțel)* : Să nu punem între noi o spovedanie. Care ar risca să facă pe unul sau pe altul din noi doi mai puțin liber. Spovedania este o sfîntă taină gingașă : trebuie folosită cu băgare de seamă : Nu stărui.

SCENA A ȘASEA

ACEIAȘI, un CAMERIER, GĂRZI

PAPA *(camerierului)* : Conduceți pe bunul nostru fiu, principele Malatesta, în apartamentele lui Pater Noster, unde va locui pînă la noi ordine. *(Lui Malatesta.)* Mîine dimineață veți fi primit de monseniorul Civitale. Veți studia împreună un proiect de contract.

MALATESTA : Însoțitorii mei vor putea să rămînă cu mine ? Sînt amîndoi viteji căpitani.

PAPA : Prepușii aceia ai domniei voastre se vor reîntoarce cît mai neîntîrziat la Rimini.

MALATESTA : Dar, Preasfinte Părinte, cînd putea-va Sanctitatea Ta să-mi vorbească despre sarcinile pe care mi le va încredința ? Cînd, unde și cum voi folosi puterile mele în slujba preafericirii Tale ?

PAPA : Monseniorul Civitale vă va lumina.

MALATESTA : Monseniorul Civitale este oare omul în măsură să vorbească despre trebile războiului și, la nevoie, să le discute ? Oare Sanctitatea Ta...

PAPA : N-aveți nici o grijă. Totul va veni la timpul său.

MALATESTA : Sanctitatea Ta mă lasă într-o necunoștință și o nesiguranță chinuitoare. N-aș putea afla chiar acum ceva din...

PAPA : Repet că veți afla totul la ceasul cuvenit. Acum duceți-vă în apartamentele domniei voastre. Un ofițer din garda mea personală va veghea necontenit, cu oamenii săi, asupra siguranței domniei voastre și, pretutindeni unde veți fi, și asupra siguranței celorlalți. *(Camerierului.)* Vei avea grijă să se aducă de băut înălțimii sale. Îi e sete...

(Malatesta, puțin nedumerit, rămîne o clipă nemișcat. Apoi, după obișnuitele reverențe, iese, urmat de ceilalți.)

PAPA *(singur)* : O ! Părinte ceresc !

ACTUL AL TREILEA

La Roma, la Palatul Veneția, locuința Papei. Marea sală numită astăzi „a Mapamondului". Spre stînga, două trepte duc spre o arcadă deschisă pe un balcon ce dă pe o stradă. Uși la dreapta și la stînga.

SCENA ÎNTÎIA

BENEDETTA DE NARNI, CLAUDIO SCARAMPA, CURTENI, CLERICI, DOAMNE etc.

O parte din cei prezenți sînt îngrămădiți pe balcon și pe treptele ce duc la balcon. Ceilalți se află lîngă rampă.

BENEDETTA *(în balcon)* : Priviți, toți tinerii îmbrăcați în roșu se alătură : unul lîngă altul vor alcătui o literă. Cei în verde vor alcătui cu trupul lor litera următoare, cei în galben a treia literă și așa mai departe. Iar toți la un loc vor scrie astfel un cuvînt.

UN CURTEAN : Ce cuvînt ?

BENEDETTA : Ghiciți !

CURTEANUL : Văd întîi un *A*.

ALT CURTEAN : A fost un *M*.

ALT CURTEAN : Acum un *O*.

PRIMUL CURTEAN : Și un *R*.

BENEDETTA : A ! Iată că *R* rămîne pe loc iar ceilalți toți, într-o grațioasă evoluție se realiniază de cealaltă parte a lui.

PRIMUL CURTEAN : *O*.

ALT CURTEAN : *M*.

PRIMUL CURTEAN : AMOR, ROMA. Ingenios !

BENEDETTA : Acum golesc strada pentru sosirea alergătorilor.

PRIMUL CURTEAN : Ce întrecere e azi ? A femeilor, a bătrînilor, a asinilor sau a bivolilor ?

BENEDETTA : A unor tineri. Sosirea va fi chiar în fața balconului. Primii trei vor urca aici să primească binecuvîntarea Sanctității Sale.

SCENA A DOUA

ACELAȘI, MALATESTA

Malatesta intră și înaintează în scenă. Curtenii se îndepărtează de el sau întorc capul. Nimeni nu-i vorbește. Este privit chioriș.

SCARAMPA : Iată și scîrnăvia de Sigismond. Stînjeneala, umilirea și turbarea se luptă pe chipul lui. De cînd a fost pus într-o situație înjositoare și s-a și îmbolnăvit greu, s-ar zice că e mereu gata să muște. Și e foarte îmbătrînit.

BENEDETTA : Să ai sub ordinele tale numai pe cele o sută treizeci de gărzi ale Vaticanului, şi încă cu titlu onorific, după ce ai comandat singur şapte mii de oameni în faţa duşmanului în Moreea, ce amărăciune !

SCARAMPA : Stai, am pentru el o nobilă însărcinare. Doi beţivi s-au încăierat de cealaltă parte a străzii. Ce-ar fi să-l trimitem să-i despartă ?

BENEDETTA : Ar putea tot atît de bine fi însărcinat să arunce bănuţi mulţimii cînd Papa iese din palat.

SCARAMPA : Trebuie să recunoaştem că este cît se poate de plăcut să vezi înjosită o mărime...

BENEDETTA : Mai treci o dată pe lîngă el ca să vadă că voit nu-l salutăm. Mi-e teamă că tot nu şi-a dat încă seama.

SCARAMPA : În schimb, eu mi-am dat seama că ochii lui nu se-ntîlnesc niciodată cu ai celorlalţi. Priveşte pe deasupra capetelor.

BENEDETTA : O dizgraţie trebuie să fie totuşi plăcută. Nu-ţi mai cere nimeni să faci nimic.

UN CAMERIER : Domnilor, Sanctitatea Sa se apropie.

BENEDETTA : Ştiaţi că doamna Isotta a sosit la Roma ? Se pare că vrea să intervină în favoarea soţului ei.

SCARAMPA : Dar, la urma urmei, de ce se arată Malatesta atît de mirat şi face atîta caz de dizgraţia lui ? Doar ştie tot ce poate pîndi pe oricine la Roma... Acum şase ani cînd a fost excomunicat, a fost pus pe treptele Sfîntului Petru un manechin căruia i se dăduse o asemănare izbitoare, îmbrăcat cu veşmintele pe care Malatesta le purta de obicei. Şi manechine la fel de asemănătoare au fost arse în toate capitalele statelor pontificale, în timp ce trupele Vaticanului înaintau spre Rimini. Proprii supuşi ai lui Sigismond fugeau de el, ca şi cum el ar fi fost cotropitorul. Iar Novella, fratele lui, cuprins de spaimă, a trecut de partea Papei.

BENEDETTA : Şi totuşi a obţinut iertarea.

SCARAMPA : Dar cu ce preţ ! Venind la Roma sa se pocăiască în faţa Sacrului Colegiu, bătîndu-se în piept că e un mic sfînt şi renunţînd la toate drepturile asupra Statelor lui, în afară de Rimini.

UN CAMERIER : Domnilor, Sanctitatea Sa.

SCENA A TREIA

ACEIAŞI, PAPA, CARDINALUL BORGIA, CARDINALUL DE PAVIA, MONSENIORUL PERUGIA, CLERICI, OFIŢERI din suita pontificală şi alţi CURTENI, printre care şi PLATINA.

Papa intră binecuvîntînd asistenţa, care îngenunchează. Apoi se duce pe balconul de afară. Mulţimea strigă : „Preasfinte Părinte, binecuvîntează-ne !" Din balcon, Papa binecuvîntează mulţimea.

MULŢIMEA : Trăiască Papa ! Ani mulţi, Papei !

PAPA (*şoptit*) : Alte strigăte auzea de pe cruce Fiul Domnului.

MULŢIMEA : Trăiască Papa ! Trăiască Paul al II-lea !

UN GLAS : Trăiască divinul Paul !

ALT GLAS : Trăiască Cezar !

PAPA *(șoptit)* : Nu-mi da gloria, Doamne ! Nu-mi da gloria !

(Papa se așează într-un colț mai retras al balconului și stă de vorbă cu cardinalii și curtenii ; asistența este aproape toată îngrămădită împrejur, așteptînd sosirea alergătorilor. Cele două treimi din partea opusă a scenei rămîn goale. Acolo stau de vorbă, discret, Malatesta și Platina.

MALATESTA : A, messer Platina ! Nu ne-am fi așteptat să te vedem aici. *(Măsurîndu-l cu privirea.)* Dar ce e această superbă zdreanță ?

PLATINA : Mă vezi în ținută de membru al Academiei.

MALATESTA : Acum îmi pare rău că n-am primit la timp marea mea ținută de Prinț al Trădătorilor.

PLATINA : Nu glumi cu astfel de lucruri. Cînd îți bați joc de ele, primejdiile se ațîță. Îmi pare bine că te văd, prințe. Eram cam mirat că ai stat atît de mult fără să vii să faci o vizită bibliotecii mele. Dar mi-am spus apoi că o asemenea vizită ar putea fi acum compromițătoare.

MALATESTA : În asemenea măsură ai ajuns compromițător ?

PLATINA : Papa nu vede cu ochi buni Academia. Nu numai fiind că e alcătuită din literați, speță de oameni pe care nu o poate suferi, ci fiindcă întreține și un anumit spirit de libertate care fatal se întoarce împotriva Bisericii. Mă aștept să fiu arestat dintr-o clipă într-alta. Arestat sau și mai rău. De fiecare dată cînd mă întorc acasă la venirea nopții și cînd mi se întîmplă să zăresc doi-trei oameni șușotind prin dreptul porții, îmi spun : „Ah ! Iată ucigașii mei !" Îmi încredințez atunci soarta duhurilor mele protectoare și mă apropii de casă, zicîndu-mi că măcar voi fi aflat, cu acest prilej, că nu-i chiar atît de greu să mori.

MALATESTA : Tocmește-ți niște spadasini...

PLATINA : Locuința mea nu-i așa mare. Matamorii ăștia sînt gălăgioși și m-ar împiedica să lucrez.

UN GLAS *(din balcon)* : Iată-i Iată-i !

UN ALT GLAS *(tot din balcon)* : Nu, nu, sînt doar niște copilandri care le vestesc sosirea.

MALATESTA : De ce nu-i vorbești Papei ? Uneori o explicație sinceră...

PLATINA : Nu-mi voi da o asemenea osteneală. Și apoi cînd vezi ce sînt oamenii, te simți atît de bine să fii un învins !

MALATESTA : Iartă-mă dacă eu nu mă simt croit din stofa persecutaților. Dealtfel, în calitatea mea de general, nu pot fi filozof. Trebuie deci să nu-mă învoiesc să mă las bătut. Dar domnia ta, dacă ai ajuns în situația în care spui, ce mai aștepți, ce mai nădăjduiești ?

PLATINA : Împrejurările se tocesc. Aștept vremea în care epoca prezentă va părea ridicolă.

MALATESTA : Și dacă ești ucis mai înainte ? De ce n-ai fugi, cît poți încă s-o mai faci ?

PLATINA : Dar domnia ta ?

MALATESTA : Eu ?

PLATINA : Da, domnia ta de ce n-ai fugit ? Adevărul e că ai înțeles foarte bine întrebarea mea. E ciudat ce punct de onoare își fac oamenii amenințați de o

primejdie să lase să se creadă că nu sînt chiar atît de amenințați. De ce nu fug nici eu ? Din dispreț de a mă apăra. Am șaizeci și trei de ani. Nu vreau să dau acestor păpuși de cîrpă plăcerea de a mă vedea pus pe drumuri la vîrsta mea. Cu atît mai mult că toată viața nu am putut suferi să mă constrîng și să mă grăbesc.

MALATESTA : Preferi să le oferi plăcerea de a te asasina ?

PLATINA : Dragă Doamne, da ! Cel puțin așa mă vor deranja în mai mică măsură. Am aici la Roma manuscrisele mele, inscripțiile mele, colecția mea de antichități. Vreau să trăiesc pînă la capăt printre ele. Decît să nu trăiesc după placul meu, prefer să nu mai trăiesc deloc.

MALATESTA : De ce îi consideri drept păpuși de cîrpă ? Sînt destul de temut.

PLATINA : Fiindcă se joacă cu un pumnal sau cu un arc, niciodată un om nu mă va împiedica să-l socotesc o biată maimuță. Ai observat că, ajunsă la un anumit grad, infamia începe să devină hazlie ? Cu micimea de suflet la fel. Cineva care-mi spunea acum două luni : „Scumpe prietene", îmi spune acum „*messer*", fără ca să fi intervenit nici cea mai mică ceartă între noi, fără ca eu să fi făcut nimic care să-mi scadă meritul, ci numai pentru că știe că nu mă mai bucur de favoarea Papei. Ce altă impresie vrei să-mi facă o astfel de schimbare, decît aceea a unui caraghioslîc ?

MALATESTA : Și mie excomunicarea mi s-a părut hazlie. Și-ți mărturisesc că-mi face oarecare plăcere gîndul că cenușa mea va fi fără îndoială profanată...

(Rumoare jos sub balcon.)

CARDINALUL BORGIA *(privind de pe balcon)* : Toți oamenii ăștia mi-ar încape ușor în pumn.

MONSENIORUL PERUGIA : În loc să privească la sosirea alergătorilor, nătărăii or să se încaiere...

CARDINALUL BORGIA : Ce plăcut și bine venit ar fi să împroști de-aici cu ghiulele toată păcătoasa asta de adunătură, ca să cureți locul dintr-odată. De cînd cunosc populația Romei, în fiecare om văd un ucigaș.

MONSENIORUL PERUGIA : Și pe mine — fie că-i vorba de ucigași sau nu — orice entuziasm mă îngheață. N-am văzut manifestîndu-se entuziasm decît pentru nerozii. Dacă o mulțime m-ar aclama, m-aș mînia și aș striga : „Închideți-i gura !" Entuziasmul este unul din balaurii care înghit o societate.

MALATESTA : De cînd nu ne-am mai văzut, ai noi motive de a fi neliniștit ?

PLATINA : Unul ar fi de-ajuns : ceea ce s-a petrecut acum două zile.

MALATESTA : Ce anume ?

PLATINA : Buonacorsi...

MALATESTA : Ce-i cu el ?

PLATINA : Nu știi că a fost arestat ? Asta dovedește măsura dizgrației domniei tale : nu ești ținut la curent cu nimic. Eu am aflat noutatea numaidecît. Și îți jur că am fost încredințat că o să fiu și eu arestat

chiar în acea noapte. Tot restul zilei am trăit și m-am purtat ca un strigoi : mă și simțeam într-o altă viață. În cele din urmă, mi-am redobîndit liniștea.

MALATESTA : Aș vrea să știu, adîncindu-se în ce carte, cel mai mare umanist al Italiei și-a putut redobîndi liniștea cînd se simțea pe punctul de a fi arestat ?

PLATINA : Cel mai mare umanist al Italiei și-a redobîndit liniștea ducîndu-se la bordel. Dealtfel, precum vezi, sînt liber și mă aflu chiar aici. Sînt arestați ceilalți academicieni. Eu sînt păstrat ca un savuros desert. Urgia dezlănțuită vrea să mă facă să gust pînă și chipul în care apele se urcă în jurul meu. Dar domnia ta, prințe ?

MALATESTA : Eu sînt ținut deoparte, ignorat, nefolosit, zero...

PLATINA : Un om de valoarea domniei tale, ce nebunie !

MALATESTA : Supravegheat, spionat, cu corespondența deschisă, într-un cuvînt, în colivie. Cînd am vrut să mă duc să petrec o duminică la via lui Francesco Mondavio, permisul de ieșire din Roma mi-a fost refuzat. Manevra este vădită : negociind cu mine, Papa a vrut să mă paralizeze. Mai ales să mă împiedice să trec de partea Neapolelui, ceea ce însemna pentru el o nouă primejdie la care nu se aștepta. Dacă eram nevinovat ar fi groaznic. Așa am cel puțin satisfacția să-mi spun că sînt vinovat. Ce bine am făcut să fiu ! Trăiască viața mea ! Mai găsesc de asemenea o mîngîiere căutînd în autorii antici toate paginile în care este vorba de bărbați iluștri căzuți în dizgrație. Slavă Domnului, mai toți au

fost ! Astfel încep să mă simt fericit în sînul acestei mari familii de osîndiți.

PLATINA : Toate astea îmi sînt cunoscute dar nici eu nu sufăr mai mult decît domnia ta. Vine o vîrstă la care și dezamăgirile încep să ni se înfățișeze doar ca un spectacol.

(Strigăte se ridică de jos, din mulțime.)

UN CURTEAN *(în balcon)* : Se aduc mașinăriile pentru focurile de artificii de astă seară.

UN ALT CURTEAN : Și, ca de obicei, focul de artificii nu o să fie mare lucru. O să facă doar un zgomot infernal și prostimea va fi mulțumită.

MONSENIORUL PERUGIA : Cînd te gîndești că acum stăm tihniți în acest balcon, și acum cincisprezece zile era oprit să pui piciorul în el. Dacă cineva se încumeta, era întemnițat în beciuri, de teamă să nu se facă semnale suspecte. Situația s-a limpezit chiar atît de mult ?

CARDINALUL DE PAVIA : Priviți, plimbă o pînză pe care au scris : SANCTUS PETRUS, SANCTUS PAULUS, DII TUTELARES ROMAE. Sfinții noștri apostoli zei tutelari ai Romei ! Totuși, cam exagerează...

PLATINA : Faptul că domnia ta, omul izbînzii, și eu, omul studiului, care — prin tot binele și răul pe care le-am înfăptuit —, facem acum parte integrantă în vecii vecilor din patrimoniul Italiei, sîntem tratați ca dușmani ai patriei și aproape ca niște tîlhari de drumul mare, nu merită să ne îndurereze și nu poate cel mult decît să ne facă să zîmbim. În însu-

marea gloriei noastre, năpasta prețuiește la fel ca izbînda. Dealtfel, amîndouă au același gust. Oare țărmul mării se tînguie cînd este părăsit de fluxul care se retrage ? El știe că valurile se vor reîntoarce. Acest du-te vino, aceste culmi și aceste abisuri reprezintă cursul firesc al unor vieți ca ale noastre. Și, dealtfel, ca al oricărei existențe. Ritmul acesta se află pretutindeni în natură, este ritmul însuși al naturii. Și dacă asemenea încercare nu ne-ar fi lovit de la sine, ar fi trebuit să o provocăm. Nu există destin mare fără un pic de melancolie.

MALATESTA : Felul domniei tale de a gîndi este în totul și al meu. Cred însă că, pentru moment cel puțin, nici viața, nici libertatea mea nu sînt în primejdie.

PLATINA : Ah ! Cît despre asta... De ce sîntem așa de aspri cu teama ? Lucrul de care ne temem sfîrșește întotdeauna prin a se întîmpla.

MALATESTA : N-aș putea să spun că ești prea încurajant ! Dar dacă aplici teoria aceasta și domniei tale și dacă nu vrei să te aperi, alții ar putea s-o facă : Lazzari, Bontempi, care-ți sînt prieteni și pe care Papa îi ascultă cu bunăvoință.

PLATINA : Știu, ar fi destule intervenții de făcut. Dar, cît timp mi-ar lua ! Ce s-ar face atunci lucrările mele pe care ar trebui, astfel, să le întrerup. [În acest moment sînt cufundat în Aulus Gellus...

MALATESTA : Ai un Aulus Gellus ! Ah, *messer* Platina, împrumută-mi-l și mie ; de atîta vreme vreau să-l citesc pe Aulus Gellus ! N-aș putea să pun pe cineva să-mi facă o copie aici ?

PLATINA : Desigur, cînd îl voi fi terminat și eu, adică destul de curînd. Chiar dacă Papa hotărăște să mă aresteze, îl voi implora să-mi mai lase nouă sau zece zile de libertate. Nu am nevoie de mai mult ca să-mi închei studiul asupra limbii, atît de interesantă a acestui autor. Dar, prințe Malatesta, am să-ți fac o mărturisire care te va surprinde după tot ce ți-am spus pînă acum. Închipuiește-ți că, la drept vorbind, în adîncul meu, nu cred că voi fi arestat. În biblioteca mea se află nouă sute de volume care mă apără : floarea gîndirii și a acțiunii oamenilor timp de douăzeci de secole. Cînd mă aflu cu Titus Livius, cu Marcus Aurelius, cu Demostene, cu Pericle, pentru mine toți aceștia sînt în asemenea măsură mai vii decît contemporanii mei, încît, dacă s-ar întîmpla vreodată ca un zbir să-mi pună mîna pe umăr, cred că singurele cuvinte care mi-ar veni pe buze ar fi : „Ce se petrece ?". Preocupările mele sînt atît de nepătrunse și de incomensurabile pentru cei care m-ar aresta, încît mi se pare că este cu neputință ca, la un moment dat, o anumită evidență să nu izbucnească în mintea acuzatorilor mei : printr-o revelație, își vor da seama în ce măsură sînt nevinovat. Și, fără-ndoială, același raționament îl îndemna pe faimosul autor arab Hariri din Basra, să scrie într-una din *Ședințele* sale : „Doamne, nu îngădui să fie băgați la închisoare oamenii de litere". De ce nu spui nimic ?

MALATESTA : Nu spun nimic, *messer* Platina, fiindcă n
mă prea convingi...

PLATINA *(tainic)* : Mai e ceva. De-a lungul întregii mel
vieţi norocul a fost de partea mea. Nu sper pre
mult în destinele Italiei. Dar continui să sper în
mine...

*(Larma mulţimii creşte tot mai mult sub balcon şi deodat
ţîşneşte o jerbă de strigăte : „Sosesc alergătorii !")*

UN CURTEAN : Violetul e în frunte...

ALT CURTEAN : Nu, albastrul !

CARDINALUL DE PAVIA : Pe Hercule ! datorită div
nului Paul, Roma se poate crede reîntoarsă la vre
murile lui August !

DIVERSE PERSONAJE : Violetul din ce cartier este ? —
De la Campo Fiore, şi roşul din Transtevere. — Al
bastrul e din Bianchi. — Violetul cîştigă ! — Al
bastrul îl ajunge din urmă !

MULŢIMEA : Hai, Transtevere ! Trăiască Bianchi ! —
Campo Fiore ! Campo Fiore !

*(Larma se potoleşte, cursa s-a terminat. Asistenţa părăseşt
balconul şi coboară cele două trepte, răspîndindu-se în toat
scena. Malatesta a dispărut. Platina se ţine deoparte.)*

SCENA A PATRA

ACEIAŞI, *apoi* CEI TREI ALERGĂTORI CÎŞTIGĂTORI AI ÎNTRECERII

PAPA : Cum te cheamă fiule ?

PRIMUL ALERGĂTOR : Romeo Manetti, Preasfinte Pă
rinte. De la Campo Fiore.

PAPA : Romeo, fie ca Tatăl Ceresc să-ţi dea într-o zi o altă cunună decît aceea pe care ţi-o dăruiesc eu astăzi. Şi pe tine ?

AL DOILEA ALERGĂTOR : Pier Giovanni Benzi din Transtevere.

PAPA : Transtevere e un colţişor care dă de furcă şi poate tocmai de aceea e mai aproape de inima mea. Şi tu ?

AL TREILEA ALERGĂTOR : Andrea Alpago, tot din Transtevere.

PAPA : Copiii mei, ca să puteţi cîştiga această întrecere a trebuit să vă străduiţi mult. La fel trebuie să vă siliţi şi poate chiar şi mai mult pentru marea întrecere al cărei loc de sosire este Paradisul.

AL DOILEA ALERGĂTOR : A, Preasfinte Părinte, pentru asta se cere o altă strădanie...

PAPA *(rîzînd)* : Fireşte, fireşte. Dar cam de acelaşi soi. Înţeleptul sfînt al cărui hram îl port, Sfîntul Paul, a spus lucruri foarte folositoare despre acest lucru.

(Papa îi binecuvîntează. Alergătorii se retrag şi odată cu ei toată asistenţa începe să iasă din scenă. Cardinalul Borgia se apropie de Platina şi-l ia mai la o parte.)

BORGIA : Ce mi-au văzut ochii, *messer* Platina ? Dizgraţia îmbărbăta dizgraţia...

PLATINA : Eminenţă, n-aş avea de ce să îmbărbătez pe Malatesta care, chiar în situaţia sa de astăzi, găseşte singur cu ce să se îmbărbăteze. Este oare chiar atîta de plîns ? Papa ar fi putut de mult să-i ia orice mijloc de a mai fi primejdios.

BORGIA : Fără îndoială, Malatesta acesta al nostru este prea iubitor de noutate ca să poată fi socotit vreodată cu totul neprimejdios.

PLATINA : Nu știți de ce poate fi în stare...

BORGIA : Văd că-i ești într-adevăr prieten.

PLATINA : Nu-i vreau nici un rău dar cea dintîi îndatorire a unui om de carte și de condei nu este oare nepărtinirea ? Și nepărtinirea mă silește să spun că lăsarea lui în libertate mă miră...

BORGIA : Știi de ce a ajuns unde a ajuns ? Dintre cei patru condotieri ai noștri este, fără doar și poate, cel mai ager la minte. Cu toate astea, politica lui n-a încetat niciodată să fie neroadă. Tot timpul a fost o politică de țîfne, o politică improvizată de la o zi la alta, empirică și mărginită. Reaua lui credință copilăroasă, trădările lui făcute dintr-un fel de ambiție de a-și dovedi bunul lui plac, atrocitățile, răzbunările, toate astea sînt semne de lipsă de seriozitate. Și nu se împacă nici cu consecvența, nici cu luciditatea cerute unui mare om politic. De nouă ori din zece purtarea asta s-a întors împotriva sa. Culmea e că-și dă seama de acest lucru, dar se încăpățînează. A ajuns la el o manie. Malatesta a ținut la un moment dat în mîinile lui destinele Italiei și nu și-a dat seama. Poate nici acum n-a aflat acest lucru...

PLATINA : Da, s-a zbătut pentru nimica, întocmai cum face veverița în colivia ei care se rotește pe loc. Nimic nu i-a izbutit și nimic nu va rămîne de pe urma lui.

BORGIA : Am slăbiciunea să iubesc eficacitatea. Cu alte cuvinte, nu pot suferi acest fel de a fi.

PLATINA : Și ce-i mai curios este că, după tot ce i s-a întîmplat, Malatesta se complace să afirme că totul este ușor.

BORGIA : Crede că totul este ușor fiindcă nu-i în stare să conceapă nimic cu adevărat măreț. E caricatura unui om mare. Este în el ceva ce se schimonosește.

PLATINA : Foarte adevărat. Să ne păstrăm deci compătimirea pentru alții mai vrednici de ea. Pentru sărmanul Tiburtiu, de pildă. Eminența voastră știe că a fost găsit mort mai adineauri în fața casei mele ?

BORGIA : Dumnezeu să-l ierte ! Hai să cinăm...

(Ies amîndoi, odată cu ultimii invitați.)

SCENA A CINCEA

PAPA, Un CAMERIER, apoi ISOTTA

CAMERIERUL : Preasfinte părinte, mărita doamnă Isotta din Rimini așteaptă în salonul Ușii Rotunde.

PAPA : Condu-o aici.

(Isotta intră, îngenunche de trei ori, sărută papucul Papei, apoi rămîne în genunchi pe treapta jilțului în care stă Papa care, cu un gest, o invită să se ridice.)

PAPA : Așadar, doamnă Isotta, sosești cînd serbarea se sfîrșește. A fost o vreme cînd îmi plăceau aceste serbări, cînd îmi plăceau chiar prea mult. Acum mă deprimă. Sînt ostenit de pleavă, oh, atît de ostenit de pleavă, dac-ai ști ! Ostenit chiar de dîrji. Totuși,

o serbare care se sfîrşeşte îţi lasă un soi de nostalgică părere de rău, un fel de însingurare, ca după ceva care ţi-ar fi făcut bine. Dar ce bine îmi putea face grosolănia aceea ? Ai văzut oamenii goi ? Mereu mi se aduc pe cap astfel de oameni goi. Parcă mai am şi acum în nări mirosul lor de subţiori. Dar trebuie să fii în pas cu vremea ! Să te arăţi homerian şi virgilian. Sînt înconjurat de o întreagă drojdie de literaţi pretenţioşi şi primejdioşi, care vor să gîndească prin ei înşişi. Domnia ta, doamnă Isotta, eşti socotită a fi una din femeile cele mai învăţate din Italia. Dar totodată şi chibzuită, isteaţă şi bărbată. Faima domniei tale este mare şi eşti de toţi respectată şi cinstită cu numele de „mamă a cetăţii Rimini".

ISOTTA : Presupunînd că aş fi într-adevăr o femeie învăţată, nu în această calitate am venit să implor Sanctitatea Ta, ci în aceea de soţie a principelui Sigismond Malatesta de Rimini. Pentru el vin să cer îndurare.

PAPA : Dar, doamnă Isotta, nu se obişnuieşte oare ca cel ce are ceva de cerut să vorbească mai întîi îndelung de lucruri care nu-l privesc ? Domnia ta mergi de-a dreptul la ţintă.

ISOTTA : Cer îndurare pentru Malatesta.

PAPA : Îndurare pentru Malatesta ?

ISOTTA : Sanctitatea Ta ştie ce vreau să spun.

PAPA : Nu, nu ştiu.

ISOTTA : Rog fierbinte pe Sanctitatea Ta să facă să înceteze starea în care l-a pus pe foarte nobilul şi foarte strălucitul meu soţ, stare din pricina căreia are parte numai de lîncezire, de umilire, de desconsiderare, de înjosiri, de capcane şi de izolarea care l-a încercuit ca un perete de pîslă deasă. Această urgisire îl macină, îl doboară. Dacă se lasă pradă ei, este pierdut. Sanctitatea Ta ştie cum sînt bărbaţii. Însăşi îmbierea Sanctităţii Tale privind Rimini a însemnat pentru el o lovitură atît de grea şi l-a zdruncinat atît de adînc încît a căzut bolnav. Asprimea ta de acum îl ucide.

PAPA : Cînd a căzut bolnav, m-am îngrijit să-i fie adus, pe socoteala vistieriei Vaticanului, un medic născut la Rimini, care să-i inspire nobilului domniei tale soţ toată încrederea. Cît despre starea actuală, nu voi spune decît atît : am dat ucigaşului meu — omului care ţinea în mînă pumnalul cu care trebuia să mă ucidă — o îndeletnicire de mare cinste, de mulţi rîvnită, şi cu care, dealtfel, s-a învoit fără nici un fel de constrîngere.

ISOTTA : Desigur, fulgerătoarea schimbare de atitudine a Sanctităţii Tale a fost o strălucită subtilitate politică. Dar oricine ştie că în ce priveşte mlădierea şi îndrăzneala, Sfîntul Scaun şi Veneţia nu au pereche. Şi cum Preasfîntul Părinte este şi papă şi veneţian...

PAPA : Am procedat fireşte îndemnat de un gînd politic dar şi din mărinimie şi pot adăuga că am împins această mărinimie pînă la extrema ei limită. În afară de solda sa, Sigismond primeşte nu numai cheltuieli de reprezentare pentru slujba pe care o îndeplineşte la Vatican, ci şi cheltuieli de campanie pentru o campanie la care nu ia parte. Şi trebuie să spun că

primeşte toată această risipă de fiorini cu multă uşurinţă.

ISOTTA : Preafericitul părinte ar fi fost şi mai mărinimos dacă nu l-ar fi făcut pe Sigismond prizonier...

PAPA : Prizonier ?

ISOTTA : Sanctitatea Ta să mă scutească de a-i descrie o situaţie pe care o cunoaşte mai bine decît mine.

PAPA : Sigismond nu s-a plîns niciodată. [Dar nerăbdarea lui este aceea a demonilor.

ISOTTA : În trei luni, Sigismond a cerut patru audienţe. În cursul celei dintîi, nădăjduia încă şi nu avea de ce să se plîngă. Pe cea de a doua ai întrerupt-o de cum a formulat prima plîngere. Celelalte două audienţe nu i-au mai fost acordate.

PAPA : M-a întîlnit însă cu numeroase prilejuri.]

ISOTTA : Într-o zi, s-a plîns cu cea mai adîncă cutremurare. Şi atunci i s-a dat această îndeletnicire. Acum ştie cu ce se poate alege de pe urma oricărei tînguiri. De aceea a tăcut, credincios lozincei sale : „O vreme de vorbit, o vreme de tăcut“.

PAPA : După cîte înţeleg, vrei să spui că, în ziua aceea, i-am întins o cursă..

ISOTTA : Într-adevăr. Şi cursa era cu atît mai crudă cu cît i se întindea cu chipul mărinimiei. Cu cîtă nevinovăţie s-a lăsat legat la gard, acest pretins neîntrecut meşter al perfidiei ! Cînd mă gîndesc că a şi mulţumit pentru mărinimia arătată şi că mulţumirile lui au fost primite ! Cînd mă gîndesc că a vrut să se şi spovedească Sanctităţii Tale !

PAPA : Dar nu m-am învoit cu această spovedanie...

ISOTTA : Cînd mă gîndesc că l-au podidit lacrimile în faţa Preasfîntului Părinte. Chiar el mi-a scris-o. Mie, care niciodată nu l-am văzut plîngînd din pricina mea !

PAPA : Doamnă Isotta, văd că nu-ţi ascunzi gîndurile şi ştii să vorbeşti deschis. La fel voi face şi eu. Ei bine, află că un Stat nu se conduce cu mătăniile în mînă drept singură armă. Un Papă are îndatoriri şi faţă de cer şi faţă de pămînt. Trebuie fără încetare să se împartă între unul şi celălalt. Dumnezeu e departe, doamnă Isotta, şi oamenii sînt aproape, cumplit de aproape, lipiţi de noi ca nişte demoni. Ca să-mi îndeplinesc cum se cuvine menirea şi datoria mea de preot, trebuie să impun uneori penitenţe celor ce păcătuiesc. Crezi, domnia ta, că în aceste grele luni din urmă nu am simţit suferinţa lui Malatesta ? Am simţit-o chiar foarte ascuţit. Şi dacă l-am făcut totuşi să sufere mai departe este fiindcă uneori aşa se cuvine. [Totodată îndeplinesc şi menirea şi datoria de cap al Statului cînd îmi amintesc că sînt lucruri peste care cugetul adînc al conducătorului care vrea să-şi urmeze fără primejdii calea, trebuie să treacă cu ochii închişi, ca şi cînd nu le-ar vedea.] Un om a venit la mine cu un pumnal sub haină, ca să mă ucidă. Eram cu totul îndreptăţit să-l întemniţez, să-l supun la chinuri, să-l trimit la moarte. M-am mărginit să-l pun într-o situaţie în care să-l pot ţine în frîu şi să-l împiedic să-mi facă rău. Şi domnia ta vii să-mi ceri să ridic această măsură de prevedere ?

ISOTTA : Implor pe Sanctitatea Ta să-i acorde lui Sigismond un concediu de trei luni ca să se poată întoarce la Rimini să se liniștească și să se întremeze lîngă soția și copiii lui !

PAPA : Ar fi o nebunie !

ISOTTA : Pe sfînta cuminecătură pe care am primit-o ieri dimineață, jur că nu va urzi nimic împotriva Sanctității Tale.

PAPA : Firea lui neliniștită este dintre acelea pe care trebuie să le ții întotdeauna sub pază bună. Mi-e teamă de sfatul pe care-l poate da unui om ca el — mai ales la Rimini — singurătatea în care un astfel de om se pitește ca să se avînte apoi și mai semeț. Mai ales dacă-l lași să se reculeagă la o depărtare, unde nici nu mai poți să-ți dai seama bine ce putere are reaua lui pornire. Întocmai ca flacăra care se micșorează înainte de a ucide.

ISOTTA : Reaua lui pornire ! Ai spus adineauri că nu se poate cîrmui un Stat numai cu mătăniile în mînă drept singură armă. Dar oare Sigismond nu are și el drept la asemenea mătănii ? Sanctitatea Ta nu-i cunoaște decît înfățișarea de om de arme și de Stat. Ipostază în care se poartă și el ca toți ceilalți. Nimeni în Italia și în Europa nu se poate aștepta de la Sigismond, condotier și prinț suveran, să ducă o politică întotdeauna limpede și leală. Și dacă ar duce-o, nimeni nu l-ar înțelege. Dar cunoaște preasfîntul părinte viața lui de om ca toți oamenii, viața lui intimă ? Știe el cum se poartă Sigismond cu mine de treizeci de ani ? Cum se poartă cu copiii lui ? Și

cum îi învăluie cu deopotrivă dragoste, fie că sînt legitimi sau din flori ? Drăgălășenia, înțelegerea, veselia lui ? Oricît ai fi de Papă, nu te-atinge de el, nu-l vorbi de rău, fiindcă nimic nu știi despre el.

PAPA *(zîmbind)* : Pantera și-a scos toate ghearele !

ISOTTA : În Moreea, turcii îi spuneau lui Sigismond că trebuie, cînd dai peste un leu și o leoaică, să ucizi întîi leoaica. Dacă leul e ucis, leoaica te sfîșie, dar dacă leoaica e ucisă, leul fuge.

PAPA : Se spune despre soțul domniei tale că este mai păgîn ca oricînd. În biserica pe care a construit-o la Rimini și care constituie un adevărat sacrilegiu, se pare că un basorelief înfățișează pe Apolo, pe Iupiter, și, între ei, pe Sigismond. Înseamnă că s-a divinizat el singur...

ISOTTA : Este o simplă născocire o închipuirii sale poetice și care nu are mai multă importanță decît pretinsa lui coborîre în linie dreaptă din Scipio Africanul. Toate astea sînt copilării, în care nici el nu crede, sau crede foarte puțin, dar care-l umplu de exaltare în clipele în care are de întreprins lucruri mari și grele. Atîtea înalte personaje, în zilele noastre, se pretind coborîtoare dintr-un mare erou din antichitate sau cer să fie înfățișați cu atribute divine, dar numai lui Sigismond nu i se iartă așa ceva.

PAPA : Fiindcă o face într-un chip prea bătător la ochi. Și noaptea, în fața dușmanului, tragi în tot ce bate la ochi.

ISOTTA : Spune mai bine : fiindcă o face cu mai multă candoare decît alții.

PAPA : Candoarea lui Sigismond !

ISOTTA : Da, da ! Uneori este în el ceva dezarmant. Adesea, de vină sînt nervii lui de femeie și cîteodată năzdrăvăniile lui de copil. Nu știe să ascundă nimic cu stăruință. Vitalitatea lui amară și ingenuă îl va trăda întotdeauna.

PAPA : Văd că-l cunoști bine...

ISOTTA : Măsura unui om poate fi cu ușurință cunoscută într-o singură noapte.

PAPA : Îmi amintesc de privirea lui din ziua în care a venit să mă ucidă. Și după aceea a început să se tînguie. Și ochii aceia prefăcuți, cu coloanele lor de lumină...

ISOTTA : Ai spus, preasfinte părinte, că întreaga Italie mă respectă. Ei bine, nu e nimic din tot ce a săvîrșit el, de care să nu mă simt și eu cu totul în stare.

PAPA : Ți-ai fi sugrumat primul soț dacă ai fi avut unul ?

ISOTTA : Iarăși aceleași blestemate clevetiri ! Toată viața lui, Sigismond n-a avut decît un singur aliat de credință : pe marchizul Este. Și poate cineva să creadă că marchizul i-ar fi putut păstra credință și dragoste dacă Sigismond i-ar fi sugrumat cu adevărat fiica ? Că asemenea clevetiri se răspîndesc prin dughenele bărbierilor treacă-meargă. Dar să le auzi pe tronul Sfîntului Petru, te cuprinde descurajarea. Ceea ce mă dezgustă în ură este grosolănia ei. E gata să-și însușească orice zvon, se hrănește cu orice nerozie, fără șovăire și fără discernămînt. E stupidă și te face stupid. O mare inteligență care urăște ajunge să fie la fel de obtuză ca un văcar. Infamia lui Pius al II-lea a culminat cu înșirarea în *Viața lui Sigismond*, scrisă de el, a tuturor pălăvrăgelilor care umblau din gură-n gură pe socoteala lui Malatesta și cărora le-a dat astfel întreita autoritate a talentului, a suveranității și a religiei. Dar Sanctitatea Ta, vorbită de rău așa cum este, ar trebui să fie dintre acei ce nu-și pleacă niciodată urechea la clevetiri.

PAPA : Să fiu eu oare mai ponegrit ca un altul ? Toată lumea este ponegrită.

ISOTTA : Mai mult sau mai puțin. Surplusul de putere, pe care Sfîntul Scaun îl datorează prerogativelor sale spirituale, nu poate decît să-i aducă un surplus de invidie și de ură.

PAPA : Slujitorului Celui-de-Sus îi este ușor să primească cu dispreț clevetirea.

ISOTTA : De bună seamă. De aceea și înțeleg că atît de puțin se neliniștește Sanctitatea Ta de ce spun despre ea, de pildă, burghezii din Rimini.

PAPA : Și ce se spune despre mine la Rimini ?

ISOTTA : Lucruri față de care nu merită să faci altceva decît să ridici din umeri și pe care mă voi feri să le rostesc și eu. Dar am fost mirată să le aud și la Roma și încă din prima clipă a sosirii.

PAPA : Spune-mi-le și mie, rogu-te !

ISOTTA : Nu mi-aș îngădui...

PAPA : Ba da. Un șef de Stat trebuie să știe totul. Mi-ai face un bine.

ISOTTA : Se spune că bula *Quemadmadum* a fost întocmită de Sanctitatea Ta fără încuviințarea Sacrului

Colegiu şi că formula : „Potrivit sfatului fraţilor mei întru Domnul“, constituie un abuz.

PAPA : Minciună sfruntată. Deşi zvonul s-a lăţit. Ştiam asta.

ISOTTA : Sanctitatea Ta este ponegrită şi în lucruri mărunte. Fiindcă se încearcă astfel să i se ştribească măreţia.

PAPA : De pildă ?

ISOTTA : Nu, nu !

PAPA : Ţin neapărat.

ISOTTA : Se spune că la urcarea pe tronul pontifical, ai fi vrut să iei numele de Formose din pricina bunei păreri pe care ai avea-o despre înfăţişarea sfinţiei tale.

PAPA : Şi nerozia asta este o veche cunoştinţă. Adevărul este că Formose era numele tutorelui meu, pentru a cărui amintire am o mare veneraţie.

ISOTTA : Se spun lucruri şi mai neroade. Se şopteşte că, în fiecare zi Sanctitatea Ta pierde un ceas la oglindă ca să-şi sulemenească obrazul cu dresuri...

PAPA : Cu dresuri ? Ai auzit spunîndu-se aşa ceva ? Dar, doamnă Isotta, cu siguranţă n-ai putut crede ! Ce nebunie ! Aşadar, de patru ani, cu preţul unei trude neînchipuite, de fiecare clipă, apăr dogmele Bisericii şi nici o slăbiciune nu mi-am îngăduit în această luptă. Fiecare dintre noi socoteşte că în unele privinţe poate să facă unele concesii, dar în altele trebuie să fie ca o stîncă. Domnia ta eşti de nezdruncinat cînd e vorba de Sigismond, eu sînt de neclintit cînd e vorba de Isus Christos. Şi toate astea ca, pînă la

urmă, să se spună că suveranul pontif îşi dă cu sulimanuri pe faţă... Spune-mi, nu este cumplit ? Uneori, străduindu-mă din toate puterile, izbutesc să-mi iubesc duşmanii mei din veac. Dar pe cei care răspîndesc asemenea nerozii, nu, de o mie de ori nu ! Chiar dacă îmi spun că prostia este marea pedeapsă a păcatului lui Adam.

ISOTTA : Dar aceeaşi prostie şi aceeaşi pornire de a face rău se dezlănţuie şi împotriva lui Sigismond. Şi atunci le dai crezare, preasfinte părinte. [Ah, noi ăştia, puternicii, ar trebui să avem un legămînt între noi ca să ne ferim şi să ne susţinem unii pe alţii orice s-ar întîmpla, pentru a putea face în orice împrejurare front comun împotriva subalternilor.

PAPA : „Noi ăştia, puternicii !“ Să vorbim mai curînd despre falsa putere care atrage toate urile şi care n-are cu ce să se apere. Pseudo-puternicii sînt cei mai expuşi dintre toţi oamenii. Dar pentru ei nu trebuie să avem îndurare.] Niciodată, nici un strop de îndurare pentru cei ce deţin puterea ! Ah ! de n-ar fi Dumnezeu...

ISOTTA : Eu am îndurare pentru Sigismond.

PAPA : Iubirea nu este îndurare. Şi apoi, dacă ai îndurare pentru năpîrcă, înseamnă să nu ai pentru oameni.

ISOTTA : Preasfinte părinte, dacă unii spun despre Malatesta că e năpîrcă, alţii spune despre Sanctitatea Ta că este un lup. Dar soarta însăşi s-a îndurat de el şi i-a îngăduit de atîtea ori să ridice iar capul.

PAPA : Îndurare pentru Malatesta ! *Îndurare* şi *Malatesta:* iată două cuvinte care se bat cap în cap. Dar el pentru cine a avut îndurare ? *(O tăcere.)* Vezi, doamnă Isotta : nu poţi să răspunzi...

ISOTTA : Nu, nu pot să răspund.

PAPA : Ce mult îl iubeşti !

ISOTTA : Nervii feţei mele se destind cînd îl văd fericit.

PAPA : Cred că eşti singură în această iubire.

ISOTTA : N-a căutat niciodată să se facă iubit. Poţi obţine unele lucruri pe care le pofteşti numai făcîndu-te iubit. Dar lui i se pare mai simplu să le plătească sau... să le ia...

PAPA : Spune, spune, te ascult, iubirea are întotdeauna excelente argumente. Iubirea făpturii pentru făptură este unul din simţămintele cele mai stranii. Acest simţămînt este puţin practicat la Vatican. Cînd tinerii noştri din piaţă scriau adineauri, cu trupul lor, cuvîntul *Amor,* nu se putea să nu rămîn visător. Deie Cerul ca preoţii să iubească pe Isus pe atît cît o femeie poate să-şi iubească bărbatul. Şi deie Cerul ca şi preoţii aceştia să fie şi ei iubiţi un pic, chiar şi cei care stau pe scaunul lui Petru ! Ei bine, voi da celorlalţi ceea ce aş vrea să-mi fie dat şi mie într-o zi. Nu eram lipsit de un gînd ascuns cînd l-am cruţat pe Malatesta. De data aceasta nu mai am nici un gînd ascuns. Procedez în spiritul rugăciunii pe care o fac adesea în sinea mea şi pe care mi-o şopteam şi acum în timp ce-mi vorbeai : „O Doamne, fă-mă să simt prezenţa ta pentru ca adevărata mea convorbire să fie purtată cu tine în cer, în timp ce chibzuiesc cu oamenii pe pămînt". Surioară, îţi acord ceea ce-mi ceri. O fac pentru domnia ta, pentru mine, chiar şi pentru Sigismond al domniei tale, deşi mă costă întrucîtva. Socotesc că este din partea mea o mare nebunie dar, creştin fiind, îmi este îngăduit să fac din cînd în cînd o mare nebunie. Mîine i se va înmîna lui Sigismond, în forma cuvenită, concediul la care ţii atît de mult... *(O tăcere.)* Nu pari a fi mulţumită...

ISOTTA : Preasfinte părinte, cum poţi crede aşa ceva ! Dar cuvintele... Nu ştiu să le găsesc.

PAPA : Nu cuvintele îţi lipsesc, ci sentimentul. O, Doamne ! Ce grele sînt relaţiile dintre oameni ! Ne petrecem întreaga viaţă într-a nu satisface oamenii...

ISOTTA : Sanctitatea Ta îl va vedea înainte ca el să plece ?

PAPA : Nu, pentru ce ?

ISOTTA : Fiindcă, dacă ar fi fost să-l vadă, Sigismond i-ar fi spus Sanctităţii Tale : „Nu trebuie ca Isotta să ştie că ai făcut asta din milă".

PAPA : Nu-l voi vedea. *(O tăcere destul de lungă. Papa face semn că audienţa s-a încheiat.)* Aveam mai multe lucruri să ne spunem cînd aşteptai de la mine ceva ce eu nu voiam să dau. Acum că ai obţinut ceea ce voiai, să redevenim străini. Îţi cer numai să nu întorci împotriva mea ceea ce am făcut pentru domnia ta. Am avut, datorită domniei tale, o scurtă clipă de lumină. Să nu mă faci să mă căiesc de ea.

(Isotta se retrage în timp ce intră Monseniorul Perugia.)

SCENA A ŞASEA

PAPA, MONSENIORUL PERUGIA

PAPA : Vei dispune să se acorde principelui Malatesta un concediu de trei luni, cu soldă întreagă, pe care se va duce să-l petreacă la Rimini.

PERUGIA : La Rimini ?

PAPA : Da.

(Işi pune palma peste pleoape cu un gest obosit.)

PERUGIA : *(întinzîndu-i un dosar)* : Pot cere sanctităţii voastre să semneze cîteva hîrtii.

PAPA : Mai tîrziu.

PERUGIA : Da, dar sînt şi unele urgente.

PAPA : Să le lăsăm pe mai tîrziu, nu mă simt prea bine în acest moment.

PERUGIA : Sanctitatea voastră este suferindă ?

PAPA : Da, sufăr... Parcă un val s-ar fi rostogolit peste mine şi mă trage spre un adînc... O nemaipomenită tristeţe care, deodată, mă cufundă şi mă îneacă.

PERUGIA : Sanctitatea voastră... dar nu voi avea îndrăzneala s-o întreb...

PAPA : Perugia am făcut o faptă bună. *(O tăcere, apoi, ca şi cum ar vorbi cu el însuşi.)* Va rămîne de-a pururi încredinţată că am procedat din calcul, că era o cursă... Braţul mi se ridicase dar nu l-am lăsat să cadă : unde-mi va fi ţinut socoteală de acest gest ? Ar trebui totuşi să existe o răsplată cînd faci o faptă bună. Dacă nu o recompensă din partea celorlalţi, cel puţin o recompensă din propria ta parte. Dar nu, o, Doamne, nimic, Doamne, nimic pentru onestitate. Ba mai curînd da : o pedeapsă. *(O tăcere.)* Perugia, spune să se dea lui Malatesta un concediu nu de trei luni ci numai de două şi jumătate şi să se specifice că va trebui să lase aici zălog tot ceea ce-i aparţine, tot ce a adus cu el la Roma şi tot ce-a cumpărat aici. Obiecte, manuscrise, arme.

PERUGIA : Poate să-şi păstreze armura, aşa cum este obiceiul pentru prizonierii de război ?

PAPA : Da, fără îndoială. Dar, în schimb... va trebui ca doamna Isotta să-şi lase şi ea zălog bijuteriile. *(Ia dosarul, îl răsfoieşte, apoi îl înapoiază cu un gest brusc. O altă tăcere)* Văd că nu se vorbeşte nimic aici despre Academie. Perugia, vei da ordin guvernatorului Romei să ia măsuri ca Platina să fie imediat arestat. Vreau ca mîine dimineaţă să fie în beciurile fortăreţei Sfîntului Înger.

ACTUL AL PATRULEA

La Rimini. Același decor ca în primul act

SCENA ÎNTÎIA

MALATESTA, VANNELLA

MALATESTA : Copilă dulce, trebuie acum să pleci. Copilă sfîntă ! Fiindcă într-adevăr sfîntă este o făptură care îți dă o asemenea fericire.

VANNELLA : Dar dacă doamna Isotta...

MALATESTA : O să afle și o să tacă. De-atîta vreme tace. Și o jumătate de ceas dăruită de tine face cît zece ani din viața altora.

VANNELLA : Mi-e întotdeauna teamă că...

MALATESTA : Nu, nu ! Nu-ți fie teamă și ascultă : am să-ți spun lucruri veșnice. Mă aflam în besnă adîncă. Roma mă lovise așa cum lovește Roma. Însuși Rimini nu-mi mai dădea decît o întunecată lîncezire. Atunci te-am cunoscut pe tine și fiecare cuvînt al acceptării tale a coborît în sufletul meu ca un trandafir în noapte și acum noaptea mea nu mai este decît un singur și uriaș trandafir. La Roma, am simțit îmbiindu-mă deznădejdea. Fiindcă nimeni nu mai credea în mine, nici eu nu mai credeam în nimic. Într-o zi am să-ți povestesc toate astea, întreaga mea viață, cu toate tainele ei...

VANNELLA : Ți-ai povesti întreaga viață unei copile ca mine, cînd ești omul care ești ? Dar eu nu-ți cer viața, prinţe !

MALATESTA : O vei cunoaște de la un cap la altul. Tocmai fiindcă așa ceva e o nebunie. Și fiindcă te iubesc...

VANNELLA : Mărite Sigismond, mă iubești atît cît spui ?

MALATESTA : Da, de cînd nu ai pregetat să mi te dărui.

VANNELLA : Și eu te iubesc. În fiecare zi mă gîndesc la domnia-ta...

MALATESTA : O, răsplată a mea ! O, har ! slăbiciune a genunchilor mei ! Sau, mai curînd, tărie a genunchilor mei ! Fiindcă vezi, puțin îmi mai păsa de gloria mea. Iar astăzi am din nou nevoie de ea pentru a hrăni cu ea iubirea acestei copile iubite. Unii ar putea spune : „Dar Malatesta are cincizeci de ani ! E prea tîrziu !“ Prea tîrziu ? Așa de timpuriu e prea tîrziu ? Nu, nu ! Nu-i prea tîrziu. Am uitat tot ce-a fost spus. Am uitat tot ce-a fost scris. Iau totul de la capăt. Tinerețea ta pe care o strîng în brațe mi-a adus din nou tinerețea cu minunate aripi. Ce beție va însemna o viață în care tu și cu mine vom continua să existăm ! O, adiere ! O, apă de izvor ! Netezește cu imaginea ta chipul lui Malatesta ! Cuprinde-mi în palmele tale chipul meu și va fi vindecat. Dar, aud pași... Dă-mi încă o dată căpșorul

tău care preţuieşte cît tot raiul. Şi acum, pleacă repede. Mîine, Ambrosio va veni să te ia şi să te aducă la acelaşi ceas. Şi fii cu băgare de seamă să nu prindă de veste mama...

VANNELLA *(cu o privire complice)* : N-ai nici o grijă...

MALATESTA : Dintre toate înfăţişările chipului tău, punînd la socoteală chiar şi pe cea din clipa cînd te biruie plăcerea, nici una nu mă farmecă mai mult ca nevinovăţia-minciună faţă de părinţi. *(Rămîne singur.)* Binecuvîntată fie Pronia care a îngăduit acest păcat ! A, desfătarea strigată înăbuşit în cosiţele ei ! Cred că fericirea este pe cale de a-mi rătăci mintea. De acum înainte — o jur pe toată seva care mai zvîcneşte în şalele şi în coapsele mele — de acum înainte în faţa mea se deschide o viaţă atît de triumfală încît va înfricoşa şi alunga însăşi moartea. Va fi deajuns să ţin strîns în mînă fie numai şi poala rochiei acestei copile ca moartea să încremenească în faţa noastră. Astfel, împreună vom intra în veşnicia nepedepsirii.

SCENA A DOUA

MALATESTA, PORCELLIO

(Bătaie în uşă.)

MALATESTA : Intră ! *(Distant şi acru.)* A, domnia ta erai !

PORCELLIO : Ei, da ! Înălţimea ta ne rugase, pe mine şi pe Basinio, să ne înfăţişăm în această încăpere la ceasul al nouăsprezecelea...

MALATESTA : Punctualitatea domniei tale a ajuns o manie infernală.

PORCELLIO : Este o manie de obicei preţuită la subalterni.

MALATESTA : Dar nu eşti un subaltern, Porcellio ! Vreau să-ţi vorbesc despre sosirea lui Poggio. Care tocmai m-a anunţat că-şi va întîrzia vizita. Vine să-mi ofere un exemplar din noua sa lucrare : *De infelicitate humanae conditonis.* Nu pricep de ce voi ăştia, scriitorii, vă prefaceţi mereu că găsiţi viaţa o vale a plîngerii. Dacă mie mi-ar fi dat să trăiesc o mie de ani, ce viaţă aş dori să duc ? Aş cere să trăiesc de douăzeci de ori aceeaşi viaţă pe care am trăit-o. Am iubit spadele, manuscrisele şi femeile, această lume de fier şi de sînge pe care — cu fiecare zi ce trece — o iubesc tot mai mult, aşa cum iubeşti un copil bolnav. M-am bucurat de tot, dincolo de orice limită. M-am bucurat şi de faptul că sînt aşa cum sînt ! Dar iată-l şi pe Basinio...

PORCELLIO : Şi el aproape punctual. Doamne, ce grosolani sîntem noi ăştia, literaţii !...

SCENA A TREIA

MALATESTA, PORCELLIO, BASINIO

MALATESTA : Scumpul meu Basinio, voiam să vă vorbesc amîndurora despre venirea lui Poggio şi să chibzuim cum să facem mai bine ca să-i aducem toată cinstirea. Dar vizita a fost amînată. Vom vorbi deci despre ea altă dată. Acum mă duc la Lunarda

de Pallu. Ah, Porcellio, aş vrea să-i scrii marchizului d'Este. Spune-i că am aflat că a dat în dar unuia dintre vecinii săi un cal marocan, că ştiu că mai are unul la fel în grajdurile sale şi că mi-ar face cea mai mare plăcere dacă ar vrea să mi-l dăruiască mie.

PORCELLIO : Bine, înălţimea ta.

MALATESTA : Spune-i să-mi trimeată şi cîteva coşuri cu ţipari. A cam început să mă uite...

PORCELLIO : Bine, înălţimea ta.

MALATESTA *(din prag)* : Ah, scumpul meu Porcellio, mai trebuie să recurg la bunăvoinţa domniei tale. Gardul grădinilor doamnei Isotta este atît de părăginit, că se prăbuşeşte tot. Ai vrea să-i spui lui Rambutino să facă bine să-l dreagă ? A, mai e ceva ! Cuşca cîinelui cel nou este aşezată în aşa fel încît soarele bate toată ziua în ea. Bietul cîine scoate limba de-un cot. Spune-i lui Rambutino să pună să schimbe locul cuştii. Îţi mulţumesc. La bună vedere, domnilor.

SCENA A PATRA

PORCELLIO, BASINIO

PORCELLIO : Ai auzit ? Sînt umilit ! Şi umilit chiar în faţa domniei tale, un confrate ! Dar la urma urmei, ce sînt eu aici ? Vechil ? Şef al grădinilor ? Îngrijitorul cîinilor ? Dragul meu, de bună seamă am şi eu păcatele mele. Dar cred că nimeni nu a

pretins vreodată că aş fi vanitos. Pot deci să amintesc că la şaisprezece ani am rostit o oraţie funerară din amvonul bisericii San Francesco din Genua. Că mi-am scris prima carte la nouăsprezece ani. Că sînt poet laureat al Curţii din Napoli. Că sînt în corespondenţă cu minţile cele mai luminate şi mai ilustre din toată Italia. Şi toate astea la ce au folosit ? Ca, în cele din urmă, să fiu argat la cuşca cîinelui... Ei bine, nu şi nu şi nu !

BASINIO *(discret încîntat)* : „De infelicitate conditionis litteratorum".

PORCELLIO : Ei da, el socoteşte că muritorii sînt fericiţi şi că n-avem dreptul să ne plîngem. Se pare însă că la Roma plimba un chip lung de un cot. Dar, de zece zile de cînd s-a întors aici, a început să-şi facă din nou despre el o părere nemaipomenită. Regăsesc pe buzele lui zîmbetul acela triumfător care m-a exasperat de atîtea ori. Sfruntarea iese din el ca aburul dintr-un cal năduşit. Ce nebunie să laşi să se urce iarăşi în şa oameni de această speţă. Crezi că i-ai pus cu botul pe labe şi-i regăseşti mai ţanţoşi ca oricînd şi făcînd ştrengăreşte cu ochiul. Nu există decît o singură stare din care să nu se mai poată ridica : aceea a morţii. Dar lucrul acesta nimeni nu-l înţelege. Pe scurt : Sigismond se umflă din nou, plesneşte de planuri, de visuri, de născociri, de ameninţări, cu o răutate şi o neruşinare cu atît mai aţîţată cu cît au fost ţinute în frîu cîtăva vreme...

BASINIO : Sigur drum, dealtfel, spre „starea de moarte". Fiindcă Malatesta preferă să moară decît să nu

stîrnească invidia, aşa cum ţînţarul preferă lumina care-l va ucide. Şi toţi sînt aşa. Pier fiindcă se umflă prea mult în pene. O ştiu prea bine ei înşişi şi totuşi se umflă şi mai mult. Asta e alegerea lor. Şi cu siguranţă că unii din ei sînt dezamăgiţi că nu au fost socotiţi îndeajuns de însemnaţi ca să merite să fie ucişi.

PORCELLIO : Domnul să te-audă ! Cînd l-am îmboldit pe Malatesta să se ducă la Roma să ucidă pe Papă eram încredinţat că-l trimiteam la o moarte sigură. Iată-l că s-a întors teafăr. Dar nu e glumă, oricît de bună, care să nu-şi afle sfîrşitul. Spun „glumă" fiindcă Sigismond este şi un personaj comic. Înduioşarea unui scelerat mînjit de sînge cînd vede cîinele scoţînd de sete o limbă de-un cot are o deosebită savoare comică. Sînt împrejurări în care Sigismond mă face să rîd. Crede-mă ce-ţi spun : din toată inima mă face să rîd.

BASINIO : Sigismond voia să-l ucidă pe Papa. Si iată că Papa nu numai că-l lasă în viaţă, ba îl ia şi în slujba sa. Domniei tale Sigismond ţi-a salvat viaţa. Şi domnia ta n-ai dorinţă mai fierbinte decît să-l vezi pierzînd-o pe a sa. Ah, ce gingaş lucru e să duci la bun sfîrşit acest joc cu viaţa şi cu moartea !

PORCELLIO : De ce a trebuit ca nimeni să nu vrea să facă un bine fără să se aştepte neapărat la o răsplată : răsplată de ordin material sau sentimental. De ce a fost dat ca nimeni să nu vrea să uite binele pe care a binevoit cîndva să ni-l facă ? Cînd numai

acest fel de a face binele este demn de un prieten ! [Da, Sigismond mi-a salvat viaţa şi s-a purtat adesea generos cu mine. Dar m-a făcut prea mult să simt tot ce-i datorez. Dîndu-mi să-nţeleg cîte greutăţi i-am făcut şi întrebîndu-se ce s-ar fi întîmplat cu mine fără el. Mereu îmi tot aminteşte cît de înspăimîntat eram cînd m-am refugiat la Rimini. Dar cum să nu fiu înspăimîntat cînd îmi era pus capul la preţ ? Era deci foarte firesc. Şi acum continuă acelaşi fel de a se purta : de cîte ori îmi acordă cea mai mică favoare, numaidecît mă şi insultă ca să-mi arate limpede drepturile pe care i le dau asupra mea favorurile lui.

BASINIO : A, dragul meu, cît despre asta, cred că te laşi pradă închipuirii...

PORCELLIO : Nu, nu ! Şi apoi, chiar dacă ar fi aşa... Chiar dacă n-ar avea nici o vină faţă de mine...] Fiindcă mi-a salvat o dată viaţa trebuie oare să-mi irosesc toată vremea şi toată vlaga ca să-i fac tot felul de maimuţăreli, să-l perii, să fac sluj şi să-l tămîiez tot restul zilelor mele ? Trebuie oare să mă stingheresc pentru el toată viaţa ? Să plătesc pînă la moarte ? Atunci mai bine nu-mi salva viaţa. Preţul e prea mare, crede-mă, e mult prea mare. Nu spun vorbe goale : mai bine să mori decît să trăieşti ţinut ca într-o temniţă şi otrăvit de îndatoririle recunoştinţei. La ce bun să primeşti, dacă trebuie să dai înapoi ? Data viitoare cînd voi fi în primejdie de moarte, voi prefera să mi se taie capul decît să

întru din nou în iadul recunoştinţei. Vezi cum mi-au încăruntit tîmplele ? Este rezultatul a şase ani de recunoştinţă. Dar ştiu pe unii care vor plăti într-o zi pentru aceste tîmple cărunte.

BASINIO : Ahile spune în *Iliada* că ura este dulce ca mierea... Dar cei mai mulţi din bunii scriitori afirmă că este dureroasă. Homer, ca şi ceilalţi, nu-şi dau seama că ura e dulce numai cînd poate să fe satisfăcută şi dureroasă cînd nu poate fi. Ura domniei tale nu poate să fie îndestulată. *Ergo*, durere.

PORCELLIO : Preţul e prea mare, da, preţul e prea mare. Şi chinul nici nu s-a sfîrşit. Sînt silit să-i mai cer şi astăzi favoruri, deşi limba îmi sîngerează din pricina cumplitului cuvînt : „mulţumesc" pe care de şase ani trebuie să-l repet necontenit. Dar nu se poate altfel. Şi este firesc să fie aşa : Malatesta este izvorul a orice. Iar pentru mine este un chin să-i cer ceva.

BASINIO : Nu eşti totuşi şi domnia ta uneori în măsură de a-i face unele servicii ?... Cum să spun ? de la om la om şi în afară de cele cerute de situaţia de dependenţă faţă de ieri. Fă-i-le, ce dracu ! şi vei fi chit cu el...

PORCELLIO : Cînd se prezintă prilejul, îi fac astfel de servicii. Dar dacă ai şti cît mă costă : Aşa ceva este atît de nepotrivit cu firea mea... Înclinarea mea firească mă aduce mereu la mine. Cînd mă silesc să fac ceva pentru altul, simt în mine o sfîşiere. Uite, cupa asta pe care am dăruit-o acum cinci ani : ei bine, de fiecare dată cînd o văd mă doare-n suflet că i-am dat-o. Ah, ce calvar, să dărui ceva ! Cred că într-o zi n-am să mă pot stăpîni şi am s-o fac cioburi. Cel puţin dacă ar putea avea faţă de mine un gest, o vină gravă care, dintr-odată, m-ar libera ! Ar trebui să-ndrăznesc să-l provoc eu însumi să-mi facă ceva rău. Dar nu am curajul. Cum să provoci o asemenea panteră ? Trebuie deci să continui. Se-mplinesc şase ani de cînd trăiesc în umbra lui. Ar putea să fie o umbră plăcută. Dar asta e o umbră îngheţată care mă ucide...

SCENA A CINCEA

ACEIAŞI, ISOTTA, ALOYSIA cu fetiţa CONTESSINA

ISOTTA : Principele Sigismond nu-i aici ?

PORCELLIO : Nu, doamnă, A ieşit adineauri ca să se ducă la Lunarda da Palla.

ISOTTA : Părea cumva îngrijorat ? Nu v-a vorbit de ceva neliniştitor ?

PORCELLIO : Părea foarte vesel.

ALOYSIA : Zîmbeşte, Contessina ! Degeaba ! Nu-i zîmbeşte decît tatălui ei. Dintre toţi bărbaţii de la Curte, numai el face să i se lumineze şi să-i strălucească faţa. Fiindcă înălţimea sa ştie să-i vorbească copilei. Ca şi oamenilor mărunţi din popor. Ca şi animalelor...

BASINIO : Îi aud pasul.

SCENA A ŞASEA

MALATESTA, ISOTTA, ALOYSIA

ISOTTA : A, te-ai întors ?
MALATESTA : Şi asta te miră ?
ISOTTA : Nici o veste rea ?
MALATESTA : Nici una.
ISOTTA : Tot timpul cît am umblat prin oraş, am fost muncită de îngrijorare pentru tine. Un fel de înăbuşire care se urca puţin cîte puţin din adîncul meu.
ALOYSIA : Doamna Isotta vede mereu şi pretutindeni pe Papă. Pe Papă sau pe principele Frederic. Deşi e o mare îndrăzneală din partea mea să cred că pot da sfaturi înălţimii voastre, dragostea pe care i-o port mă îndeamnă totuşi să-i spun că, mai ales de cetatea Sienna trebuie să se teamă. Eu îi cunosc bine pe siennezi. Judecînd după cumnatul meu Gian'Antonio, care e tîmplar la Sienna. Oamenii de acolo sînt răi. Înălţimea voastră să nu mai încheie niciodată alianţă cu ei.
MALATESTA : Donna Aloysia, poţi fi pe pace. Să-mi spintece diavolul pîntecul dacă mă mai aliez vreodată cu sienezii...
ISOTTA : Du-te, Aloysia şi ai grijă să nu răcească fetiţa. Căldura asta, în octombrie, e înşelătoare : înserarea va fi rece. Ah, ce tristă e apropierea iernii !...
MALATESTA : Iarna e o primăvară care n-a prins încă de veste că e primăvară. *(Îmbrăţişînd fetiţa.)* Contessina ! De cîte ori o sărut, îmi zîmbeşte. Şi mereu văd apărîndu-mi şi dispărîndu-mi din faţa ochilor gura

asta în formă de stea. Întreg Misterul dumnezeirii se află într-o gură parfumată. Gura ei miroase a flori de portocal.

SCENA A ŞAPTEA

MALATESTA, ISOTTA

Înserarea se lasă în timpul primei părţi a acestei scene.

ISOTTA : Adineauri, cînd mă aflam la Signoria, am simţit viitorul punîndu-şi pe mîna mea mîna lui rece. Şi abia am izbutit să-mi opresc în gîtlej un ţipăt. Am aflat că un negustor de la Roma, care a tras la un han din Rimini, a povestit că Platina a fost arestat, apoi supus la chinuri chiar în prezenţa Papei. Averea lui a fost în parte confiscată, în parte prădată şi toate hîrtiile lui nimicite.
MALATESTA : Nefericit Platina ! E singurul care, în tot timpul şederii mele la Roma, mi-a arătat o sinceră simpatie ! Acum că mi-ai vorbit de el, îmi amintesc de nebuneasca lui încredere : era încredinţat că el nu va fi arestat. Se adevereşte iar zicala că Iupiter îi orbeşte pe cei cărora le-a hotărît pieirea. Am să trimit după acel negustor : să-mi fie adus aici.
ISOTTA : Parcă te-am şi văzut supus la chinuri în faţa Papei... M-am întors repede acasă, alungată din urmă ca de o spaimă. Ah, dac-aş putea să mă transform într-o alta, să fiu Francisca d'Este sau Beatrice Orsini, cărora nimic să nu li se-ntîmplă, care trec ne-

tulburate prin toate încercările, care iau viața atît de ușor... Dacă s-ar putea să le smulg inima, s-o pun în locul inimii mele !

MALATESTA : Isotta, ce-i cu tine ? Ai dormit oare azi noapte în bătaia lunei pline ?

ISOTTA : Află că pînă și aici, pe zidul scării care duce în odaia asta a ta, cineva a scrijelit pe piatră o inscripție : „Acum știu că cel mai cumplit dușman al unui om este guvernul țării lui".

MALATESTA : Cugetare prea îngustă. Trebuia să scrie : „Cei mai cumpliți dușmani ai unui om sînt proprii lui compatrioți".

ISOTTA : Inscripția asta nu se afla ieri pe zid.

MALATESTA : Mă simt mai în apele mele cînd sînt insultat, decît cînd sînt lăudat.

ISOTTA : La fiecare capăt al inscripției a fost desenată o frunză de iederă. Știi ce semnificație are această frunză ?

MALATESTA : Habar n-am.

ISOTTA : Trebuie să-l întrebăm pe Porcellio. El știe tot. Poruncește să fie chemat. Nu cred să se fi dus departe. Semnul ăsta ne poate da un indiciu prețios.

MALATESTA : N-am să-l aduc iar aici pe Porcellio pentru o copilărie. Privește mai bine frumusețea acestui amurg de plină vară în octombrie. La un astfel de ceas fără pereche vrei să-mi împuiezi capul cu astfel de lucruri ? Nu-mi răpi ceasul acesta. Făgăduiesc că mîine, dacă cerul se va înnoura, voi fi și eu pe atît de înnegurat pe cît îmi ceri tu să fiu.

ISOTTA : Voi chema pe Ventura să-ți arate situația exactă a vistieriei. Ai să vezi atunci dacă ai motive să fii atît de vesel.

MALATESTA : Vistieria acum ! Nu vrei să am o clipă de liniște !

ISOTTA : Nu pot îndura nepăsarea ta cînd alții se frămîntă pentru tine. Cheamă-l pe Porcellio, te rog. O frunză de iederă poate fi semnul unei conspirații. *(Ia un clopoțel și-l scutură. Cinquedenti intră.)* Caută-l pe *messer* Porcellio. Adineauri a ieșit de-aici. Spune-i să se întoarcă. *(Cinquedenti se înclină și iese.)* Ceva îmi spune că viața îți este în primejdie.

MALATESTA : Viața mea e mereu în primejdie.

ISOTTA : Mai mult ca de obicei. Steaua ta tremură așa cum tremură orice stea în zori, în zorii unei zile rele.

MALATESTA : Dimpotrivă, e vajnică și nemișcată ca un cui bătut în cer.

ISOTTA : Oamenii se prefac a crede că nu ești amenințat, ca să nu trebuiască să-ți ofere sprijinul lor.

MALATESTA : De treizeci și cinci de ani de cînd tot am nevoie de sprijinul lor — și Dumnezeu știe de cîte ori am trecut prin momente în care ești silit să ceri un sprijin la toată lumea — e firesc ca devotamentul lor să fi avut tot timpul să se răcească. Trebuie să li se fi făcut lehamite să mă sprijine necontenit. Dar și acest lucru are două fețe : dacă devotamentul lor s-a tocit cu timpul, și îngrijorarea mea s-a tocit la fel în acest răstimp. De vreme ce omului i se pare firesc să se încredințeze fără teamă unei corăbii, apărat de cumplita amenințare a imensi-

tății apelor doar de un biet perete de scînduri, de ce oare același om n-ar găsi firesc să trăiască un fel de teamă și în mijlocul amenințărilor celor mai reale ale vieții civile sau ostășești ? Dealtfel „fără teamă" nu e tocmai bine spus. Ar trebui să zic mai curînd : „senin în însăși inima neliniștii mele".

ISOTTA : Să scapi din colcăiala de ucigași de la Roma ca să fii ucis la Rimini ?

MALATESTA : Să fiu ucis, eu ? Eu să mor și Urbino să trăiască ? Ah, m-aș învoi să mor dacă aș ști că și Urbino ar muri odată cu mine. Nu, nu, le voi da încă multă vreme de furcă, ani și ani de zile !

ISOTTA : Mă chinui mereu să dibui ce cursă ți-a întins Papa lăsîndu-te să te întorci aici...

MALATESTA : Asta-i culmea ! Dar ți-a acordat ceea ce i-ai cerut !

ISOTTA : Tocmai asta mă înspăimîntă.

MALATESTA : Spaima e o boală. Și spăimoșii de soiul tău sînt plaga unei societăți. De îndată ce mă voi reîntoarce la Roma...

ISOTTA : Nu te vei mai întoarce la Papa.

MALATESTA : Dar legămîntul meu...

ISOTTA : Ah, ce deprindere să-ți ții cuvîntul !

MALATESTA : Cînd mă aflam în genunchi în fața lui, mi-a spus : „O, Sigismond, Sigismond !"

ISOTTA : Ciudatul sentiment pe care-l ai acum pentru Papă îți rătăcește mintea. Te-a cuprins rîvna să-i fii de folos. Fiind omul care ești, clemența lui ar fi trebuit să te umple de groază chiar în prima clipă, cînd puteai să crezi că nu avea nici un gînd ascuns.

Cînd disprețuiești, trebuie să preferi să ți se ia viața decît să primești îndurare de la ceea ce disprețuiești. Dar tu, tu te-ai învoit cu tine însuți să primești și chiar te-ai bucurat. Și, sfinte Doamne ! cred că și acum îți mai face încă plăcere. Oricum ar fi, la Roma nu te vei mai întoarce. Fiindcă mai este și visul acela urît pe care l-am avut noaptea trecută.

MALATESTA : Toate femeile care m-au iubit au avut mereu visuri sinistre despre mine : visele astea în care se face că eu sînt ucis, fac neapărat parte din iubirea pentru mine.. Și iată-mă totuși încă teafăr. Și apoi, eu nu visez niciodată nimic. Faptele mele fac parte din viața mea, nu izvorăsc din ce visez noaptea. Isotta, potolește-te, nu mă osteni cu spaimele tale. Găsesc că e foarte supărător să pui mai mult decît mine la inimă lucrurile care numai pe mine mă privesc.

ISOTTA : Singurul meu rost pe lume este să veghez asupra ta.

MALATESTA : Eu nu eram neliniștit. Acum, s-ar putea să încep să fiu și eu : asta voiai ? Tu ești neliniștea mea. O neliniște pe care eu nu o am. Dacă, din fericire, firea mea nu este înclinată spre spaime, trebuie oare să-mi strecori tu spaimele în suflet ? La ce-mi folosește să fiu ferit din născare de unele slăbiciuni dacă ele trebuie să se strecoare în mine aduse de tine ? De ce să tremuri astfel și necontenit pentru mine ?

ISOTTA : Ce-ntrebare ! Fiindcă te iubesc. O făptură pe care o iubești ți se pare mereu în primejdie. Cei

ce te liniştesc, nu te iubesc. Şi-ţi mărturisesc că spaimele mele îmi sînt întrucîtva dragi fiindcă ele îmi îngăduie să-mi dau seama în ce măsură te iubesc.

MALATESTA *(rîzînd)* : Frumos ! Mai lipseşte să spui că şi doreşti aceste spaime ! *(Serios.)* Iubeşte-mă mai puţin, Isotta. După cum trebuie oarecare putere ca să poţi fi fericit — dar nu o prea nemăsurată putere — la fel este bine să fii dăruit cu o anumită măsură de iubire care să nu depăşească această măsură. Iubirea ta mă face să pierd pe de-o parte ceea ce mă face să cîştig pe de alta. Tremurul tău îmi zdruncină stabilitatea. Necontenita ta admiraţie mă împinge fără să vreau spre o falsă perspectivă a lucrurilor, îndemnîndu-mă să cred că înving mari piedici şi adversităţi care, în realitate, sînt mediocre. Şi duioasa ta înfrigurare m-a obosit de multe ori.

ISOTTA *(sprijinindu-şi capul de pieptul lui Malatesta)* : A, dacă de la mine îţi vin toate relele... Lasă-mă să mă odihnesc la pieptul tău de tot ceea ce simt, aşa cum îmi lipeam obrazul de armura ta cînd te întorceai din bătălii şi cînd îţi auzeam inima bătînd sub platoşa de fier şi de aur, ca şi cum platoşa ar fi fost de foiţă.

MALATESTA : Femei, mame pline de grijă de oameni, la vîrsta mea mă mai purtaţi încă în pîntec. De cînd am venit pe lume, am fost înconjurat, vegheat, păzit, susţinut, însufleţit, dăruit chiar de fiecare dată cu o viaţă nouă. Femeile sînt izvorul şi al tăriei şi al veninului meu. Cînd ceva a trebuit să fie făcut

pentru mine — în mic sau în mare — întotdeauna femeile au făcut-o, şi tu mai mult ca oricare alta, deşi femeile care mi-au vrut binele sînt mai multe decît stelele nopţilor de august. Din păcate, să primesc sprijin de la tine a ajuns pentru mine o obişnuinţă. Şi-ţi cer iertare. Dar alături de al tău, toate devotamentele din lume îmi par călduţe : ce umbră ai aruncat peste toate...

ISOTTA : Bietele mărunte lucruri în care îţi pot fi uneori de folos sînt pentru mine o bucurie atît de fierbinte încît, de fiecare dată, aş vrea să-ţi mulţumesc că mi-ai prilejuit-o...

MALATESTA : Oricare ar fi fost celelalte, numai la tine am aflat această dăruire care nu cere nimic în schimb, această alianţă care nu cere ostateci, acest sfat în care tu întotdeauna te uiţi pe tine, acest acoperămînt trainic şi sigur ca moartea. Şi felul tău egal de a te purta, lipsa ta de susceptibilitate, ce comoară pentru cineva care ştie toată povara pe care o adaugă tuturor poverilor şi suferinţelor de pe acest pămînt, obligaţia istovitoare de a te purta cu oamenii aşa cum ai purta ouă în palmă. Există ceva pe lume ce nu pot suferi : caii tari la zăbală. Tu n-ai fost niciodată tare la zăbală. De aceea te-am păstrat.

ISOTTA : Mi-ai spus într-o zi : „Mai bine să piară Italia decît oraşul nostru !“ Şi eu îţi spun că m-aş învoi să piară oraşul nostru, să nu mai rămînă piatră peste piatră din el, întreaga Italie să cadă în mîna francezilor sau a nemţilor, dacă, cu acest preţ, tu ai rămîne în viaţă.

MALATESTA : Voi rămîne în viață fără să plătim nici un preț. În vremurile tulburi, nebune, cine moare ? Cel curajos sau cel laş ? Moare cel ce crede că va muri. Sînt oameni care, în mijlocul rîioşilor, nu iau rîia. La fel, sînt oameni care, în mijlocul amenințărilor morții, nu iau moartea. Eu sînt dintre cei ce nu iau moartea.

ISOTTA : Zîmbeşti... Cui zîmbeşti ?

MALATESTA : Amintirilor şi nădejdilor mele. (*Întoarce privirea spre fereastră.*) Măreață noapte înstelată de semne şi de sclipiri. Priveşte, Isotta, luminile oraşului. S-ar zice că sînt sufletele eroilor care s-au strîns în tabără în jurul meu ca să mă apere. Şi priveşte şi semnele de văpaie ale cerului, stelele acelea ca şi mine lipsite de somn. Ce adunare ! Ce de suflete, toate vii de glorie. Este ceasul la care se aud cîntînd constelațiile Ce spun ele ? Vorbesc despre nebuneasca aventură a durerii ! Şi marea, o auzi şi pe ea ? Ascultă ! Ascultă ! E marea, nemuritoarea mare, al cărei foşnet nu se schimbă niciodată. Oamenii se ostenesc să audă mereu aceleaşi cuvinte, să repete aceleaşi nume. Dar pe țărmurile mele, marea repetă mereu „Malatesta“, pe țărmurile mele pline de mătăsoase mîini de marmură şi de divine galere împotmolite în străfunduri. Am spus-o şi Papei şi a zîmbit : m-a înțeles. Chiar dacă s-ar răscoli şi răsturna forma țărmurilor mele, marea ar continua să repete în vecii vecilor : „Malatesta“. Ascultă, ascultă !

ISOTTA : Ascult şi tot inima ta o aud.

MALATESTA : Du-te, Isotta, întoarce-te îmbărbătată în cămările tale. Vînturile, care trec în goană peste lume, nu lasă decît urme ce se şterg. Întocmai ca ele, grijile trebuie să treacă peste sufletul tău cu pas abia simțit, de gazelă. Dăruie şi tu acestei nopți, atît de pure, un chip şi el la fel de împăcat. Sînt ceasurile nouă. Copiii încep să se frece la ochi şi cer să fie culcați cu desmierdări. Contessina noastră trebuie să fi şi adormit. Visînd între micuțele-i aşternuturi, ca o floare între filele unei cărți. Isotta *mia*, într-un ceas voi fi singur, numai cu tine şi atunci vei şti cu adevărat ce înseamnă să te simți în deplină siguranță.

SCENA A OPTA

MALATESTA, ISOTTA, PORCELLIO

Odată cu Porcellio intră şi slujitori, care aprind lumînările din sfeşnice, apoi se retrag.

ISOTTA : Porcellio, eu am cerut să fii chemat. Am dat cu ochii pe un zid al castelului nostru, de o incripție insultătoare pentru slăvitul Sigismond. La fiecare capăt al ei a fost scrijelită în piatră cîte o frunză de iederă. Are frunza de iederă vreun înțeles simbolic ?

PORCELLIO : În vechime, ea însemna izbăvire. Dacă frunza se află lîngă numele înălțimii sale nu poate însemna decît : „să fim izbăviți de el“.

MALATESTA : Credincioşii mei supuşi au totală dreptate : să-i izbăvească sfîntul de Malatesta al lor. Sînt zile în care aş vrea să-i am sub picioare şi să-i

strivesc, aşa cum se strivesc strugurii în butie. Şi acum, destul. Iată o frunză ce nu are nimic de spaimă. Scumpă Isotta, du-te în linişte. Linişte şi siguranţă...

ISOTTA *(împreună mîinile)* : Doamne ! Dă-mi fără-de-grija !

SCENA A NOUA

MALATESTA, PORCELLIO

MALATESTA : Oamenii sînt ca nişte copii, Porcellio : îi sperii şi îi linişteşti după cum ţi-e voia. Asta e trist. Eu pot însă spune că am trăit liniştit, adică fără spaime. În timpul acestor trei luni de la Roma, nu era ceas din zi sau din noapte la care să nu mă aştept măcar la închisoare, dacă nu şi la moarte. Ceea ce nu m-a împiedicat nici să mănînc bine, nici să mă împreun bine, nici să citesc sau să dorm bine. Niciodată nu am dormit mai bine decît în clipele cînd aveam impresia că ucigaşii mei dormeau în chiar anticamera mea. Niciodată nu am avut atîtea femei ca acum şase ani, cînd fusesem osîndit să fiu ars pe rug. Ura duşmanilor mei mă lăsa rece. Pentru mine, această ură era ce este căldura pentru un trup tremurînd de frig. Şi dacă m-ai întreba ce simţi cînd afli că ai fost osîndit la moarte, ţi-aş răspunde : „Nu simţi nimic".

PORCELLIO : Poate că este tocmai ceea ce vrea să exprime simbolic, între altele, elefantul de pe blazonul înălţimii tale : „Cei din familia Malatesta sînt tari ca pielea pachidermului".

MALATESTA : Ei bine, e destul ca o femeie să vină să-ţi vorbească, cu ochi mari şi umezi, despre spaimele de care e muncită din pricina ta, de visele ei urîte, de presimţiri şi de cîte altele ca, fără să vrei, să-ţi strecoare în suflet o nelinişte pe care n-ai încerca-o în faţa unei primejdii reale. Doamna Isotta este singura făptură de pe lume care mă iubeşte şi care m-a iubit vreodată, ceea ce o face să se înverşuneze să-mi otrăvească toate bucuriile şi să-mi zdruncine cumpănirea.

PORCELLIO : Să aibă oare doamna Isotta vreo pricină temeinică de a fi îngrijorată ?

MALATESTA : Nici una. Platina a fost arestat. Inscripţia aceea de pe zid a tulburat-o. La fel şi un vis rău în legătură cu mine. Şi iată că, tot jucîndu-ne cu gogoriţele istoriei antice, ne prindem şi noi în laţul lor. Oricît aş fi eu de tare, doamna Isotta mă tulbură şi pe mine un pic, fiindcă mi se duce gîndul la delirul Cassandrei şi la visul Calpurniei.

PORCELLIO : Toţi cred în steaua lui Malatesta. Dacă singură înălţimea ta nu mai crede în ea, nu se teme că steaua va fi jignită şi se va răzbuna ?

MALATESTA : Nu e vorba de ce cred eu sau nu despre steaua mea. Dar uneori sînt puţin obosit de această groaznică luptă corp la corp cu destinul, pe care o duc de patruzeci de ani. Am şi eu unele momente de slăbiciune. Recunosc : foarte primejdioase. Ştii cum tălmăcesc eu mitul lui Psyché ? Eros şi-a luat

zborul şi totul s-a prăbuşit fiindcă Psyché l-a privit pe Eros în timp ce dormea. Cu alte cuvinte, nu trebuie niciodată să te atingi de un suflet cînd este descoperit şi fără apărare. Ce vulnerabil eşti în asemenea momente ! În care poţi mai uşor răci, în care poţi muri intoxicat de o mîncare de prospeţime îndoielnică, în care te-ai bîlbîi dacă te-ai afla în faţa unor judecători, în care mintea ţi s-ar înceţoşa dacă ai avea de luat o hotărîre. Am văzut în Moreea oameni luptîndu-se în arenă cu fiarele. De îndată ce-şi arătau frica, fiarele se aruncau asupra lor şi-i sfîşiau. [La fel destinul, care mereu ne pîndeşte, s-ar arunca asupra noastră în asemenea clipe de scădere a tăriei noastre de împotrivire.]

PORCELLIO : Prin urmare, înălţimea ta simte că trece tocmai printr-o asemenea clipă şi că o nimica toată ar putea-o doborî ? Interesant, foarte interesant...

MALATESTA : În clipe ca cea de acum, simţi nevoia să te sprijini de ceva care să rămînă. Fiindcă tot eşti aici, aş vrea să vorbim puţin în seara asta despre cartea pe care mi-o consacri. Ia, te rog, manuscrisul de pe scrin şi mîine îţi voi da materialul care să-ţi folosească la descrierea intrării mele triumfale în Roma acum patru ani. Poate ar trebui s-o punem oarecum în balanţă cu adîncimea înjosirii mele de azi. S-ar scoate astfel în relief o anumită curbă comună tuturor eroilor. Precum domnia-ta ştie, în această *Vita* am aruncat mereu un uşor văl asupra înfrîngerilor mele. Dar de data asta, mă întreb dacă

n-ar fi nimerit, dimpotrivă, să exagerăm restriştea mea actuală.

PORCELLIO *(cu oarecare iritare)* : Ei da, fireşte, ar trebui ales...

MALATESTA : S-ar părea că acest proiect nu te prea încîntă...

PORCELLIO : Mă încîntă, înălţimea ta, mă încîntă...

MALATESTA : Vorbeşte deschis.

PORCELLIO : Eram prins de o lucrare personală. Dar, aşa cum e firesc, o voi lăsa de-o parte.

MALATESTA *(cu însufleţire)* : Dar, *La Vita* este şi ea o lucrare personală. Aşa socotesc eu cel puţin. Dacă îţi furnizez unele documente nu înseamnă că... Şi apoi, lucrarea asta îţi va aduce mai multă glorie... vreau să spun că va avea, prin forţa lucrurilor, o răspîndire mult mai mare decît *Tratatele* domniei tale de filozofie, în care eşti, dealtfel, un adevărat maestru.

PORCELLIO : Înălţimea ta nu se teme că publicarea biografiei *La Vita* va aţîţa şi mai mult unele duşmănii, mărind astfel primejdiile ce o ameninţă ?

MALATESTA : Puţin îmi pasă ! Puţin îmi pasă ! Dar ce este această lucrare personală care te absoarbe într-atît în acest moment ?

PORCELLIO : Mă simt deosebit de măgulit că înălţimea ta îmi face cinstea — pentru prima dată în cele zece zile de cînd s-a întors — să mă întrebe ceva despre lucrările mele. Scriu o carte care să fie un soi de completare a operei lui Seneca *De Beneficiis*. Folosind chiar titlul lui Seneca, am adăugat şi un sub-

titlu : *Binefacerile sau Goana spre prăpastie.*

MALATESTA : Ce vrei să spui ?

PORCELLIO : Că binefacerile sale duc, în chip de neînlăturat pe binefăcător în prăpastie. Am de gînd să dezvălui ce înseamnă iadul recunoştinţei şi cum, pentru a scăpa din acest iad, cel ce este ţinut să fie recunoscător, se trezeşte într-o zi în stare de orice.

MALATESTA : Omul să fie oare chiar atît de josnic ?

PORCELLIO : Omul poate să fie chiar şi atît de josnic cînd crede că nu riscă nimic.

MALATESTA : E adevărat : singura contrapondere a ticăloşiei omului este, fără îndoială, laşitatea.

PORCELLIO : Da, numai că... „nu scoate din fire pe laş, ca să nu-l faci deodată curajos". Acesta va fi chiar epigraful noii mele lucrări.

MALATESTA : Luat de la cine ?

PORCELLIO : De la un autor necunoscut.

MALATESTA : Ah, Porcellio, n-aş putea spune că acest subiect este nimerit ca să-mi alunge gîndurile negre.

PORCELLIO : Puţin cîte puţin mi-am însuşit şi eu simţămîntul pe care vi l-a inspirat Sacramaro şi pe care înălţimea ta mi l-a mărturisit acum cîteva luni : „Mi-e silă de oamenii care se încred..."

MALATESTA : Mai curînd decît noul tău *Tratat,* aş vrea să-mi citeşti un frumos text antic care să-mi ţină fruntea sus deasupra valului acesta cîinos. Deschide, de pildă, Plutarcul meu. Citeşte-mi paginile în care Pompei este înfăţişat în barca fatală în care nimeni nu-i mai adresează o vorbă şi cînd el se adresează centurionului, care peste o clipă îl va ucide. acesta îi răspunde doar printr-un gest, fără să-şi descleşteze fălcile. Sau paginile despre Cicero hăituit şi cu privirea rătăcită, din ultimele zile, care lasă slugilor sale alegerea unui loc de refugiu. Poate, şi mai bine încă, pagina despre Caton puţin înainte de a se omorî, cînd adoarme pentru cîteva clipe, spre zori „cînd păsările încep să cînte". Sînt în aceste pagini lucruri care, la vîrsta mea. pot încă să-mi facă inima să bată mai puternic şi ochii să mi se umezească. Hai, deschide la întîmplare şi citeşte-mi.

PORCELLIO : Pentru aşa ceva. de obicei se deschide *Evanghelia.*

MALATESTA : Eu deschid pe Plutarc. Dealtfel, am să te fac să rîzi. Ai să afli că, în pofida supravegherii, nu mi-am pierdut capul la Roma. Sub legătura de pergament a cărţii, vezi praful acela cenuşiu pe care l-am ascuns acolo într-un plic ? Atît cît poţi lua din acest praf între două degete poate ucide un om într-un sfert de ceas. Numai că prin el însuşi praful acesta nu rezolvă totul. Îţi mai trebuie, ca să te foloseşti de el, şi oarecare tărie de caracter. Domnia ta, care te-ai dat cu atîta strălucire înapoi cînd voiam să te trimit la Roma să dai un leac Papei, trebuie să-ţi dai foarte bine seama de asta. Ah, cît haz am făcut atunci. Vreau să spun cum m-ai făcut să fierb în ziua aceea... „Uciderea nu-i de domeniul spiritului." Scumpe Porcellio, haide, din cartea asta care ascunde moartea, scoate pentru mine reînvierea.

PORCELLIO *(deschide cartea la întîmplare și citește)* : „Atunci el a spus : «Încredințez pe fiii mei poporului și mă rog zeilor să se îndure ca nedreptatea morții mele să nu se răsfrîngă asupra patriei mele». Xenias i-a dat atunci prima lovitură. Luîndu-și toga cu amîndouă mîinile, Septimius și-a acoperit fața și a primit cu tărie toate loviturile care i s-au dat fără să spună și fără să facă nimic care să fie nedemn de numele de roman."

(În timp ce citește, Porcellio lasă să se scurgă puțin praf într-o bucățică de hîrtie, pe care a scos-o din buzunar și pe care apoi o strecoară la loc.)

MALATESTA : Citește mai departe. Iasmele se împrăștie, eroul se pregătește să primească zorile.

PORCELLIO *(deschide din nou volumul la-ntîmplare și citește* : „Stîrvul lui Focion a rămas multă vreme la vedere în fața porții. Nici unul din prietenii lui nu s-a încumetat nici măcar să se atingă de el. Mai tîrziu, după ce a fost ars pe ascuns, o femeie din partea locului, care se aflase din întîmplare de față la această ardere, i-a adunat oasele, le-a pus în poală și le-a îngropat sub vatra casei, spunînd : «O, vatră a casei mele păstrează cu grijă aceste rămășițe ale unui om atît de mare ca să poată fi strămutate în mormîntul strămoșilor lui în ziua în care Atenienilor le va fi venit mintea la cap»."

MALATESTA : Isotta...

PORCELLIO : Totuși, cel mai înălțător text nu îmbărbătează la fel de bine ca un pocal cu vin și, ca să vorbim drept, puterea lui e mai puțin tainică decît

puterea pe care o are asupra sufletului și asupra trupului cîteva picături de zeamă de struguri.

MALATESTA : Mare adevăr grăiești : taina asta este din cele mai stranii...

(Malatesta golește un pocal. Porcellio golește și el unul, apoi toarnă otrava în cană.)

PORCELLIO : Încă o libațiune în cinstea Zeilor Mani ai lui Plutarc.

MALATESTA : Beau în cinstea nobilelor texte care înalță sufletul făcîndu-l să creadă că va fi în fața morții întocmai ce a fost în fața vieții. *(Bea și umple apoi și pocalul lui Porcellio, care, pe furiș, aruncă conținutul pe fereastră.)* Da, există textele... Și mai e și asta... *(Se duce și ia de pe rafturi niște medalii.)* Templul din Rimini poate fi dărîmat de o ghiulea. La Roma au fost nimicite unele din inscripțiile pomenind de izbînzile mele. [S-ar putea să mi se întîmple și mie ce s-a-ntîmplat cu ramura Malatesta din Pesaro, alungată de Papa, care i-a dărîmat palatele, i-a profanat mormintele și i-a șters de pretutindeni simbolurile.] Medaliile însă sînt împrăștiate și pot fi și îngropate. Ah, asta a lui Pisanelo, ce frumoasă e ! *(O apasă pe piept.)* Și asta a lui Montefiori cu imaginea soarelui care răsare. *(O apasă pe frunte, apoi citește inscripția de pe ea.) Jam illustrat omnia.* Sînt aproape aceleași cuvinte pe care mi le-a consacrat Filelfus. Îți amintești ? *(Deschide un volum.)* „Malatesta lasă pe orice lucru pe care pune mîna pecetea inteligenței lui". Papa Pius al II-lea, care nu mă putea suferi, a scris și el despre mine :

„Malatesta strălucește în tot ce întreprinde". Oare domnia-ta cunoști într-adevăr tot ce s-a scris despre mine ? Sînt sigur că sînt lucruri pe care încă nu le-ai cules și știi doar că ele sînt importante pentru *Vita Sigismondi de Malatesta*. Nu trebuie să mă lipsești de laudele care-mi sînt datorate. Am fost despuiat de tot ; un așa-zis Tribunal, o adunătură de nimicnicii, mi-a extorcat cetățile mele, provinciile mele, supușii mei, aurul meu atît de frumos și de luminos, viu ca jucăria unui copil. Dar îmi rămîne partea mea nemuritoare împotriva căreia ei erau neputincioși. Inaccesibilă și intangibilă ca cel mai înalt munte, pe care piciorul omului nu l-a călcat niciodată, această parte, măcar ea, este la adăpost și pot să mă sprijin pe ea. Dar ce faci ? Tremuri ?

PORCELLIO : Tremur eu ?

MALATESTA : Da, îți tremură mîna.

PORCELLIO : Poate o adiere rece a pătruns pe fereastră. Și apoi, înălțimea ta îmi dezvăluie gînduri atît de triste ! Cum să nu mă otrăvească ?

MALATESTA : Nu mai am gînduri triste cînd ești lîngă mine. Domnia ta și *Vita*. Martorii apărării mor întotdeauna înainte de a fi depus mărturie. Sau dau bir cu fugiții. Dar domnia ta, Porcellio, domnia ta care ești prietenul meu, îmi vei rămîne credincios. *(Tăcere.)* Nu-i așa ? Acum nemurirea mea stă în mîinile domniei tale, fiindcă o carte, după care se vor scoate fără îndoială multe copii, are mai mulți sorți ca orice altceva să supraviețuiască. Sfîrșește-o

deci cît mai curînd de scris : tremur necontenit ca acest unic exemplar să nu fie cumva nimicit de vreo vijelie a restriștei. Domnia ta singur mă poți scăpa de adevărata și cea din urmă pieire. Și totuși, totuși, nu mă simt în totul sigur că mă pot încrede. Uneori te simt parcă alunecîndu-mi printre degete, așa cum mi se pare că insăși viața alunecă din mine și mă părăsește. Da, pe tine care ești acum însăși viața mea. [„În ceasul la care tăcerea se va așterne pe lucrurile împlinite de mine, așa cum noaptea coboară peste pădurile adormite." Am citit oare undeva această frază ? Sau am născocit-o eu ? „În ceasul la care tăcerea se va așterne pe lucrurile împlinite de mine..."] Iată că acum nici mie parcă nu-mi este bine. Și mie mi s-a făcut frig.

PORCELLIO : Cred că într-adevăr o adiere otrăvită a pătruns prin fereastra asta deschisă...

MALATESTA : Nu, sufletul a îmbolnăvit și trupul cu amărăciunea lui. Ah, încep să am și dureri... *(Încearcă să se ridice și cade la loc în jilț.)* Picioarele nu mă mai țin. Vino, ajută-mă să mă scol... nu pot să mă mai ridic singur. Dar ce faci ? De ce nu vii, ce-aștepți ?

PORCELLIO : Înălțimea ta nu se mai poate deloc mișca ?

MALATESTA : Nu, picioarele parcă îmi sînt moarte. Vino, Porcellio ! Ce s-a întîmplat ? De ce nu te apropii ? Ce se petrece ?

PORCELLIO : Nu te mai poți ridica ?

MALATESTA : Nu, nu... Nu mai pot !

(Porcellio ia armele lui Malatesta și le pune de cealaltă parte a mesei, departe de prinț. Apoi se duce și ia manuscrisul biografiei Vita *și, privind țintă la Sigismond, smulge o pagină, o aprinde la flacăra uneia din lumînări, apoi aruncă scrumul într-un vas de metal. La fel procedează și cu celelalte pagini pe care le smulge și le arde una după alta.)*

MALATESTA : Porcellio ! Ce faci ? *La Vita !* Trădătorule ! Șarpe ! Ah, înțeleg acum totul : vinul, otrava ! Ticălosule ! Pumnalul ! Spada ! *(Încearcă iar să se ridice și cade din nou.)* Durerile îmi întunecă mintea ! Mîinile îmi sînt ude de sudoare. Gura mi s-a uscat...

(Se zvîrcolește. Urlă. Își mușcă degetele. Își sfîșie haina la piept.)

PORCELLIO : Haide, haide, înălțimea ta, un pic de demnitate, ce naiba ! Istoria are ochii pe tine.

MALATESTA : Isotta ! Isotta *mia !* Mor și abia îmi începusem adevărata menire ! Abia pusesem temeliile... Isotta ! Isotta *mia !*

PORCELLIO : Dar magnificența voastră nu a scris odinioară ducelui Sforza că „o moarte frumoasă înnobilează o întreagă viață" ? Cel puțin așa am citit scris în *Vita.*

MALATESTA : Tot ce este muritor în mine mă părăsește ! Nemurire a mea, vino-mi în ajutor ! Zei Mani ai bărbaților iluștri, pilde și idoli ai mei, dați-mi un semn, faceți-mă să-nțeleg că mă primiți printre voi ! Pompei, Cezar... veniți... arătați-vă ! *(Spectrul lui Pompei apare, în togă, cu capul descoperit ; speriat, Porcellio se retrage într-un colț al scenei.)* Marele Pompei, plîns chiar și de dușmanul său ! *(Spiritul lui Iulius Cezar, cu platoșă și cu fruntea încununată cu lauri.)* Și tu, Cezar, care te-ai adresat ostașilor tăi chiar aici la Rimini, de îndată ce ai trecut Rubiconul. *(Spectrele fraților Grahi, în tunici, cu capul descoperit, ținîndu-se de mînă.)* Și voi, Grahilor, trădați ca și mine de toți ! *(Spectrul lui Scipio Africanul, în armură strălucitoare, cu coif imens cu pene înalte.)* Scipio, salvatorul Romei, gloria ta a fost de trei ori tîrîtă în fața judecătorilor, osîndită, surghiunită, o, Scipio, ruda mea ! Spune-mi ceva, deschide-mi brațele, spune-mi că numele meu va fîlfîi ca o flamură alături de ale voastre, spune-mi că nu voi înceta să dăinui, altfel ar fi prea cumplit... Cum ? Nimic ? Nici un semn ? Ah, toți se pierd în umbră... Atunci.... și eu să mă pierd...

(Se prăbușește. După o clipă, Porcellio iese din colțul în care se retrăsese și continuă să ardă, una cîte una, paginile manuscrisului Vita Magnifici et Clarissimi Sigismundi de Malatesta.)

CARDINALUL SPANIEI

PIESĂ ÎN TREI ACTE

PERSONAJELE

CARDINALUL FRANCISCO XIMENEZ DE CISNEROS, arhiepiscop al eparhiei Toledo, primat al Spaniei, regent şi mare cancelar al Castiliei, mare inchizitor al Castiliei şi al Leonului, 82 de ani

LUIS CARDONA, căpitan, comandant al gărzii cardinalului şi strănepot al eminenţei-sale, 33 de ani

DUCELE DE ESTIBEL (se pronunţă ESTIVEL), 40 de ani

CONTELE DE ARALO, 40 de ani

CAPELANUL ORTEGA

FRATELE DIEGO, duhovnicul reginei

ARHIEPISCOPUL GRENADEI

BARONUL VAN ARPEN, sfetnic al regelui Carol

DUCELE DE ESTRADA, guvernator al Casei reginei

DON FELIPE UHAGON

DON DIEGO DE LA MOTA

DOCTORUL CAMPOS

UN SENIOR

UN ALT SENIOR

UN VALET AL CARDINALULUI

IOANA, regină a Castiliei, a Leonului, a Aragonului etc., zisă IOANA NEBUNA, mama regelui Carol I al Castiliei și Leonului, viitorul Carol Quintul, 38 de ani
DOÑA INÈS MARIQUE, doamnă de onoare a reginei
PRIMA DOMNIȘOARĂ DE ONOARE
A DOUA DOMNIȘOARĂ DE ONOARE
A TREIA DOMNIȘOARĂ DE ONOARE
Doamne, seniori etc.

Acțiunea se desfășoară la Madrid, în noiembrie 1517. Totul se petrece în trei zile : o zi de fiecare act.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA ÎNTÎI

DUCELE DE ESTIVEL, CONTELE ARALO

La ridicarea cortinei, Estivel — singur în scenă — se plimbă de la un capăt la celălalt al încăperii

ARALO *(intră ca o furtună și strigă plin de exaltare)* : Iți aduc o veste îmbătătoare !

ESTIVEL : Cine a crăpat ?

ARALO : Ghicește...

ESTIVEL *(cuprins și el de exaltare, strînge mîinile lui Aralo)* : El ?

ARALO *(arătîndu-și cizmele)* : Meșterul care mi-a lucrat cizmele. Un om, dealtfel, cumsecade. Vistiernic al breslei San Lorenzo. *(Rîzînd.)* Dezamăgirea domnieitale e plină de haz : cardinalul nostru călugăr e nemuritor. E adevărat : optzeci și doi de ani. Dar bănuitor, plin de înverșunare și de fiere și cu gurapungă atît de încleștată încît și-a făcut o rană pe buza de jos. Asta conservă.

ESTIVEL *(grav)* : Spînzurat cu capul în jos, cu pîntecul spintecat, cu măruntaiele țîșnite afară : iată cum

aș vrea să-l văd. Și pe mine scormonind cu creștetul în pîntecul lui !

ARALO : Ce măreț spectacol, o convingere politică ! Te îmbărbătează ! Hai, mărturisește că ai da zece ani din viață să afli că eminența sa Ximenes Cisneros, cardinalul Spaniei, regentul țării, și-a dat chiar astăzi ultima suflare.

ESTIVEL *(mereu cu gravitate)* : Nu, zece ani nu. Un an, da. Dacă ar muri chiar acum. Dar în chinuri. Bine meritate de el și pe drept datorite nouă de îndurarea cerească.

ARALO : Scumpul meu duce, ai să ne îngropi pe toți ! Numai ura te ajută să ajungi la adînci bătrînețe. Dar ia spune-mi : dacă nu te înduri să dai mai mult de un an din viață, cîți dubloni de aur ai plăti pentru ca eminența sa să închidă ochii chiar azi ?

ESTIVEL *(la fel de grav)* : Cincizeci de mii.

ARALO : Eu... să zicem doar patruzeci și cinci de mii. Am o fiică de înzestrat. Nu le poți face pe toate deodată.

ESTIVEL : Sst... ! E în palat. Poate ascultă la ușă.

ARALO : Cardinalul nu ascultă la uși, alții ascultă pentru el. Dar umblă cu pași de muscă. Nimeni nu-l aude.

ESTIVEL : Astfel ascultă fără să asculte. Virtutea rămîne deci neștirbită. Cu el virtutea rămîne întotdeauna neștirbită. Cînd te gîndești că era un biet călugăraș lihnit de foame pe vremea cînd își făcea studiile ! Abia la cincizeci și opt de ani a scos capul din bezna rîncedă din care s-a ridicat numai datorită milostivirei răposatei regine Izabela. Și a fost o binecuvîntare a Proniei că nu a scos capul decît la cincizeci

și opt de ani. Ce grozăvie dacă ar fi făcut-o la treizeci ! Urgia asta a izbutit să se folosească, în uneltirile lui, și de regii pămîntului și de regele cerului. Cum să i te împotrivești ?

ARALO : S-ar putea totuși ca, peste cîteva zile, totul să se schimbe, odată cu sosirea regelui Carol. Se va sfîrși cu regența. Ai un pic de răbdare.

ESTIVEL : Nu, nu mai pot să aștept. Nu mai pot să simt pe grumazul nostru sandalele lui soioase cu care ne silește să ne încovoiem spinarea ; pe noi, cele mai mari nume din regat. Am scăpat noi Spania de arabi și să fim împilați de așa ceva ! Înverșunarea asta a lui să te facă să simți cu orice prilej și chiar fără nici un prilej, că el e stăpînul, ce micime de suflet dovedește și ce ambiție copilărească ! Mi-e silă ! Și toate astea la vîrsta lui ! O umbră care poruncește ! Ce grozăvie !

ARALO : Cu Carol, s-ar putea să fie și mai rău.

ESTIVEL : Măcar nu va mai fi el. Îți mai aduci aminte ce-a spus acum cîteva zile arătîndu-și cingătoarea de franciscan ? „Asta îmi ajunge ca să-i pun cu botul pe labe pe trufași". O funie să fie de ajuns ca să-i aducă toate măririle și să-și sugrume toți dușmanii ! Năzdrăvană funie ! Și ai văzut cum tot timpul o pipăie ca și cum din ea și-ar trage toată puterea ? Să fii în același timp și călugăr franciscan și cîrmuitor al unui regat, nu înseamnă să fii cu două fețe ?

ARALO *(încet)* : Și toate astea le spui aici, în bîrlogul lui ?

ESTIVEL : Fie ca lucrurile și pereții să sugă ca buretele vorbele mele și să-l otrăvească.

ARALO : Iarăşi otrava ! Abia a scăpat duminică de păstrăvul acela otrăvit......

ESTIVEL : Eu, cel puţin nu am avut nici un amestec în acea încercare. Noi nu ucidem niciodată ceeace merită din plin să fie ucis.

ARALO : Adică toate mărimile. Fiindcă nu cunosc una care să nu aibă partea ei de ticăloşie. Ia seama : de data asta, chiar că-i aud pasul. Se poate spune că pică tocmai bine.

ESTIVEL : Nu, e doar nepotul lui, prin protecţie specială căpitan al gărzii unchiului... Încă unul cu două feţe !

SCENA A DOUA

ACEIAŞI, CARDONA

CARDONA : Domnilor, vă aduc la cunoştinţă că regele Carol şi-a amînat sosirea. Pentru a doua oară. Acum cinci zile, de la Trujillo. Astăzi, de la Aquilera. Toate pregătirile noastre şi toată truda pricinuită de ele au fost deci zadarnice. Cred că regele face tot ce poate ca să-l scoată pe cardinal din sărite şi să-i arate astfel dispreţul lui pentru noi ăştia sălbatecii din Castilia. Vrea să ne deprindă să mergem în buestru. Un rege de şaptesprezece ani, un flăcăuaş cu păr bălai, crescut în Flandra care şi-a cărat după el, de la Bruxelles, Curtea lui de franţuzi şi de flamanzi : bărbaţi îmbrăcaţi în mătase, ca muierile ! Un rege

cunoscut de poporul nostru numai prin birurile pe care trebuie să i le plătească.

ARALO : Nu ştie aproape nimic despre noi şi puţinul pe care-l ştie pare să-l fi înţeles anapoda...

CARDONA : Dacă eminenţa sa cardinalul Cisneros nu s-ar fi purtat atît de duşmănos cu consilierii de Stat, Carol ar fi şi acum doar un simplu arhiduce austriac. Acum iată-l rege al Castiliei şi al Leonului şi, drept mulţumire, vrea să-l facă pe cardinal de ocară.

ESTIVEL : Am fost şi eu de faţă la acea scenă de neuitat şi, din păcate, chiar printre cei pe care cardinalul i-a umilit cel mai mult. E trist, dar trebuie s-o spunem deschis : am avut de-a face cu o voinţă mai puternică decît a noastră...

CARDONA : Am auzit deseori vorbindu-se de acea împrejurare. Dar niciodată din gura unchiului meu.

ESTIVEL : Lasă, lasă ! Ştii foarte bine ce s-a petrecut.

CARDONA : Aşa cum poţi şti de lucrurile aflate într-o îndepărtată garnizoană.

ESTIVAL : Acum optsprezece luni, cînd a simţit că i-a sunat ceasul din urmă, regele Ferdinand l-a instituit regent pe cardinal. Carol nu era pe atunci decît un arhiduce austriac, dar ţinea — şi încă cu patimă — la titlul de rege al Spaniei, pe care urma însă să-l împartă cu mama sa, regina Ioana. Cardinalul trebuia să exercite regenţa pînă la sosirea lui Carol în Spania. Dar iată că, din Bruxelles, Carol cere cardinalului să facă în aşa fel ca să fie proclamat la Madrid rege de către Consiliul de Stat, în prezenţa marii nobilimi şi a episcopilor. Cardinalul întruneşte Con-

siliul și-i aduce la cunoștință dorința acestui băie-țandru de șaisprezece ani. O vie discuție se încinge : numeroși sînt cei ce se împotrivesc : „Am jurat, spun ei, credință reginei Ioana, ea fiind singura noastră suverană". Cardinalul se ridică atunci și spune pe un ton ce îngheață apele : „Se vede că nu ați înțeles cuvintele mele. Un rege nu are nevoie de încuviințarea supușilor săi. Nu e vorba de a dezbate ceva ce ar fi de făcut ci doar de a lua cunoștință de un fapt împlinit. Chiar în acest moment, îl voi proclama pe prinț rege al Castiliei și voi da de știre acest lucru întregului Madrid". În chiar acea clipă, ușa s-a deschis și a intrat prefectul capitalei. Cardinalul i-a dat ordin ca proclamarea regelui să fie vestită cu sunete de trîmbițe. Noi am rămas năuci, stane de piatră. Iată cum și datorită cui, Carol este astăzi și va fi foarte îndelungă vreme, regele nostru.

(O clipă de tăcere.)

ARALO : Au trecut optsprezece luni de atunci, și abia acum acest rege al nostru a părăsit Flandra ca să vină să ia în stăpînire Castilia, în care — ca să vorbim drept — intră ca într-o țară cucerită. Nu a fost deloc grăbit să se umple de purecii și păduchii noștri.

CARDONA : Cardinalul va fi primit mîine dimineață în audiență neoficială de regina Ioana. Patru ani nu l-a mai primit decît vorbindu-i de după niște zăbrele. Iar în ultimul an nu l-a mai primit deloc. Regina nu mai vrea să-l mai vadă pe regent. Cardinalul speră s-o înduplece să-și primeaecă cum se cuvine

fiul. Tînărul rege a dat de știre, că la sosirea sa în Spania, nu va voi să primească pe nimeni, nici chiar pe cardinal, înainte de a sta de vorbă cu mama sa.

ARALO : Căreia nu degeaba i se spune Ioana Nebuna. De cincisprezece ani i s-a rătăcit mintea. Nu iese niciodată din casă, nu vede pe nimeni, nu-și îngăduie nici cea mai mică plăcere. Zile întregi nu scoate nici o vorbă. Și deloc nu se îngrijește nici de trebu-rile Statului, nici de ale sale proprii : neavînd habar de ele, se află fără apărare, ca o copilă, în mîna subalternilor ei. În timp ce trăiește ca o pustnică, departe de cei vii, lumi noi sînt cucerite în numele ei. Fiind totul, nu este totuși nimic.

ESTIVEL : Cardinalul era foarte fericit de nebunia reginei. Fiindcă nu avea de-a face decît cu un cumplit haos al minții și al trupului... Dealtfel, numai fiindcă ea e nebună, el mai este și astăzi regent.

ARALO : Regența va lua acum sfîrșit, dar el va căuta să se mențină ca sfetnic de credință al regelui copilandru. Singurul lucru care îl interesează pe cardinal este puterea ; puțin îi pasă de titlul pe care l-ar purta. Deși la Roma se șoptește că a fost o vreme cînd ar fi visat să fie Papă. La Roma nu este însă defel iubit.

CARDONA : Nici domnia voastră nu-l iubiți, domnule conte. Puterea ! Dar uitați de cîte ori s-a lepădat de ea ! La patruzeci și opt de ani, a demisionat din demnitatea de mare vicar și, renunțînd la toate beneficiile ei, s-a făcut călugăr franciscan la Toledo. Simțindu-se și acolo prea aproape de cele lumești,

s-a adăpostit la mînăstirea din Castaniar unde a stat trei ani în singurătate. Apoi nu a voit să primească cinstea făcută de regina Isabela care...

ESTIVEL : Știu toate astea ! Le știu foarte bine !

CARDONA : Da, s-a împotrivit cînd regina Isabela a dorit să și-l facă duhovnic Și, în cele din urmă, nu a primit decît cu condiția să rămînă mai departe la mînăstire și să nu vină la Curte decît de fiecare dată cînd i se va porunci. După aceea, se închidea din nou la mînăstire. Cînd, mai apoi a fost numit arhiepiscop la Toledo, șase luni s-a împotrivit...

ESTIVEL : Și a trebuit, e drept, fapt unic în istorie, un ordin al Papei ca să primească această înălțare. De asemenea a fost nevoie de o scrisoare personală a Papei pentru a-l sili să renunțe la austeritatea felului său de viață și să trăiască așa cum se cere unui arhiepiscop ! Această mare modestie a avut un mare răsunet. Toate acestea le știu pe de rost.

CARDONA : Chiar și anul trecut s-a gîndit să se retragă de la cîrma statului, cînd regina Ioana i-a interzis intrarea în palatul ei...

ESTIVEL : Regentul Spaniei e neîntrecut în jocul de-a retragerea. La fel de meșter este și în arta de a trage foloase de pe urma acestor retrageri.

CARDONA : Unchiul meu nu e neîntrecut decît în slujirea regatului și a credinței.

ESTIVEL : Se spune că în clipa cînd vrea să dea a înțelege că o audiență a luat sfîrșit, deschide *Biblia*. Astfel, Biserica poate să-i fie un mijloc comod pentru...

CARDONA *(foarte aprig)* : Biserica nu-i este un mijloc

„comod“ întru nimic și pentru nimic. Niciodată.

ARALO *(micros)* : Cardinalul este unchiul domniei-tale și ai toată îndreptățirea să nu îngădui nimănui să se atingă de el. Este, dealtfel, cea mai luminată minte politică pe care Spania a avut-o vreodată. El are, așa cum Dante voia ca toți să avem, *Virtute e conoscenza*, curajul și priceperea, tăria de caracter și dreapta judecată, îndurarea și o dezinteresare pe care nimeni nu i le tăgăduie...

ESTIVEL : Operele de binefacere și gesturile de îndurare datorită cărora își înăbușea mustrările cugetului...

CARDONA : Domnule duce, vă rog !

ARALO : ...fără să mai vorbim de o energie într-un fel supranaturală care, în chip ciudat, pare să crească pe măsură ce crește și numărul anilor.

CARDONA : La început s-a arătat necruțător poate fiindcă neamul din care se trage era destul de modest și fiindcă avea nevoie de această asprime pentru a-și impune autoritatea. Astăzi, vîrsta îl face să mai piardă din subtilitatea mijloacelor cu care se obține succesul. Și asta îl îndeamnă să recurgă din nou la silnicie. I se pare că e mai simplu. S-ar zice însă, pe de altă parte, că prin unele din atitudinile lui brutale, ar căuta să răscumpere o slăbiciune arătată în atîtea alte rînduri. Cînd folosești forța ca să te faci ascultat, înseamnă că poruncile nu mai sînt deajuns. Cînd ridici din nou capul cu vehemență, înseamnă că simți că te prăbușești. După cum iei un ton tăios, cînd cugetul nu-ți mai sprijină glasul. Toate astea s-ar întoarce cîinos împotriva lui dacă

iar mai fi dat să trăiască mult. Dar nu va mai fi timp ca asprimile să-i se întoarcă împotrivă. Poate tocmai de aceea şi îndrăzneşte să se poarte aşa cum se poartă.

(O scurtă tăcere.)

ESTIVEL : Nici eu nu mi-aş fi îngăduit să spun atîtea despre el în faţa domniei tale, căpitane.

ARALO *(mieros)* : Cînd tînărul nostru suveran, pe care cardinalul l-a făcut rege, vine să-şi ia regatul, în stăpînire, eminenţa sa îi oferă o nobilime ieri potrivnică şi astăzi aproape în întregime supusă şi — nu-i aşa ? noi sîntem dovada acestui lucru — o armată reorganizată, o flotă de neînvins, o visterie descotorosită de datorii, o Spanie puternică în unirea şi independenţa ei şi care, în ultimii ani, s-a ridicat simţitor deasupra a tot ce o înconjoară...

CARDONA : Aceasta ar fi mărinimoasa cuvîntare de îngropăciune. Dar realitatea este mai puţin înfloritoare. De acum trei săptămîni, de cînd cardinalul a avut acea cumplită criză de inimă, ura şi-a ridicat iar, şuierînd, capul ; răzbunările izbucnesc din toate părţile ca nişte văpăi. Giron a reluat armele ca să pună mîna pe Medina Sidonia, arabii s-au ivit pe coastele Spaniei, turcii ameninţă să asedieze Oranul. Vai de cel puternic care a făcut un pas greşit ! Toţi îl cred la pămînt şi tabără asupra lui.

ARALO : Cardinalul are în el tării şi o capacitate de nepăsare care va face încă minuni pentru slava Celui-de-Sus. Cînd te consolezi de măcelărirea uneia din armatele noastre spunînd : „Pagubă în ciuperci" !

cînd eşti mare inchizitor al Castiliei şi înăbuşi, aşa cum a înăbuşit-o el, răscoala din Valladolid, continui să inspiri teamă. La adăpostul acestei temeri totul este mai uşor.

CARDONA *(rîzînd batjocoritor)* : Teama ! Uneori teama stîrneşte şi rîsul. Nu se vorbeşte însă niciodată de ceea ce este la el de rîs. S-ar zice că nimeni nu-şi dă seama.

ESTIVEL : Nimeni nu vrea să-şi dea seama.

CARDONA : Un om căruia puterea i se urcă la cap, e întotdeauna caraghios.

ARALO : Ceva ce inspiră teamă poate fi caraghios ?

CARDONA : Şi încă cum ! Fiindcă eu vorbesc pe şleau cu unchiul meu, îi spuneam chiar ieri : „Nu poţi să mai suferi critica. Nu poţi accepta decît o admiraţie fără margini."

ARALO : Şi ce a răspuns ?

CARDONA : „Nu am nevoie să fiu admirat. Am nevoie doar să fiu ascultat orbeşte."

ARALO *(lui Cardona)* : I-ai pomenit şi de ceea ce este de rîs în comportarea lui ? Dar chiar vezi într-adevăr ceva de rîs la el ?

CARDONA : Am să vă dau o singură pildă : semnătura sa. Oare nu izbeşte în ea toată trufia omului ?

ARALO : Semnătura lui este adeseori de mîna secretarului său Vallejo, care este împuternicit s-o imite pe aceea a cardinalului. Dar, din neîndemînare, Vallejo accentuează trăsăturile.

CARDONA : Uneori cardinalul semnează chiar el, dar şi atunci semnătura este plină de ifos. E oare nevoie

să-ţi dai ifose cînd eşti prin tine însuţi un om cu totul ieşit din comun ?

ESTIVEL : Nu înţelegi ? Şi-a făcut o semnătură trufaşă pentru a arăta că este încă în plină putere.

ARALO : Nu ; cred mai curînd că ştie în ce măsură scrisul îşi păstrează toată vigoarea, chiar cînd sufletul e pe ducă.

CARDONA : Întîrzie mult. Mă duc să văd ce-l face să zăbovească.

SCENA A TREIA

ACEIAŞI, fără CARDONA

ESTIVEL : Ne alegem prietenii, miniştrii, servitorii, nevestele ; dar pe nepoţi trebuie să-i acceptăm aşa cum vin.

ARALO : Nepotul spune una caldă, una rece. A început prin a-şi lăuda unchiul, apoi cînd i-am cîntat în strună, n-a putut să se abţină şi a început să-l ponegrească. Are, pe de altă parte, o adevărată pasiune să-i repete cardinalului tot ce se spune neplăcut despre el, sau să-i dea veşti proaste. Tot ceea ce ai spus va fi raportat întocmai. Nu ştii să-ţi ţii gura. Ah ! dacă ura ar putea să tacă !

ESTIVEL : Ar trebui să mi se smulgă limba pentru ca ura mea să tacă. Şi chiar atunci, ura mi-ar ţîşni din ochi. Dacă mi s-ar scoate şi ochii, nu ştiu pe unde ar mai ţîşni ura, dar de ţîşnit tot ar mai ţîşni. Cînd

este neputincioasă, ura trebuie să ţîşnească într-un fel oarecare.

ARALO : Nu vorbi de rău ura neputincioasă. Este totuşi cea mai bună. Dar Cardona nu-şi urăşte unchiul. Pare chiar să-l iubească. Mai ales să-l admire. În aşa măsură chiar încît este obsedat de el. Dar totodată e şi gelos pe cardinal. Acest temător bătrîn. cînd îl răsfaţă, cînd îl acreşte. Ştiu, pare de necrezut ca don Luis Cardona să fie gelos pe unchiul său, sau să-şi ia aere de superioritate cînd vorbeşte de el. Fiindcă între ei nu există comună măsură ; totuşi ăsta-i adevărul. Este gelos chiar pe oamenii cărora cardinalul le dă atenţie sau le vrea binele. Comportîndu-se astfel, ştii la cine mă face să mă gîndesc ? La Ioana noastră Nebuna, care îşi adora şi în acelaşi timp nu îşi putea suferi soţul. De unsprezece ani îl plînge, nu trăieşte decît din durerea pierderii lui şi cînd el era în viaţă îi făcea zile amare.

ESTIVEL : Regina Ioana nu şi-a iubit niciodată soţul ; iubea numai patul soţului ei şi nimic altceva.

ARALO : Don Luis se laudă că-şi cunoaşte unchiul mai bine decît oricine. Dar poţi oare cunoaşte ceva ce este cu atît de mult deasupra ta ? Mediocritatea şi vulgaritatea lui nu pot fi decît o caricatură a unchiului. Dar cum vrei ca el să-şi dea seama de asta ? Cumplită lighioană !

ESTIVEL : Crezi că eminenţa sa şi-a dat seama că nu se poate deloc bizui pe nepotul lui ?

ARALO : Cred că Cisneros se agaţă de ce poate şi că trebuie să-şi spună că totuşi familia sa...

ESTIVEL : Nu-şi iubeşte nici familia. Nepotul cel puţin îl iubeşte. În felul lui, desigur. El, nu-şi iubeşte nepotul. Dar pe cine şi ce iubeşte oare ?

ARALO : Biserica şi regatul îi ţin loc de soţie şi de fiu. Nu clădeşti ceva de seamă decît din totală şi neclintită nepăsare pentru tot ceea ce nu este acel ceva.

ESTIVEL : Cît despre Cardona, mai cumplit este că nu-i poţi acorda nici un strop de consideraţie. El nu e castilian ; sîngele lui nu este curat. Şi lucrul acesta se face mereu simţit. Cardinalul suferă şi el din pricina lui. După cum el suferă din pricina cardinalului.

ARALO : Să-i ia dracul pe nepoţi. Şi să-l ia dracul şi pe unchi !

(Uşa se deschide brusc, şi apare cardinalul, urmat de Cardona.)

SCENA A PATRA

ACEIAŞI, CARDINALUL CISNEROS [1] şi CARDONA

Cardinalul poartă rasa franciscană, din şiac grosolan, cenuşiu (cenuşiu, nu cafeniu). E încins cu cingătoare de cînepă ; picioarele sînt goale în sandale de cînepă ; capul descoperit — are tunsura rituală. Rangul lui nu este marcat decît printr-o cruce pectorală de aur, fără pietre scumpe şi nici alte podoabe. Crucea atîrnă pe piept legată de un şiret negru.

ESTIVEL *(cu satisfacţie)* : Aşadar, monseniore, majestatea sa aduce o nouă jignire eminenţei voastre, după cea adusă cînd v-a lăsat să-i ieşiţi degeaba în întîmpinare la Trujillo. Fără să mai vorbim de locuinţa de care a avut neobrăzarea să vă lipsească.

ARALO : I-aţi dăruit regelui un regat şi el nu vă îngăduie o biată casă.

CISNEROS : Nu am ajuns la anii pe care i-am împlinit pentru ca să mai fiu tulburat de lucruri atît de mărunte. Mărturisesc că dorisem să mi se rezerve la Trujillo casa seniorului Bernardin numai fiindcă e aşezată într-un loc plăcut vederii. Dacă furierii curţii au dat-o altcuiva, se vede că au socotit dorinţa mea uşuratică şi neşezînd bine unui franciscan ; cît priveşte pe rege, cu siguranţă că nu a ştiut nimic.

ARALO : Eminenţa voastră niciodată nu se înduplecă să creadă în micimea sufletelor.

CARDONA : Şi nici pentru slujitorii eminenţei voastre nu s-a găsit loc la Trujillo ; a trebuit să fie găzduiţi într-un tîrguşor vecin. Să fiţi lăsat fără slujitori, la vîrsta domniei voastre, cînd sănătatea nu vă mai este tocmai bună !

(Cardinalul face semn lui Aralo şi Estivel să iasă.)

SCENA A CINCEA

CISNEROS, CARDONA

CARDONA : A trebuit din nou să te apăr împotriva unuia din aceşti domni care te tămîiază atît de mieros.

CISNEROS : Ciudat ! Să trebuiască mereu „să fiu apărat“ cînd, de un sfert de veac, nu am făcut decît bine Bisericii şi regatului Spaniei.

[1] Ximenez este patronimul cardinalului şi Cisneros este numele de pămîntean. Pînă în veacul al XIX-lea, i se spunea numai Ximenez. Astăzi, spaniolii nu-i mai spun decît Cisneros (n.a.).

CARDONA : Dar nu și marii nobilimi. Ultima lovitură dată de domnia ta a fost luarea pensiilor.

CISNEROS : Am luat pensiile marii nobilimi pentru a-i oferi regelui prilejul de a le da înapoi. Mi-am împovărat umerii cu ura nobilimii numai pentru a-i cîștiga regelui dragostea marilor seniori.

CARDONA : Nemulțumești mereu pe toată lumea. În primul rînd prin faptul de a fi stăpîn. Apoi, și prin ceea ce ceri pentru domnia ta — și e firesc să nemulțumească — și prin ceea ce nu ceri și, de asemenea supără, fiindcă toți cred că vrei să le dai astfel o lecție. Trăiești într-un cuib de șerpi. Acum se va ivi și un alt șarpe cu chică bălaie, care s-a strecurat prin tertipuri din Flandra pînă aici, pentru a încolăci și sugruma pe crednicul leu al Leonului. Și fiindcă tot am vorbit de el, am o rugăminte foarte stăruitoare de adresat eminenței tale, unchiule. Vreau să primesc o nouă sarcină în locul celei pe care mi-ai dat-o aici. Îți cer deci, în semn de mare îngăduință și înțelegere, să mă trimeți înapoi la regimentul meu, sau la altă unitate într-un străfund de provincie.

CISNEROS : Socoteam că este totuși destul de bine știut că dacă acord uneori ceea ce nu mi se cere, nu acord niciodată ceea ce mi se cere.

CARDONA : De un an de zile comand garda domniei tale la Palatul Regenței. Domnul fie lăudat, regina Ioana, în tot acest răstimp, nici nu a aflat măcar că exist. Stăpîn mi-a fost deci numai eminența ta, și acest stăpîn era unchiul meu. De acum încolo, stăpîn va fi acest tînăr străin care nu ne este cunoscut decît

prin răul pe care-l face. Este înconjurat de străini care nu știu nimic despre Spania, care o urăsc și o disprețuiesc : noi sîntem indienii lor. Dacă ar fi vorba doar de ură și de necunoaștere, ar mai rămîne o nădejde. Dar disprețul este mai necruțător ca orice. Curtea regală se va transforma într-un iad. Și într-o zi domnia ta nu vei mai fi aici...

CISNEROS : Trei sute de oameni se află în jurul Consiliului de Regență. Toți acești trei sute se tem ca și tine de samavolniciile regelui, dar nici unul din ei n-ar părăsi Consiliul pentru tot aurul Indiilor.

CARDONA : Tînărul care urmează să se urce pe tron mă va jigni, așa cum te jignește și pe domnia ta. Și eu nu îndur jignirile. Cînd cineva mă jignește, îmi pierd orice stăpînire de sine. Mîinile îmi tremură, mintea mi se întunecă.

CISNEROS : Nu mai spune ? Chiar așa ? Prefă-te că n-ai fost jignit. Este un exercițiu pe care îl cunosc bine. Mi s-a întîmplat uneori, ca fiind jignit să găsesc o cale piezișe pentru a mulțumi.

CARDONA : Cardinalul Cisneros este un om politic. Eu sînt un soldat.

CISNEROS : Cînd ai un țel, nici nu simți afronturile, atîta vreme cît ele nu te abat de la acest țel. Dar tu ai oare un țel ?

CARDONA : Cînd oamenii văd că înduri afronturile, începi să fii privit cu dispreț.

CISNEROS : Te poți ușor sili să înduri afronturile pentru lucrurile de puțină însemnătate atîta timp cît rămîi

biruitor în ceea ce este esențial. Ca soldat trebuie să știi ce puțină importanță are faptul de a ști să te retragi uneori de pe unele poziții. În ce mă privește, am acceptat unele înțepături din partea regelui fiindcă ele nu însemnau nimic pe lîngă toate prilejurile în care se poartă cu mine așa cum mi se cuvine. I-am scris în numeroase rînduri. Scrisorile mele nu erau întotdeauna blînde. I-am dat sfaturi ce se împotriveau planurilor sale ; i-am adresat și dojeni, multe dojeni privind cheltuielile și cîte alte din hotărîrile și purtările lui. I-am amintit de-asemeni că pacea regatelor sale precum și autoritatea sa depind de sfînta Inchiziție. Mi-a răspuns întotdeauna în chipul cel mai binevoitor. Iată, chiar acum mi-a trimis cea mai frumoasă scrisoare pe care am primit-o vreodată. *(Scoate o scrisoarea din mapă și citește.)* „Carol, rege al Castiliei, către Francisc, cardinal al eparhiei Toledo, prietenul nostru mult-iubit..."

CARDONA : Pe mine, singure aceste cuvinte m-ar face să mă cutremur.

CISNEROS : Dacă asemenea cuvinte te-ar cutremura, înseamnă că ai fi într-o stare de spirit demnă de a face și pe alții să se cutremure. Să zicem că ar fi o simplă formulă de Curte. Dar scrisoarea are și un conținut temeinic : regele acceptă în totul părerile mele.

CARDONA : Dar îți datora acest lucru. Carol este astăzi rege numai datorită faptului că eminența ta a izbutit

un act de intimidare, despre care unii șoptesc chiar că nu ar fi fost lipsit de obrăznicie.

CISNEROS : Este o hotărîre pe care am luat-o în genunchi în fața Crucii : cum poate fi oare discutată ?

CARDONA : Acolo unde nu ai fost prezent — în Aragon de pildă — Cortesurile și-au menținut împotrivirea. Astfel, Carol nu este rege al Aragonului.

CISNEROS : La drept vorbind, nu are nici o importanță dacă eu sînt sau nu „prietenul mult iubit" al regelui. Datoria mea e să-l slujesc. Să-i fiu de folos. Iar el trebuie să se folosească de mine. Și să mă asculte. Pentru asta nu e nevoie să ne și iubim. Parcă răposatul rege Ferdinand mă iubea ? M-a copleșit cu perfidie și cu ocară : un rege este prea sus ca să poată face pe cineva de ocară. Și să-ți amintesc oare toate bețele în roată pe care mi le-a pus cînd, la șaptezeci de ani trecuți și pe cheltuiala mea, pregăteam cucerirea Oranului ? Știi desigur cuvintele pe care le-a rostit atunci și care au rămas de pomină...

CARDONA : „Să-l lăsăm pe moșneag să-și irosească viața și averea în încercarea asta." Și cuvintele astea nu au fost numai rostite ci chiar scrise ! Ce să mai spun de porunca dată să se verifice toate cheltuielile făcute în casieria domniei tale, ca și cum ai fi fost un casier hoțoman.

CISNEROS : Ce ar mai însemna oare credința dacă nu ai fi credincios decît celor care te iubesc ? Și apoi, gratitudinea este și ea o patimă. Ea face o plăcere atît de mare celui ce o practică, încît n-ar fi omenos

să i-o răpeşti. Dealtfel, politica însemnînd realitate, şi recunoştinţa fiind doar o chestiune de sentiment, ar fi jalnic ca recunoştinţa să se amestece cu politica. Fiindcă ar încurca totul. Şi cine mai are dreptul să se plîngă de nedreptăţile capetelor încoronate, cînd Cristofor Columb s-a reîntors din India pus în lanţuri şi şi-a petrecut ultimele zile uitat de toţi şi dispreţuit de Ferdinand ? Sau cînd cel mai mare ostaş şi strateg al vremii, Gonzalv de Cordoba murind la moşia sa, unde trebuia să-şi ispăşească superioritatea, şi-a încredinţat totuşi regelui fiica, pe patul lui de moarte ? Aceşti doi oameni au adus Spaniei o glorie şi cîştiguri fabuloase şi au fost apoi trataţi ca nişte cîini. Totuşi trebue să venerăm nedreptăţile regilor pentru că ei sînt reprezentanţii lui Dumnezeu pe pămînt. Ingratitudinea nu este bună numai în politică, ci şi în sine. Fiindcă ea ne reaminteşte că nimic nu avem de aşteptat care să nu vină de la Dumnezeu sau de la noi. Şi mai este un motiv pentru care o găsesc bună. Nu ghiceşti care ?

CARDONA : Nu.

CISNEROS : Cu adevărat, nu ghiceşti ?

CARDONA : Nu.

CISNEROS : Pentru că sînt creştin. Cînd sînt lovit, mă gîndesc la Mîntuitorul meu. Uită-te bine la obrazul meu : este plin de scuipat ca şi al lui. Iar spinii trebuie să se înfigă în ţeastă ca să ţină bine coroana pe cap. Şi coroana mea tot de spini este. Nu am alta.

CARDONA : Eu mă tem să fiu supus la o grea încercare. Sau, mai degrabă, mă tem de mine însumi. Mi-e

teamă că nu aş putea îndura. Cu siguranţă pierd orice preţuire în ochii domniei tale. Mai bine plînge-mă că nu sînt mai sigur de mine. Ce cumplit lucru e să te simţi la bunul plac a tot ceeace ţi s-ar putea întîmpla !

CISNEROS : Este deci mai puţin vorba de mîndrie cît de slăbiciune ? Încercări ? Ca şi cum aş fi avut parte de altceva toată viaţa : de la predecesorul meu la Toledo, care m-a aruncat în temniţă, unde am rămas ani, de la propriul meu frate, care a căutat să mă ucidă, de la generalul oştirii mele care s-a dus la regină să-şi verse veninul împotriva mea, pînă la subalterni, care mi-au pus piedici şi m-au trădat, şi pînă la marii seniori, care mă sfidează şi se răzvrătesc de cîte ori pot ! Neîncetat se află cineva care să mă denunţe regelui, ca pe un şcolar vinovat. Nu mai departe decît ieri, la Villagrades, fiul ducelui de Uresa şi prietenii săi au pus să fie plimbat pe străzi un manechin grotesc înfăţişîndu-mă pe mine, pe care în cele din urmă mulţimea l-a sfîşiat în bucăţele. Întotdeauna însă sînt făcute bucăţele numai manechine cu înfăţişarea mea : eu însă niciodată.

CARDONA : Nu ai simţit măcar din cînd în cînd, venind spre eminenţa ta o adiere de recunoştinţă ?

CISNEROS : Mi s-a întîmplat uneori să aud, noaptea în vis, vorbindu-mi-se aşa cum ar fi trebuit s-o facă oamenii cărora le-am făcut bine. Atîta tot.

CARDONA : Oamenii care altădată te sprijineau, astăzi te părăsesc.

CISNEROS : S-ar reîntoarce dacă aş voi.

CARDONA : Așa credem toți !

UN MAJORDOM *(intrînd)* : A venit domnul capelan Ortega. Spune că eminența voastră i-a acordat o audiență la orele cincisprezece.

CISNEROS : Spune-i să intre. *(Lui Cardona care voiește să se retragă.)* Nu pleca. Acest capelan aparține ducelui de Infantado. Ducele avea un proces cu contele de Corogna. Procesul nu putea fi cîștigat, dar ducele plătea atît de bine, încît judecătorii au tărăgănat ani de zile hotărîrea, apoi au dat uitării dosarul. Eu l-am dezgropat din uitare, procesul s-a judecat și ducele l-a pierdut. Sînt curios să aflu ce vrea să-mi spună, cu atît mai mult că, după cît se pare, capelanul nu-i o minte prea luminată. În loc să facă studii teologice, a fost cîntăreț la capela regelui Ferdinand. Să auzim ce ne va cînta.

SCENA A ȘASEA

ACEIAȘI, CAPELANUL ORTEGA

CISNEROS : Așadar, domnule capelan, vii să-mi vorbești din partea nobilului duce. S-auzim deci ce te-a însărcinat să-mi spui.

(Capelanul se aruncă la picioarele cardinalului, îi sărută cingătoarea de sfoară și mîinile, apoi încearcă să-i sărute picioarele, dar nu izbutește, și face semne că burta îl împiedică să se aplece.)

CAPELANUL : Monseniore, înălțimea voastră reverendisimă să-mi ierte cele ce îi voi spune. Fiecare cuvînt

mi-a fost dictat de nobilul duce, stăpînul meu. Am pus totul pe hîrtie. *(Arată o hîrtie.)* Nimic nu este de la mine. În ce mă privește, eu socotesc că înălțimea voastră reverendisimă este cel mai mare om din Spania, oglinda adevărului și soarele dreptății...

CISNEROS : Da, da, știu.

CAPELANUL : Deci, nefăcînd decît să mă supun unei porunci, sînt dinainte iertat ?

CISNEROS : Haide, dă-i drumul.

CAPELANUL *(aruncînd o privire pe hîrtia sa)* : În primul rînd, nobilul duce m-a însărcinat să vă spun că metodele domniei voastre de a creștina pe arabi prin samavolnicii și daruri erau nedemne de un creștin. *Item*, că ați fi un tiran. Ducele a repetat de trei ori cuvîntul. *(Coboară ochii spre hîrtie.)* Totul e subliniat și pe hîrtia mea de trei ori. *Item*, că regele catolic a finanțat expediția din Oran și nu eminența voastră, cum încercați să lăsați să se creadă... Oh ! Monseniore, toate astea, nobilul duce le spune. Eu... *(Se așează în genunchi, îi sărută cingătoarea, încearcă să-i sărute și picioarele, dar nu izbutește, și face același gest ca mai înainte.)*

CISNEROS : Asta e tot ?

CAPELANUL : A, nu ! Dar pot spune mai departe ?

CISNEROS : Bineînțeles.

CAPELANUL : Așteptați, să mă uit pe hîrtie. *Item*, că felul în care ați purtat războiul în Navarra a dat din plin la iveală o barbarie nouă care i-a indignat și pe partizanii domniei voastre. Fiindcă vi se întîmplă — tot ducele a spus-o — să vă lăsați în asemenea

hal stăpînit de răutatea din domnia voastră încît uitați și de propriile interese, ceea ce este dăunător pentru un om de Stat. Dar ia stați : a spus oare chiar „răutate ?“ *(Uitîndu-se pe hîrtie.)* Nu, a spus „asprime“... Că ascultați mai mult de glasul asprimei decît de acela al intereselor domniei voastre. *Item*, că... Ah ! Monseniore ! *(Se aruncă la picioarele lui, cu același joc.)* Nu, nu voi continua. Dumnezeu mă va ierta dacă nu voi fi dat pînă la capăt ascultare stăpînului meu.

CISNEROS : Dar eu, domnule capelan, am dreptul să-i răspund nobilului duce ?

CAPELANUL : Firește, monseniore.

CISNEROS : Și vei ține bine minte ceeace va trebui să-i repeți ? S-ar zice că nu ești prea sigur de memoria dumitale, de vreme ce ai pus totul pe hîrtie. Vrei să scrii și ce-ți spun eu ?

CAPELANUL : Da, monseniore.

CISNEROS : Ei bine, vei spune nobilului duce că este un nătărău.

CAPELANUL : Da, monseniore.

CISNEROS : Apoi, îl vei îmbrățișa din partea mea, fiindcă în ciuda a tot ce a spus și a făcut, este un om de treabă.

CAPELANUL : Da, mon... A ! nu ! Asta nu voi îndrăzni niciodată s-o fac.

CISNEROS : Mie cum ai îndrăznit să-mi spui tot ce mi-ai spus ?

CAPELANUL : Mă supuneam, monseniore. Mă supuneam unei porunci. N-o să mă băgați la închisoare ? *(Se aruncă la picioarele lui.)*

CISNEROS *(rîzînd în hohote)* : Retrage-te, domnule capelan. Și Dumnezeu să te aibă în pază. Îi urez nobilului duce să aibă întotdeauna mulți slujitori ca dumneata. Dar îți dau și un sfat : nu te face iar țîrcovnic. Rămîi sol de credință, pentru asta ești făcut.

SCENA A ȘAPTEA

CISNEROS, CARDONA

CISNEROS : Ce părere ai despre toată comedia asta ?

CARDONA : Că eminența ta este prea îngăduitoare.

CISNEROS : Iar eu socotesc că acest biet om este totuși foarte curajos. La urma urmei, puteam să-l arestez.

CARDONA : În loc de asta, ai rîs !

CISNEROS : Ți-am mai spus : ocările care mi se aduc mă fac să rîd.

CARDENA : Ceea ce dovedește că nu iubești prea mult oamenii.

CISNEROS : Guvernez ; deci slujesc oamenii. De ce am rîs ? Fiindcă am simțit că nu suferearn deloc de cele ce mi se spuneau. Nu sufăr niciodată cînd oamenii mă lovesc, ci cînd purtarea lor mă revoltă. Acest mic divertisment a venit la țanc. Ți-a dat și o pildă a acelor jigniri de care-ți vorbeam și care te lasă nepăsător cînd ai un țel de la care nici una din ele nu te poate abate. Sînt ca un copac bătrîn cu

scoarţa ciuruită de ciocul ciocănitoarelor, dar care nu a pierdut nici un strop din vlaga lui de pe urma acestor piguleli. Sau ca un fluviu cu undele ciuruite de pietre aruncate de copii, dar care continuă să curgă. Ştiu bine că într-o zi va trebui să dispar, dar asta nu va fi mîine. Să nu-mi vorbească nimeni despre moartea mea. Am altceva mai bun de făcut decît să mor. Mai sînt lucruri mari de pus în ordine ; n-am vreme să stau să mă pregătesc de moarte. Natura poate să mă doboare ; oamenii din jurul meu n-au izbutit niciodată să mă clintească. Autoritatea mea este zidită pe temelii atît de trainice şi mi-am luat atît de bine toate măsurile împotriva a tot ceea ce ar putea s-o ştirbească, încît nu există nimic ce n-aş putea primi cu nepăsare. De-asemenea, nimic ce să întreprind fără să izbutesc, atîta vreme cît nu i-am predat încă regelui deplinele mele puteri. Cei care îmi vor răul, îmi oferă un spectacol nespus de comic, dar e greu să-i fac să înţeleagă acest lucru. Să ştii că fac tot ce trebue ca să fiu urît şi că întorc după bunul meu plac — ca un ceasornic — maşinăria urii. Omul pe care-l ai acum în faţa ta trăieşte necontenit sub ameninţări, dar este încredinţat că tocmai aceasta îi îngăduie să trăiască. Ameninţările îl împiedică să se lase cuprins de somnolenţă.

CARDONA *(ironic)* : Cred că energia domniei tale ar fi deajuns ca să te împiedice seara să adormi.

CISNEROS : E drept că nicodată n-am dormit mai puţin decît acum.

CARDONA : Munceşti prea mult.

CISNEROS : Niciodată nu munceşti prea mult. Dacă am ajuns pînă la vîrsta la care am ajuns, este numai fiindcă am slujit religia şi ţara. Altfel aş fi mort de mai bine de douăzeci de ani.

CARDONA : Îmi dau seama că un om care îşi începe ziua la ceasurile două din noapte se socoteşte îndreptăţit să ceară mult de la ceilalţi.

CISNEROS : Eu nu dorm noaptea tocmai pentru ca ceilalţi să poată dormi liniştiţi, în umbra veghei mele.

CARDONA : Dar unii nu se simt la largul lor siliţi să respire un aer prea tare, în preajma domniei tale.

CISNEROS : Tu, de pildă. Trebuie oare să-mi atribui slăbiciuni pe care nu le am, ca să-ţi fiu pe plac ? Vorbesc fără falsă ruşinare de această tărie a mea fiindcă ea îmi este dată. Nimeni altul decît Dumnezeu n-ar putea face să ţîşnească atîta tărie din atîta oboseală.

CARDONA : Da, faţa îţi este obosită.

CISNEROS *(vehement)* : Lasă-mi în pace faţa.

CARDONA : Albul ochilor îţi este galben. Priveşte-te în oglindă, unchiule.

CISNEROS : Îngrijorează-te de ceea ce este important, nu de ceea ce nu este !

CARDONA : În momentul de faţă, trebuie să mărturisesc că mă simt slab. Vulnerabil. Şi eminenţa ta ştie de ce

CISNEROS : Ai cumva un guturai ? Începutul ăsta de noiembrie e cam rece.

CARDONA : Nu, monseniore ; o fetiţă de nouă ani — fiica mea — mi-a murit săptămîna trecută. Dar

eminența ta a și uitat de asta. Dealtfel, cum e și firesc, nu ai de unde ști ce poate însemna așa ceva.

CISNEROS : Mai ai de crescut încă patru copii care să-l slujească pe Cel-de-sus.

CARDONA : Am nevoie, ca de o împrejmuire ocrotitoare, de o căldură a sufletului care să mă apere de ceva ce nici nu prea știu bine ce anume este. În asemenea clipe, te simți ca cei ce trag să moară și ar vrea ca cineva să-i țină de mînă... Repet : trimite-mă undeva, departe de uneltirile de la Curte și de toate primejdiile ce te pîndesc depe urma lor. Oamenii ajunși sînt cumpliți. Iar curtenii care lingușesc și caută să dobîndească puterea, mă dezgustă.

CISNEROS : Toți tună și fulgeră împotriva curtenilor și, în cele din urmă, tot la ei recurg.

CARDONA : Eu nu sînt un dibaci, un șiret ; plăcerea mea e să comand cinci sute de oameni simpli, gata și chiar fericiți să-și dea viața fără măcar să știe prea bine pentru ce. La Curte, dacă te ții departe și te ferești de intrigi, ești în primejdie să rămîi singur ; dacă te amesteci în intrigi, te paște primejdia de a fi luat parte la ele. Dacă ridici capul, ești zdrobit. Dacă-l pleci, ești disprețuit. Cine slujește prost, e pedepsit de suveran. Cine slujește bine, e pedepsit de invidie. La Curte se desfășoară un soi de joc la care eu aș fi dinainte bătut. Mă și văd în situația regelui depe masa de șah, încolțit de piesele potrivnice și făcut *mat*.

CISNEROS : Poți, totuși, ieși întotdeauna din încurcătură. Și eu sînt o pildă vie în această privință. Multe lucruri care, privite de departe, păreau să pună mari probleme, nu ți se mai înfățișează astfel cînd te apleci peste ele și le ai sub ochi.

CARDONA : Am scăpat de regină numai fiindcă trăiește ca o pustnică și nu a avut, astfel, prilejul să mă cunoască. Ce grozăvie să depinzi de năzăririle unei smintite atotputernice care, pe deasupra, mai e și rea, dușmănoasă, ca nevestele împăraților Romei. Știm bine că e în stare de orice.

CISNEROS : Dumnezeu se amestecă numai în marile împrejurări. Pe celelalte le lasă la voia întîmplării.

CARDONA : Fiind și eu doar o măruntă împrejurare, rog pe eminența ta să înduplece voia întîmplării.

CISNEROS : Soția ta ?

CARDONA : Leonor se învoiește și ea, din toată inima, să părăsim Madridul.

CISNEROS : Leonor continuă să se îndoape cu romane de capă și spadă ?

CARDONA *(sec) :* Leonor citește romane de capă și spadă ca toată lumea.

CISNEROS : Dacă și ea dorește să părăsiți Madridul, înseamnă că vorbește serios.

CARDONA : Foarte serios *(Cu exaltare).* Îndepărtează-mă de fiare ; trimite-mă la soldații mei. Nu cer decît un lucru : să fiu uitat de cei ce dețin puterea ! Fiindcă puterea nici măcar nu există : doar abuzul de putere și nimic altceva. Oricît de naiv aș fi, am descoperit totuși acest adevăr.

CISNEROS : Aici ?

CARDONA *(prudent)* : Pretutindeni...

CISNEROS : Ei bine, nu, Luis ! Vei rămîne la Madrid.

CARDONA : Pentru că nu vrei să-ţi fie ruşine de mine ?

CINEROS : Pentru că vreau să te ajut împotriva a tot ce nu e cum trebuie în tine, aşa cum se cade să facă cineva care te iubeşte. Fiindcă te iubesc mult, dragul meu Luis, în amintirea mamei tale...

CARDONA : Mă iubeşti în amintirea mamei mele ?

CISNEROS : În amintirea mamei tale, dar şi pentru tine însuţi. Şi fiindcă te iubesc şi faci parte din familia mea, procedez astfel : din iubire pentru tine, din datorie faţă de tine, pentru dragostea familiei şi, de asemeni, pentru că fiind rude trebuie să mă port cu tine mai sever decît cu ceilalţi.

CARDONA : Recunosc şi în această purtare mărinimia domniei tale.

CISNEROS *(cu ochii arzînd)* : Mărinimia mea ? În Indii, în Africa, am sădit credinţa în cugetul a sute de mii de făpturi. Am făcut din ele suflete. Cred într-adevăr că asta se poate numi mărinimie. Dar pe lîngă această mărinimie, există în mine şi dragostea de Dumnezeu : iată deci, sub felurite chipuri, multă, foarte multă dragoste. Dar acum este vorba de altceva. Te temi de rege. Te-ai fi temut şi de regină dacă te-ar fi cunoscut. Toate aceste temeri sînt nedemne de tine şi de noi doi. Să fii tată a patru copii nu înseamnă totul. Trebue să fii şi bărbat, nu tu însuţi un copil. Şi nici să ai numai curaj de soldat nu înseamnă totul. Trebue să ai şi curajul fiinţei tale.

Cînd un copil se teme să înveţe să înoate, îl arunci în apă.

CARDONA : Există copii care, cînd îi arunci în apă ca să înoate, se îneacă. Nu poţi sili oamenii să aibă curaj într-o direcţie în care nu au. Este deajuns să-l aibă în alte direcţii. Mie nu mi-e frică de oamenii în armură ; mi-e frică de oamenii înveştmîntaţi în mătase. Sînt în acelaşi timp curajos şi temător, voinic şi fragil : oare nu pricepi asta ?

CISNEROS : Nu te poţi mulţumi să fii numai ceea ce eşti, trebuie să te străduieşti să ajungi şi ceea ce ar trebui să fii.

CARDONA : Dar nu trebuie nici să sileşti oamenii pînă în cele mai mici amănunte, fără să fie neapărat nevoie. Eminenţa ta ar vrea să fiu ca domnia ta : curajos şi printre capcanele din Madrid şi în războiul din Africa. Aşa cum a fost şi cum este domnia ta. Mereu ca domnia ta ! Mereu să fii luat drept pildă. E drept că e firesc să te dai drept pildă, cînd te-ai ridicat atît de sus. Totuşi, îmi îngădui să mă întreb : cînd ai refuzat să încredinţezi lui Gonzola comanda expediţiei împotriva Oranului, comandă care i se cuvenea de drept, cu o zdrobitoare evidenţă, acest refuz, datorit în chip la fel de vădit faptului că regele nu-l iubea pe Gonzola, a fost şi el un act de curaj ?

CISNEROS : Judeci lucruri pe cari nu le cunoşti şi pe care, chiar de le-ai cunoaşte, nu le-ai înţelege. Şi apoi, fereşte-te de neobrăzare. Nu există nimic mai de rîs decît cineva care nu este făcut pentru neobrăzare şi care se străduie să se arate sfruntat ca să fie

pe potriva unui neobrăzat înnăscut care-l face să sufere.

CARDONA : Domnia ta — care disprețuiești cu atîta desfătare — știi oare că ducii de Alba, de Infantado, de Estivel, toți marii seniori ai Spaniei...

CISNEROS : Ce-i cu ei ?

CARDONA : Nu, nu se poate destăinui așa ceva !

CISNEROS : Vorbește, îți poruncesc.

CARDONA : Ei bine, află că pentru ei, în pofida a tot ce cu toții știm și a tot ce ai săvîrșit și izbutit, ai rămas tot umilul călugăr de altădată. Cu toții te disprețuiesc.

CISNEROS : Disprețul lor îmi unge inima !

CARDONA : Culmea umilinței sau culmea orgoliului ?

CISNEROS : Încetează să te mai frămînți și să încerci să înțelegi cum și de ce sînt așa cum sînt.

CARDONA : De ce accepți de la bufonul domniei tale, un pitic respingător, lucruri pe care nu te înduri să le auzi spuse de mine ? Te mîndrești cu trufia eminenței tale, încă atît de usturătoare. Dar ce preț mai poate avea ea cînd mîine se va prăbuși dintr-o dată ? Partida e pierdută, știi bine. De ce toată această spectaculoasă îmbătrînire cînd totul se va sfîrși în resemnare ? La ce bun să mai ții totul într-o mînă strînsă încă atît de tare, de vreme ce, dintr-un moment intr-altul, se va desface ? De ce să fii necruțător, cînd peste o clipă poți fi demn de milă ? Totul trebuie să aibă necontenit un sens. Tăria domniei tale începe să nu mai aibă sens. S-ar

putea chiar să vezi năruindu-se sub proprii-ți ochi ziduri întregi din ceea ce ți-a trebuit o viață întreagă să durezi. Numai există pentru domnia ta ieșire decît spre abis.

(Cisneros pare scuturat de o cutremurare, vrea să se ridice, dar nu izbutește decît cu greutate. Cardona se apropie să-l ajute. Cardinalul îl respinge și se ridică foarte drept.)

CISNEROS : Pînă la ultima mea suflare, îmi voi păstra rostul meu de a fi. Convorbirea noastră s-a încheiat.

CARDONA : Îți cer iertare. Dar m-ai jignit în clipa în care trebuia să te ferești s-o faci. Și știai asta. Sînt un om simțitor.

CISNEROS : N-am ce face cu oamenii simțitori.

Cardinalul pornește, sprijinindu-se de masă cît pășește de-a lungul ei. Trecînd prin fața unei oglinzi aruncă o privire pe furiș la obrazul său răsfrînt în ea.
Cardona iese cu violență.

SCENA A OPTA

CISNEROS, apoi VARACALDO, și la urmă, ARALO cu ESTIVEL

Cardinalul rămîne un moment nemișcat, apoi scutură un clopoțel. Intră Varacaldo.

CISNEROS : Du-te după don Luis care tocmai a ieșit. Dacă a și plecat trimete-i un bilet acasă. Să fie aici mîine dimineață la ora zece mă va însoți la regină. Majestatea sa nu-l cunoaște. Trebuia să-l cunoască. *(Varacaldo iese.)*

CISNEROS *(singur)* : Prietene Luis, te vom învăța că trebuie să ai curajul înșurubat în trup. Dacă nu-l ai...

ARALO : *(intrînd cu Estivel)* : Monseniore, a sosit arhiepiscopul Granadei şi doreşte să fie primit de eminenţa voastră.

CISNEROS : Să fiu lăsat singur. Am de lucru cu Vallejo. Îl voi primi pe arhiepiscop înaintea mesei de seară. *(Intră, la stînga, în apartamentele sale.)*

ARALO *(lui Estivel)* : Ar fi făcut mai bine să-l primească pe arhiepiscop. Nimic nu e mai primejdios decît să te porţi ca şi cum ai mai avea încă puterea în mînă, cînd n-o mai ai deloc, sau cînd n-o mai ai întreagă. Dar să fim drepţi : este atît de curajos încît nu poate trăi la adăpost de primejdie.

ESTIVEL : Fiecare îşi sapă după cum ştie groapa lui.

SCENA A NOUA

ARALO, ESTIVEL CARDONA

CARDONA *(cu emoţie)* : Cardinalul nu mai e aici ?

ARALO : Chiar acum s-a retras în apartamentele sale. Nu vrea să primească pe nimeni.

(Cardona deschide uşa apartamentelor, dar un valet, din încăperea nevăzută, îi vorbeşte în şoaptă şi el revine în scenă.)

CARDONA : Cardinalul îmi porunceşte să-l însoţesc mîine la regină !...

ARALO : Şi domnia ta te bucurai atît de mult că eşti ignorat de ea ! De unde ţi-a picat această ciudată cinste ?

CARDONA : Mă găsea prea sfios. Vrea să mă pună la încercare !

ARALO : E castilian ; tot ce e lipsit de asprime îl scoate din sărite.

ESTIVEL : Don Luis, există în domnia ta minunata nevinovăţie a luptătorilor valoroşi. Trebuie oare să-ţi spun că unchiul dumitale nu este un om pe care să te bizui cu toată încrederea ?

CARDONA : Da, trebuie să mi-o spui : îmi va fi de folos. Cunoşti fapte precise ?

ESTIVEL : În număr destul de mare.

CARDONA : De pildă ?

ARALO : Nu te vom învrăjbi cu unchiul domniei tale cînd eşti atît de legat de el.

CARDONA : Mă simt legat de el fiindcă nu mi-a făcut decît bine. Cel puţin aşa credeam. Dar dacă aş afla ceva sigur...

ESTIVEL : I-ai atins vreodată mîna îngheţată ? Ce aştepţi de la un astfel de om ?

ARALO : Mîine, regele va fi aici. Pentru fiul ei, regina va face, poate ceea ce n-a făcut pentru nimeni : va ieşi din bîrlogul ei şi se va alătura lui. Din acea clipă, cardinalul nu va mai însemna nimic. Gîndeşte-te un pic şi la ce se va putea întîmpla cu domnia ta în care va urma.

CARDONA : M-am şi gîndit. Nu am decît o dorinţă : să fiu cît mai departe de el. De aceea am cerut cardinalului să mă trimeată înapoi la regimentul meu. Dar s-a împotrivit brutal dorinţei mele şi a hotărît să-l însoţesc la regină. Căreia Dumnezeu ştie ce îi va trece prin cap să hotărască pentru mine.

ESTIVEL : Dacă eminenţa sa moare, sau dacă pierde încredera regelui, ce importanţă mai poate avea pentru el dacă domnia ta părăseşti sau nu Madridul ? Ar fi deajuns să fii spirijinit puţin.

ARLO : Şi noi am face-o din toată inima.

ESTIVEL : Dealtfel, de ce să părăseşti Madridul ? Se vor înfrunta două partide : flamanzii şi noi, spaniolii. Viclenia va deveni o virtute naţională. Ai avea poate tot interesul să rămîi.

CARDONA : Sînt un om onest şi simplu. Perspectiva pe care mi-o descrieţi mă cutremură. Stărui însă să aflu care sînt împrejurările în care, după ştiinţa domniilor voastre, cardinalul ar fi uneltit împotriva mea ?

ESTIVEL : Răbdare. Ai trăit în tabere, ai stat în faţa duşmanului : nu ? Nu-ţi poţi stăpîni picul de teamă care totuşi te-a cuprins ?

CARDONA : Teamă ? Ce vi se năzare ? Respect în unchiul meu pe făuritorul atîtor lucruri mari ! Respect de asemeni în el pe bătrînul care se încrînceneazã, mereu luptă şi nu se sfieşte să ţină piept tuturora. Da, i-am atins mîna îngheţată. Şi vreţi să ştiţi ce am simţit ? Mi-a fost milă de el. Nu-l voi părăsi. Vă pierdeţi timpul. Mare e Dumnezeu !

ESTIVEL : Dumnezeu sau diavolul.

CARDONA : Dealtfel, vă înşelaţi dacă mă socotiţi un neştiutor. Cunosc despre unchiul meu mult mai multe decît vă închipuiţi.

ARLO : Nu mai spune ! Ce anume ?

CARDONA : Nimic. Vreau să spun, nimic ce v-aş putea dezvălui vreodată.

(Cardona iese.)

SCENA A ZECEA

ESTIVEL, ARALO

ESTIVEL : Ai văzut cum poţi să-l loveşti fără primejdie ?

ARLO : Era de prevăzut.

ESTIVEL : De prevăzut, după ce ?

ARLO : După ochii lui. Are ochi de laş. Aşa ceva nu se poate ascunde.

ESTIVEL : Mai ciudat este că e foarte sincer cînd spune despre el însuşi că este un om onest.

ARALO : Şi ce poate „şti" despre unchiul lui ?

ESTIVEL : Cred că într-adevăr *nimic*, după cum singur a spus.

ARALO : Socotesc totuşi că, pentru moment, este un bun început.

ESTIVEL : Şi iată cum un unchi se poate crede în siguranţă, fiindcă nimic nu se întîmplă în clipa de faţă. Dar armatele înaintează noaptea.

ACTUL AL DOILEA

A doua zi.

Camera reginei Ioana, în palatul din Madrid. Fără să fie în întregime drapată în negru, încăperea are o tonalitate generală de negru şi de cenuşiu. O singură fereastră, îngustă şi cu gratii. Un pat cu baldachin, foarte simplu, un jilţ cu spătar drept, foarte înalt, pe o estradă cu trei trepte ; un scaun şi un taburet. Totul pare vechi şi trist.

SCENA ÎNTÎIA

DOUA DOMNIŞOARE DE ONOARE

PRIMA DOMNIŞOARĂ DE ONOARE : Majestatea sa a binevoit să guste ceva azi dimineaţă. Fiindcă se încuie răsucind de două ori cheia pe dinăuntru, i s-a lăsat tava cu mîncare în faţa uşii. Dar ieri, mi s-a spus că a trebuit să i se lege iar braţele şi să i se dea să mănînce cu de-a sila, atîta s-a zbătut. Groaznic ! Stătuse trei zile fără să se hrănească, fără să vorbească, fără să doarmă, nemişcată, cu bărbia sprijinită în palmă. Nu putem nici măcar s-o dezbrăcăm ca să se culce !

A DOUA DOMNIŞOARĂ DE ONOARE : Aruncă mîncarea pe fereastră ca să ne facă să credem că a mîncat. Ia te uită : a ascuns iarăşi talerele sub cufăr. *(Ia mîncarea.)*

PRIMA DOMNIŞOARĂ DE ONOARE : Uneori e ca o fiară. Apoi dedată coboară peste ea un fel de nimb de regalitate... Aminteşte-ţi că acum o săptămînă răspundea în cea mai desăvîrşită latinească. stareţului Silvana ! Şi chiar discuta cu el ! Întîi păruse totuşi speriată. Cum se apropie de ea cineva sau ceva venit din afară, s-ar zice că-i o pasăre de noapte trezită brusc în lumină, oarbă într-o lume despre care nu ştie şi nici nu vrea să ştie nimic.

A DOUA DOMNIŞOARĂ DE ONOARE : Ce viaţă pentru mica infantă ! La zece ani, să zacă în această carceră, lîngă o mamă cu mintea rătăcită care se poartă neomeneşte cu ea. Cînd stă cîte o săptămînă fără s-o vadă, cînd nu se mai poate lipsi de prezenţa ei, ca apoi s-o uite din nou.

PRIMA DOMNIŞOARĂ DE ONOARE : Iat-o că vine. Au îmbrăcat-o pentru audienţă. Trebuie să clocotească : plăcerea ei e să umble în zdrenţe.

SCENA A DOUA

REGINA IOANA, DOÑA INÈS, MAURIQUE, doamnă de onoare, DON FELIPE UHAGON, doi valeţi mauri.

(Intră regina, cu Uhagon alături de ea. Puţin mai în urmă, doña Inès Maurique, cele trei domnişoare de onoare, şi doi valeţi mauri. Aceştia vor rămîne în picioare în fundul scenei. Regina este îmbrăcată într-o rochie largă de pînză neagră ;

pe cap, lăsînd să se vadă numai fața, poartă o bonetă. Peste rochie și bonetă, din cap pînă în picioare, este înfășurată într-un lung văl negru. Are înfățișarea unei călugărițe. Fața îi este suptă și palidă, ochii încercănați, privirea cînd aspră, cînd îndurerată, cînd absentă. Va ține mîinile deseori ascunse în mînecile rochiei. În timpul scenei a treia, uneori le va crispa, pe brațul fotoliului, în efortul ei de a vorbi. Din păcate, dincolo de al treilea rînd de fotolii, spectatorii nu vor putea vedea că are unghiile negre. Toate replicile pe care i le dă lui Uhagon, la începutul acestei prime scene, sînt rostite cu multă demnitate.)

REGINA : Nu voi semna nici un act. Nu cunosc dosarele. Mai ales cînd domnești, nu poți hotărî decît în deplină cunoștiință de cauză.

UHAGON : Am avut cinstea să rezum majestății voastre fiecare din aceste pricini.

REGINA : Nu judeci după un rezumat, ci după un dosar amănunțit. Amănuntele sînt totul.

UHAGON : Este peste putință să înfățișezi suveranilor în chip minuțios toate amănuntele treburilor regatului !

REGINA : Ar însemna deci să semnezi la întîmplare, cînd soarta atîtor oameni atîrnă de semnătura ta ? Nu voi semna.

UHAGON : Doamnă, au trecut peste trei săptămîni, decînd aceste hîrtii stau nerezolvate, din lipsa semnăturii majestății voastre...

REGINA : Trebuie întotdeauna ca totul să fie lăsat pe mine ? Trei sferturi din lucruri se rezolvă de la sine. Și acum am vorbit destul.

(Uhagon iese.)

REGINA : L-am pălmuit și mi-a întors palma, l-am pălmuit din nou, și din nou mi-a întors palma. Întotdeauna este mai iute decît mine. Dacă l-ați fi văzut ! Ținea ochii închiși de furie, și mustățile i se zbîrliseră deasupra dinților rînjiți.

PRIMA DOMNIȘOARĂ DE ONOARE : Dacă majestatea voastră se bate neîncetat cu motanii săi.

REGINA : Un motan în călduri a sfîșiat-o pe mama mea. Și tot un motan mă va sfîșia și pe mine. Priviți mîinile îmi sunt pline de zgîrieturi. *(Își sărută o mînă.)*

PRIMA DOMNIȘOARĂ DE ONOARE : Dar obrazul majestății voastre ? Tot una din pisici v-a zgîriat și obrazul ?

REGINA : Nu, liliecii care zboară mereu în jurul capului meu. Ah ! Cît sînt de nefericită ! Toți îmi vor răul.

A DOUA DOMNIȘOARĂ DE ONOARE : Sînt și oameni care vă iubesc, doamnă.

REGINA : Nu, nu ! Cine m-ar putea iubi ?

A DOUA DOMNIȘOARĂ DE ONOARE : Aveți un popor credincios.

REGINA : Unde ?

A DOUA DOMNIȘOARĂ DE ONOARE *(ridicînd perdeaua de la fereastră)* : Acolo, jos.

REGINA *(cu un gest de spaimă, îndepărtîndu-se de la fereastră)* : Doamne, Dumnezeule !

DOÑNA INÈS : Nu vă gîndiți deloc la Dumnezeu, doamnă, dar mereu rostiți sfîntul lui nume.

REGINA : Cum să nu-l chemi în ajutor cînd toți se răstesc ?

DOÑA INÈS : Domnul cardinal, de asemeni nu vă vrea decît binele. Eminența sa ne-a adus lîngă majestatea voastră pentru a vă sluji cu toată cinstirea, în locul celor fără inimă care vă lăsau în părăsire înaintea noastră.

REGINA : Mie îmi plăcea și uitarea și părăsirea în care mă aflam. Mă odihneam ca pe fundul mării.

DOÑA INÈS : Vă plăcea și să fiți bruftuită ?

REGINA : Nu știu.

A TREIA DOMNIȘOARĂ DE ONOARE : Majestatea voastră nu e mulțumită că în curînd o să-și revadă regescul ei fiu ?

REGINA : Nici asta nu știu. Ce ar trebui să-mi facă plăcere nu-mi face plăcere, dar ce trebuie să mă doară, mă doare.

DOÑA INÈS : Tot domnul cardinal a poruncit să se pregătească pentru majestatea voastră, în vederea iernii care se vestește atît de aspră, încăperi cu covare groase pe lespezi, cu tapițerii pe pereți, cu apărătoare la fereastră. Și expuse la soare — dacă va fi un pic de soare. Dar majestatea voastră nu vrea să se mute în ele. Să schimbe această încăpere de moarte cu o încăpere de viață !

REGINA : O văduvă nu caută un alt soare cînd singurul ei soare s-a stins pentru vecie. Pregătirile de care vorbiți s-au făcut împotriva voinții mele. Nu mă voi clinti de aici. Dealtfel, încăperile acelea sînt și prea departe.

DOÑA INÈS : Prea departe ? Sînt la celălalt capăt al galeriei, doamnă, la cîțiva pași !

REGINA : Cîțiva pași e mult ! Totul e atît de departe ! Atît de departe ! *(Privindu-și rochia.)* De ce m-ați îmbrăcat în atlas și mătăsuri ? Pînza obișnuită ar fi fost deajuns.

PRIMA DOMNIȘOARĂ DE ONOARE : Dar această rochie este de pînză, doamnă !

REGINA : Îmbrăcatul e întotdeauna cel mai cumplit moment al zilei ; pentru ce să mă îmbrac ? Pentru nimic. Atunci la ce bun s-o fac ? Știți cît îmi displace să pun aceste veșmite arătoase ! Dealtfel, purtîndu-le se pot strica. A, uite că lipsește un nasture. Îmi puneți o rochie nouă și nici măcar n-ați văzut că trebuie cusut un nasture. *(Se ridică, apucă o pereche de foarfeci de pe o masă și caută s-o lovească pe cea de-a treia domnișoară de onoare, care fuge.)* Vino încoace să te ucid. Făptură de nimic, mai murdară decît mama care te-a adus pe lume ! De cîte ori mă îmbraci, mă înțepi. Dinadins !

DOÑA INÈS : Doamnă, lăsați aceste foarfeci ! Vă rog.

(Regina se lasă ușor dezarmată de doña Inès. În tot timpul acestei scene, cei doi valeți mauri au rămas în picioare, nemișcați, în fundul scenei.)

REGINA *(fără tranziție, cu tonul cel mai liniștit)* : Îmi voi coase singură nasturele. Tot ce e bine cusut pe veștmintele mele, de mine e cusut.

DOÑA INÈS *(încet)* : Mereu lucrurile mărunte...

REGINA : Lucrurile mari nu au importanță. Cele mărunte da.

DOÑA INÈS : Majestatea voastră ar trebui să-şi spele mîinile.

REGINA : Nu.

DOÑA INÈS : Numai un pic. Vîrful degetelor.

REGINA : Nu. Spălatul le-ar murdări.

MAJORDOMUL *(intrînd)* : Eminenţa sa reverendisimă se apropie de poarta palatului.

REGINA : Nu mă simt bine. Cred că voi leşina.

DOÑA INÈS : Doamnă, nu vă pierdeţi cu firea. Ţineţi-vă tare şi ridicaţi vălul de pe faţă.

REGINA : Dar atunci mă va vedea. Ah şi are şi glasul mai puternic ca al meu. Va voi să mă facă să semnez tot soiul de lucruri. Nu voi semna nimic. Au fost chemaţi notarii care să consemneze pe hîrtie tot ce voi spune ?

DOÑA INÈS : Nu, doamnă !

REGINA Nu-l voi primi ; nu am puterea. Spuneţi-i că sînt bolnavă...

DOÑA INÈS : Nu e cu putinţă, doamnă ! Trebuie să intre din clipă în clipă.

PRIMA DOMNIŞOARĂ DE ONOARE : A fost reparat între timp clavicordul. Majestatea voastră va putea cînta, de îndată ce eminenţa sa va fi plecat.

REGINA : Nu.

PRIMA DOMNIŞOARĂ DE ONOARE : Nu vă mai place clavicordul ?

REGINA : Nu.

PRIMA DOMNIŞOARĂ DE ONOARE : Cîntaţi totuşi cîteodată.

REGINA : Cînt dar nu-mi place.

(Zgomot la uşă.)

DOÑA INÈS : Nu uitaţi, doamnă, e atît de mult de cînd nu aţi mai primit-o pe eminenţa sa. Să faceţi cîţiva paşi în întîmpinarea lui şi să-i sărutaţi inelul...

REGINA *(cu pasiune)* : M-aş lăsa mai degrabă ucisă decît să sărut mîna unui bărbat !

SCENA A TREIA

ACEIAŞI, CARDINALUL CISNEROS şi SUITA SA,
apoi REGINA şi CISNEROS, singuri

(Valeţii deschid uşa. Ducele de Estrada intră şi spune : „Doamnă, cardinalul Spaniei". Apare cardinalul în mare ţinută — cu pălăria tradiţională, roşie, pe cap, dar tot cu picioarele goale în sandale de cînepă. Precedat de un diacon ce poartă înalta cruce de argint, atribut distinctiv al primatului Spaniei, este înconjurat de şase călugări franciscani şi urmat de mai mulţi seniori care se opresc la uşă, afară de Cardona care înaintează şi el în încăpere. Deîndată ce cardinalul s-a arătat, regina şi-a coborît mai mult vălul pe faţă. Toţi cei ce au intrat, în afara cardinalului, pun un genunchi la pămînt. Regina coboară de pe estradă, face un pas spre cardinal şi schiţează o reverenţă. Apoi se apleacă să-i sărute inelul ; el schiţează gestul de a-i săruta mîna : dar regina şi-o retrage repede şi o şterge de rochie, înainte de a i-o întinde. Dubla sărutare — a inelului, de către regină şi a mîinii, de către cardinal — este însă doar vag schiţată pentru a nu se eluda şi nici a nu se sublinia un protocol delicat. Regina se întoarce

la jilțul ei, pe care se așează. Ducele de Estrada face semn valeților să apropie scaunul pe care cardinalul se așează în fața reginei. Cardona rămîne mai departe cu un genunchi la pămînt. Estrada face semn tuturor celorlalți, inclusiv valeților mauri, să se retragă și se retrage și el. În scenă rămîn numai regina, cardinalul și Cardona.)

REGINA : Pălăria, cardinale.

(O clipă uluit, cardinalul lasă, cu o mișcare a capului, să-i cadă pe spate, pălăria reținută de panglică.)

CISNEROS : Doamnă, s-a împlinit un an decînd majestatea voastră mi-a închis poarta acestui palat...

REGINA *(arătînd pe Cardona)* : Cine e acest om ?

CISNEROS : Căpitanul Cardona, strănepotul meu, pentru slujirea regatului...

REGINA : Să iasă. *(Tăcere. Lui Cardona.)* Ieși. *(Cardinalului.)* Nu-mi plac chipurile de oameni.

(Cardona se retrage, dar i se va simți prezența, în încăperea alăturată, lîngă ușa rămasă întredeschisă.)

CISNEROS : Doamnă, prezența căpitanului Cardona fusese îngăduită de majestatea voastră...

REGINA : Ați dorit să-mi vorbiți. Ce aveți să-mi spuneți ?

CISNEROS *(după o tăcere)* : Doamnă, acum un an ați hotărît să nu-mi mai acordați nici o audiență. Totuși, de data aceasta v-ați înduplecat și vă exprim toată recunoștința. E drept, împrejurarea este cu totul deosebită. Regele, fiul majestății voastre, va sosi peste cîteva zile la Madrid.

REGINA : Mereu fapte ! Mereu fapte !

CISNEROS : Îl veți primi pe rege, nu-i așa, cum ați făgăduit ?

REGINA : Nu.

CISNEROS : Cum ? Nu-l primiți pe fiul marelui suveran care a fost singura iubire din viața majestății voastre !

REGINA : Bine. Îl voi primi. Cîți ani să aibă ? Cu siguranță, vreo treizeci ?

CISNEROS : Numai șaptesprezece.

REGINA : Vîrsta la care m-am măritat eu. Regele avea optsprezece.

CISNEROS : Doamnă, majestatea voastră trebuie să...

REGINA : *Trebuie ?*

CISNEROS : Este neapărat de dorit, în interesul țării, să-l primiți pe rege cu o anumită pompă ; să folosiți acest prilej pentru a vă arăta poporului, chiar dacă vă împotriviți să luați parte la cîrmuirea lui. Pe oamenii mărunți îi cîștigi cu o anumită strălucire.

REGINA : De aceea umbli desculț ? Cu un safir pe deget ?

CISNEROS : Umblu cu picioarele goale fiindcă sînt călugăr franciscan. Port un safir pe deget pentru că sînt cardinal și pentru că Papa mi-a poruncit să mă port așa cum se cuvinte unui cardinal.

REGINA : E drept.

CISNEROS : De unsprezece ani, majestatea voastră nu se mai arată la nici o ceremonie, nu se mai lasă văzută de nimeni. Știu că aveți rațiunile voastre.

REGINA : Rațiunea esențială este că așa îmi place.

CISNEROS : Nu cîrmuiţi şi nu vă arătaţi poporului. Acesta nu vă poartă însă pică fiindcă nu cîrmuiţi. Ci fiindcă nu vă arătaţi.

REGINA : Cîndva, voiam să mă arăt şi nu mi se îngăduia.

CISNEROS : Astăzi într-atît vă ascundeţi încît unii cred chiar că nu mai sînteţi în viaţă.

REGINA : Asta îmi face foarte multă plăcere. Nu îndrepaţi de loc privirea spre mine : chipul meu vă inspiră teamă ? Vedeţi aceste zgîrieturi pe obraji ? Sînt ale liliecilor. Mereu zboară în jurul capului meu. Nu vreau să fiu văzută, fiindcă faţa mea e de speriat. Şi mă învălui în tăcere fiindcă dacă vorbesc nu mai pot ascunde că sînt nebună. Un pic de căldură sufletească m-ar vindeca, dar ştiu că ar însemna să cer prea mult.

CISNEROS : Nimeni n-a spus vreodată că aţi fi...

REGINA : Ba da, eminenţa voastră cel dintîi. Nimeni n-a stăruit cu mai multă înverşunare să fiu ţinută prizonieră aici. De aceea aţi făcut tot ce v-a stat în putinţă să fiu declarată solemn de către Parlament nebună şi incapabilă. A fost primul act de autoritate al domniei voastre cînd aţi dobîndit depline puteri. Acum se spune cînd că sînt nebună, cînd că mintea îmi e întreagă, după interesele politice de moment. Adevărul este că sînt nebună ; copiii care se joacă sub ferestrele mele o strigă toată ziua, în gura mare. La primăvară, cînd vor începe primele călduri, voi fi şi mai nebună. Căldura strică nu numai vinul, ci şi

creierul. E cumplită. Dar şi frigul e cumplit. Totul e cumplit. Dacă ar şti oamenii cu tot ce am de luptat, ar socoti o adevărată minune că mai trăiesc şi stau acum de vorbă cu eminenţa voastră. De ce aţi venit să mă vedeţi ?

CISNEROS : Fiindcă aşa mi-a fost bunul plac. *(Mai blînd.)* Doamnă, majestatea voastră să mă creadă, că ar merita osteneala să...

REGINA : Nimic nu merită „osteneala să..."

CISNEROS : Regele şi regina domnesc împreună...

REGINA *(ridicînd capul cu oarecare semeţie şi îndepărtîndu-şi vălul depe faţă) :* Regina şi regele domnesc împreună. Doar în acte, eu sînt menţionată prima.

CISNEROS : Majestatea voastră are dreptate să fie foarte strictă în privinţa cinstirilor ce i se datorează.

REGINA : Totul este sîngerare, cînd eşti însîngerat.

CISNEROS : Cu atît mai mult se cuvine deci să se arate cu toată strălucirea că regina şi regele îşi împart deopotrivă domnia.

REGINA *(prăbuşindu-se brusc în ea însăşi) :* Sînt ostenită. Nu mă lăsaţi să mă arunc pe pat. Nu m-aş mai putea ridica. *(Bea dintr-o ulcică de pămînt.)* Cînd sufăr prea mult, singurul lucru pe care-l mai pot face este să beau un strop de apă, ţinută în zăpadă. Numai stropul acesta mă mai ţine în viaţă toată ziua. De aceea mă silesc să trăiesc măcar pînă cînd pot bea din nou din stropul meu de apă. Pe vremuri, tot

astfel muream cînd nu-l vedeam pe regele Filip. El era pe atunci stropul meu de apă. De unsprezece ani de cînd a murit, privesc tot ce este pămîntesc, ca omul care știe că în cîteva zile va înceta să mai existe : cu o nepăsare fără țărmuri și fără fund. *(Mai bea din ulcică.)* De ce să-mi dau altă osteneală decît aceea de a-mi bea stropul meu de apă, devreme ce nu doresc cîtuși de puțin lucrurile pe care acea altă osteneală mi-ar îngădui să le obțin ? De aceea nu mă împovărez și cu asemenea osteneală și dacă uneori o fac, asta înseamnă o nespusă suferință... Dealtfel, dincolo de ea, așteaptă o nouă suferință : conștiința că nu mai ai nimic de făcut și, deci, se cască golul.

CISNEROS : Felul acesta de a gîndi, doamnă, trebuie să vă facă zilele foarte lungi.

REGINA : Să mori e cîteodată îndelung. Dar din cînd în cînd, noaptea, în scurtele și fărămițatele mele ațipiri, se strecoară cîte un vis frumos întotdeauna cu regele meu Filip — vis care răscumpără mii și mii de ceasuri sterpe de trezie. De aceea niciodată nu mă culc fără să șoptesc : „Doamne, dă-mi înapoi, în somn, ce mi-ai răpit din viață".

CISNEROS : Dumnezeu nu-și pierde vremea cu visele noastre. Asta-i treaba Puterii Întunericului.

REGINA : Nu întunecați cu spaima puțina fericire care mi-a rămas pe pămînt.

CISNEROS : Cele mai multe fericiri trebuie cu grijă ținute din scurt.

REGINA : Dacă mi se îmtîmplă să fiu lovită prea crud, îmi întorc gîndul spre soțul meu, și o clipă mi se pare că lumea merită totuși să fiu îngăduitoare cu ea. Am și eu o amintire în viață și datorită ei pot îndura viața. Nimic altceva nu mi-ar îngădui-o. O amintire doar, apoi nimic. Și cînd îmi doresc prea mult moartea, îmi spun că, moartă, nu mi-aș mai putea aminti, și atunci îmi piere dorința de moarte.

CISNEROS *(după ce și-a stăpînit o undă de iritare)* : Iată gînduri care nu vă pot îndemna la domnie.

REGINA : A fost un rege care se numea Filip. Pielea lui mirosea frumos. Părul lui, de asemenea...

CISNEROS : Da, dar regele vă lovea, vă încuia zile de-a rîndul aici, vă înșela pe toate cărările, căsnicia majestății voastre era un iad. Îmi cer iertare, dar această tristă realitate era cunoscută de întreaga Europă. E drept, ce ar mai însemna, nu-i așa, fidelitatea, dacă ai fi fidel numai celor care te iubesc ?

REGINA : Iată un mare adevăr.

CISNEROS : Am auzit chiar ieri pe cineva rostindu-l.

REGINA : Uneori vara dormea gol...

CISNEROS : Doamnă, vă rog !

REGINA : Atunci pieptul său era ca munții. Picioarele ca rădăcinile care se resfiră din trunchiul copacilor. Părul de pe piept ca blana sălbăticiunilor.

CINSNEROS : Doamnă, trebuie să rostesc în gînd cea mai cucernică rugăciune pentru a alunga necuratele imagini pe care le evocați. Vă implor, nu continuați.

REGINA : De cînd mă ştiu, printre toţi ai mei ca şi printre toţi cei ce ne înconjurau, n-am pomenit, în afară de mine, pe nimeni care să iubească. Am surprins fata unora umplîndu-se de groază cînd m-au văzut sărutînd picioarele regelui meu mort. Fiindcă ei n-au iubit niciodată. Există două lumi, ce vor rămîne de-a pururi de nepătruns una pentru cealaltă. Lumea ocnaşilor şi lumea oamenilor liberi. Lumea bolnavilor şi lumea sănătoşilor. Lumea învingătorilor şi lumea învinşilor. Lumea celor ce iubesc si lumea celor ce nu iubesc. Eu fac parte din lumea celor ce iubesc şi numai din această lume. Fiindcă nu îi aparţine, eminenţa voastră nici nu poate bănui tot ce înseamnă ea.

CISNEROS *(schimbînd brutal vorba)* : Deci, cînd regele va sosi, nu-l veţi primi doamnă, decît aici ?

REGINA : Numai aici.

CISNEROS : În încăperea aceasta atît de... de puţin...

REGINA : Mereu aparenţele.

CISNEROS : În timp ce Madridul va fi în plină sărbătoare...

REGINA : Bucuria celorlalţi mă înspăimîntă. Uralele şi muzicile ar fi pentru mine răgete de fiare. Voi rămîne nemişcată în umbră, culcată peste amintirea celui pe care l-am iubit, ca un cîine pe mormîntul stăpînului său. Şi voi urla din cînd în cînd a moarte, în mine însămi.

CISNEROS : Acum lumea este în plină lumină. Majestatea voastră singură a rămas în beznă.

REGINA : Bezna îmi place. La sfîrşitul zilei mă simt mai bine. Ascuzîndu-mi tot ce mă înconjoară, întunericul îmi îngăduie să nu mă mai gîndesc decît la durerea mea. Am murit de durere în ziua în care soţul meu a murit.

CISNEROS : Nu se moare de durere în Castilia. Poate la Neapole sau în Flandra, da. Dar seminţia noastră este din alt metal : la noi nu se moare de durere.

REGINA : Domnia voastră nu ştie deci ce este suferinţa ?

CISNEROS : Vîrsta mea înaintată, doamnă, şi iubirea de Dumnezeu m-au dus dincolo de orice suferinţă.

REGINA : Dacă durerea ar răspîndi fum ca flacăra, pămîntul ar trăi într-o noapte veşnică. Şi totuşi domnia voastră rămîneţi în afară de ea.

CISNEROS : Durerea majestăţii voastre, nu poate să vă înnegureze cu totul, devreme ce-o aveţi alături pe infantă.

REGINA *(cu obscură frenezie)* : Unde e fetiţa mea, îngerul meu ? Să mi se aducă fetiţa, vreau s-o am chiar acum lîngă mine. Are dinţi stricaţi, ca tatăl ei ; de aceea o iubesc. Mi se va urca pe genunchi, mă va lovi în piept cu pumnii ei mici... Fata mea ! Vreau să mi se aducă. Acum. Chiar acum. Cu orice preţ !

DOÑA INÈS *(intră sfioasă, făcînd semn celor trei domnişoare de onoare, care vroiau s-o urmeze, să rămînă pe loc, afară)* : Doamnă, infanta este tocmai la masă. Va veni de îndată ce eminenţa sa va fi plecat. Doar dacă... *(Se întoarce spre Cisneros, care nu spune nimic, şi o priveşte glacial.)* Cer iertare că am în-

drăznit să intru... Dar mi s-a părut că majestatea sa era atît de... Am crezut... *(Se retrage de-a-ndăratelea, încurcată.)*

CISNEROS *(după o scurtă tăcere)* : Peste cîteva clipe, doamnă, o veţi revedea pe infantă. Ar fi poate nimerit s-o deprindeţi, printre altele, cu gîndul că cineva care are îndatoriri şi crede şi în Dumnezeu, nu are decît prea puţine motive de suferinţă. Aceasta, ca răspuns la mirarea de care aţi părut cuprinsă cînd aţi socotit că eu aş fi străin suferinţei. Majestatea voastră nu vrea să ştie nici de îndatoriri, nici de credinţă. Îndatoririle ! Ţineţi să domniţi, dar nu să guvernaţi. În vreme ce staţi aici, zidită din proprie voinţă în singurătate, nu numai Spania vă aparţine, ci şi Flandra, regatul Neapolelui şi acel nou continent, Indiile, glorios dar al Providenţei...

REGINA : Să vrei să pui ordine în India, cînd nu eşti în stare să faci ordine la tine acasă ?

CISNEROS : Cîndva, Gonzalvo de Cordoba v-a cerut o audienţă ; Cristofor Columb v-a scris ca să vă ofere serviciile sale. Zadarnic. Dacă aţi fi primit pe aceşti oameni luminaţi...

REGINA : La ce bun ? N-aveam nimic să le spun.

CISNEROS : Vă aduceau ei idei măreţe.

REGINA : Ideile nu au nimic temeinic. Iar lucrurile despre care mi-ar fi vorbit oamenii aceia nu mă interesează : nori care-şi schimbă forma, apoi se risipesc. Se întreabă unii de ce trăiesc înconjurată de

pisici, cu toate necazurile pe care mi le pricinuesc. Fiindcă pisicile nu se sinchisesc nici de idei, nici de imperii. Ne leagă deci o trăsătură comună.

CISNEROS : Aş înţelege, doamnă, să respingeţi lumea ca să vă dăruiţi mai din plin Celui-de-Sus. Dar aveţi aceeaşi repulsie pentru orice manifestare cucernică şi încă de atîta vreme, de aproape douăzeci de ani... Nu împliniseţi nici şaptesprezece ani, şi era vădit că nu puteaţi suferi Sfînta Inchiziţie. Aţi dezaprobat chiar făţiş pretinsele ei abuzuri.

REGINA : Vi s-a spus că nu mă duc la slujbă, cu siguranţă, însă, nu vi s-a spus că, în schimb, mă duc uneori în capela mea cînd nu e slujbă, cînd nu e nimic, ca şi în viaţa mea.

CISNEROS : În capela majestăţii voastre nu poate să nu fie niciodată nimic. E Dumnezeu întotdeauna.

REGINA : Dumnezeu este nimicul.

CISNEROS : Doamnă ! Dacă aş avea cinstea să fiu duhovnicul şi călăuza spirituală a majestăţei voastre, cum am fost îndrumătorul conştiinţei reginei catolice...

REGINA : Nu aţi avea a mă călăuzi fiindcă nu mă duc nicăieri. Dealtfel, nici nu mă spovedesc vreodată. Ar trebui s-o fi aflat de la iscoadele domniei voastre.

CISNEROS : Iscoadele mele ! Credeţi că sînteţi persecutată ?

REGINA : Toţi cei care se cred persecutaţi sînt cu adevărat persecutaţi. Nu mă duc nicăieri, nu mă clintesc. Dar domnia voastră, încotro merge ? Cum poate întreprinde o acţiune ?

CISNEROS : Știu foarte bine încotro mă îndrept și întreprind acțiuni, pentru că Biserica are nevoie de ele.

REGINA : Biserica n-are nevoie de acțiunile domniei voastre. Moara se va învîrti întotdeauna, cu sau fără domnia voastră.

CISNEROS *(ridicîndu-se)* : Doamnă, vă gîndiți oare la cele ce spuneți și știți într-adevăr cui vorbiți ?

REGINA : Vorbesc Cardinalului Spaniei, arhiepiscop de Toledo, primat al Spaniei, regent și cancelar al Castiliei, mare inchizitor al Castiliei și Leonului, care nu este decît țărînă, întocmai ca măscăriciul său și ca noi toți.

CISNEROS : Doamnă, fratele Hernando de Talavera nu s-a învoit să îngenuncheze în fața reginei Isabela, pentru a-i primi spovedania, cum era obiceiul ; i-a spus că îl reprezintă pe Dumnezeu, care nu îngenunchează. Iar eu, fratele Francisc, nu mă învoiesc să vă ascult vorbind așa cum vorbiți de Sfînta Biserică și de mine însumi. În mine jigniți de asemenea pe Dumnezeu.

REGINA : Iar eu, cînd sînt jignită de domnia ta, sînt eu. *(O tăcere. Regina pare să caute ceva.)* Credeam că am pus aici ulcica mea cu apă, dar cum nu prea știu ce fac... *(Regăsește ulcica cu apă.)* A, iat-o ! *(Bea puțină apă. Tăcere.)*

CISNEROS : Majestatea voastră nu folosește formele cuvenite pentru a se adresa a tot ceea ce sînt. Nimeni nu mi-a vorbit niciodată cum îmi vorbește majestatea voastră.

REGINA : E firesc.

CISNEROS : Voința domniei voastre este încordată împotriva lui Dumnezeu, stăpînul nostru.

REGINA : Și cum n-ar fi după afrontul pe care mi l-a făcut Dumnezeu, răpindu-mi soțul. Presupunînd că Dumnezeu mi l-a răpit.

CISNEROS : Și cine altul ar fi putut s-o facă dacă nu el ?

REGINA : Moartea, pur și simplu.

CISNEROS : Voința divină... *(Regina rîde.)* De ce rîdeți ? Oare... oare nu credeți în voința divină ? Spuneți măcar o dată în fața mea, înainte de a mă retrage : „Doamne, facă-se voia ta și nu a mea".

REGINA : Doamne, milostivește-te să fac toată viața numai voia mea și nu a ta. Nu, Doamne, nu voi face niciodată pe a ta.

CISNEROS *(fremătînd)* : Doamnă, asta este o nelegiuire ! Nu vă duceți la slujbă, n-aveți icoane pe pereți, nu vă împărtășiți ! Știți că sînt supuși ai majestății voastre care au fost arși pe rug pentru mai puțin decît atît ?

REGINA : Doamnele mele de onoare răstoarnă altarul și smulg icoanele de pe pereți...

CISNEROS : Voi porunci o anchetă, și dacă doamnele de onoare fac ceea ce spuneți, le voi trimite în fața Tribunalului Inchiziției.

REGINA *(grăbită)* : Cred în toate dogmele, eminență, și sînt gata să mă spovedesc și să mă împărtășesc... Dealtfel, am fost de două ori la slujbă zilele astea. Sînd bună creștină, monseniore. Dar sînt atît de obișnuită să fiu singură și dorm atît de puțin încît

nu mai sînt stăpînă pe ceea ce spun. Și apoi, orice aș spune, totul se întoarce întotdeauna împotriva mea. Tot ceea ce fac e rău...

CISNEROS : Doamnă, cu îngăduința majestății voastre, vă sărut mîinile și mă retrag. Mă retrag din fața prezenței voastre regale, dar nu și din fața îndatoririi de a sluji regatul, așa cum am fost pe punctul s-o fac și cînd majestatea voastră mi-a interzis intrarea în palatul ei. Dar mi-am spus că dacă e sigur că Biserica se poate lipsi de mine, e mai puțin sigur că Statul acesta poate s-o facă. Trebuie ca cineva să ducă mai departe această Spanie pe care majestatea voastră nu se învoiește s-o cîrmuiască. Iar regele nu este încă pregătit s-o facă. O vreme, cel puțin.

REGINA : Am crezut întotdeauna că a te călugări înseamnă a muri pentru lume. Domnia voastră ați privit altfel lucrurile. Dumnezeu și Cezarul laolaltă ! Cum împăcați oare asta ?

CISNEROS : Harul lui Dumnezeu o împacă.

REGINA : Și la anii eminenței voastre ! La această vîrstă, să te strădui într-atîta, nu mai e o virtute, ci o manie. Să fii atît de inimos la optzeci și doi de ani ? Zădărnicia lucrurilor nu o descoperi pe patul de moarte, ci la douăzeci și cinci de ani, ca mine.

CISNEROS : Opera pe care Dumnezeu a îndeplinit-o prin mine în Spania, lupta pe care am dus-o...

REGINA *(cu un zîmbet sarcastic și înălțînd din umeri)* : Lupta pe care ați dus-o ! A duce o luptă ! A lupta împotriva oamenilor, înseamnă să le recunoști o realitate pe care nu o au. Și apoi, orice ai izbuti, orice ai

clădi, nu durează decît o biată clipă din această veșnicie de care preoții vorbesc mai bine ca oricine. Atunci ? Credeți că trăiesc departe de toate astea fiindcă nu pot să le înțeleg ? Trăiesc departe de tot tocmai fiindcă înțeleg totul prea bine. Opera mamei mele este dărîmată de Ioana Nebuna. Alții o vor zădărnici pe a domniei voastre. Spania este în pragul tragediilor. Totul va fi înghițit. Regatul care acum stîrnește invidia lumii, va fi curînd de mila lumii.

CISNEROS *(se reîntoarce, emoționat, spre ea)* : Ce tragedie ? Ce vreți să spuneți ? Ce știți ?

REGINA : Întotdeauna se petrec tragedii.

CISNEROS : Am putut împiedica unele din ele.

REGINA : Vor renaște. Voi fi smulsă și eu și purtată ca un pai de valul a tot ce se apropie.

CISNEROS : Ce-ar fi trebui să fac ?

REGINA : Să stați într-o chilie, pe culcușul domniei voastre, cu brațele încrucișate, așa cum fac eu.

CISNEROS : Aceasta este moartea, dacă alta îți este menirea.

REGINA : Regatul este moartea. Să faci ceva, înseamnă moartea.

CISNEROS : Ah, doamnă, nu am visat oare destul să stau liniștit într-o chilie ? Nu-mi cunoașteți viața ? Nu vă amintiți de cîte ori m-am retras ca într-un refugiu pe la mînăstiri ?

REGINA : Nu memoria mi-e neîncăpătoare, indiferența mea e nemărginită. Ați căutat refugiu prin mînăstiri ?

CISNEROS : Odată, vreme de trei ani, cînd eram tînăr. Altădată, cînd am fost numit duhovnic al reginei catolice, mai bine zis : cînd am fost osîndit la acest chin, să fiu duhovnicul reginei. Mai apoi, cînd am fost numit arhiepiscop. Mă copleşeau mereu cu cinstiri, dar de fiecare dată sufletul meu îşi dorea tocmai contrariul a ce i se dăruia.

REGINA : V-aţi refugiat la mînăstiri pentru că iubeaţi prea mult puterea.

CISNEROS : M-am refugiat la mînăstiri pentru că iubeam prea mult pe Dumnezeu. Aceasta era necontenita mea ispită, prăpastia care mă atrăgea.

REGINA : Această ispită n-a fost pentru domnia voastră, de cele mai multe ori, decît o simplă ispită. Ceea ce aţi dorit, mai presus de orice, a fost să cîrmuiţi. Altfel, v-aţi fi văzut de treburile bisericești. Domnia voastră, faceţi concesii, eu nu ! Domnia voastră, jucaţi teatru. Eu nu !

CISNEROS : Eu să joc teatru !

REGINA : Trăiţi printre cei mari și trufași. Vă strecuraţi printre ei. Nu numai aceştia sînt pătaţi, ci și cei ce se simt atrași să trăiască alături de ei.

CISNEROS : Nu-i iubesc decît pe cei umili.

REGINA : Dar trăiţi printre cei mari. Și printre ticăloși. Vă petreceţi viaţa ca păgînii și ca turcii. Nu te amesteci cu oamenii demni de dispreţ, dacă îi dispreţuiești așa cum se cuvine.

CISNEROS : Treci peste dispreţ cînd dincolo de el se află ceva de împlinit.

REGINA : Cine v-a silit ?... *(Se opreşte şi se uită fix la ceva ce nu se află departe de ea.)* Iată o muscă prea încrezută, mult prea încrezută, care s-ar părea că vrea să mă sfideze, pe mine, regina. *(Apucă cu îndemînare şi precauţie o băsmăluţă aflată la îndemînă, se apropie cu mişcări de pisică de muscă, şi o loveşte cu basmaua. Se uită la victimă şi faţa i se luminează. Apoi striveşte musca moartă cu piciorul.)* Spuneam că nimeni nu v-a slit să fiţi duhovnicul mamei mele. Cînd regina catolică v-a ales să-i fiţi duhovnic, n-aveaţi decît să nu primiţi.

CISNEROS : Să nu te supui alegerii reginei ?

REGINA : Era de ajuns să spuneţi că doriţi să aparţineţi numai Celui-de-Sus. Reginei însăși i-ar fi fost teamă să vă răpească lui Dumnezeu. Trebuia doar să vă arătaţi de neclintit. Și sînteţi, cînd vreţi. Doar în acea împrejurare n-aţi vrut... Deși, în realitate, regina nu aștepta de la domnia voastră decît o acoperire a politicii ei. Cînd pregătești o lovitură, faci apel la înalte feţe bisericești. Sînt atît de puţin nebună încît am descoperit și această viclenie.

CISNEROS : Iată cum și aceste vorbe dovedesc adevăratul simţămînt al majestăţii voastre pentru sfînta noastră religie.

REGINA : Mă învoiesc foarte bine cu religia și tocmai de aceea știu că atîţia oameni și-ar fi mîntuit sufletul dacă și-ar fi văzut cinstit de treburile lor, dar pe care îi așteaptă flăcările iadului fiindcă au ţinut să fie oameni de Stat.

CISNEROS : Sînt gata să înfrunt primejdia de a ajunge în iad dacă pot face un bine ţării, chiar cu acest preţ. Dealtfel, căile Domnului şi ale Castiliei au fost întotdeauna aceleaşi. Şi apoi, majestatea voastră nu ştie, desigur, că am o rugăciune pe care o fac în gînd şi care îmi îngăduie să-mi răscumpăr în faţa Cerului, pe măsură ce le îndeplinesc, faptele mele politice. *(Regina rîde.)* Sînteţi curată la suflet doamnă, sînteţi curată ! E uşor să fii curat cînd nu întreprinzi nimic şi nu ai de-a face cu nimeni.

REGINA : Să întreprinzi ! Mereu să întreprinzi ! Boala înfăptuirii ! Bufoneria înfăptuirilor ! Înfăptuirile să le lăsăm celor ce nu sînt în stare de nimic altceva.

CISNEROS : Şi majestatea voastră, îşi are gîndurile sale şi le îndeplineşte ca toată lumea.

REGINA : Nu îndeplinesc nimic. Sînt numai vestminte, umbre de îndepliniri. Iar ale domniei voastre, care se vor mereu sfinte sau înţelepte, sînt izvorîte numai din patimă.

CISNEROS : Dacă nu am înfăptui cu patimă, nu am clădi nimic.

REGINA : E tocmai ceea ce ar trebui.

CISNEROS : Sînt porniri care ne vin de pe pămînt. Trebuie oare să-mi fac o vină că nu mi-am întors faţa de la pămînt cînd de treizeci de ani n-am încetat să îndemn pămîntul să slujească Cerul ? Am îndemnat Cerul să slujească pămîntul şi pămîntul să slujească Cerul. Neînduplecat ca o stîncă în tot ce-l privea pe Cel-de-Sus, plin de înţelegere şi înlesnire, m-am arătat faţă de tot ce privea pămîntul. După

chipul şi asemănarea oraşului meu de baştină Toledo care, privit dintr-o parte, se înalţă ca un cuib de vultur deasupra fluviului, iar din cealaltă se deschide şi e una cu cîmpia. Am fost şi creştin şi om. Şi am făcut tot ce mi-a stat în puteri să fac.

REGINA : Vă cutremuraţi dacă spun că Dumnezeu este nimicul. Nimicul nu este Dumnezeu, dar este pragul şi începutul lui. Cînd regele meu Filip se afla în Flandra, şi eu rămîneam aici, mă duceam la Medina del Campo pentru a fi mai aproape de marea în apropierea căreia se afla şi el. De la un capăt al mării trăgeam adînc în piept aceeaşi tărie a largului apelor care, la celălalt capăt, îl îmbăta şi pe el, iar pe mine mă făcea să simt şi mai vie prezenţa lui. La fel pogoară în mine şi mă cuprinde toată. Cel-de-Sus, cînd mă aflu în nimic. Cum bine spuneaţi adineauri, există două lumi : lumea patimii, şi lumea nimicului : atîta tot. Astăzi eu aparţin lumii nimicului. Nu iubesc nimic, nu vreau nimic, nu mă împotrivesc la nimic. Precum bine vedeţi, pisicile mă sfîşie de vie, fără ca eu să mă apăr. De acum înainte, pentru mine nimic nu se va mai petrece pe pămînt. Şi orice s-ar spune, tocmai acest nimic mă face să fiu o bună creştină şi îmi va îngădui să închid ochii cu cugetul împăcat, aşa cum o cere Cel-de-Sus, oricare ar fi povara mea de păcate şi durere. Fiecare act pe care nu-l fac este ţinut în seamă de îngeri şi însemnat de ei în catastiful veşniciei.

CISNEROS : Doamnă, călugărul din mine înţelege limpede ce vor să spună aceste vorbe ale majestăţii voastre.

Credeţi-mă, le înţeleg chiar deosebit de bine şi ele trezesc un puternic răsunet în adîncul său. Totuşi...

REGINA *(se ridică, se duce la fereastră şi dă la o parte perdeaua)* : Pe cer nu era nici un nor. Acum sînt. Îşi vor schimba repede înfăţişarea. Se vor risipi, apoi se vor închega altfel. Toate, toate astea sînt fără nici o însemnătate. Nori negri lăfăindu-se deasupra Madridului ca nişte broscoi mătăhăloşi. Şi dedesubt bietele astea făpturi care fac tot felul de lucruri, care năzuiesc şi se luptă pentru atîtea lucruri... Şi nimic demn de luat în seamă, în toată vînzoleala asta, afară de caii care sînt duşi să se adape la rîu. Şi eu aş fi putut face tot felul de lucruri şi chiar din acelea pe care domnia voastră le socoteşte „mari". Dar ar fi trebuit atunci să ţin seama de... *(Arată tot ce se află dincolo de fereastră.)* Am preferat să fiu ceea ce sînt. Copiii care se joacă acolo, jos, pe stradă, îşi spun unii altora : „Vreţi să vă jucaţi cu noi ?" Eu spun : „Nu mă joc cu voi". *(Priveşte iar pe fereastră, cu groază.)* Ce este tot acest univers la frămîntarea căruia aţi vrea să iau şi eu parte ? Cînd îl privesc, mi se taie picioarele. Al cui e glasul care alcătuieşte în gîtlejul meu vorbe care nu mă privesc ? Cine este omul care stă în faţa mea şi care vrea să mă încredinţeze că există ? Cum mai puteţi crede în tot ce vă înconjoară, domnia voastră care nu mai faceţi parte din acest tot, cînd nici eu, despre care se pretinde că aş mai fi totuşi, în viaţă, nu cred ? Şi mai vreţi să şi mînuiţi „asta" *(gest spre fereastră)*, să vă jucaţi cu „asta", să depindeţi de

„asta" ? Cînd sînteţi şi om deştept şi creştin ! În această dublă calitate, ar trebui să faceţi pe mortul aşa cum şi eu fac pe moarta. *(Aruncă la întîmplare prin cameră pernele de pe pat, apoi se întinde pe cuvertură, pe spate, cu braţele în cruce, cu gura întredeschisă.)*

CISNEROS : Majestatea voastră nu se simte bine ? Doreşte să chem doamnele sale ?

REGINA : Nu-mi este rău. Mă simt bine, în sfîrşit bine *(O tăcere.)* Nu, nu mă simt bine : răul care mă roade ridică din nou capul ; tocmai pentru că mă simţeam bine. Ochii îmi sînt plini de plumb topit, gura plină de pămînt, nervii mi se sucesc ca nişte şerpi. Ah ! un liliac îmi dă tîrcoale tîmplelor. Bunica mea a fost pe jumătate nebună, timp de patruzeci şi doi de ani. Regele Henric unchiul meu, era şi el pe jumătate nebun. Tatăl meu a murit de tristeţe. Şi ei toţi se răsucesc în mine. Vreau să beau, să beau din stropul meu de apă ! *(Se ridică de pe pat şi se duce să bea din ulcica pe care apoi o întinde cardinalului.)* Vreţi ? *(Cardinalul face semn din cap că nu vrea.)* Atunci, plecaţi. Lăsaţi-mă să mă trezesc din visul acesta care sînteţi domnia voastră şi tot ce reprezentaţi : numai eu nu sînt vis pentru mine. *(Schiţînd paşi de dans.)* Dar mai întîi, să dansăm un pic. Doar n-o să vreţi să încep să dansez numai după ce veţi fi plecat, de bucurie că aţi pierit din faţa ochilor mei ? *(Cardialul se dă înapoi, şi strigă spre uşa din fund : „Domnilor ! Domnilor !". Curteni — şi printre aceştia şi Cardona — se îngrămădesc la uşă, chiar*

intră în cameră, dar fără să îndrăznească să înainteze prea mult. Se aud glasuri : „Monseniore, izbăviți-o !" „Să vină doña Inès !" „Stropiți-o cu apă sfințită.") Dansez adesea cu papagalul pe care mi l-a adus Ioachim din Indii ; e tot roșu ca domnia voastră, cardinale, dar nu știe să spună rugăciuni latinești. Să dansăm, să dansăm un pic ! Să dansăm înlocuind muzica cu rîsul lacrimilor. Există nimicul, și există omul : sînt făcuți pentru a dansa împreună. *Da*-ul și *nu*-ul sînt pentru mine ca muștele care dansează cînd se împerechează. Numai deosebești pe una de cealaltă...

(În timp ce regina continuă să danseze, cîntînd, Doña Inès și domnișoarele de onoare venite din camera vecină, o înconjoară, o iau cu respect și blîndețe de braț și o duc spre iatacul ei. Înainte de a ieși, regina spune Doñei Inès arătîndu-l pe cardinal :)

REGINA : Aș sta bucuros mai mult de vorbă cu el. Dar nu se poate : e nebun !

(Mai multe personaje năvălesc de la ușa din fund spre partea din față a scenei. Fratele Diego iese grăbit din încăperea în care a fost dusă regina.)

SCENA A PATRA

CISNEROS, CARDONA, ESTRADA, CURTENI, FRATELE DIEGO

FRATELE DIEGO : Monseniore, îmi iau îngăduința să reamintesc eminenței voastre existența umilei mele făpturi : sînt fratele Diego, duhovnic al majestății sale. Duhovnic doar cu numele. Fiindcă majestatea

sa nu se spovedește niciodată. Dar vă jur că strădania nu-mi lipsește. Am stat în dosul ușii ; am ascultat, am auzit, am cîntărit totul și am tras concluziile firești : sminteală, neleguire, sacrilegiu, erezie, supunere Necuratului. Și aș mai avea încă multe de spus ! De pildă, majestatea sa — precum desigur ați aflat — a ascultat în ultimele două luni, numai de două ori liturghia. La prima din aceste slujbe, majestatea sa n-a plecat capul decît pe jumătate în clipa cînd era înălțat sfîntul potir. Dar nu vi s-a raportat că în aceeași clipă a închis ochii, astfel încît te-ai fi putut apropia de ea fără să te observe. De ce să închidă ochii ? Ca să mă încredințez dacă majestatea sa cu adevărat închidea ochii, la a doua slujbă, l-am pus pe fratele Antonio, să se apropie de ea cu pași de pisică în clipa cînd preotul înălța sfîntul potir, dar regina i-a poruncit să se dea la o parte, apoi l-a întrebat de ce s-a apropiat tocmai în acel moment.

CISNEROS : Deci, nu închidea ochii ?

FRATELE DIEGO : Atunci nu, dar mi se raportase că de cealaltă dată îi închisese. Deci rămînea totuși o îndoială și, cînd există o îndoială, există și un vinovat. Cu atît mai mult dacă legăm acest fapt de un al doilea și mai grav. Anume că apropiind de majestatea sa niște ștergare sfințite, ea mi-a spus, strîmbînd din nas că miroseau urît. Voind să mă asigur că nu mă înșelasem, cîteva zile mai tîrziu i-am înfățișat din nou ștergare sfințite. De data aceasta, n-a mai

spus că miroseau urît. Dar prima dată o spusese.

CISNEROS : Majestatea sa ştia că erau ştergare sfinţite ?

FRATELE DIEGO : Nu, nu ştia.

CISNEROS : Dar domnia ta ai controlat dacă primele ştergare nu miroseau urît ?

FRATELE DIEGO : Miroseau într-adevăr a mucegai.

CISNEROS *(cu iritare)* : Frate Diego, vei fi chemat într-una din zile şi îmi vei face atunci un raport amănunţit, în cuvenitele forme. Deocamdată, îţi mulţumesc. *(Îi face semn să iasă.)*

SCENA A CINCEA

ACEIAŞI, fără FRATELE DIEGO

CISNEROS : Regele trebuie neapărat să ştie în ce stare o va găsi pe mama sa. Este pentru mine o datorie peste putinţă de înlăturat de a-i aduce adevărul la cunoştinţă. Dar cele petrecute astăzi nu pot fi descrise printr-o scrisoare. Unul din domniile voastre. se va duce deci la Majados, şi va povesti regelui scena la care am fost martori astăzi.

ESTRADA : Monseniore, îngăduiţi-mi să nu pot primi această misiune. Guvernator al casei reginei, cînd sînt învinuit că aş fi prea blînd cu majestatea sa, cînd că mă port prea aspru : totul depinde de momentul şi de împrejurarea în care îmi îndeplinesc sarcina. Raportul pe care l-aş face regelui ar fi, fără doar şi poate, socotit de rea credinţă.

UNUL DIN SENIORI : Vă cer, monseniore, să mă scutiţi şi pe mine de această însărcinare deosebit de grea. Şi încă *grea*, e puţin spus. E de-a dreptul primejdioasă. Nu puţine capete încoronate pedepsesc cu asprime pe aducătorii de veşti rele. Am avut această crudă experienţă cu regele Ferdinand şi ştiţi bine cu ce prilej. Înduri aşa ceva o dată. N-o mai înduri şi a doua oară.

UN ALT SENIOR : Relatarea care i se va face regelui nu va putea oare fi socotită drept un act de lez-majestate ? Să-i spui că mama sa a dat un spectacol ruşinos ?

CISNEROS *(lui Cardona)* : Domnule căpitan, te vei duce în chiar după amiaza aceasta să te prezinţi în audienţă regelui şi vei veni apoi, de îndată, să-mi raportezi îndeplinirea însărcinării.

CARDONA : Eu ? După tot ce v-am spus ieri ? M-aţi înfăţişat reginei, care n-a aflat că exist decît pentru a mi se arăta duşmană. Acum mă aruncaţi în ghearele regelui ! Fără să i se fi cerut mai dinainte o audienţă pentru mine ? Şi pentru ce ? Ca să-i descriu nebunia mamei sale !

CISNEROS : Ai pretins că n-am încredere în domnia ta. Iată că am încredere chiar şi în meritele domniei tale, de vreme ce îţi încredinţez o asemenea misiune.

CARDONA : De fiecare dată după ce luaţi o hotărîre drastică, faceţi sau spuneţi ceva ce linişteşte : asta e politica eminenţei voastre. V-aţi purtat ieri cu mine cumplit. Nu reîncepeţi astăzi.

CISNEROS : Cînd vei fi în fața regelui, te sfătuiesc să nu mai dai atîta din mîini.

CARDONA : Și cum voi ști... ? Și ce-i voi spune... ?

CISNEROS : Gîndește-te mai ales la ce nu-i vei spune. Haide, reîntoarce-te acum la palatul Consiliului. Într-o clipă vin și eu. Îți voi da instrucțiuni amănunțite și o scrisoare de recomandație către rege.

CARDONA : Monseniore, unchi al meu, și reverend părinte întru Isus-Christos...

CISNEROS : Du-te.

(Cardona dă să iasă. În același moment, din camera vecină se aude o armonie foarte blîndă produsă de un instrument cu coarde. Cardona se oprește.)

ESTRADA : Regina cîntă la clavicord.

PRIMUL SENIOR : Liniștea... Și-a regăsit liniștea...

CISNEROS : Eu am cerut-o de la Dumnezeu pentru ea, în rugăciunea mea de azi-dimineață.

(Cei cinci oameni stau în picioare, nemișcați, cu capul plecat, ascultînd, cu vădită emoție, în timp ce cortina cade.)

ACTUL AL TREILEA

SCENA ÎNTÎIA

CISNEROS, VARACALDO, CARDONA

(Cabinetul de lucru al cardinalului. Începe să se întunece. Cisneros șade la masa sa de scris, în mică ținută de cardinal, tot fără ciorapi, cu sandale de cînepă în picioare ; în fața mesei, Varacaldo ; puțin mai departe, pe un scaun, Cardona.)

CISNEROS *(punînd o scrisoare pe masă, obosit)* : Probleme ! Necontenit alte probleme ! Mereu să lupți ! Toți se răscoală, toți se sfîșie între ei, toți se fac foc pentru un da sau pentru un nu, și întotdeauna eu ies vinovat. Mereu oameni noi, tot mai tineri, care au mai multă putere vitală ca mine... Cei din Encina ce sînt ? De partea noastră ? Prieteni ?

VARACALDO : Prieteni.

CISNEROS : Atunci înrolează mai degrabă mercenari. Nu pot să mă bizui decît pe oamenii pe care-i plătesc.

CARDONA : Dar vă puteți oare bizui pe ei ?

CISNEROS : În orice caz mai mult decît pe prieteni.

VARACALDO *(după o tăcere)* : Monseniore, privitor la tulburările din Villarades eminența voastră a luat o

hotărîre ? *(Cisneros, cu un aer absent, face semne din cap că nu.)* Mi-aţi spus ieri seară că veţi da ordine azi de dimineaţă. Şi iată a sosit seara.

CISNEROS : N-am hotărît încă nimic.

VARACALDO : Rebeliunea este gravă. Mi-aţi spus că totul trebuie rezolvat înainte de sosirea regelui, că vreţi să-l puneţi în faţa faptului împlinit. Nu e deci timp de pierdut.

CISNEROS : „Nu e timp de pierdut" ! Ba este, cînd norii mereu îşi schimbă forma şi se destramă. *(Tăcere uimită din partea lui Varacaldo.)* Trebuie să mă mai gîndesc. Azi-noapte, m-am străduit să deslușesc tîlcul suferinţelor Mîntuitorului. Îţi voi da mîine dimineaţă răspunsul aşteptat.

VARACALDO : Şi dosarul ordinului Sfîntul Ioan din Ierusalim ? Şi povestea aceasta trebuie încheiată înainte de a intra pe mîna oamenilor regelui. Văd documentele chiar aici pe masă. N-aş putea avea răspunsul domniei voastre şi în privinţa acestei plîngeri ?

CISNEROS : Ce mă sfătuieşti ?

VARACALDO *(din nou uimit)* : Monseniore, nu mi-aş îngădui.

CISNEROS : Ia documentele, studiază-le şi mîine dimineaţă îmi vei da părerea domniei tale.

VARACALDO *(tot mai uimit)* : Bine, monseniore. *Cardinalul îi face semn să iasă, apoi îl recheamă şi îi arată o carte pe care a scos-o dintr-un sertar :* E a domniei tale ?

VARACALDO *(cu o bucurie copilărească)* : Da, monseniore ! Am uitat-o aici ?

CISNEROS : Precum se vede. Am crezut că e a unuia din micii mei paji. Dar Vallejo mi-a spus că e a domniei tale. *(Citind titlul.)* „Aventurile minunate ale cavalerului Bellaflor şi ale uriaşului Tintinabul.", Ediţie populară. Te interesează asta ?

VARACALDO : O destindere...

CISNEROS *(sec)* : Poftim. *(Îi dă cartea, Varacaldo iese.)*

SCENA A DOUA

CISNEROS, CARDONA

CISNEROS : La şeizeci şi patru de ani, Varacaldo, se delectează cu aventurile uriaşului Tintinabul, aventuri destinate de autor copiilor de doisprezece ani. Cu siguranţă că le citeşte şi cînd e de serviciu, o ascunde în sertar cînd intru eu. Iată de ce fel de oameni eşti nevoit să fii înconjurat. În cele din urmă, tot ei sfîrşesc întotdeauna să fie cei mai tari. Pretinde că Encina este o cetate credincioasă. Cred că nici asta nu-i adevărat.

CARDONA : De ce ?

CISNEROS : Pentru că toţi mint. Pentru ce ? Pentru nimic. Din plăcerea de a minţi. Cînd rostesc două fraze, în prima spun contrariul la ce gîndesc şi în cealaltă contrariul adevărului. Nici de Varacaldo nu sînt sigur.

CARDONA : De propriul domniei voastre secretar ! Ar trebui să alegeţi mai bine. E drept însă că la anii domniei voastre nu mai alegi bine.

CISNEROS : Bătrîneţea atrage trădările, aşa cum excrementele atrag muştele.

CARDONA : În cine aveţi oare încredere ?

CISNEROS : În mine.

CARDONA : Mulţumesc. Şi totuşi cereţi sfatul acestui om !

CISNEROS : Mi se întîmplă să cer sfatul chiar unor oameni al căror chip, în însăşi acea clipă, strigă că mă trădează. Asta e Puterea.

CARDONA : Dar Vallejo ? N-aveţi încredere nici în Vallejo ?

CISNEROS : Am încredere în ceea ce este el în acest moment. Nu în ceea ce va fi peste o lună. *(Un timp.)* Presupun că şi domnia ta te laşi cîteodată îmbiat de aventurile uriaşului Tintinabul.

CARDONA : Ei da, ei da ! Cîteodată prefer să văd pe cineva adîncit în încercările lui Tintinabul decît muncit de obsesia politică.

CISNEROS : Obsesia politică ? Nu se poate spune că nu calci în străchini. Hîrtiile astea pe care le vezi stau aici pe masa mea de ieri dimineaţă. În clipa în care am vrut să mă apuc să le studiez, m-am simţit parcă paralizat, ca şi cum mi s-ar fi urcat dintr-o dată sîngele la cap. Mă întrebam : „De ce“ ? Să fac un gest, să iau o hotărîre, mi s-a părut deodată lipsit de sens... Paralizat de sentimentul... *(Se opreşte.)*

CARDONA : De ce sentiment ?

CISNEROS : De sentimentul ridicolului.

CARDONA : Glumiţi ?

CISNEROS : Am tot amînat din ceas în ceas cercetarea hîrtiilor. Crezi oare că lui Varacaldo îi e milă de mine cînd am aerul de a voi ceva ?

CARDONA : De a „voi ceva“ ?

CISNEROS : De-a izbuti ceva, în treburile de Stat.

CARDONA : Cred, dimpotrivă, că ar fi uimit dacă ar simţi că nu vreţi nimic. Mi-am dat seama de acest lucru adineauri.

CISNEROS : Fiindcă nu-i inteligent. Dorinţa mea ar fi ca orice om inteligent să priceapă că în realitate nu vreau nimic. Dacă un om inteligent ar fi încredinţat că vreau ceva, mi-ar fi ruşine. *(Îşi duce mîna la frunte.)*

CARDONA : Vă este rău ?

CISNEROS : Ştii bine că fac febră în toate serile. Tocmai la ora la care mintea reginei Ioana se potoleşte şi îşi află liniştea. Şi cum să n-ai febră întreaga viaţă ? Mort să fiu şi aş învia pentru a-l primi pe acest rege pe care de atîta vreme îl nădăjduiesc, şi a-l pune la curent cu toate ! Asta neapărat vreau s-o fac. După aceea... după aceea...

CARDONA : Regele are mare nevoie să afle cît mai curînd cu putinţă tot ce se petrece aici. V-am mai spus-o, şi o spun din nou : nu vă închipuiţi în ce măsură dă impresia cuiva care are nevoie de îndrumare. Privindu-l, înţelegi, de asemenea de ce, cînd

s-a îmbarcat prima dată ca să vină în Spania, cîteva ceasuri după ce s-a îndepărtat de coasta Flandrei, a poruncit flotei sale să se întoarcă în port. Fiindcă avea rău de mare.

CISNEROS : Mi-ai spus că nici n-ai crede că are șaptesprezece ani...

CARDONA : Mărunt, fără un fir de barbă, cu gura mereu întredeschisă ; palid, cu ochi albaștri. Roșește ca un școlar.

CISNEROS : Mă va avea alături de el atîta timp cît va voi. Sau mai degrabă, atîta timp cît va fi nevoie. Deși va trebui să-mi calc pe inimă. Fiindcă unele lucruri pe care mi le-a spus ieri regina, m-au zguduit.

CARDONA : Chipul nebuniei are de ce să vă zguduie.

CISNEROS : Cînd oamenilor li se rătăcește mintea, nu trebuie să rîzi de ei. Trebuie să-i socotești — pe ei și nebunia lor — drept un întreg, și să tratezi acest întreg cu respect. Există întotdeauna motive să ți se rătăcească mintea și aceste motive sînt întotdeauna demne de respect.

CARDONA : Orice ar pretinde duhovnicul, starea reginei o pune la adăpost de orice păcat. E de necrezut : *ea nu poate păcătui*. E drept, că această femeie, pe care toți o plîng sau o batjocoresc, ar trebui mai curînd să ne trezească invidia.

CISNEROS : Altceva m-a zguduit la ea : faptul că m-a făcut să aud glasul adevărului ieșind din gura nebuniei. Nu se spune oare că arabii îi socotesc pe nebuni drept inspirați ? Fiindcă vede ceea ce e înnebunilor de limpede, regina și-a pierdut mințile.

CARDONA : Neașteptat de hazliu : regina v-a descumpănit adînc...

CISNEROS : În jurul meu, mulți se prefac că înțeleg ce fac. În realitate, însă, nu pricep nimic. Mă aflu în mijlocul unor oameni care se dovedesc ușuratici chiar cînd se află puși în fața unor lucruri de cea mai mare gravitate. Zadarnic încerc să-i readuc la adevărata adîncime a acelor lucruri : ei rămîn mai departe ușuratici. Ușurătatea e tare ca oțelul. Oricum vor fi fost socotite vorbele spuse mie ieri de regină, ele nu erau ușuratice. Regina este mult, mult deasupra mediocrității și măruntului. Ea a străpuns brutal decorul și a trecut de cealaltă parte.

CARDONA : Dumnezeu i-a luat mințile ca să dovedească lipsa de temei a gloriei omenești. Această dovedire e menirea providențială a reginei Ioana pe pămînt.

CISNEROS : Au mai avut și alții această menire. Dar cine ne spune că regina nu are și o altă menire în care se arată fără pereche ? În loc să renunțe la lume pentru a o putea și mai bine domina, așa cum fac adesea marile noastre ordine religioase, ea, dominînd lumea, renunță totuși la ea. Noi care sîntem obișnuiți — trebuie s-o recunoaștem — să copleșim totul cu autoritatea noastră, ne putem da seama mai bine ca oricine ce înseamnă să stăpînești o uriașă porțiune din Univers și să nu-ți faci niciodată în nici un fel simțită autoritatea. Regina mi-a spus : „Regatul e

moartea". Auzind aceste cuvinte, eu, cîrmuitorul acestui regat, m-am simţit străpuns de ele. Cînd reginei puţin îi pasă de regat, cînd — dacă n-am sta noi de veghe — ar trage acest regat în prăpastia fără fund a dispreţului ei faţă de realitate, cine ne spune nouă că poate tocmai atunci ea este reprezentanta cea mai îndreptăţită a poporului ei şi că oferă astfel lumii esenţialul a tot ce poate dărui Spania acestei lumi ?

CARDONA : Aţi făcut totul pentru a păstra totul, iar ea face totul pentru a dărîma totul, fiindcă nu are decît o dorinţă : totul să meargă rău şi totul să piară. Şi, totuşi, astfel vorbiţi despre ea ?

CISNEROS : Nu poţi să-ţi dai seama ce înseamnă dispreţul ei... care anulează întreg Universul. Cum m-a făcut să simt că mă socoteşte josnic fiindcă încerc să mă amestec în mersul evenimentelor. Cum caută să mă umilească ! Regina a redeschis în mine acea rană niciodată cu adevărat închisă, rana unei ispite nesatisfăcute. Astfel, a făcut din nou să strălucească în faţa ochilor mei acea refugiere monahală pe care în mai multe rînduri am încercat-o şi de care de alte cîteva ori am fost iarăşi ispitit. Toată viaţa mea am luptat pentru a dobîndi singurătatea.

CARDONA : Atîţia oameni sălăşuiesc laolaltă în domnia voastră ! Franciscanul, cardinalul, literatul, omul de Stat, căpitanul. Cînd aţi cucerit Oranul, n-aţi suspinat că n-aţi ales calea armelor ?

CISNEROS : Singurul lucru după care mereu am suspinat a fost cufundarea totală în sihăstrie şi renunţare. Regina m-a pus faţă în faţă cu tot ce e mai adînc în făptura mea, cu o parte din mine pe care nu îndrăznesc s-o privesc, fiindcă mă atrage ca o vrajă. Aş vrea să mă prosternez, să-mi sprijin fruntea de pămînt, să închin tot prinosul meu de iubire lui Dumnezeu şi să nu mai fac nimic altceva. Să simt în mine şi în afara mea acel ocean de reculegere şi adorare care năzuieşte să se înfiripeze dar care nu se poate statornici din pricina treburilor pămîntene de care sînt crucificat, din pricina turmei omeneşti care mă sfîşie părticică cu părticică de dimineaţa pînă seară. Necontenit „n-am timp", necontenit silit să amîn pe mai tîrziu aceste ceasuri de confruntare fulgurantă care să mă ridice, în sfîrşit, deasupra mea, după tot molozul zilnicului. Pînă şi rugile mele sînt otrăvite de pămînt : în timp ce mă strădui să mă înalţ întru Domnul, îmi dau seama, plin de cumplită ruşinare, că-i cer să mă îndrumeze cum să port cu vorba pe cutare sau pe cutare, dacă nu chiar să-l corup. Regina nu trăieşte decît în aşteptarea momentului în care să bea din ulcica ei cu apă. Am şi eu o apă a mea, izvorîtă din dumnezeire, care mă îmbată dar abia ajung la această apă şi o mînă îmi acoperă faţa şi mi-o afundă din nou în noroi.

CARDONA : Şi noroiul îmbată. Spuneţi că mintea domniei voastre este străină operei pe care o înfăptuiţi. Dar nu fiinţaţi decît prin ceea ce înfăptuiţi. Dacă aţi fi

încetat să înfăptuiţi, demult aţi fi încetat să şi fiinţaţi. Aţi recunoscut-o singur cîndva. Vreau să spun, alaltăieri.

CISNEROS : Aş fi fiinţat în Viaţa adevărată. Cîţi ani mi-am aparţinut numai mie, adică lui Dumnezeu ? Doar trei ani cît am stat la mînăstire. Şi — într-o oarecare măsură — în timpul celor şase ani petrecuţi în închisoare. Din cei optzeci şi doi de ani pe care i-am trăit, numai nouă am fiinţat. Acest adevăr mi l-a amintit regina, a ! cu cîtă cruzime ! Fireşte mi-am primit răsplata. Am obţinut pălăria roşie pentru că am trădat pe Dumnezeu.

CARDONA *(vehement)* : Datorită unei nenorocite, aţi aflat că nu vă place să cîrmuiţi. Dealtfel, l-aţi ameninţat în mai multe rînduri pe regele Carol că vă retrageţi în dioceza domniei voastre. Dar numai dacă nu vă acordă puteri mai întinse !

CISNEROS *(după o tăcere, visător)* : Alături de regină pierzi cu totul noţiunea timpului şi a locului... Ne-ai văzut, nu-i aşa ? Ţi-ai dat desigur seama că erau două fantome la fel. Doar fantomele au ceva bun : nu fac parte din această lume. *(Arătînd o uşă.)* Acolo se află camera mea de culcare cu patul de paradă. *(Scoate o cheie din buzunar şi deschide o altă uşă care dă într-un soi de chilie.)* Şi aici, piatra goală pe care dorm îmbrăcat : nici unul din servitorii mei nu a pus vreodată piciorul în această chilie. *(Deschizîndu-şi mantia şi sutana.)* Iată dimia. *(Arătînd dimia.)*

Şi, sub dimie, ciliciul... Nu fac bine că-ţi arăt asta, dar simt nevoia să mă justific.

CARDONA : Cred că nu şi în ochii lumii. Care şi aşa vă învinuieşte că vă daţi prea mult în spectacol. S-ar îngrozi de ciudăţeniile domniei voastre.

CISNEROS : Aş vrea să mă justific în ochii reginei. Înţelege-mă : m-am dus la ea să-i cer să facă un sacrificiu şi să-şi dea mai multă osteneală ca să salveze aparenţele. Dar pentru ca eu să-mi impun necontenita suferinţă de a respecta formele exterioare, a fost nevoie de o bulă papală. Numai datorită autorităţii Vaticanului am fost silit să duc felul de viaţă al prelaţilor. Regina e femeia cea mai bogată din lume, iar rangul meu este cel dintîi şi cel mai puternic al Bisericii — după acela al Sfîntului Scaun. Eu sînt mai avut şi mai puternic decît întreaga nobilime a Spaniei. Şi regina trăieşte într-o cameră jalnică, iar eu trebuie să mă ascund ca să trăesc ca un călugăr. Ei i se întîmplă să doarmă şi pe jos, iar eu dorm mereu pe jos. Ea îşi cîrpeşte rochiile ; eu îmi pingelesc sandalele. Ea nu mai vrea să vadă nici aur, nici argint, mănîncă din vase de pămînt, fără faţă de masă şi fără şervet ; la fel făceam şi eu, dar Roma mi-a interzis s-o mai fac. Ca şi mine, regina urăşte tot ce e plăcere. La fel, pe ea nu o interesează nimic, şi pe mine, care trebuie să fiu ţinut la curent cu toate, de asemenea nu mă interesează nimic. Stema de pe sigiliul pe care şi l-a ales este compusă dintr-un

păun regal pe un glob pămîntesc, şi dedesubt cuvîntul *Vanitas*. Un monah şi-ar alege oare un alt sigiliu ? *(Chipul i se luminează.)* Oh ! ce ţel pentru o viaţă de om, să ibzuteşti să obţii ca tot ce e sfînt în această femeie să fie consacrat unei cauze înalte pe care s-o slujească !

CARDONA : Tot ce e sfînt ?

CISNEROS : Nepăsarea faţă de lucrurile din această lume este întotdeauna un lucru sfînt ; chiar cînd Dumnezeu este absent din această nepăsare, ea este de esenţă dumnezeiască. Regina şi cu mine negăm ceea ce sîntem socotiţi a fi : amîndoi aparţinem aceleiaşi specii. Cei ce au întrevăzut ceea ce ea numeşte *nimicul*, iar eu numesc *Dumnezeu*, au aceeaşi lumină în ochi. Abia ieri, am înţeles acest lucru. Regina a rostit în faţa mea cuvinte cumplite şi aproape am ameninţat-o că o voi pune sub supravegherea Sfîntului Oficiu. Pe de altă parte, tot ieri au fost momente în care puţin a lipsit să-i cer să-mi dea binecuvîntarea ei.

CARDONA : E foarte interesant, monseniore unchi al meu, să fiţi văzut un pic descumpănit.

CISNEROS *(visător)* : Nimic nu mi-ar fi mai uşor decît s-o trimit în faţa Inchiziţiei. Chiar împotriva voinţei regelui Carol. Ar fi pentru mine o nouă bătălie. La vîrsta mea, un mare risc te întinereşte cu treizeci de ani. Sau cine ştie ? poate chiar cu sprijinul lui Carol...

CARDONA : Iată cum patima politică îşi scoate din nou capul la iveală.

CISNEROS : Nu doresc ceea ce îmi place, ci dimpotrivă, ceea ce nu-mi place. Setea aprinsă a sihăstriei a tăbărît pe mine şi m-a cuprins ca un acces de febră. Să mă reîntorc la mănăstire — am şi ales la care : la Yuste — să-l las pe Ruiz să administreze arhiepiscopatul din Toledo, să uit de acest vis urît care au ajuns să fie oamenii, să uit de tot ce am făcut şi de ce mi s-a făcut, să uit totul, totul în afară de Dumnezeu, să-mi pregătesc veşnicia. Dar, vai ! ceasul pustniciei nu a sunat încă pentru mine. În ziua în care o sută de mii de arabi înconjuraseră palatul meu din Grenada şi ameninţau să-l ia cu asalt, mi s-a înlesnit un mijloc de fugă : nu am primit. Nici de data aceasta nu voi primi, tocmai acum cînd soseşte un rege-copil, purtînd în mîna sa stîngă regatul pămîntului. El abia a împlinit şaptesprezece ani şi eu am optzeci şi doi. Cîte lucruri îl pot învăţa şi de la cine le-ar afla — spune-mi doar un singur nume — dacă nu de la mine ? Eu l-am făcut rege, sînt părintele lui, e o datorie pentru mine să-i predau tot pentru ce am trăit, tot care se desfăşoară în urma mea ca o trenă-datorie de care regina mi-a spus — oh ! Doamne ! cu ce glas din altă lume — că fiul ei va fi înghiţit.

CARDONA : Admiraţi pe regină pentru că v-a spus aşa ceva ; şi eu v-am spus-o, alaltăieri, şi din acea clipă

v-aţi înverşunat împotriva mea. De ce această deosebire ?

CISNEROS : Pentru că ea, este ea...

CARDONA : Şi pentru că eu, sînt eu. Pe regină, pe această nebună, a cărei sminteală a uneltit necontenit împotriva domniei voastre, o ascultaţi. Pe rege, un copilandru înconjurat de tot ceea ce ne vrea răul, îl idolatrizaţi ! *(Încet, cu ură.)* Un rege născut în latrină !

CISNEROS : Ce spui ? Cum îndrăzneşti ?

CARDONA : Lealitatea necugetată a domniei voastre ! Dar pe cei care vă iubesc şi vă slujesc, nici nu-i vedeţi : deschideţi ochii ! Vedeţi şi pe cei care vă iubesc.

CISNEROS : Nu văd nimic.

CARDONA : Ei bine ! Monseniore unchi al meu, trebuie totuşi să vă spun că regele Carol... *(Se opreşte.)*

CISNEROS : De ce ai tăcut. Continuă...

CARDONA : Regele mi-a spus... *(Se opreşte.)*

CISNEROS : Regele ţi-a spus altceva decît ceea ce mi-ai raportat ? *(Tăcere.)* Sînt foarte bătrîn, Luis. Orice s-ar petrece în mine şi orice aş spune, trăiesc în durere. Pricina acestei dureri, este că tot ce am zidit îmi alunecă printre degete : pămîntul se cască sub mine. Regina se cufundă în nebunie şi eu în moarte. Viitorul va spune că am murit cu o seninătate creştină. Şi ar fi adevărat, de n-ar fi vorba de ţara mea. De ce am altă patrie decît cea cerească ? De ce am iubit Spania ?

CARDONA : Şi moartea, n-o iubiţi ?

CISNEROS : Nu iubesc ceea ce las. Vai de ce n-ai apucat să faci cît mai erai în viaţă ! De aceea mă întreb dacă tragedia este moartea în sine sau moştenitorii. Moştenitorul meu este Carol. Trebuie deci să mă străduiesc să-l fac să însemne cît mai puţin cu putinţă un dezastru.

CARDONA : Un dezastru ?

CISNEROS : Carol nu este Cisneros.

CARDONA : La plecare, am lăsat aici un om vajnic. Şi la reîntoarcere găsesc un om la pămînt. Iată opera nebuniei.

CISNEROS : Un austriac va veni la cîrma Spaniei şi va veni fiindcă aşa glăsuieşte legea. Flamanzii vor cîrmui Spania şi o vor face de asemenea potrivit legii. Nu ştii ce înseamnă să fii cîrmuit de duşman. Nu de duşmanul făţiş care te calcă în picioare cu cizma lui, în faţa lui Dumnezeu. Ci de străinul aciuat în ţară în chip legal. Am pus şi eu umărul la această înscăunare, fiindcă orice altceva ar fi fost şi mai rău. Ferdinand nu mă putea suferi, dar cînd a fost să închidă ochii, mie mi-a încredinţat regenţa ! Şi pentru el, orice altceva ar fi fost mult mai rău. *(Cu multă emoţie, aproape tremurînd.)* Se vorbeşte mult despre îndurare. Dar cine este îndurător cu bătrîneţea ? Cine are îndurare pentru mine ? Cine îmi mulţumeşte pentru strădania nemaiauzită pe care o fac ca să trăiesc, pentru a mai cîrmui încă, pentru

a încerca ca totul să mai rămînă în picioare în jurul meu, cînd eu nu mă mai țin ? Cine îmi mulțumește că mă îngrijorez de ce s-ar putea întîmpla mîine, cînd pentru mine nu mai există mîine ? Nimeni. De pretutindeni critici, numai învinuiri, numai amenințări. Ele bîzîie în jurul meu ca muștele în jurul unui catîr...

CARDONA : Vă tînguiți ca Ioana Nebuna : „Orice fac este rău". Un om ca domnia voastră n-ar trebui să aibă nevoie să i se dea dreptate.

CISNEROS : Se controlează vinul pe care-l beau, pînă și apa cu care se spală aceste lespezi. De două ori au încercat să mă otrăvească... Chiar și cînd dorm, dușmanii mă hăituiesc pînă și în visele mele.

CARDONA : Cunoaștem taina domniei voastre, pe care mi-ați mărturisit-o odată : adevărul e că vă plăcea să stîrniți ura celor din jur. Dar acum nu vă mai place. Ce se întîmplă ?

CISNEROS : Ei da, ce se întîmplă ? Acum chiar eu te întreb. Cu ce am greșit ? Cu ce m-am făcut vinovat ?

CARDONA : Cu tot.

CISNEROS : Cu care tot ?

CARDONA : Cu tot ce ați făcut.

CISNEROS : N-am făcut decît binele.

CARDONA : Întotdeauna trecînd dincolo de margini, doborînd, strivind. Acum culegeți ce ați semănat.

CISNEROS : Oamenii întruchipează răul. Cum ai putea face binele, fără să-i constrîngi ? Și apoi, cu cît au

suferit mai mult din pricina mea, cu atît i-am apropiat de Dumnezeu.

CARDONA : Și de ce să purtați grija oamenilor ? De ce să vreți să-i cîrmuiți mai departe ? De ce să vă neliniștiți de ceea ce ați făcut ? Cînd tocmai spuneați că nu năzuiți decît cufundarea totală în renunțare și sihăstrie.

CISNEROS : O operă de douăzeci și cinci de ani... ! Am făcut în douăzeci și cinci de ani ceea ce alții nu fac în patruzeci.

CARDONA : Adineauri cugetați și vorbeați ca un sfînt pentru care doar Dumnezeu există, și acum gîndiți ca un negustor pe patul de moarte.

CISNEROS : Regina m-a cufundat într-o tulburare de care cauți să profiți.

CARDONA : Și domnia voastră ați profitat alaltăieri de tulburarea pricinuită de moartea copilei mele. *(Aprig și cu sarcasm.)* Aveți o îndatorire imperioasă în fața căreia nu puteți da înapoi. Atunci bucurați-vă din toată inima de ea, puneți umărul la împlinirea ei. A ! ce frumos ar fi ca opera domniei voastre să se prăbușească odată cu eminența voastră ! Înainte de a muri ar trebui să nimiciți singur opera domniei voastre ! S-o nimiciți ? Nu : s-o sfîrtecați cu propriile voastre mîini, prin acte, printr-un testament, așa cum fac copiii cînd, văzînd cum valurile mării se reîntorc spre țărm și cresc, dărîmă ei singuri castelele de nisip pe care se străduiseră o zi întreagă să le construiască. Organizați singur marele naufragiu al cora-

biei voastre. Astfel, în clipa morții ați declara solemn lumii că tot ceea ce ați făcut fusese doar bătaie de joc. Iată ceea ce ar dobîndi o mare semnificație și ar fi demn de un om atît de excepțional ca eminența voastră. Iată de asemeni, monseniore, ceea ce ar fi demn și de regină. Și socotesc că acest singur argument ar trebui să fie de ajuns pentru a vă convinge. *(Tăcere.)* Nu răspundeți nimic ? Nu sînteți ispitit ? *(Tăcere.)* Ei, văd că țineți mult la înfăptuirile domniei voastre. Dar eu nu vă înțeleg, nu, nu vă înțeleg !

CISNEROS : Faci parte din lumea celor vii, iar eu din lumea morților ; nu există limbaj comun între noi. Un adevăr pentru vii, un adevăr pentru morți.

CARDONA : Am să vă mai spun și altceva : distrugînd, la moarte, opera politică a domniei voastre, l-ați regăsi, în sfîrșit, pe Dumnezeu. Gîndiți-vă bine : ceea ce vă spun eu acum v-ar fi spus și regina.

CISNEROS : Să-mi distrug opera, dar cum ?

CARDONA : E întotdeauna atît de ușor să distrugi. Vedeți, sînteți totuși ispitit.

CISNEROS : E în tine ceva diabolic... *(Schimbîndu-se la față.)* Nu mă simt bine. Lasă-mă... Nu, stai ! O prezență mă jupoaie de viu, și singurătatea mă înspăimîntă. O criză... Am avut una la fel și acum trei săptămîni.

CARDONA : Nu vreți să vă întindeți ?

CISNEROS : Nu, nu vreau întins : așezat. *(Se așază, își duce mîinile la frunte.)* Ah ! e cumplit ! *(Pare să-și piardă cunoștiința ; Cardona îl sprijină.)* Mintea mi

se rătăcește. Ești dumneata, Luis ? Sau nu ai fost aici decît adineauri ?

CARDONA : Sînt aici. Să-l chem pe Campos ?

CISNEROS : Nu ! *(Rămîne așezat un timp destul de lung, făcînd gesturi fără sens, cu aerul năuc.)*

CARDONA : Vă rog, lăsați-mă să-l chem pe medic. Nu puteți sta astfel.

CISNEROS *(ridicîndu-se, și îndreptîndu-se șovăind spre birou, unde se așază* : Mă simt cît se poate de bine. Pun ordine în aceste hîrtii cu o minte limpede și întreagă. *(Cu mîinile tremurînd, pune hîrtii în dosare, dar în mod vădit fără să știe ce face. Apoi se ridică și, ca un om beat, se duce să se sprijine de un perete.)* Sînt foarte bine. Cucerirea Indiilor de Nord ar fi pentru mine un joc de copil. Cît fac șapte ori nouă ?

CARDONA : Așezați-vă. Mă înspăimîntați. *(Apropie un fotoliu, pe care Cisneros se așază, dar mai curînd se lasă să cadă.)*

CISNEROS : Te-am întrebat : cît fac șapte ori nouă ?

CARDONA : Îl chem pe Campos, cu sau fără voia domniei voastre.

CISNEROS : Campos : el a încercat să mă otrăvească.

CARDONA : Nu, nu !

CISNEROS *(cu glasul stins)* : Să vină repede.

CARDONA *(ia un clopoțel de pe masă și-l scutură ; intră un lacheu)* : Cheamă-l cît mai repede pe doctorul Campos ! *(Încet.)* Și pe părintele Altamiro, ca să-l spovedească. Repede ! Repede !

CISNEROS *(glas din ce în ce mai stins)* : Norii se risipesc. Iată sfîrșitul norilor...

SCENA A TREIA

CISNEROS, CARDONA, ESTIVEL, ARALO ; apoi, VARACALDO, ARHIEPISCOPUL GRENADEI

ESTIVEL : A fost chemat Campos. Cardinalul nu se simte bine ?

CARDONA : Mai mult decît atît : îi este cît se poate de rău. Pulsul aproape că nu se mai simte.

(În cursul replicilor următoare, cardinalul tace, cu ochii închiși, nemișcat și cu totul pierdut în veșmintele sale sacerdotale, în fundul fotoliului ; pare sfîrșit.)

ARALO : E galben ca ceara. Cred că își dă duhul.

ESTIVEL *(în extaz)* : Clipa, în sfîrșit, clipa mult visată. Și vom vedea minunea cu ochii noștri !

ARALO : S-ar zice că e un ogar învelit într-o pătură. Un ogar care nu mai e în stare să-și arate colții.

ESTIVEL : Iată-l deci pe cel ce-i făcea pe atîția să tremure și-i împiedica să doarmă ! Omul care dorește să inspire teamă e mai rău decît o fiară. *(Cu extaz.)* Acum, noi sîntem cei ce vom inspira teamă.

ARALO : Trebuie să recunoaștem că își dă duhul cu un firesc desăvîrșit.

CARDONA : Vă rog, duceți-vă și aduceți un pic de apă, să-i umezesc tîmplele. *(Nimeni nu se clintește.)*

ARHIEPISCOPUL *(lui Cisneros)* : Mă recunoașteți ? Sînt Antonio de Rojas, arhiepiscopul Grenadei. Acum o jumătate de ceas, îmi mai dădeați porunci. Și iată că a trecut vremea poruncilor.

CARDONA : Respectați, monseniore, un om în pragul morții.

ARHIEPISCOPUL : Respect în el moartea, nu pe om.

ESTIVEL *(aruncîndu-se în genunchi, cu mîinile împreunate)* : Doamne, fă-l să moară ! Doamne, fă-l să moară !

ARALO : Doamne, fă-l să moară !

ARHIEPISCOPUL : Retrage-te, domnule Nepot. Și cu domnia ta s-a sfîrșit. *(Cardinalului.)* A fost o vreme pentru a face. Acum a sosit vremea de a desface și de a face altceva decît ceea ce ai făcut, cardinale.

ESTIVEL *(tot în genunchi, arhiepiscopului)* : Ocărîți-l bine. În starea în care se află, ocările noastre pot să-i grăbească sfîrșitul.

CARDONA *(valetului care se întoarce)* : Și, părintele ? Și, medicul ?

VALETUL : Doctorul Campos sosește îndată. Dar pe părinte, nu-l găsim în palat.

CARDONA *(arhiepiscopului)* : Monseniore, vă rog, dați-i repede iertarea păcatelor.

ARHIEPISCOPUL : Dacă va crede de cuviință, Dumnezeu îl va ierta fără să mai fie nevoie de mine.

ARALO *(tot în genunchi)* : Doamne, fă-l să moară ! Doamne, fă-l să moară !

CARDONA *(cardinalului)* : Putem face ceva pentru domnia voastră ? Doriți ceva ?

CISNEROS *(cu glas stins)* : Aș vrea să nu mai văd chipuri omenești.

ARALO *(ridicîndu-se cu spaimă)* : Vorbește încă și aude... Să ne îndepărtăm.

VARACALDO : Monseniore, numirea mea la secretariatul decorațiilor militare pe care mi-ați făgăduit-o... Dacă

ați putea s-o confirmați de față cu martorii... Știți că tot viitorul meu depinde de ea...

CARDONA : Monseniore, păreți foarte slăbit. Dacă cumva ceasul hotărît de Cel-de-Sus ar fi aproape, trebuie să rostiți rugăciunile celor pe ducă.

CISNEROS *(cu o vigoare neașteptată)* : Nu ! nu !

CARDONA : Țineți această lumînare sfințită în mînă.

CISNEROS *(lăsînd să cadă lumînarea care i se punea în mîini)* : Nu ! nu !

ARHIEPISCOPUL *(se apleacă spre cardinal și-i spune în față)* : Vom depune mărturie că ați murit refuzînd să-l invocați pe Mîntuitor.

CARDONA : Redeschide ochii.

ARHIEPISCOPUL : Ați spus că nu vreți să vedeți chipuri omenești. Vom depune mărturie că ați murit respingînd comunitatea fraților domniei voastre.

VARACALDO : Monseniore, pentru numirea mea, știți... sînt aici singurul secretar care cunoaște latina și se descurcă în socoteli. Numai eu mă pricep.

CARDONA : Lasă-l, domnule licențiat. Vezi bine că-și revine. Nu-l amețí.

VARACALDO : Cardinalul mi-a făgăduit de asemeni secretariatul Sfintei Inchiziții...

CARDONA : Se află aici și oameni care l-au slujit cinstit pe cardinal. Dar domnia ta !...

VARACALDO : Eu ?

CARDONA : Ai îndrăznit să scrii despre el că „slujitorul lui Dumnezeu a știut bine să se slujească pe el însuși" !

VARACALDO : Protestez : pot dovedi că eminența sa avea în mine mai multă încredere decît în oricine pe lume !

CISNEROS *(revenindu-și cu totul, spune cu un glas puternic și sigur de el)* : Nu voi muri înainte de a-l fi întîlnit pe rege.

CARDONA : Vedeți, nu era atît de grav...

CISNEROS : Voi trăi pentru a-l întîmpina pe rege.

(Estivel, Aralo și arhiepiscopul Granadei profită de intrarea doctorului Campos pentru a se retrage.)

SCENA A PATRA

CISNEROS, CARDONA, VARACALDO, CAMPOS

CAMPOS : Ce s-a întîmplat ?

CISNEROS : Nimic. Cînd va fi să mor, îți voi da de știre. Îl voi întîmpina pe rege. Îi voi spune ceea ce am de spus. Apoi, dacă trebuie, voi muri. Știu de ce am avut această slăbiciune. Din pricină că n-am luat azi dimineață sfînta împărtășanie.

CARDONA : Dar Dumnezeu el însuși vă învie.

CISNEROS : Îi auzeam acoperindu-mă de ocări. Am prelungit dinadins leșinul.

CARDONA : Nu asta spuneați adineaori.

CISNEROS : Ce spuneam ?

CARDONA : Că nu mai vreți să vedeți chipuri omenești.

CISNEROS *(cu emoție)* : Încă o vorbă a reginei : „Nu-mi plac chipurile"... Îmi era silă de chipurile lor, dar ca

prin vis le auzeam ocările şi îmi plăceau ; ele m-au readus la viaţă. *(Lui Varacaldo.)* Pregăteşte un ordin de arestare pentru arhiepiscopul Grenadei. Va fi închis în Turnul din Calahora.

VARACALDO : Ce motiv vom invoca ?

CISNEROS : Nici unul. Cît priveşte pe ceilalţi doi, ei uită că bunii lor prieteni, răsculaţii de la Villafrades, pot fi striviţi peste un ceas. Trimete un curier lui Sarmienta. Să înainteze spre Villafrades să bombardeze oraşul, să-l radă de pe faţa pămîntului, să se arunce sare pe ruine şi totul să fie încheiat pînă mîine seară.

SCENA A CINCEA

CISNEROS, CARDONA

CARDONA : E groaznic !

CISNEROS : În situaţia în care mă aflu, lucrurile nu trebuie făcute pe jumătate, ci în chip înspăimîntător. Numai astfel sînt bine făcute.

CARDONA : Vreţi să vă asiguraţi că sînteţi viu.

CISNEROS : Pot să te asigur că cel ce nu va da ascultare, oricine ar fi el, va răspunde în faţa mea şi a lui Dumnezeu.

CARDONA : Duşmănia personală pe care o are faţă de domnia voastră arhiepiscopul Grenadei...

CISNEROS : Duşmanii mei personali sînt, tocmai prin aceasta, însăşi duşmanii Statului.

CARDONA : Şi apoi, n-ar trebui să vă purtaţi astfel cu cei din Villafrades. Vina nu e toată de partea lor.

CISNEROS *(arătînd fereastra)* : Cu ceea ce se află jos, voi avea întotdeauna dreptate.

CARDONA : Ce se află jos ? Ah ! da, tunurile domniei voastre ! Tunuri în curtea palatului domniei voastre, ca şi cum ar fi o cetate întărită. Şi fumul lor care se răspîndeşte peste tot şi miroase greu...

CISNEROS : Îmi place mai mult mirosul tunurilor mele decît parfumurile Arabiei.

CARDONA : Totuşi după cîte ştiu nu sîntem în război.

CISNEROS : Eşti întotdeauna în război pentru rege şi pentru Credinţă. Să razi Villafrades este poate un act îndoielnic, dar este un act care slujeşte Statul. Orice discuţie este deci de prisos.

CARDONA : Tunurile domniei voastre care trag cu ghiulele albe numai ca să facă zgomot !

CISNEROS *(schimbînd vorba)* : Ai crezut că am să mor. Voi trăi ca să-l primesc pe regele meu. Voi trăi de asemeni pentru a vedea nimicirea celor pe care s-ar putea să mă pomenesc urîndu-i, dacă ar fi cu putinţă să urăşti cu Dumnezeu şi de dragul lui Dumnezeu. Una din tăriile mele e faptul că niciodată n-am iertat. Şi apoi, să ierţi, să ierţi ! Numai frica iartă. N-a sosit încă ceasul să fiu căsăpit de toţi. Ceasul acela va veni şi el, dar îl vor mai avea de aşteptat. Dealtfel,

voi muri în aşa fel încît moartea mea să-i stingherească pe toţi.

CARDONA : Mori cum poţi.

CISNEROS : Mori cum eşti, şi mori cum vrei. Cheamă-l pe Varacaldo. Am să-i dictez nişte scrisori. *(Cardona, la rîndul său, se îndreptă dintr-odată spre fereastră. Dar Cisneros îl recheamă.)* Adineauri — nu-i aşa ? — am strigat : Ah ! e cumplit !

CARDONA : Da.

CISNEROS : Nu vei spune nimănui că am strigat. Dar ştiu bine că totuşi o vei spune. *(Cardona priveşte pe fereastră.)* La ce te uiţi ?

CARDONA : Mi s-a părut că nişte călăreţi sosiţi în galop s-au oprit în faţa palatului.

CISNEROS : Visezi. Am ureche încă fină.

CARDONA *(cu exaltare)* : Cînd am crezut că veţi muri... Iertaţi-mă, dar bătăile inimii mă înăbuşă. Vă iubesc, părinte, şi vă respect cu veneraţie ; va fi partea mea de fericire pe pămînt şi în ceruri, că mi-a fost dat să stau în preajma unui om ca domnia voastră...

CISNEROS *(dîndu-se înapoi)* : Acest ton îmi displace.

CARDONA : ...dar aţi vrut întotdeauna să mă umiliţi...

CISNEROS : Te-am umilit ? Nu-mi amintesc.

CARDONA : De ce m-aţi luat în seamă ? De ce m-aţi dispreţuit ? Cine vă va apăra după moartea domniei voastre, dacă nu eu ?

CISNEROS : Nu te dispreţuiesc deloc, dragul meu Luis...

CARDONA : Nu-mi spuneţi „dragul meu Luis“. Acest fel de a-mi spune dovedeşte că mă dispreţuiţi.

CISNEROS : Îţi pierzi capul.

CARDONA : Dacă aş fi putut vorbi cu domnia voastră, o singură dată, omeneşte... Un cuvînt un singur cuvînt, în anumite ceasuri, ar fi de ajuns. Dar nu l-aţi spus niciodată. Eraţi în altă parte.

CISNEROS : Da, eram în altă parte.

(Se aude afară tropot de cai, foarte limpede de data aceasta. Cîinii latră. Cardona se duce, din nou, febril, la fereastră.)

CARDONA : Un curier al regelui !

CISNEROS : Al regelui ?

CARDONA : Priviţi flamurile cu turnuri şi cu lei.

CISNEROS : Nu văd bine. *(Se îndreaptă spre uşă unde se aude zgomot.)*

UN CURTEAN DE SERVICIU *(intrînd)* : Seniorul conte de Lemos, vesteşte pe eminenţa voastră că şi-a rupt un picior căzînd de pe cal şi că nu va putea merge poimîine la Majados. Va scrie el însuşi eminenţei voastre. *(Cardinalul îi face semn că se poate retrage.)*

CISNEROS *(lui Cardona)* : Ce te-a făcut să crezi că era o ştafetă a regelui ?

CARDONA : Blazonul familiei Lemos are aceleaşi culori ca armele Castiliei.

CISNEROS *(cu îngrijorare)* : Regele ţi-a vorbit ieri. De ce să-mi trimită un curier astăzi ?

CARDONA : S-ar fi putut întîmpla... *(Se opreşte.)*

CISNEROS : Nimic nu se mai întîmplă numai acolo unde aş vrea eu să fiu. Dar aici, pe pămînt, se mai întîmplă multe lucruri. Ce s-a petrecut ? Vreau să ştiu totul.

A spus oare regele că va trimite o scrisoare ? Există scrisori care nu mi se dau...

CARDONA : Ce importanță are ce se întîmplă ? Și de ce această îngrijorare, de vreme ce — destul mi-ați spus-o — sînteți dincolo de ținta oamenilor, de vreme ce întru nimic nu sînteți ca ceilalți ?

(Din nou zgomot de cai și lătrat de cîini. Unul din cîini va continua să latre, singur, la intervale mai mult sau mai puțin dese, pînă la sfîrșitul piesei.)

CISNEROS : Alți călăreți ! *(Se duce la fereastră.)* Oameni ai regelui ! De data aceasta nu ne mai putem înșela : sînt patru aghiotanți. *(A pălit. Cu violență.)* De ce te uiți așa la mine ? Am oare moartea înscrisă pe față ? Încetează deci să mă cercetezi astfel cu privirea ! *(Cardona se apropie și el de fereastră.)* Cum de ai presimțit că va veni un trimis al regelui ? Știai ceva și nu mi-ai spus ? M-ai trădat totuși ! Sigur !

CARDONA : Dacă e „sigur", de ce m-ați trimis ?

CISNEROS *(umil)* : De domnia ta mă îndoiam mai puțin decît de toți ceilalți.

CARDONA : Vă îndoiați deci și de mine, singur o recunoașteți. Și totuși m-ați trimis. Patima a fost mai tare. Care patimă ? Voiați să mă puneți cu botul pe labe : copiii pe care-i arunci în apă trebuie vrînd-nevrînd să înoate. Ați voit să mă și expuneți la o primejdie. Bine spunea regina, acte în aparență raționale, dar pe care, în realitate, nu le comiteți decît impins de mînie pătimașă. Mai înainte și ducele de Infantado v-a spus-o, prin gura nerodului său de capelan.

CISNEROS : Ce ți-a spus regele ? Și ce i-ai spus ? A, cu siguranță nimic rău împotriva mea. Dar i-ai spus ceea ce e bine pentru fiecare să-i spună în acest moment, m-ai dezaprobat pentru că în aceste împrejurări se cade să fiu dezaprobat. M-ai trădat ca să fii la fel ca ceilalți, ceea ce este chipul cel mai josnic de a trăda, procedeu demn de a fi strivit cu piciorul ca un scuipat. Ei bine : răspunde ! Domnia ta, vajnicul căpitan, ai măcar curajul să-mi răspunzi : „Da, asta am făcut".

CARDONA : Da, asta am făcut !

CISNEROS : Te vei reîntoarce la regimentul domniei tale, așa cum doreai. Și niciodată nu te vei mai arăta în fața mea. Știi că mă descotorosesc de oameni fără greutate.

CARDONA : Puteam să nu vă spun nimic. Din respect pentru domnia voastră v-am spus-o. Am pentru domnia voastră un respect nemărginit. Dacă erați puțin mai generos...

CISNEROS : Am fost de prea multe ori generos și de prea multe ori zadarnic. Și mărinimia se tocește.

CARDONA : Și gestul de a vă descotorisi de oameni dovedește că existați.

CISNEROS : Ia-ți înapoi cartea pe care mi-ai adus-o în dar. *(Ia un infolio de pe raftul cel mai apropiat al bibliotecii, dar brațul său nu poate s-o țină, cartea stă să cadă.)* Ia-o domnia ta însuți. Nu pot. *(Cardona ia*

cartea și o pune pe masă. În acest moment, lacheii deschid ușa.)

CISNEROS : Faceți pe cîinele acela să nu mai latre ! Sîntem aici cu Dumnezeu și cu regele, nu cu cîinii !

SCENA A ȘASEA

ACEIAȘI, UN CURTEAN, VAN ARPEN, LA MOTA

CURTEANUL : Monseniore, baronul Van Arpen a sosit, cu un mesaj din partea regelui. Don Diego de la Mota îl însoțește. Trebuie să fie un mesaj important, de vreme ce regele l-a trimis prin unul din sfetnicii săi...

CISNEROS *(dintr-odată înseninat, cel puțin în aparență)* : Van Arpen este unul dintre rarii oameni de bine din jurul regelui. Și don Diego este un prieten în tabăra potrivnică. *(În acest moment se aud clopotele vecerniei ; sunetul lor se amestecă cu lătratul cîinelui.)* Vecernia !... În cîteva zile, toate clopotele Madridului vor suna pentru intrarea regelui nostru. Să ne rugăm pentru ca scrisoarea regelui nostru să fie o scrisoare bună.

(Cardinalul îngenunchează, pe amîndoi genunchii, cu multă greutate. Curteanul și Cardona îndoaie un genunchi. Se roagă în șoaptă. Apoi :

CISNEROS : Spune-i baronului Van Arpen să intre.

(Van Arpen și La Mota intră. Van Arpen în haine de culori țipătoare. În timpul întregii scene, La Mota va sta deoparte nemișcat și rigid.)

VAN ARPEN *(cu un genunchi în pămînt în fața cardinalului, foarte ceremonios)* : Monseniore, vă sărut mîinile și mă declar fiu respectuos și supus al domniei voastre. Domnul căpitan Cardona v-a vestit desigur sosirea mea. *(Cardinalul se întoarce spre Cardona plin de mirare.)* Sînt purtător al unei scrisori adresată de suveran reverendisimei voastre înălțimi și dictată de majestatea sa chiar ieri. De vreme ce cerul a vrut ca eu să fiu cel dintîi sol al Curții care să aibă cinstea să se afle în sfințita eminenței voastre prezențe, asigur pe reverendisima voastră înălțime că nimic pe lume nu ne este tuturor mai scump decît dragostea pe care popoarele Spaniei și eminența voastră însăși o poartă majestății sale regelui. De această dragoste, întru totul împărtășită, vă pot asigura că vă bucurați în aceeași caldă măsură. Între cei care sosesc și domnia voastră, nu au existat nici un fel de umbre, și nici nu se vor ivi. În tot cuprinsul regatului, unirea va fi, de aici înainte, mai desăvîrșită ca oricînd. Cer eminenței voastre binecuvîntarea sa.

CISNEROS : V-o dau și vă asigur că vorbele domniei voastre mi-au fost plăcute. *(Îi dă binecuvîntarea. Apoi îi spune binevoitor lui La Mota :)* Don Diego, nu ți-am urat bun sosit...

(La Mota nu răspunde, și nu se clintește. După o scurtă tăcere, cardinalul îi dă de departe binecuvîntarea. Apoi se duce spre ușă și strigă, mîniat, servitorilor de afară : „Ce înseamnă asta ? De ce nu mi se dă ascultare ? Nu e cu putință ca cineva să se ducă să gonească blestematul acela de cîine ?“

Se reîntoarce, apoi, ia plicul pe care i-l întinde Van Arpen și-l apasă pe inimă. Apoi începe să citească ; o vie emoție i se întipărește pe față ; întinde plicul lui Cardona. Dar în aceeași clipă se răsgîndește și îl întinde lui Van Arpen.)

CISNEROS *(cu voce albă, lui Van Arpen)* : N-am citit decît rîndul care-mi poruncește să părăsesc Madridul și să mă retrag în dioceza mea de îndată ce voi fi pus pe rege la curent cu treburile țării. Vrei să citești ce urmează ?

VAN ARPEN *(citind)* : „Pentru a vă bucura de o odihnă atît de trebuitoare bătrîneței voastre".

CISNEROS : Apoi ?

VAN ARPEN : „Dumnezeu singur va putea răsplăti precum se cuvine, binele pe care l-ați adus Spaniei."

CISNEROS *(cu glas din ce în ce mai slab)* : Apoi ?

VAN ARPEN : „Nu voi înceta să am pentru eminența voastră respectul și dragostea unui fiu."

CISNEROS *(la fel)* : O, Doamne ! Ce am făcut ? Pentru ce această pedeapsă ? *(Cardinalul face un pas și parcă se poticnește ; lacrimi îi vin în ochi.)* Sărman rege, sărman rege ! Și el își va avea trădătorii lui...

(Începe să-și facă pe piept semnul crucii, dar nu ajunge să-l sfîrșească fiindcă dintr-odată se prăbușește. Nu se întinde pe lespezi ci rămîne încovoiat, chircit ca o muscă moartă. Cardona, cu un genunchi la pămînt, îl întinde, îi pipăie inima, face semn că a încetat din viață. Van Arpen ia o făclie și luminează grupul : tot restul încăperii rămîne cufundat într-o beznă adîncă, din care răsare numai fața palidă și gulerul la fel de palid ale lui La Mota.)

CARDONA : Era deci și el la fel cu ceilalți ! *(Deodată ridică una din mîinile cadavrului și o sărută.)* Părinte, iartă-mă, părinte !

VAN ARPEN *(punînd torța pe masă)* : Să nu-și închipuie că am încetat să-l judecăm.

LA MOTA : Într-o zi nu va mai fi nici măcar judecat!

(Afară, cîinele latră mai departe, fără încetare.)

CUPRINS

CATALOGUL GENERAL AL „BIBLIOTECII PENTRU TOȚI" (1960—1980)

1960

1. Mihai Eminescu — *Poezii ;* ed. a. II-a, 1964, ed. a III-a, 1965 ; ed. a IV-a, 1967 ; ed. a V-a, 1970 ; ed. a VI-a, 1971, ed. a VII-a, 1977, în 2 vol. (nr. 1 și 1 bis).
2. Ion Luca Caragiale — *Teatru ;* ed. a II-a, 1971, cu titlul : *O scrisoare pierdută.*
3. F. M. Dostoievski — *Amintiri din Casa morților.*
4—5. Vasile Alecsandri — *Culegere de proză,* 2 vol. (I. *Călătorie în Africa,* II. *Dridri).*
6. Ion Creangă — *Amintiri, povești, povestiri ;* ed. a II-a, 1967 ; ed. a III-a, 1969 I ; ed. a III-a, 1980.
7. Henri Barbusse — *Focul,* roman.
8. Mihail Sadoveanu — *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi Vodă,* roman.
9. Petre Ispirescu — *Basme, legende, snoave ;* ed. a II-a, 1966, cu titlul : Zîna-zînelor.
10. Feodor Gladkov — *Cimentul,* roman.
11. St. O. Iosif — *Versuri ;* ed. a II-a, 1965 ; ed.a III-a, 1968,

12. Henryk Sienkiewicz — *Nuvele.*
13. Mihai Beniuc — *Poezii.*
14. N. Ostrovski — *Născuți în furtună*, roman.
15. G. Coşbuc — *Fire de tort*; ed. a II-a, 1966, în 2 vol. (nr. 15 şi 15 bis) cu titlurile : I. *Fire de tort*, II. *Cîntece de vitejie*; ed. a III-a, 1969.
16. *** — *Alexandria * Esopia*; ed. a II-a, 1966.
17. Anatole France — *Crima lui Sylvestre Bonnard*, roman.
18. Nicolae Bălcescu — *Românii subt Mihai Voievod Viteazul.*
19. Al. Davila — *Vlaicu-Vodă*, dramă.
20. Tudor Arghezi — *Versuri.*
21. Maxim Gorki — *Copilăria.*
22. Maxim Gorki — *La stăpîn.*
23. Maxim Gorki — *Universitățile mele.*
24. Calistrat Hogaş — *Pe drumuri de munte*; ed. a II-a, 1967, în 2 vol. (nr. 24 şi 24 bis) cu titlurile : I. *Pe drumuri de munte*, II. *Amintiri*; ed. a III-a, 1969.
25. J. W. Goethe — *Suferințele tînărului Werther*, roman.
26—27. Zaharia Stancu, *Desculț*, roman, 2 vol.
28. I. S. Turgheniev — *În ajun*, roman.
29. Mihail Sadoveanu — *Soarele în baltă * Divanul persian*, povestiri.
30. Guy de Maupassant — *Bulgăre de seu*, nuvele şi schițe.
31—32. Ioan Slavici — *Nuvele*, 2 vol. (I. *Moara cu noroc*, II. *Pădureanca*); ed. a II-a 1965.
33. Kovács György — *Cu ghearele şi cu dinții*, roman.
34. Ion Ghica — *Din vremea lui Caragea (Scrisori către V. Alecsandri).*
35. Eschil — *Perşii * Cei şapte contra Tebei*, tragedii.
36. V. G. Korolenko — *Fără grai*, nuvelă.
37—38. Liviu Rebreanu — *Răscoala*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1967.

39. I. L. Caragiale — *La hanul lui Mînjoală*, nuvele ; ed. a II-a, 1973.
40. Boris Gorbatov — *Neînfrînții*, roman.
41—42. B. P. Hasdeu — *Scrieri literare*, 2 vol. (I. *Poezii, Micuța, Ursita*, II. *Răzvan şi Vidra, Trei crai de la Răsărit, Ioan-Vodă cel Cumplit).*
43. A. Fadeev — *Înfrîngere*, roman.
44. Mihail Sadoveanu — *Istorisiri despre vînători şi pescari.*
45. Marin Preda — *Moromeții*, roman, vol. I. : ed. a II-a, 1971.
46. Jack London — *Călcîiul de fier*, roman.
47. N. D. Cocea — *Pamflete şi articole * Vinul de viață lungă.*
48. Julius Fučik — *Reportaj cu ştreangul de gît.*
49. *** — *Flori alese din poezia populară (Antologia poeziei lirice)*; ed. a II-a, 1967, în 2 vol. (49 şi 49 bis) cu titlurile : I. *Poezia lirică*, II. *Poezia obiceiurilor tradiționale.*
50—51. Emile Zola — *Germinal*, roman, 2 vol.
52. Nicolae Filimon — *Ciocoii vechi şi noi*, roman ; ed. a II-a, 1967.

1961

53—54. G. Călinescu — *Enigma Otiliei*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1967 ; ed. a III-a, 1969.
55. Mark Twain — *Un yankeu la curtea regelui Arthur*, roman.
56. Aleksei Tolstoi — *Gobelinul reginei Maria-Antoinette*, povestiri.
57. Eusebiu Camilar — *Negura*, roman.
58. G. Karaslavov — *Tango*, nuvele.
59. Şalom Alehem — *Tevi lăptarul*, roman.
60. Mihail Sadoveanu — *Locul unde nu s-a întîmplat nimic * Însemnările lui Neculai Manea*, romane.

61. Mikszáth Kálmán — *Căsătorie ciudată*, roman.
62. A. P. Cehov — *Doamna cu cățelul și alte povestiri.*
63. G. Topîrceanu — *Balade vesele și triste*, versuri ; ed. a II-a, 1966.
64. Jan Drda — *Orășelul de pe coline*, roman.
65. L. N. Tolstoi — *După bal*, nuvele.
66. Eugen Barbu, *Tereza*, nuvele.
67—68. Titus Popovici — *Setea*, roman, 2 vol.
69. Guy de Maupassant — *O viață*, roman.
70. Rabindranath Tagore — *Ghirlanda dragostei*, povestiri.
71. Gala Galaction — *Lîngă apa Vodislavei*, nuvele.
72. Eugen Jebeleanu — *Poezii și poeme.*
73. M. I. Lermontov — *Un erou al timpului nostru*, roman.
74. Heinrich Mann — *Profesorul Unrat (Sfîrșitul unui tiran)*, roman.
75. Ioan Slavici — *Mara*, roman.
76. John Galsworthy — *Mărul în floare*, nuvele.
77. Anton Pann — *Fabule și istorioare * Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea.*
78. Mihail Sadoveanu — *Mitrea Cocor * Aventură în Lunca Dunării*, romane.
79. N. V. Gogol — *Serile în cătunul de lîngă Dikanka*, povestiri.
80—81. V. Em. Galan — *Zorii robilor*, roman, 2. vol.
82. *** — *Isprăvile unor vîntură-lume. Proză picarescă spaniolă.*
83. Barbu Delavrancea — *Sultănica*, nuvele.
84. Leonid Leonov — *Bursucii*, roman.
85. Theodor Storm — *Iezerul albinelor*, nuvele.
86. Miron Costin — *Letopisețul Țării Moldovei * De neamul moldovenilor.*
87. Konstantin Fedin — *Frații*, roman.
88. Francisc Munteanu — *Lența*, nuvele.

89—90. Mihail Șolokov — *Pămînt desțelenit*, roman, 2 vol.
91. A. I. Odobescu — *Pseudo-cynegeticos sau Falș tractat de vînătorie * Scene istorice.*
92. Vadim Kojevnikov — *Vi-l prezint pe Baluev*, roman.
93—94. Stendhal — *Roșu și negru*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1966
95. Nagy István — *La cea mai inaltă tensiune*, roman.
96. D. Furmanov — *Ceapaev*, roman.
97. Gr. Alexandrescu — *Poezii * Memorial de călătorie* ; ed. a II-a, 1974.
98. Maria Banuș — *Poezii.*
99. Honoré de Balzac — *César Birotteau*, roman.
100. *** — *Tinerețe fără bătrînețe..., Basme populare românești* ; ed. a II-a, 1967, în 2 vol. (nr. 100 și 100 bis) cu titlurile : I. *Tinerețe fără bătrînețe*, II *Făt-Frumos cu părul de aur.*
101—102. Sinclair Lewis — *Kingsblood, urmașul regilor*, roman, 2 vol.
103. Mihail Sadoveanu — *Venea o moară pe Siret*, roman ; ed. a II-a, 1969.
104. Vasile Alecsandri — *Chirița în Iași sau Două fete și-o neneacă*, comedii : ed. a II-a 1973.

1962

105. Vasile Alecsandri — *Fîntîna Blanduziei*, drame istorice ; ed. a II-a, 1973.
106—107. Cezar Petrescu — *Întunecare*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1965 ; ed. a III-a, 1966.
108. Zaharia Stancu — *Constandina*, episoade.
109. A. S. Pușkin — *Poezii.*
110. Boris Polevoi — *Povestea unui om adevărat*, roman.

111—112. Duiliu Zamfirescu — *Scrieri alese*, 2 vol. (I. *Spre mare*, nuvele, II. *Viața la țară * Tănase Scatiu*, romane).
113—114. Konstantin Fedin — *Orașe și ani*, roman, 2 vol.
115—116. Charles Dickens — *Marile speranțe*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1968 ; ed. a III-a, 1969.
117. Edmond Rostand — *Cyrano de Bergerac*, comedie eroică, ed. a II-a, 1969.
118. Jean Bart — *Europolis*, roman ; ed. a II-a, 1971.
119. I. S. Turgheniev — *Părinți și copii*, roman.
120. Halldór Laxness — *Clopotul din Islanda*, roman.
121. Aurel Mihale — *Nopți înfrigurate*, nuvele.
122. Marie Majerová — *Sirena*, roman.
123—124. F. M. Dostoievski — *Crimă și pedeapsă*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1975.
125—129. Camil Petrescu — *Un om între oameni*, roman, 5 vol.
130. W. Shakespeare — *Romeo și Julieta * Hamlet*, tragedii.
131. Asztalos István — *Duminică cu dragoste*, nuvele și povestiri.
132. Ion Călugăru — *Copilăria unui netrebnic*, roman.
133—134. Lion Feuchtwanger — *Goya sau Drumul spinos al cunoașterii*, roman, 2 vol.
135. Al. Sahia — *Execuția din primăvară*, nuvele, povestiri, reportaje și articole.
136—140. Victor Hugo — *Mizerabilii*, roman, 5 vol. ; ed. a II-a, 1969 ; ed. a III-a, 1971.
141—142. Ion Agârbiceanu — *Arhanghelii*, roman, 2 vol.
143. N. Ostrovski — *Așa s-a călit oțelul*, roman.
144—145. J. W. Goethe — *Faust*, 2 vol. ; ed. a II-a, 1968.
146. Marcel Breslașu — *Dialectica poeziei și Niște fabule*.
147. Abatele Prévost d'Exiles — *Manon Lescaut*, roman ; ed. a II-a, 1969.

148. Mihail Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*, roman.
149. N. V. Gogol — *Mantaua * Povestiri din Petersburg*.
150. Alberto Moravia — *Povestiri din Roma * Noi povestiri din Roma*.
151. Voltaire — *Naivul*, povestiri filozofice.
152. Radu Boureanu — *Vioara cosmică*, versuri.
153. Gustave Flaubert — *Doamna Bovary*, roman ; ed. a II-a, 1970.
154. Geo Bogza — *Țara de piatră*, reportaje.
155. Božena Nemčova — *Bunicuța*, roman.
156. Nicolae Spătaru Milescu — *Jurnal de călătorie în China*.

1963

157—159. Mihail Sadoveanu — *Frații Jderi*, roman 3 vol. (I *Ucenicia lui Ionuț*, II. *Izvorul alb*, III. *Oamenii Măriei-sale)* ; ed. a II-a, 1975.
160. La Fontaine — *Fabule*.
161—162. Liviu Rebreanu — *Ion*, roman, 2 vol. (I. *Glasul pământului*, II. *Glasul iubirii)* ; ed. a II-a, 1965 ; ed. a III-a, 1967.
163. Șota Rustaveli — *Viteazul în piele de tigru*.
164. Homer — *Odiseea*.
165. Garabet Ibrăileanu — *Adela, fragment din jurnalul lui Emil Codrescu* ; ed. a II-a, 1966, cuprinzînd în plus : *Privind viața și Amintiri din copilărie și adolescență* ; ed. a III-a, 1969.
166. Aleksis Kivi — *Cei șapte frați*, roman.
167—169. William Thackeray — *Bîlciul deșertăciunilor*, roman, 3 vol. ; ed. a II-a, 1972.
170. I. A. Bassarabescu — *Pe drezină*, nuvele, schițe, amintiri.
171. Maxim Gorki — *Foma Gordeev*, roman.

172. Alecu Russo — *Piatra Teiului*, scrieri alese; ed. a II-a, 1967.
173—175. Aleksei Tolstoi — *Calvarul*, roman, 3 vol.
176. Carlo Levi — *Cristos s-a oprit la Eboli*, roman.
177. A. S. Pușkin — *Dama de pică*, proză.
178—179. Gárdonyi Géza — *Stelele din Eger*, roman, 2 vol.
180. C. Negruzzi — *Păcatele tinereţelor*, scrieri alese.
181—182. Walter Scott — *Ivanhoe*, roman, 2 vol.; ed. a II-a, 1970.
183—185. Boleslaw Prus — *Păpuşa*, roman, 3 vol.
186. Panait Cerna — *Poezii*; ed. a II-a, 1968, cu titlul: *Floare şi genune*.
187. Romain Roland — *Colas Breugnon*, roman.
188. A. P. Cehov — *Un impresar sub divan*, schiţe umoristice.
189. Sütő András — *Cireşe tomnatice*, schiţe şi povestiri.
190. Miron Radu Paraschivescu — *Declaraţia patetică * Cîntice ţigăneşti * Laude şi alte poeme.*
191. *** — *Antologia poeziei chineze clasice (secolul a XI-lea î.e.n. — 1911).*
192. Victor Ion Popa — *Velerim şi Veler Doamne*, roman.
193—194. John Steinbeck — *Fructele mîniei*, roman, 2 vol.
195. G. Bernard Shaw — *Cezar şi Cleopatra*, teatru.
196. Delavrancea — *Apus de soare*, teatru; ed. a II-a, 1971.
197—200. Lev Tolstoi — *Război şi pace*, roman, 4 vol.
201. I. Al. Brătescu-Voineşti — *Întuneric şi lumină*, schiţe şi povestiri.
202. Mihai Şolohov — *Povestiri de pe Don * Soarta unui om.*
203. Jules Verne — *De la pămînt la Lună*, roman.
204. Peter Abrahams — *În calea trăsnetului*, roman.
205. Ion Neculce — *O samă de cuvinte * Letopiseţul Ţării Moldovei*
206—208. Lesage — *Gil Blas*, roman, 3 vol.
209—210 *** — *Nuvela americană contemporană*, antologie, 2 vol.
211. Mihail Sadoveanu — *Baltagul*, roman.

212—213. Thomas Hardy — *Tess d'Urbeville*, roman, 2 vol.; ed. a II-a, 1972.
214. Honoré de Balzac — *Moş Goriot*, roman; ed. a II-a, 1972.
215. Karel Čapek — *Război cu salamandrele*, roman.
216—217. I. L. Caragiale — *Schiţe şi amintiri*, 2 vol. (I. *Căldură mare*, II. *Lanţul slăbiciunilor*); ed. a II-a, 1973.
218. Maxim Gorki — *Mama*, roman.
219. *** — *Cinel-cinel*, culegere de ghicitori.
220. Konstantin Fedin — *Sanatoriul Arkthur*, roman.
221. Ernest Hemingway — *Cîştigătorul nu ia nimic*, nuvele.
222. Cicerone Teodorescu — *Poteca lunii*, versuri alese.
223—224. Charles de Caster — *Ulenspiegel*, 2 vol.
225—226. Camil Petrescu — *Teatru*, vol. (I. *Bălcescu*, II. *Suflete tari*).
227. Móricz Zsigmond — *Un om fericit*, roman.
228. *** — *De-ale lui Păcală*, snoave populare.
229. W. Shakespeare — *Richard al III-alea*, tragedie.
230. M. A. Asturias — *Domnul Preşedinte*, roman.
231—235. Roger Martin du Gard — *Familia Thibault*, roman, 5 vol.
236. Damian Stănoiu — *Alegere de stareţă*, nuvele şi romane.
237. Aleko Konstantinov — *Bai Ganiu*, roman.
238—239. L. N. Tolstoi — *Învierea*, roman, 2 vol.
240. Daniel Defoe — *Robinson Crusoe*, roman; ed. a II-a, 1971.
241. Mihail Kogălniceanu — *Tainele inimei*, scrieri alese; ed. a II-a, 1973.
242—243. Anna Seghers — *Morţii rămîn tineri*, roman, 2 vol.
244. Branislav Nuşici — *Un individ suspect*, comedii.
245—246. *** — *Dramaturgia română contemporană*, culegere, 2 vol.
247—249. *** — *Nuvela română contemporană*, culegere, 3 vol.

250. *** — *Poezia română contemporană*, culegere.
251—252. Alexandre Dumas — *Cei trei muşchetari*, roman, 2 vol.
253—254. I. A. Goncearov — *Oblomov*, roman, 2 vol.
255. Vergiliu — *Eneida*.
256. Alphonse Daudet — *Scrisori din moara mea * Povestiri de luni*.
257—259. J. Hašek — *Peripeţiile bravului soldat Švejk*, roman, 3 vol.
260. Nicolae Labiş — *Moartea căprioarei*, versuri.
261. St. Żeromski — *Ecourile pădurii*, nuvele.
262. Mark Twain — *Bancnota de un milion de lire*, schiţe, nuvele, pamflete.
263. Dinicu Golescu — *Însemnare a călătorii mele*.
264. Saadi din Şiraz — *Golestan (Grădina florilor)*.
265—266. *Viaţa lui* Benvenuto Cellini *scrisă de el însuşi*, 2 vol.
267. Emil Gîrleanu — *Nucul lui Odobac*, schiţe şi nuvele.
268. Molière — *Avarul*, comedii.

1965

269. Schiller — *Hoţii * Don Carlos*, drame.
270. Pr. Mérimée — *Carmen*, nuvele.
271. Mihail Sorbul — *Patima roşie*, teatru.
272. Thomas Mann — *Moartea la Veneţia*, nuvele.
273. Mihail Sadoveanu — *Cozma Răcoare*, povestiri.
274—275. Gh. Brăescu — *Scrieri alese*, 2 vol. (I. *La Clubul decavaţilor*, II. *Amintiri*).
276—277. Sthendhal — *Mănăstirea din Parma*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1970.
278. Sinclair Lewis — *Babbit*, roman.

279. Euripide — *Bachantele*, teatru (*Alcesta, Medeea, Banchantele, Ciclopul*).
280—281. Octavian Goga — *Poezii*, 2 vol. (I. *Ne cheamă pămîntul*, II. *Cîntece fără ţară*) ; ed. a II-a, 1967 ; ed. a III-a, 1970.
282—284. Theodore Dreiser — *O tragedie americană*, roman 3 vol. ; ed. a II-a, 1973.
285—286. F. M. Dostoievski — *Idiotul*, roman, 2 vol.
287. B. P. Schelley — *Prometeu descătuşat*, poezii şi poeme.
288. G. Bacovia — *Plumb*, versuri şi proză.
289—290. E. A. Poe — *Proză*, 2 vol. (I. *Prăbuşirea casei Usher*, II. *Aventurile lui Gordon Pym*).
291—292. Camil Petrescu — *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1966.
293. Mihail Sebastian — *Jocul de-a vacanţa*, teatru.
294. Erich Maria Remarque — *Pe frontul de vest nimic nou*, roman.
295—296. *** — *Nuvele sovietice, 1945—1965*, antologie, 2 vol. (I. *Coliba din pădure*, II. *Ruguri de zăpadă*).
297—299. Liviu Rebreanu — *Nuvele*, 3 vol. (I. *Golanii*, II. *Calvarul*, III. *Ciuleandra*).
300. Guy de Maupassant — *Bel-Ami*, roman ; ed. a II-a, 1969.
301. Giuseppe Tomasi di Lampedusa — *Ghepardul* şi nuvele ; ed. a II-a, 1973.
302—303. Jókai Mór — *Omul de aur*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1972.
304. Heinrich Böll — *Casa văduvelor*, roman.
305. Al. Vlahuţă — *Iubire*, poezii.
306—307. Sofocle — *Teatru*, 2 vol. (I. *Electra*, II. *Oedip rege*).
308. Fr. Dürenmatt — *Romulus cel Mare*, teatru.
309. Matei Caragiale — *Craii de Curtea-Veche*, roman.
310. H. Ch. Andersen — *Crăiasa zăpezii*, basme.
311—313. Ch. Dickens — *Viaţa lui David Copperfield*, roman, 3 vol. ; ed. a II-a, 1971.
314—315. *** — *Proză umoristică engleză*, 2 vol. (I. *Povestea butoiului*, II. *Stafia familiei Canterville*).

316. A. Malraux — *Condiția umană*, roman.
317. D. Bolintineanu — *Legende istorice*, poezii ; ed. a II-a, 1972.
318—319. Ch. Brontë — *Jane Eyre*, roman, 2 vol : ed. a II-a, 1970.
320. M. Eminescu — *Geniu pustiu*, proză.
321. Björnstjerne Björnson — *Fata pescarului*, povestiri.
322—324. Lion Feuchtwanger — *Vulpile în vie*, roman, 3 vol. ; ed. a II-a, 1973.
325—326. Rudyard Kipling — *Cartea junglei * A doua carte a junglei*, 2 vol. ed. a II-a, 1969.
327. Victor Eftimiu — *Cocoșul negru*, teatru.
328. Ion Marin Sadoveanu — *Sfîrșit de veac în București*, roman.
329. Alexandre Dumas-fiul — *Dama cu camelii*, roman ; ed. a II-a, 1969.
330. Ovidiu — *Epistole din exil*.
331—332. Jean de Bruyère — *Caracterele sau moravurile acestui veac*, 2 vol. ; ed. a II-a, 1968.
333. Terențiu * Seneca — *Eunucul * Medeea*, teatru.
334. I. Peltz — *Calea Văcărești*, roman.
335. H. G. Wells — *Omul invizibil * Primii oameni în Lună*, romane.
336. Eugen Barbu — *Groapa*, roman.
337. Marin Preda — *Întîlnirea din Pămînturi * Desfășurarea*, nuvele.
338—340. Georges Duhamel — *Viața și aventurile lui Salavin*, roman, 3 vol.
341. Zaharia Stancu — *Pădurea nebună*, roman.
342. *** — *Apa trece, pietrele rămîn*, proverbe românești.
343. Jean Giraudoux — *Război cu Troia nu se face*, teatru.
344. William Faulkner — *Ursul*, nuvele.
345—346. G. Boccaccio — *Decameronul*, 2 vol. ; ed. a II-a, 1975.

347. I. S. Turgheniev — *Povestirile unui vînător*.
348. George Sand — *Tinerețea lui Etienne Depardieu*, roman.
349—350. Hortensia Papadat-Bengescu — *Fecioarele despletite * Concert din muzică de Bach * Drumul ascuns*, romane, 2 vol.
351—352. Thomas Mann — *Casa Buddenbrook (Destinul unei familii)*, roman, 2 vol.
353. George Călinescu — *Ion Creangă*, viața și opera („cultură generală").
354. Pedro Calderón de la Barca — *Doamna Spiriduș*, comedii.
355. Mihail Sadoveanu — *Dureri înăbușite*, povestiri.
356. *** — *Povestea hamalului și a celor trei fecioare. Cartea celor O mie și una de nopți*, vol. 1, Nopțile 1—24 ; ediția a II-a (traducere nouă), 1978.
357. A. Maurois — *Climate*, roman.
358—359. A. Huxley — *Punct contrapunct*, roman, 2 vol.
360. Cesare Pavese — *Luna și focurile * Femei singure*, romane.
361. *** — *De la Dragoș la Cuza-Vodă*, legende populare ; ed. a II-a, 1973.
362. St. Crane — *Semnul roșu al curajului*, roman.

1967

363—364. Tudor Vianu — *Arta prozatorilor români*, 2 vol. („cultură generală").
365. O. Wilde — *Portretul lui Dorian Gray*, roman ; ed. a II-a, 1969.
366—367. *** — *Balade populare românești*, 2 vol. (I. *Toma Alimoș*, II. *Meșterul Manole*).
368—369. N. Iorga — *Oameni cari au fost*, 2 vol. („cultură generală").
370. Gala Galaction — *Roxana * Papucii lui Mahmud * Doctorul Taifun*, romane.

371—372. *** — *Basme africane*, 2 vol. (*I. Ntiy, învingătorul șarpelui boa, II. Furt de cămile noaptea*).

373. H. Melville — *Benito Cereno*, nuvele.

374—375. H. Beecher-Stowe — *Coliba unchiului Tom*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1969 ; ed. a III-a, 1971.

376. Bertolt Brecht — *Opera de trei parale*, teatru.

377—380. Ionel Teodoreanu — *La Medeleni*, roman, 4 vol. ; ed. a II-a, 1971 ; ed. a III-a, 1975.

381. Persius. Iuvenal. Marțial — *Satire și epigrame*.

382—383. Gib Mihăescu — *Nuvele*, 2 vol. (I. *La „Grandi-flora"*, II. *Noaptea focurilor*).

384. Beaumarchais — *Bărbierul din Sevilla * Nunta lui Figaro*, comedii.

385—386. V. Alecsandri — *Poezii*, 2 vol. (I. *Doine și Lăcrămioare*, II. *Ostașii noștri*) ; ed. a II-a, 1977.

387—389. Goethe — *Poezie și adevăr (Din viața mea)*, 3 vol.

390. Bernardin de Saint-Pierre — *Paul și Virginia * Coliba indiană*.

391. A. P. Cehov — *Pescărușul*, teatru.

392. *** — *Moartea palicarului. Antologia nuvelei neogrecești*.

393—394. *** — *Poezia germană modernă. De la Stefan George la Enzensberger*, 2 vol.

395. Henry Wadsworth Longfellow — *Cîntarea lui Haiavata*.

396. François Mauriac — *Thérèse Desqueyroux * Cuibul de vipere*, romane.

397. A. S. Pușkin — *Evghenii Oneghin*, roman în versuri.

398. Lucia Demetrius — *Album de familie*, nuvele.

399. Seneca — *Apokolokyntosis* ; Petroniu — *Satyricon*.

400. Jonathan Swift — *Călătoriile lui Gulliver* ; ed. a II-a, 1969 ; ed. a III-a, 1972.

401—402. Hans Jakob Cristoffel von Grimmelshausen — *Aventurosul Simplicius Simplicissimus*, roman, 2 vol.

403—404. Ion Pillat — *Poezii*, 2 vol.

405. Wladislaw Reymont — *Fiul de nobili*, nuvele.

406. Isaak Babel — *Armata de cavalerie * Povestiri din Odesa*.

407—408. G. M. Zamfirescu — *Maidanul cu dragoste*, roman, 2 vol.

409—410. *** — *În jurul lumii. Călătoriile căpitanului Cook*, 2 vol. („cultură generală").

411—412. Anton Pann — *Povestea vorbii*, 2 vol. ; ed. a II-a, 1971.

413. Multatuli — *Max Havelaar în Indiile Olandeze*, roman.

414—417. H. Fielding — *Tom Jones*, roman, 4 vol. ; ed. a II-a, 1969.

1968

418. I. Minulescu — *Romanțe pentru mai tîrziu și alte poezii* ; ed. a II-a, 1970.

419. Rómulo Gallegos — *Doña Bárbara*, roman.

420. Emily Brontë — *La răscruce de vînturi*, roman (apărut în 1967) ; ed. a II-a, 1969.

421. Elio Vittorini — *Călătorie în Sicilia * Oameni și neoameni*, romane.

422. Mikszáth Kálmán — *Umbrela Sfîntului Petru*, roman ; ed. a II-a, 1969.

423. Richard Wagner — *Olandezul zburător*, teatru.

424—425. M. Sebastian — *Accidentul * Orașul cu salcîmi*, romane, 2 vol. ; ed. a II-a, 1969.

426—427. Samuel Butler — *Erewhon * Întoarcerea lui Erewhon*, romane, 2 vol.

428. *** — *Antologie de poezie belgiană de limbă franceză*.

429—430. *** — *Nuvela romantică germană*, 2 vol. (I. *Undine*, II. *Ulciorul de aur*).

431—432. G. Ibrăileanu — *Scriitori români și străini*, 2 vol. („cultură generală").

433. Henry James — *Daisy Miller*, nuvele.
434. Tudor Arghezi — *Cimitirul Buna-Vestire*, poem.
435. Ch. Perrault — *Frumoasa din pădurea adormită*, basme și amintiri ; ed. a II-a, 1969.
436. H. Daicoviciu — *Dacii*, sinteză istorică („cultură generală").
437. Maxim Gorki — *Doi vagabonzi*, nuvele și povestiri.
438—439. Lucian Blaga — *Poezii*, 2 vol. (I. *Poemele luminii*, II. *Mirabila sămînță*).
440. Lucius Apuleius — *Măgarul de aur*, roman.
441—442. *** *Poezia română modernă (De la G. Bacovia la Emil Botta)*, culegere, 2 vol.
443—444. *** — *Proza austriacă modernă*, 2 vol. (I. *Amurgul imperiului*, II. *Imperiul demonilor*).
445. Dimitrie Anghel — *Poezii*.
446. N. V. Gogol — *Taras Bulba (Mirgorod)*, povestiri.
447. A. Strindberg — *Întîmplări din arhipelag*, roman.
448. *** — *Viața lui Bertoldo* (Cărți populare).
449. Truman Capote — *Cu sînge rece*, roman.
450. Julien Green — *Leviathan*, roman.
451—452. N. Kazantzakis — *Hristos răstignit a doua oară*, roman, 2 vol.
453. *** — *Povestea frumoasei Anis-al-Djalis. Cartea celor O mie și una de nopți*, vol. 2, Nopțile 25—44 ; ed. a II-a (traducere nouă), 1978.
454. E. Fromentin — *Dominique*, roman.
455—456. Emile Zola — *„La Paradisul femeilor"*, roman, 2 vol. ; ed. a II-a, 1969.
457—458. *** — *Poezia nordică modernă*, 2 vol. (I. Danemarca, Finlanda, Islanda, II. Norvegia, Suedia).
459. Hermann Hesse — *Narziss și Goldmund*, roman.
460. Gr. Greene — *Un caz de mutilare*, roman.

461. Zaharia Stancu — *Jocul cu moartea*, roman.
462. A. Camus — *Exilul și împărăția*, eseuri și nuvele.
463. A. Camus — *Străinul * Ciuma*, romane.
464—465. Valmiky — *Ramayana*, epopee indiană, traducere în proză, 2 vol.
466. Al. Macedonski — *Excelsior*, poezii.
467. A. Gide — *Fructele pămîntului * Noile fructe*.
468. Geo Bogza — *O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*, fișe literare, povestiri, pamflete.
469—472. M. Proust — *În căutarea timpului pierdut*, roman, 4 vol. (I—II. *Swann*, III-IV. *La umbra fetelor în floare*).
473. Mihnea Gheorghiu — *Scene din viața lui Shakespeare* („cultură generală").
474. Plaut — *Casa cu stafii*, Teatru, vol. I.
475—476. E. Lönnrot — *Kalevala*, epopee populară finlandeză, 2 vol.
477. Fr. Kafka — *Castelul*, roman.
478. H. Ibsen — *Pretendenții la coroană * Brand*, drame.
479—480. D. Bolintineanu — *Călătorii*, 2 vol.
481—484. E. Sue — *Misterele Parisului*, 4 vol. (ediție prescurtată).
485. R. Radiguet — *Neastîmpăr * Bal la contele d'Orgel*, romane.

1969

486. I. Agârbiceanu — *Două iubiri*, povestiri.
487. Louis Hémon — *Maria Chapdelaine*, roman.
488—492. H. Sienkiewicz — *Potopul*, roman, 5 vol.
493—494. T. Tasso — *Ierusalimul liberat*, 2 vol.
495. V. Blasco Ibáñez — *Casa blestemată*, roman.
496. E. Hemingway — *Adio, arme*, roman.
497—498. Schiller — *Wallenstein*, trilogie dramatică, 2 vol.

499—500. Al. Philippide — *Visuri în vuietul vremii* (poezii) * *Floarea din prăpastie* (proză), 2 vol.

501. F. M. Dostoievski — *Oameni sărmani* * *Omul dedublat* * *Nopți albe*, nuvele.

502. Ioan Slavici — *Spaima zmeilor*, povești.

503. Victor Hugo — *Legenda secolelor*, versuri alese.

504—505. J. Burckhardt — *Cultura Renașterii în Italia*, 2 vol. („cultură generală").

506. *** — *Panciatantra (Cele cinci cărți ale înțelepciunii)*, fabule indiene.

507—508. M. Proust — *În căutarea timpului pierdut*, roman, 2 vol. (V—VI. *Guermantes)*.

509. Th. Wilder — *Idele lui martie*, roman.

510. Johan Bojer — *Fascinația minciunii* * *Foamea cea mare*, romane.

511. K. Čapek — *Fabrica de absolut*, roman.

512. Al. Balaci — *Dante Alighieri*, monografie („cultură generală").

513—514. Ch. Diehl — *Marile probleme ale istoriei bizantine* * *Figuri bizantine*, 2 vol. („cultură generală").

515. Sh. Anderson — *Winesburg în Ohio*, povestiri.

516—517. *** — *Pagini alese din oratorii greci*, 2 vol. (I. Antifon, Andocide, Lisias, Isaios, Isocrate, II. Demostene, Eschine, Hiperide, Licurg).

518—519. Panait Istrati — *Povestirile lui Adrian Zograffi*, 2 vol. (I. *Chira Chiralina* * *Moș Anghel*, II. *Prezentarea haiducilor* * *Domnița din Snagov)*.

520. A. I. Kuprin — *Vrăjitoarea*, nuvele și povestiri.

521—523. J.-J. Rousseau — *Confesiuni* * *Visările unui hoinar singuratic*, 3 vol.

524—527. Cervantes — *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha*, roman, 4 vol.

528. Gala Galaction — *Chipuri și popasuri*, confesiuni literare.

529—530. Stendhal — *Lucien Leuwen*, roman, 2 vol.

531. Upton Sinclair — *Regele Cărbune*, roman.

532. F. Mauriac — *Génitrix* * *Misterul Frontenac*, romane.

533—535. Th. Mann — *Muntele vrăjit*, roman, 3 vol.

536. E. Caldwell — *Pămînt american*, povestiri.

537—538. M. Bontempelli — *Proză*, 2 vol. (I. *Eva ultima*, II. *O sirenă la Paraggi)*.

539—540. Choderlos de Laclos — *Legăturile primejdioase*, roman, 2 vol.

541—542. Th. Hardy — *Jude neștiutul*, roman, 2 vol.

1970

543—544. M. Sadoveanu — *Amintiri* (I. *Anii de ucenicie*, II. *Amintiri literare)*.

545—546. M. Proust — *În căutarea timpului pierdut*, roman, 2 vol. (VII—VIII, *Sodoma și Gomora)*.

547. N. Hawthorne — *Casa cu șapte frontoane*, roman.

548. E. Waugh — *Un pumn de țărînă* * *Preaiubita*, romane.

549. G. Călinescu — *Cartea nunții*, roman.

550. I. Teodoreanu — *Turul Milenei*, roman.

551. Montesquieu — *Scrisori persane* * *Caiete*.

552. Erich Kästner — *Fabian*, roman * *Școala dictatorilor*, comedie * *Versuri*.

553. Mary Webb — *Neprețuita otravă (Sarn)*, roman.

554—555. B. P. Hasdeu — *Etymologicum Magnum Romaniae* (pagini alese), 2 vol. („cultură generală").

556—558. *** —*Poezia română clasică de la Dosoftei la Octavian Goga*, antologie, 3 vol. ; ed. a II-a, 1976.

559. Plaut — *Comedia măgarilor*, Teatru, vol. II.

560. Longos — *Dafnis și Cloe* ; Heliodor — *Teagene și Haricleea*, romane.

561. V. Maiakovski — *Vladimir Ilici Lenin*, poeme.

562. *** — *Povestiri din Balcani. Antologia nuvelei bulgare clasice : 1960—1944.*
563—565. Gottfried Keller — *Heinrich cel verde*, roman, 3 vol.
566. Dashiell Hammett — *Şoimul maltez*, roman.
567. James Cain — *Poştaşul sună întotdeauna de două ori * Delapidatorul*, romane.
568. Margaret Millar — *În fiecare zi e iarnă*, roman.
569. Jack London — *Lupul de mare*, roman.
570. Karinthy Frigyes — *Cele două suflete ale Oliviei*, schiţe şi scene umoristice.
571. Alexander von Humboldt — *Cosmos * Privelişti din natură * Privelişti din Cordilieri* şi alte scrieri (pagini alese) („cultură generală").
572. *** — *Povestea regelui Omar-al-Neman... Cartea celor O mie şi una de nopţi*, vol. 3, Nopţile 45—145.
573. Ion Barbu — *Versuri şi proză.*
574. Juan Valera — *Pepita Jiménez*, roman.
575. *** — *Poezie austriacă modernă (De la Rainer Maria Rilke pînă în zilele noastre).*
576. Dumitru Stăncescu — *Sora Soarelui*, basme culese din popor.
577. Al. Rosetti — *Note din Grecia * India * Israel * Diverse * Cartea albă ;* ed. a II-a, 1973 (cuprinzînd, în plus, *S.U.A.* şi *Albania).*
578—580. William Somerset Maugham — *Robie*, roman, 3 vol.
581. Şalom Alehem — *Romanul unui om de afaceri * Halal de mine, sînt orfan !*, romane.
582. Tudor Arghezi — *Ce-ai cu mine, vîntule ? * Pe o palmă de ţărînă*, proze.
583—584. Quintus Curtius Rufus — *Viaţa şi faptele lui Alexandru cel Mare, regele Macedoniei*, 2 vol.
585. *** — *Memoriile lui Garibaldi* — (revăzute şi completate de Al. Dumas-tatăl).
586—587. Jókai Mór — *Fiii omului cu inima de piatră*, roman, 2 vol.
588—589. A. J. Cronin — *Citadela*, roman, 2 vol.
590—592. A. N. Tolstoi — *Petru I*, roman, 3 vol.

593. Joseph Conrad — *Negrul de pe „Narcis"* şi alte povestiri.
594—595. Victor Hugo — *Notre-Dame de Paris*, roman, 2 vol.
596—597. *** *Sonetul italian în Evul Mediu şi Renaştere*, antologie, 2 vol.
598. *** — *Minunatele poveşti ale animalelor şi ale păsărilor. Cartea celor O mie şi una de nopţi*, vol. 4, Nopţile 146—248.
599—602. Jules Romains — *Oameni de bunăvoinţă*, roman, 4 vol. (I. *6 octombrie*, II. *Crima lui Quinette*, III. *Iubirile din copilărie*, IV. *Erosul Parisului).*
603. E. Th. Hoffmann — *Elixirele diavolului*, roman.
604. Alberto Moravia — *Ciociara*, roman.
605—606. Eugen Ionescu — *Teatru*, 2 vol. (I. *Cîntăreaţa cheală*, II. *Setea şi foamea).*
607—608. Iacob Negruzzi — *Scrieri alese* (I. *Copii de pe natură*, II. *Amintiri din „Junimea"*).

1971

609. Henrik Ibsen — *Per Gynt * Stîlpii societăţii*, teatru.
610. J. F. Cooper — *Ultimul mohican*, roman.
611—612. Marin Preda — *Moromeţii*, roman, vol. II (în 2 vol. B.P.T.).
613—615. Tudor Vianu — *Scriitori români*, 3 vol. („cultura generală").
616. Alphonse Allais — *Să fim sobri !*, schiţe umoristice.
617—618. Ion Vinea — *Lunatecii*, roman, 2 vol.
619. *** — *Padişahul şi vizirul*, basme persane.
620—621. Robert Graves — *Comitele Belizarie*, roman, 2 vol.
622. Anton Holban — *Bunica se pregăteşte să moară*, schiţe, nuvele, note de călătorie.
623. Aurel Baranga — *Opinia publică*, cinci comedii.
624—626. Al. Dumas — *După cincizeci de ani*, roman, 3 vol.
627. Nicolae Gane — *Comoara de pe Rarău*, nuvele.
628—629. Richard Llewellyn — *Ce verde era valea mea*, roman, 2 vol.

630—631. Ion Barna — *Lumea filmului*, 2 vol. („cultură generală").
632—633. Marcel Proust — *În căutarea timpului pierdut*, 2 vol. IX—X, *Captiva*).
634. L. N. Tolstoi — *Sonata Kreutzer * Părintele Serghi * Hagi-Murad*, povestiri.
635—637. Jules Vallès. — *Jacques Vingtras*, roman, 3 vol. (I. *Copilul*, II. *Bacalaureatul*, III. *Răzvrătitul*).
638. Zaharia Stancu — *Şatra*, roman.
639. *** — *Vitejii din Sasun*, epopee populară armeană.
640. Etienne de Senancour — *Obermann*, roman epistolar.
641. Perpessicius — *Eminesciana*, studii de istorie literară („cultură generală").
642. Camil Petrescu — *Teze şi antiteze*, eseuri alese („cultură generală").
643. Anton Doncev — *Vremuri de răscruce*, roman.
644. Fănuş Neagu — *În văpaia lunii*, povestiri.
645. *** — *Povestea lui Sindbad-marinarul. Cartea celor O mie şi una de nopţi*, vol. 5, Nopţile 249—331.
648—649. Th. Dreiser — *Jennie Gerhardt*, roman, 2 vol.
650—652. Friedrich Gundolf — *Goethe*, monografie, 3 vol. („cultură generală").
653. *** — *Cele mai ieftine nopţi*, nuvele arabe.
654—655. Alfred de Vigny — *Cinq-Mars*, roman, 2 vol.
656—657. Alessandro Manzoni — *Logodnicii*, roman, 2 vol.
658—659. Josef Toman — *După noi, potopul !* roman, 2 vol.
660—661. George Panu — *Amintiri de la „Junimea" din Iaşi*, 2 vol.
662. *** — *Privighetorile Persiei. Antologie de poezie persană : secolele X—XX.*
663. Al. Piru — *G. Ibrăileanu* (viaţa şi opera).
664. Honoré de Balzac — *Femeia de treizeci de ani*, roman.
665. Homer — *Imnuri * Războiul şoarecilor cu broaştele*, poeme apocrife.

666—667. Ernest Hemingway — *Pentru cine bat clopotele*, roman, 2 vol.
668. U Ceng-en — *Călătorie spre soare-apune*, roman.
669—670. Federico de Roberto — *Viceregii*, 2 vol.

1972

671. Pierre Rousseau — *Călătorie la capătul ştiinţei*, lucrare de popularizare a ştiinţei („cultură generală").
672—676. Karl May — *Winnetou*, roman, 5 vol.
677—679. George Sand — *Povestea vieţii mele*, 3 vol.
680. Plaut — *Cartaginezul*, Teatru, vol. III.
681. G. Mongrédien — *Viaţa de toate zilele în vremea lui Ludovic al XVI-lea* („cultură generală").
682. G. Simenon — *Trei camere în Manhattan * Motanul*, romane.
683—684. A. Malraux — *Speranţa*, roman, 2 vol.
685. N. Iorga — *Sinteza bizantină* („cultură generală").
686. I. Heliade Rădulescu — *Versuri şi proză.*
687. Şerban Cioculescu — *Viaţa lui I. L. Caragiale* („cultură generală").
688—691. Lev Tolstoi — *Anna Karenina*, roman, 4 vol.
692. E. M. Forster — *Clipa cea veşnică*, povestiri.
693. Virginia Woolf — *Spre Far*, roman.
694. Alfred de Musset — *Confesiunea unui copil al secolului*, roman * *Povestiri.*
695—696. *** — *Literatura mărturisirilor (De la Cellini la Malraux)*, antologie, 2 vol.
697. V. Alecsandri — *Cele mai frumoase scrisori.*
698—699. Emile Zola — *Gervaise (L'Assomoir)*, roman, 2 vol.
700. Mihail Sadoveanu — *Istorisiri din Ardeal (Valea Frumoasei * Ochi de urs * Poveştile de la Bradu-Strîmb* şi alte povestiri).
701. Selma Lagerlöf — *Charlotte Löwensköld*, roman.
702. Henri Murger — *Scene din viaţa de boem*, roman.
703—704. V. Voiculescu — *Nuvele*, 2 vol. (I. *Capul de zimbru*, II. *Iubire magică*).

705—706. Marin Preda — *Risipitorii*, roman, 2 vol.
707. John Milton — *Paradisul pierdut*, poem.
708. Victor Ion Popa — *Ghiceşte-mi în cafea*, nuvele şi povestiri.
709. *** — *Florile hazului şi grădina snoavelor. Cartea celor O mie şi una de nopţi*, vol. 6, Nopţile 332—414.
710. F. Mauriac — *Sfîrşitul nopţii* * *Sărutul dat leprosului*, romane.
711—712. Denis Diderot — *Scrieri literare* (I. *Călugăriţa* * *Nepotul lui Rameau*, II. *Jacques Fatalistul* * *E om bun? e ticălos?)*.
713. Dino Buzzati — *Deşertul Tătarilor*, roman * Povestiri.
714. La Rochefoucauld — *Maxime şi reflecţii*.

1973

715. José Hérnández — *Martin Fierro* * *Întoarcerea lui Martin Fierro*, poeme.
716. *** — *Glasurile patriei. Antologie de poezie patriotică românească*.
717—718. N. Iorga — *România cum era pînă în 1918*, însemnări de călătorie, 2 vol.
719. Mihail Bulgakov — *Maestrul şi Margareta*, roman.
720—721. H. Melville — *Moby Dick*, roman, 2 vol.
722—723. Titu Maiorescu — *Critice*, 2 vol. („cultură generală").
724—726. Henry Troyat — *Viaţa lui Tolstoi*, 3 vol. („cultură generală").
727—728. *** — *Nuvele turceşti*, 2 vol. (I. *Sub piersici*, II. Oglinda *de pe plajă)*.
729. Petőfi Sándor — *Poezii şi poeme*.
730. *** — *Stînca lui Joe Anchor. Nuvele australiene*.
731. Colette — *Chéri* * *Sfîrşitul lui Chéri*, romane.
732. Paul Claudel — *Cap-de-Aur* * *Schimbul* * *Cumpăna amiezii*, teatru.
733. Boleslaw Prus — *Anielka*, nuvele şi povestiri.
734—735. *** — *Dialogul neîntrerupt al teatrului în secolul XX*, 2 vol. (I. *De la Caragiale la Brecht*, II. *De la Lorca la Brook)* („cultură generală").

736. *** — *Povestea Dalilei-cea-Vicleană. Cartea celor O mie şi una de nopţi*, vol. 7, Nopţile 416—501.
737. Yasunari Kawabata — *Stol de păsări albe* * *Vuietul muntelui*, romane.
738—739. George Sion — *Scrieri alese*, 2 vol. *(Versuri* * *Suvenire contimpurane)*.
740. Heinrich Mann — *Orăşelul*, roman.
741—742. Alain — *Studii şi eseuri*, 2 vol. (I. *Istoria cugetărilor mele*, II. *Păreri despre fericire)* („cultură generală").
743. Vauvenargues — *Maxime şi reflecţii*.
744. *** — *Pionierii romanului românesc (De la Ion Ghica la G. Baronzi)*.
745. *Să rîdem cu Jaroslav Hašek*, schiţe umoristice.
746—747. Albert Thibaudet — *Reflecţii*, 2 vol. (I. *Despre literatură; Despre roman*, II, *Critici diverse; Profiluri; Ipostaze literare şi filozofice)* („cultură generală").
748—749. John Steinbeck — *La răsărit de Eden*, roman, 2 vol.
750. Mihail Sadoveanu — *Creanga de aur*, roman * *Viaţa lui Ştefan cel Mare*.
751. Molnár Ferenc — *Liliom* * *Ofiţerul de gardă* * *Teatru la castel* şi alte comedii.
752. Iordan Iovkov — *Inimă de femeie*, nuvele şi povestiri.
753—755. G. Călinescu — *Bietul Ioanide*, roman, 3 vol.
756. Cesare Pavese — *Satele tale* * *Diavolul pe dealuri*, romane.
757. *** — *Povestea Floarei-de-Granată şi a lui Zîmbet-de-Lună. Cartea celor O mie şi una de nopţi*, vol. 8, Nopţile 502—615.
758. Geo Bogza — *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului* * *Porţile măreţiei* * *Tablou geografic* * *Meridiane sovietice*.
759—760. Pierre Grimal — *Civilizaţia romană*, 2 vol. („cultură generală").
761—762. *Gîndirea lui Goethe în texte alese*, 2 vol. („cultură generală").
763. Arthur Conan Doyle — *Un studiu în roşu* * *Semnul celor patru*, romane.
764. Plaut — *Militarul fanfaron*, Teatru, vol. IV.

765—766. Jules Michelet — *Pagini alese*, 2 vol. (I. *Istoria Franței*, II. *Istoria Revoluției*) („cultură generală").
767. Eugen Jebeleanu — *Surîsul Hiroshimei* și alte versuri.
768—769. Eugen Barbu, *Facerea lumii*, roman, 2 vol.
770. *** — *Povestea oglinzii fecioarelor. Cartea celor O mie și una de nopți*, vol. 9, Nopțile 616—731.
771—772. V. Alecsandri — *Poezii populare ale românilor*, 2 vol. (apărut în 1974).
773. Edmond Rostand — *Micul vultur*, dramă în versuri.
774. *** — *Zburătorul. Balade culte românești.*
775. *** — *Antologie de poezie neerlandeză* (olandeză și flamandă).

1974

776. John Galsworthy — *Domeniul*, roman.
777—778. *** — *Poeți latini*, antologie, 2 vol. (I. *De la Ennius pînă la Horațiu*, II, *De la Tibul pînă la Rutilius Namatianus*).
779. D. Anghel * St. O. Iosif — *Caleidoscopul lui A. Mirea*, poezii originale și tălmăciri.
780. Molière — *Dragoste cu toane * Prețioasele ridicole* (Teatru, vol. II).
781. Mihail Sadoveanu — *Priveliști dobrogene * Ostrovul lupilor* și alte „pagini dobrogene".
782—784. Th. Gautier — *Căpitanul Fracasse*, roman, 3 vol.
785—786. *** — *Din poezia de dragoste a lumii*, antologie, 2 vol.
787. *** — *Cetatea Rozafat. Folclor albanez.*
788. J.-K. Huysmans — *În răspăr*, roman.
789—790. Damian Stănoiu — *Nuvele și romane*, 2 vol. (I. *Necazurile părintelui Ghedeon*, II. *Cum petrec călugării*).
791. *** — *Antologia poeziei gruzine (sec. XII—sec. XX).*
792—794. Quintilian — *Arta oratorică*, 3 vol. („cultură generală").
795. Johan Huizinga — *Erasm* („cultură generală").
796—799. Jaroslaw Iwaszkiewicz — *Slavă și fală*, roman, 4 vol.
800. Shakespeare — *Sonete și poeme.*

801. Marin Preda — *Intrusul*, roman.
802. *** — *Povestea lui Aladdin și a lămpii fermecate. Cartea celor O mie și una de nopți*, vol. 10, Nopțile 732—794.
803—805. Arnold Bennet — *Două vieți*, roman, 3 vol.
806. Gabriel García Márquez — *Un veac de singurătate*, roman.
807—808. Pietro Aretino — *Scrieri alese*, 2 vol. (I. *Cărțile de joc vorbitoare*, II. *Comedia Curților * Scrisori*).
809. Duiliu Zamfirescu — *Cele mai frumoase scrisori.*
810. Serge Fauchereau — *Introducere în poezia americană modernă* („cultură generală").
811. Plaut — *Amphitryo*, Teatru, vol. V.
812—813. Theodor Fontane — *Lacul Stechlin*, roman, 2 vol.
814. Lion Feuchtwanger — *Falsul Nero*, roman.
815. *** — *Povestea dulcei Sclipire-de-Mărgăritar. Cartea celor O mie și una de nopți*, vol. 11, Nopțile 795—844.
816. Marx * Engels * Lenin — *Despre literatură și artă* („cultură generală").
817. Marcel Proust — *În căutarea timpului pierdut*, roman (XI, *Fugara*).
818—820. Anthony Trollope — *Doctorul Thorne*, roman, 3 vol.
821—822. Hortensia Papadat-Bengescu — *Rădăcini*, roman, 2 vol.
823—824. E. R. Curtius — *Balzac*, monografie, 2 vol. („cultură genereală").
825. *** — *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud pînă azi*, vol. I.

1975

826. Kosztolány Dezsö — *Nero, poetul sîngeros*, roman.
827—828. *** — *Antologie filosofică* (Filosofia antică), 2 vol. („cultură generală").
829—830. *** — *Eseul englez* (I. De la Bacon la Goldsmith, II. De la Lamb la Huxley („cultură generală").
831. *** — *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud pînă azi*, vol. II.

832. Barbey D'Aurevilly — *Diabolicele*, povestiri.
833—834. Marivaux — *Viața Mariannei*, roman. 2 vol.
835. *** — *Povestea lui Ali Baba și a celor patruzeci de hoți. Cartea celor O mie și una de nopți*, vol. 12, Nopțile 845—894.
836. Vasile Conta — *Scrieri filosofice alese* („cultură generală")
837—838. Fenimore Cooper — *Preria*, roman, 2 vol.
839. Emilian Stanev — *Antihrist*, roman.
840. Nichita Stănescu — *Starea poeziei.*
841—843. Cao Xue-qin — *Visul din pavilionul roșu*, roman, 3 vol.
844—845. Walter Scott — *Frumoasa din Perth*, roman, 2 vol.
846. Terențiu — *Fata din Andros*, Teatru, vol. I.
847—849. Baltasar Gracián — *Oracolul manual * Criticonul*, 3 vol.
850—853. Karl May — *Old Surehand*, roman, 4 vol.
854. J. W. Goethe — *Afinitățile elective*, roman.
855—857. Las Cases — *Memorialul din Sfînta Elena*, 3 vol.
858. *** — *Povestea Cărții magice. Cartea celor O mie și una de nopți*, vol. 13, Nopțile 895—937.
859. D. Anghel — *Proză.*
860—861. Fénelon — *Peripețiile lui Telemah*, 2 vol.
862. *** *Paloma Blanca. Basme hispanice.*
863. *** — *Odiseea marțiană. Maeștrii anticipației clasice.*

1976

864. *** — *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud pînă azi*, vol. III.
865—866. Petru Maior — *Scrieri*, 2 vol.
867—868. C. Dobrogeanu-Gherea — *Studii critice*, 2 vol.
869—870. Walter Scott — *Rob Roy*, roman, 2 vol.
871. Mihail Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*, roman.
872—873. E. Martínez Estrada — *Radiografia pampei*, 2 vol.
874. D. Anghel * St. O. Iosif — *Cireșul lui Lucullus*, teatru, proză, traduceri.
875—876. Titus Livius — *Ab Urbe condita (De la fundarea Romei)*, 2 vol.

877—878. Jack London — *Martin Eden*, roman, 2 vol.
879—880. Fenimore Cooper — *Călăuza*, roman, 2 vol.
881. Al. Kirițescu — *Gaițele*, teatru.
882—884. Honoré de Balzac — *Iluzii pierdute*, roman, 3 vol.
885. Taras Șevcenko — *Poeme.*
886. *** — *Enciclopedia franceză sau Dicționarul rațional al științelor, artelor și meseriilor*, texte alese.
887. *** — *Sfîrșitul lui Giafar. Cartea celor O mie și una de nopți*, vol. 14 Nopțile 938—1001.
888. Terențiu — *Frații*, Teatru, vol. II.
889. Laurențiu Fulga — *Alexandra și infernul*, roman.
890. Virgil Teodorescu — *Poezie neîntreruptă.*
891. Nicolás Guillén — *Poeme cubane.*
892. George Sand — *Indiana*, roman.
893—895. Edward Gibbon — *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, 3 vol. („cultură generală").
896—897. Marx * Engles * Lenin — *Despre om și umanism*, 2 vol. („cultură generală").
898. Euripide — *Electra*, Teatru II.
899. *** — *Povestea frumoasei Hacıkazuki. Basme japoneze.*
900. Serghei Esenin — *Poezii și poeme.*
901. *** — *Antologie de poezie canadiană de limbă franceză.*
902—903. H. Melville — *Cojocelul alb*, roman, 2 vol.
904—905. *Raffi* — *Davit beg*, roman istoric, 2 vol.

1977

906—907. Ana Comnena — *Alexiada*, 2 vol.
908. *** — *Banchetul. Nuvele polone contemporane.*
909. Al. Manzoni — *Doamna din Monza * Istoria coloanei infame.*
910. Ovidiu — *Arta iubirii.*
911. Duiliu Zamfirescu — *În război*, roman.
912. Duiliu Zamfirescu — *Îndreptări * Anna*, romane.

913—914. J. Chr. Hölderlin — *Hyperion*, roman ; *Moartea lui Empedocle * Imnuri şi ode*, 2 vol.
915—916. N. Iorga — *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal şi Banat*. 2 vol.
917. Conrad Meyer — *Răscoală în munţi (Jürg Jenatsch)*.
918. *** — *Antologie de poezie americană de la începuturi pînă azi*, vol. I.
919—920. Iuri Bondarev — *Zăpadă fierbinte*, roman, 2 vol.
921. Alexandru Ivasiuc — *Păsările*, roman.
922—923. *Mituri şi legende vechi germanice*, 2 vol. (*Walhala şi Thule*), repovestite de Mihai Isbăşescu („cultură generală").
924. Franz Kafka — *Procesul*, roman.
925. Luis de Camões — *Lusiada*.
926—927. William Dean Howells — *Ascensiunea familiei Silas Lapham*, roman, 2 vol.
928—929. Marcel Proust — *În căutarea timpului pierdut*, roman, 2 vol. (XII—XIII. *Timpul regăsit*).
930. Nazim Hikmet — *Cîntec la masa soarelui*.
931. *** — *Antologie de poezie bulgară de la începuturi pînă azi*.
932—933. Edgar Papu — *Barocul ca tip de existenţă*, 2 vol. („cultură generală").
934. *** — *Faraonul Kheops şi vrăjitorii. Povestirile Egiptului antic*.
935—936. Emile Zola — *Pot-Bouille*, roman, 2 vol.
937—940. George Eliot — *Middlemarch*, roman, 4 vol.
941. Mihail Sadoveanu — *Vremuri de bejenie * Nunta domniţei Ruxanda*.
942. J. W. Goethe — *Reineche Vulpoiul * Hermann şi Dorothea*.
943. Eugen Barbu — *Princepele*, roman.
944. Federico Garcia Lorca — *Romancero ţigan şi alte poeme*.

1978

945—946. Dimitrie Cantemir — *Istoria ieroglifică*, 2 vol.
947. *Epictet * Marcus Aurelius — Manualul * Către sine*.

948—949. Marx * Engles * Lenin — *Despre dialectică*, 2 vol. („cultură generală").
950—951. Georg Lukács — *Romanul istoric*, 2 vol. („cultură generală").
952. Iordan Radicikov — *Desene pe stînci*, nuvele.
953. Madàch Imre — *Tragedia omului*, poem dramatic.
954. *Mihail Sadoveanu — Strada Lăpuşneanu * Oameni din lună * Morminte*.
955. Ch. Baudelaire — *Florile răului*.
956. Ion Caraion — *Lacrimi perpendiculare*.
957. *** — *Cîntecul bizonului. Din literatura Pieilor Roşii*.
958. Adrian Păunescu — *Poezii de pînă azi*.
959. Adam Mickiewicz — *Versuri alese*.
960. *** *Antologie de poezie americană de la începuturi pînă azi*, vol. II.
961. Ştefan Aug. Doinaş — *Alfabet poetic*.
962. André Malraux — *Cuceritorii*, roman.
963—964. Martorell — *Tirante el Blanco*, roman, 2 vol.
965. N. Iorga — *Istoria lui Ştefan cel Mare*.
966. Athenaios — *Ospăţul înţelepţilor*.
967—968. George Gissing — *Noua stradă Grub*, roman, 2 vol.
969. Liviu Rebreanu — *Pădurea spînzuraţilor*, roman.
970—971. Marin Preda — *Marele singuratic*, roman, 2 vol.
972. Prosper Merimée — *Cronica domniei lui Carol al IX-lea*, roman.
973—974. Matteo Bandello — *Nuvele*, 2 vol.
975. *** — *Padişahul Fulger. Basme turceşti*.
976. Christoph Martin Wieland — *Oberon*.
977—978. *** — *Nuvele ruseşti*, antologie, 2 vol. (I. *Logodnica*, II *Păţaniile lui Rastioghin*).
979—980. Germán Arciniegas — *Biografia Caraibelor*, 2 vol. („cultură generală").
981—984. J. B. Priestley — *Prieteni de nădejde*, roman, 4 vol.

985. José Antonio Ramos — *Caniqui*, roman.
986—988. Gheorghe Şincai — *Cronica românilor*, 3 vol.
989. Francis Parkman — *Pe calea Oregonului.*

1979

990—993. *** — *Antologie de proză scurtă românească de la Constantin Negruzzi la Pavel Dan*, 4 vol.
994. Oliver Goldsmith — *Vicarul din Wakefield*, roman.
995—997. Cardinalul de Retz — *Memorii*, 3 vol.
998. Meto Jovanovski — *Brumă pe florile de migdal.*
999. Frédéric Mistral — *Mirèio*, poem provensal.
1000—1001. M. Eminescu — *Literatura populară*, 2 vol.
1002—1003. Jan Otčenàšek — *Pe cînd în paradis ploua * Romeo Julieta şi întunericul*, romane, 2 vol.
1004—1005. Hegel — *Despre artă şi poezie*, 2 vol. („cultură generală").
1006. Ricardo Palma — *Tradiţii peruane.*
1007—1008. E. Lovinescu — *Critice*, 2 vol.
1009. Maurice Druon — *Fericirea unora...*
1010. Mihail Sadoveanu — *Demonul tinerţii * Uvar.*
1011. Moldova György — *Îngerul întunecat*, roman.
1012. Ion Gheorghe — *Proba logosului.*
1013—1014. N. Iorga — *Istoria lui Mihai Viteazul*, 2 vol.
1015. Ward Ruyslinck — *Rezervaţia*, roman.
1016. Ion Brad — *Ora întrebărilor.*
1017. Jules Romains — *Oameni de bună-voinţă*, vol. 5, *Trufaşii*, roman.
1018. *** — *Antologie de poezie turcă de la începuturi pînă azi.*
1019—1023. Thomas Malory — *Moartea Regelui Arthur*, roman, 5 vol.
1024. Gabriela D'Annunzio — *Focul*, roman.
1025. Robert de la Sizeranne — *Măşti şi figuri din Renaşterea italiană* („cultură generală").

1980

1026—1027. *Poveşti şi legende din America Latină*, 2 vol. (I. *Yara, zîna apelor*, II, *Legenda copacului manaca*).
1028—1029. Ion Corvin Sîngeorzan, I. M. Ştefan — *Ghidul cosmosului*, 2 vol. („cultură generală").
1030. *** *Antologie de poezie vietnameză clasică şi contemporană.*
1031. Joseph Conrad — *Palatul lui Almayer*, roman.
1032—1033. *** — *Njala. Saga despre Njal*, 2 vol.
1034. Cyrano de Bergerac. — *Statele Lunii. Statele Soarelui.*
1035. Bertrand Russell — *De ce nu sînt creştin* („cultură generală").
1036. Villiers de L'Isle Adam — *Povestiri crude şi insolite.*
1037. Tudor Arghezi — *Lina.*
1038. Jean Guichard-Meili — *Să privim pictura* („cultură generală").
1039. Ghiorghi Semionov — *Dresură liberă*, roman.
1040—1044. James George Frazer — *Creanga de aur*, 5 vol. („cultură generală").
1045. M. Sadoveanu — *Nopţile de sînziene * Paştile blajinilor.*
1046. Esop. Babrios — *Fabule.*
1047. Dan Deşliu — *Visul şi veghea.*
1048. Edgar Papu — *Existenţa romantică* („cultură generală").
1049. Mariano José de Larra — *Corespondenţa spiriduşului.*
1050. Daniel Defoe — *Jurnal din Anul Ciumei.*
1051. Ricardo Güiraldes — *Don Segundo Sombra*, roman.
1052. Valentin Rasputin — *Despărţirea de Matiora*, roman.
1053—1054. N. Iorga — *Călătorii peste hotare*, 2 vol.
1055—1056. *** — *Antologia nuvelei arabe*, 2 vol. (I. *Lacrimile pămîntului*, II. *Taina apei*).

INDICE DE AUTORI *

A

* În cadrul indicilor, cifrele trimit la numărul titlului respectiv din colecția „Biblioteca pentru toți", corespunzător catalogului ; asteriscurile puse în dreptul cifrelor indică titlurile de „cultură generală".

B

C

D

E

F

I

J

K

L

M

N

S

Ş

T

U

V

W

Z

montherlant

ULTIMELE APARIŢII ALE «BIBLIOTECII PENTRU TOŢI»

N. Iorga — *Călătorii peste hotare*, 2 vol.

Ricardo Güiraldes — *Don Segundo Sombra*

Giorgio Bassani — *Între ziduri*

Valentin Rasputin — *Despărţirea de Matiora*

*** — Antologia nuvelei arabe, 2 vol.
(I. Taina apei,
II. Lacrimile pămîntului)

VIITOARE APARIŢII ALE «BIBLIOTECII PENTRU TOŢI»

G. Bacovia — *Plumb*

Geo Dumitrescu — *Versuri*

Homer — *Iliada*, 2 vol.

Jean-Paul Sartre — *Greaţa*, roman
— *Cu uşile închise; Diavolul şi bunul Dumnezeu*, teatru

Lei 50

editura minerva